

943.9
1 33

ILLÉSFALVI PÉTER • SZABÓ PÉTER

ERDÉLYI BEVONULÁS, 1940

szepember 5.

szepember 6.

szepember 7.

szepember 8.

szepember 9.

szepember 10.

szepember 11.

szepember 11.

ILLÉSFALVI PÉTER • SZABÓ PÉTER

ERDÉLYI BEVONULÁS, 1940

1940. augusztus 30-án a bécsi Belvedere palotában Magyarország és Románia képviselőinek jelenlétében, a két ország elárnyékolta az ún. „második bécsi döntés” okmányait, amelyek a trianoni békediktátum által Magyarországtól elvett és Romániának átadott területek több mint egyharmadának Magyarországra történő „visszatartását” mondták ki.

Mind a két fél csatlódott a döntéshez. Románia túlzónak találta a Magyarország számára meghagyott terület nagyságát, míg Magyarország kevesellte azt.

Ugyanakkor Teleki Pál gróf, magyar királyi miniszterelnök a lemondás gondolatával kapcsolatban a revízió siker nem önálló magyar teljesítmény volt, hanem nagyhatalom közreműködésével.

Az emberek döntő többsége a döntést a magyar nemzet érdekében látta, de a nemzetközi közösségben a döntés igazságtalanságából valószínűleg sokan nem voltak tudatosak.

A visszatartott területek egyben határozottan nemzeti jellegűek voltak, és a magyar nemzet számára fontosak voltak.

De a döntés nemcsak a magyar nemzet számára volt fontos, hanem a magyar nemzetiségűek számára is.

Megannyira fontos volt a magyar nemzetiségűek számára, hogy a magyar nemzetiségűek számára is fontos volt.

Illésfalvi Péter és Szabó Péter a döntés közreműködésében részt vettek, és a magyar nemzetiségűek számára is fontos volt.

A szerzők kimondatlanul is a magyar nemzetiségűek számára is fontos volt, és a magyar nemzetiségűek számára is fontos volt.

Olvasók kezébe adni a magyar nemzetiségűek számára is fontos volt, és a magyar nemzetiségűek számára is fontos volt.

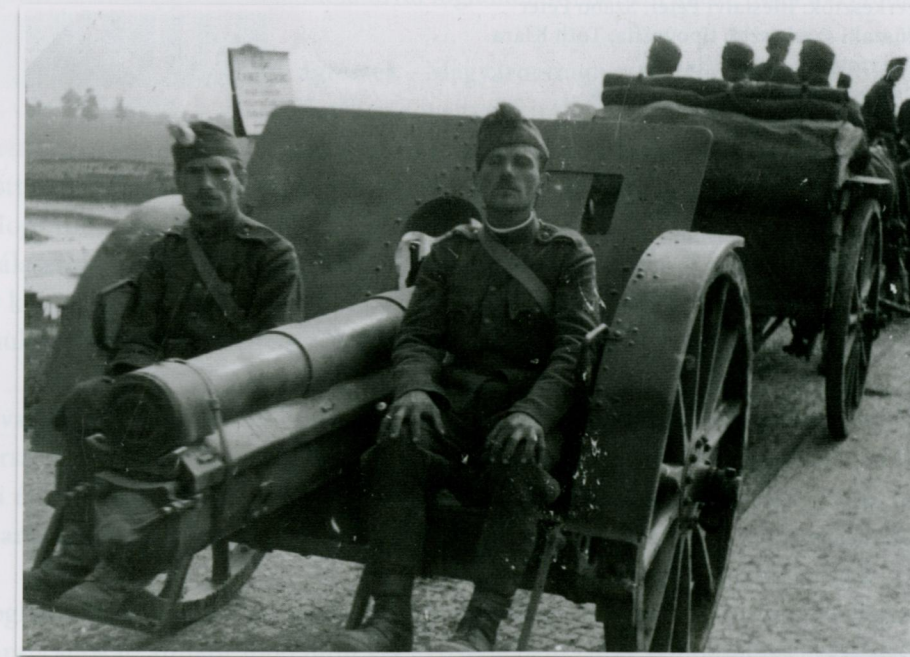
Az érdeklődők a kor viszonyai között a magyar nemzetiségűek számára is fontos volt, és a magyar nemzetiségűek számára is fontos volt.

A magyar nemzetiségűek számára is fontos volt, és a magyar nemzetiségűek számára is fontos volt.

A magyar nemzetiségűek számára is fontos volt, és a magyar nemzetiségűek számára is fontos volt.

A magyar nemzetiségűek számára is fontos volt, és a magyar nemzetiségűek számára is fontos volt.

tortoma
KÖNYVKIADÓ
BARÓT • 2010

Illésfalvi Péter • Szabó Péter
Erdélyi bevonulás, 1940
© Illésfalvi Péter, Szabó Péter, 2010
© Tortoma Kiadó, 2010

Szerkesztők: Illésfalvi Péter, Szabó Péter
Műszaki szerkesztő, tipográfia: Tóth Klára
Tárgyfotók: Szikits Péter
Térképet rajzolta: Mihályi Balázs

Tortoma Könyvkiadó; Barót 2010
www.tortoma.ro, www.tortoma.hu
Tel. 004 0752 309 448; 004 0267 377 731
E-mail: tortoma@tortoma.ro

Felelős kiadó: Demeter László ügyvezető igazgató

Készült a csíkszeredai Tipographic Nyomdában

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ILLÉSFALVI, PÉTER

Erdélyi bevonulás 1940 / Illésfalvi Péter, Szabó Péter. - Baraolt : Tortoma, 2010

Bibliogr.

ISBN 978-606-92279-9-2

I. Szabó, Péter

94(498.4)''1940''(084)

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000920504

L 97 13

Hetven éve történt

Hetven éve történt

1940. augusztus 30-án a bécsi Belvedere palotában Magyarország és Románia képviselőinek jelenlétében, részvételével aláírták az un. „második bécsi döntés” okmányait, amelyek a trianoni békediktátum által Magyarországtól elvett és Romániának átadott területek több mint egyharmadának Magyarország számára történő „visszajuttatását” mondták ki.

Mind a két fél csalódottan vette tudomásul a döntést. Románia túlzónak találta a Magyarország számára megítélt terület nagyságát, míg Magyarország kevesellte azt.

Ugyanakkor Teleki Pál gróf, magyar királyi miniszterelnök a lemondás gondolatával foglalkozott, hiszen a revíziós siker nem önálló magyar „teljesítmény” volt, hanem nagyhatalmi segítséggel valósulhatott csak meg.

Az emberek döntő többsége azonban nem Teleki gondolataival foglalkozott, hanem azzal, hogy a trianoni igazságtalanságból valami ismét a múlté lett.

A visszatért területek – Észak-Erdély és a Keleti Országrészek – Magyarországhoz történő „visszacsatolása” egyben katonai hadművelet is volt. A megállapodás értelmében a magyar királyi Honvédség csapatai meghatározott ütemben vehették birtokba a román királyi haderő által kiűritett területeket.

De miként és hogyan zajlott ez a bevonulás? Miként emlékeznek meg róla a szemtanúk? Milyen fotók készültek? Ki és mit várt tőle? Hogy tudósított minderről a korabeli sajtó?

Megannyi kérdés, amely válaszra vár. A feltett kérdésekre – ha mindre nem is, de sokakra igen – ad választ Illésfalvi Péter és Szabó Péter közös kötete, amely hasznos és jól szerkesztett „keveréke” a történészi alaposággal közreadott értékelő tanulmánynak, a korabeli naplók és emlékezések válogatásának, a helyszíneken készült fotók sokaságának.

A szerzők kimondatlan – vagy mégis kimondott? – elképzelése szerint egy olyan könyvet szeretnének az Olvasók kezébe adni a magyarság számára oly fontos hetven esztendővel ezelőtti eseményről, amely eligazítja az érdeklődőt a kor viszonyai és történései között, bemutatja az egykori szereplőket. Ezek mellett pedig települések, virággal borított harcjárművek, ujjongó és örömben könnyező emberek jelennek meg a kötet lapjain.

Mert vajon milyen érzés foghatta el vitéz lófő nagybaczoni Nagy Vilmos gyalogsági tábornokot, a magyar királyi 1. honvéd hadsereg parancsnokát, amikor több mint két évtizede nem látott szülőföldjére vezethette

Az erdélyi bevonulás és előzményei A MAGYAR-ROMÁN VISZONY (1939-1940)

Erdély, Partium és Székelyföld magyar lakossága az 1930-as évek végétől kezdett határozottan hinni sorsának jobbra fordulásában, az elszakított területek román uralom alóli felszabadulásában. A nagy európai és a szűk Kárpát-medencei politikai és katonai helyzet minden egyes „rezdülésekor” reménykedett, de még számos alkalommal kellett csalódnia vágyai megvalósulásában.

A magyar politikai és a katonai vezetés 1939-től több ízben kereste az alkalmat Románia magyarlakta területeinek visszaszerzésére, jóllehet e revíziós törekvés megvalósításában álláspontjuk gyökeresen különbözött. Míg a Honvéd Vezérkar főnöke, Werth Henrik gyalogsági tábornok irányította katonai vezetés kizárólag Németország segítségével, addig a Teleki Pál vezette kormány német jóváhagyás és közbenjárás nélkül, önerőből, ha szükséges, a honvédség részvételével gondolta megvalósíthatónak a trianoni békediktátum által elcsatolt erdélyi és székelyföldi területek visszatérését. Elképzelése realizálásához mindkét fél a kedvező alkalmat várta, mely Németország 1939. évi aktivizálódása folytán hamarosan elérkezett.

Az első lehetőség a második világháború kezdetét jelentő német-lengyel konfliktus kiéleződésekor adódott. A politikai és katonai vezetés egyaránt úgy vélte, hogy a lengyelekkel szövetséges Románia valószínűleg mozgósítja hadseregét, mely ürügyül szolgálhat majd a magyar királyi Honvédség ellenlépésére. A román erők lekötése közvetett úton támogathatja a tervezett lengyelországi német hadműveleteket,

csapatait? Mit gondolhatott az Erdélybe ismét visszatérő, 1919-ben elmenekült köztisztviselő, aki megannyi havi „vagonlakás” után Csonka-Magyarországon kellett, hogy egzisztenciát teremtsen a semmiből? Mit gondolhattak azok az „anyaországiaiak” az „új hazáról”, akik a visszatért területekre kerültek állami alkalmazottként vagy a csendőrség tagjaként?

Kérdések ezek is és kérdés az is, hogy megértették-e, megismerték-e a „magyar világ” alig több mint négy esztendő alatt az erdélyieket?

Azt hiszem ahány ember, annyi válasz lenne adható. A szerzők könyvükben mindezen kérdésekre a saját kutatói munkájuk során megismert források alapján fogalmazták meg szakszerű, hiteles válaszaikat, felelevenítve a múlt történéseit, bemutatva a történések leglényegesebb elemeit. Nem hallgattak el semmit és nem írták át a múltat, csak bemutattak. Az pedig fontos és hasznos az utókor és az utódok számára, hogy utóbbiak tisztességgel emlékezhessenek és emlékeztethessenek „a bevonulásra” és gyakoroljanak kritikát is, ha úgy érik, szükség van arra.

Sok tízezren énekelték egykoron a népszerű dalt – „Édes Erdély itt vagyunk...” –, ma pedig, reményem szerint sokan veszik majd kézbe ezt a könyvet, mert érdemes!

Budapest, 2010. február 15.

Prof. Dr. habil. Szakály Sándor egyetemi tanár,
a MTA doktora

ERDÉLYT VISSZA!

HUSZ ÉV ELŐTT

Irta és a Székely Hadosztály 1939. május hó 7-én tartott emléknapiján elmondta:

Szent Kereszthegyi KRATOCHVIL KÁROLY
ny. m. kir. altábornagy, Erdély volt katonai parancsnoka.

Kiadja a
SZÉKELY HADOSZTÁLY EGYESÜLET

s a Honvéd Vezérkar főnöke értelmezése szerint alkalmat kínálhat arra is, hogy a mozgósított magyar csapatok egy önálló, vagy a német hadsereggel összehangolt vállalkozás során benyomuljanak Erdélybe.

1939 augusztusában, amikor a Lengyelország elleni német támadás küszöbön állt, a román mozgósítás folytán jelentős erők koncentráálódtak Észak-Erdélyben és Moldvában.¹ A román hadsereg felvonulását Magyarországgal szembeni fellépésként értelmezve, a magyar kormány augusztus 23-án elrendelte a honvédség részleges mozgósítását, s a határ közeli csapatok készenlétségbe helyezését.² Ezt követően, a német hadműveletek megindulása után bevezette a rendkívüli állapotot, s a debreceni VI. hadtest alakulatai megkezdték felzárkózásukat a román határra. Az első nagyobb magyar-román konfliktus a német diplomácia hatásos manővereinek köszönhetően nem torkollott fegyveres összetűzésbe. Miután a két kisebb ország szövetségét Németország elsősorban a közöttük fennálló feszültség fenntartása, illetve annak kihasználása által látta biztosítottnak, a magyar-román háború kirobbanását – ígérek és zsarolások révén – a második világháború szinte teljes időszakában megakadályozta.

Az erdélyi revízió kérdésében a magyar politikai és katonai vezetés álláspontja a háború kiterjesztésével fenyegető helyzetben egyre határozottabban eltávolodott egymástól. Mivel a németek és a nyugati hatalmak közötti összecsapás elkerülhetetlennek látszott, Teleki Pál az eddiginél is óvatosabban igyekezett fenntartani Magyarország semlegességét, s a tengelybarát politikában is ellene volt minden elkötelezettségnek és felajánlásnak. Külpolitikai céljaihoz a német túlsúlytól tartó olasz szövetséges támogatását próbálta megnyerni, s az erdélyi revízió önerőből történő megvalósítása érdekében erőteljesebb katonai felkészülést szorgalmazott.

A miniszterelnök álláspontjával, politikájával a Honvéd Vezérkar főnöke kezdettől fogva nem értett egyet. Több esetben a kínálókozó lehetőségek elszalasztása miatt támadta kormányát. Az 1939. december 12-i memorandumában a besszarábiai terület hovatartozása miatt feszültté vált szovjet-román viszony kiéleződésére számítva azt javasolta, hogy a román hadsereg lekötöttsége esetén a honvédség vegye birtokba egész Erdélyt. Javaslatát nem egyezett a kormányával, amely csak Románia teljes katonai és politikai összeomlása, s a magyar kisebbség helyzetének teljes ellehetetlenedése esetén látott lehetőséget a beavatkozásra. Werth Henrik gyalogsági tábornok egyrészt a németekkel történő együttműködésre, másrészt a nyugati hatalmakkal még szerinte mindig szoros kapcsolatokat ápoló román politikára építette revíziós terveit. Meg volt győződve arról, hogy a nyugaton rövidesen meginduló német hadművelet egy német-román konfliktust indukálhat, melynek kiaknázása Magyarország számára elengedhetetlen.³ Csakhogy a román politika kezdeti kétkulacsos vonalvezetését egyre inkább a tengelyhatalmakkal való szorosabb együttműködés váltotta fel.

A Románia elleni fellépést a magyar katonai felső vezetés a román hadsereg fokozatos erősödése miatt is sürgette. A Honvéd Vezérkar főnöke 2. (hírszerző, kémelhárító) osztálya által készített 1940. januári-februári „helyzetjelentés” a mozgósított román hadsereg létszámát – a hadimunkára alkalmazott tartalékosok és egyéb behívottak tekintélyes tömegét is beleértve – közel egymillió főre becsülte. A magyar katonai felderítésnek seregtestekre lebontva a hadiállományra emelt 22 hadosztályon, három hegyidandáron, s három lovashadosztályon kívül 12 tartalék hadosztályról és kettő tartalék hegyidandárról voltak információi, a román légierő erejét pedig hét – nehéz- és könnyű bombázó, illetve vadász kötelékekből álló – repülőezredben állapította meg.

A korabeli dokumentumból az is kiderül, hogy a román hadseregnek ezen időszakban még szinte valamennyi jelentősebb hadipotenciállal rendelkező állam szállított fegyverzeti és felszerelésbeli anyagokat. A hadianyag-szállító országok között már ott található Németország is, ahonnan „minden néven nevezendő hadianyag”, elsősorban a lengyel és a cseh hadseregtől zsákmányolt fegyverek érkeztek meg Romániába.⁴

A magyar királyi Honvédség hatékonyabb felfegyverzése érdekében megkívánt és remélt külföldi hadianyag-szállítások kerete és mértéke a románéhoz képest szerényebb és behatároltabb volt. A német fegyverszállítások kimaradásai következtében leginkább a Románia ellen tervezett hadműveletekben döntő szerepet

▲ Magyar kormányküldöttség Berlinben, 1939. Középen Joachim von Ribbentrop birodalmi külügyminiszter, tőle balra Teleki Pál miniszterelnök, jobbra Csáky István külügyminiszter

betöltő gyorsdandárok felszerelése szenvedett késedelmet. A szövetséges Olaszország sem mutatott hajlandóságot a magyar gyalogsági csapatok páncélelhárító képességének fokozására. Az 1940 elején már közel 320 erődből álló román Carol-vonal komoly gondot jelentett, ezért áttörése hatékony felkészülést igényelt. A tűz-előkészítés feladata légierő Caproni Ca-135bis bombázó repülőgépein kívül leginkább a szervezési és felszerelési gondokkal küszködő nehéztüzérségre hárult volna.

Az 1940 tavaszi-nyári nyugat-európai villámháborús sikereket követően Románia megszállására, illetve német csapatok magyarországi átvonulására német részről már nem volt szükség. A német hadsereg tekintélye nagy győzelmei révén ugyanis Európa szerte, ezen belül Romániában is jelentősen megnövekedett, s a román kormány kisebb gesztusokkal nem is késlekedett kifejezni közeledési szándékát Németország felé. Nem volt ez másképpen a magyar politikai és katonai körökben sem. Miután a nyugat-európai sikeres német offenzíva szinte valamennyi szomszédos középkelet-európai ország reakcióit kiváltotta és részleges mozgósítások történtek hadseregeiknél, ezen katonai intézkedések hatására a magyar politikai és katonai vezetés is hasonló lépésre szánta el magát. Május 13-ától mozgósítást rendelt el a székesfehérvári II. és a kassai VIII. hadtestnél, az 1. hegyidandárnál, illetve részlegesen a gyorshadtestnél is. Ezen seregtesteket május 29-étől „gyakorlatozás céljából” kárpátaljai területre, Munkács, Ungvár, Beregszász körzetébe helyezték ki.⁵

Május 20-át követően – az újabb katonai intézkedések nyomán – Erdélyben is megélénkültek a román csapatmozdulatok. A román hadsereg létszáma – az Erdélybe irányítottak állományának feltöltése következtében – már

elérte a másfél milliót. Jóllehet az újonnan mozgósított alakulatok javarészt továbbra is Besszarábia és Bukovina területére szállították, magyar katonai hírszerzés jelentései alapján ismeretessé vált, hogy az Erdélyből korábban elvezényelték pótlásával és oda újonnan érkezettekkel megerősítették a magyar határt is. Miután valamennyi Észak-Erdélyben állomásozó román hadosztályt hadilétszámra töltötték fel, a román védelmi intézkedések jellege már megközelítette az általános mozgósítás kategóriáját. Az újabb román mozgósítási hullám hatására a Honvéd Vezérkar főnökének javaslatára a magyar kormány május 27-én a szombathelyi III. és a pécsi IV. hadtest alakulatainak állományfelemelését határozta el. Ezen – még nem mozgósított – seregtestek egyike sem hagyhatta el békehelyőrségét.⁶

Amikor a Németország irányába megnyilvánuló egyre határozottabb román közeledés miatt Erdély fegyveres visszaszerzésének lehetősége ismét bizonytalan időre tolódott ki, magyar szempontból újabb kedvezőnek ítélt esemény történt a térségben. Szovjetunió június 26-án – az 1939. évi Ribbentrop-Molotov paktumban rögzítettek megvalósítása jegyében – jegyzékben szólította fel Romániát a besszarábiai és bukovinai területek „visszaadására”. A magyar kormány – bár a szovjetekkel való közös cselekvéstől elhatárolta magát – elhatározta, hogy úgyszintén területi igényeinek teljesítését követeli Romániától. Amikor Románia a szovjet követelésnek engedett és a vitás kérdések megtárgyalására előzetes tanácskozást ajánlott, a június 27-én összeült Legfelső Honvédelmi Tanács hozzájárulásával a kormány elrendelte a honvédség mozgósítását. A Honvéd Vezérkar főnöke javaslatával ellentétben június 29-étől csak a határvadász-zászlóaljak román határra

◀ A 3/6. „Boszorkány” könnyű bombázószázad vadonatúj Caproni Ca-135bis típusú gépe a debrecen-epreskerti repülőtéren, 1940. szeptember 1-4. (MFI-felvétel)

▶ Mozgósítottak bevonulása Gyöngyösre, 1940. július 2. (Wojnarovich Elek hadapród tűzmester felvétele)

történő előrevonását határozták el.⁷ A korábban, vagy ezekben a napokban mozgósított hadtestek (III., IV., V., VI. hadtestek és részben a gyorsadtest) békehelyőrségeikben olyan parancsot kaptak, hogy július 2-ától kezdve készüljenek fel a vasúti szállításra.⁸ Miután a szovjet kötelékek 28-án hajnalban átlépték a szovjet-román határt, a román kormány az esti órákban a tervezettnél nagyobb szovjet területfoglalás, a belső helyzet bizonytalansága és a többi határszakasz védelme okán az általános mozgósítás elrendelése mellett döntött. A magyar kormány reagálása ezúttal sem maradt el. Miután a román féltől a mozgósítás valódi okáról kielégítő választ nem kapott, válaszul mozgósította a még békelétszámon levő budapesti I. és a miskolci VII. hadtestet is, folyamatba téve ezzel a hadsereg egészére kiterjedő mozgósítást.

A magyar politikai és katonai vezetés azt remélte, hogy a szovjet követelés kielégítését követően Romániában egy általános, a hadseregére is kiterjedő politikai válság következik be, s akár baloldali megmozdulásokra is sor kerülhet.

Mindezt a magyar követelés megtagadása esetén arra lehetne felhasználni, hogy a honvéd csapatok az ott élő magyarság védelmében bevonulhassanak Erdélybe. A katonai vezetés arra is számított, mivel a szovjet lépésre feltehetően a németek tudtával és beleegyezésével került sor, a területi követeléssel kapcsolatos tárgyalások iránti hasonló magyar igény felvetését, sőt, azok katonai lépésekkel történő alátámasztását Németország minden bizonnyal támogatni fogja.

A magyar területi igények realizálása Németország részéről azonban továbbra sem nyert kellő támogatást és jóváhagyást. A külügyminiszteri szintű üzenetváltások nyomán kétségtelenné vált, hogy Németország mindenféle Romániával szembeni magyar fellépést ellenez, emiatt a tekintélyes magyar erők mozgósítását veszélyes lépésnek tartja. A közvetlen magyar-román konfrontáció elhárítása után, július 10-én Hitler – Ciano olasz külügyminiszter társaságában – Münchenben fogadta Telekit és Csákyt. Miután Hitler hosszas bevezetőjét a német külpolitikai célokról, a balkáni és a magyar-román helyzetről a magyar küldöttség meghallgatta, Teleki a lényegre térve megemlítette, hogy a területi követeléseket illetően Magyarország a kompromisszumokat is vállalva készen áll a Romániával való tárgyalásokra, jóllehet katonai erővel is érvényt tudna szerezni

▲ A 101. tábori kórház Kelet-Magyarországon

területi követeléseinek. Azt is közölte Hitlerrel, ha egy későbbi tárgyalásos megoldásra országa biztosítékot kap, a tengelyhatalmak érdekeit szem előtt tartva kész várni. A német állam- és kormányfő ezt követően mindent elkövetett, hogy a magyar küldöttség tagjait a Románia elleni fegyveres fellépés gondolatától eltérítse. Közölte, hogy a honvédség erőit a mennyiségi és minőségi fölényben levő román hadsereggel szemben egy sikeres hadművelet lefolytatásához nem tartja

▲ Galeazzo Ciano olasz külügyminiszter kezét fog Hitlerrel, közöttük Teleki Pál, jobbra Csáky István külügyminiszter. München, 1940. július 10.

elégésnek, s balsiker esetén Németország nem tud segítséget nyújtani. A tárgyalás Hitler engedékenyebb ígéreteivel zárult, nevezetesen egy magyar-román tárgyalásos megoldást olasz szövetségesével együtt támogatni fog, ennek érdekében a román politikai vezetésnél határozott lépéseket tesz, s ha szükséges, a döntőbíráskodást is vállalja.

A Münchenből hazatért, s várakozásaiban csalódott magyar politikai vezetés a kialakult helyzetet igyekezett optimistán megítélni. Teleki úgy vélte, hogy a tárgyalásos megoldás kierőszakolását, illetve annak befolyásolását a mozgósított és román határra koncentrált magyar erők jelenléte elősegítheti. A vitás területi kérdések rendezését elutasító román magatartás esetén egyedüli megoldásnak már ő is a kényszerű katonai beavatkozást tartotta. A magyar kormányfő remélte, hogy a szembenálló hadseregeket még az Erdélyért folytatott hadműveletek kezdetekor a tengelyhatalmak fegyvernyugvásra szólítják fel, s a román kormányt egyezkedésre kényszerítik. A magyar-román katonai erőviszonyok ismeretében már a katonai vezetés is inkább a tárgyalásos megoldásban bízott.⁹

Július hónapban Hitler fogadta a román politikai vezetés küldöttségét is. A 26-i salzburgi tárgyaláson a román vezetők értésére

adták, hogy a térség nyugalma érdekében Romániának is áldozatot kell hozni. A területi kérdésekben magyarokkal és a bolgárokkal egyaránt megegyezésre kell jutniuk. Gigurtu román miniszterelnök azon felvetésére, hogy ha a megegyezések kudarcba fulladnak, Németország döntőbírói közreműködésére számíthatnak-e, Hitler kitérő választ adott. A román küldöttség tagjai mind ezen túl elégedetten távoztak Németországból, hiszen a németek továbbra is csupán megegyezésre szólították fel Romániát. Remélték, hogy a tengelyhatalmak megóvják országukat a magyarok túlzott követeléseitől.¹⁰

A magyar és a román politikai vezetés németországi tárgyalásai közepette mindkét ország hadserege igyekezett erőit a határ közelében összpontosítani.

▲ A román delegáció a salzburgi főpályaudvaron. Középen Ribbentrop német külügyminiszter, jobbján Ion Gigurtu miniszterelnökkel, mögötte jobbra Manoilescu külügyminiszterrel. 1940. július 26.

A MOZGÓSÍTOTT MAGYAR HADERŐ FELVONULÁSA A ROMÁN HATÁRRA

A magyar királyi Honvédség 550 ezer fős mozgósított állományának felvonulása és elhelyezkedése a román határ közelében július 13-ig befejeződött.¹¹ Július 1-től a tiszántúli hadműveleti területre települt át a március 1-től működésbe lépett három hadsereg-parancsnokság is. A seregtestek elhelyezkedését és alárendeltségét kezdettől fogva a Románia elleni hadművelet terve határozta meg. Az 1. hadsereg parancsnoksága, élén Nagy Vilmos gyalogsági tábornokkal Nyíregyháza-Sóstóra települt, alárendeltségébe az I., a II., a IV. és a VI. hadtestet vonták. Ezen csoportosítás képezte a főerőt. Jobbra a 2. hadsereg vonult fel, melynek parancsnoksága Jány Gusztáv altábornagy vezényletével Törökszentmiklóson szállásolt el, a hozzá beosztott III. és V. hadtest pedig a Nagyvárad és Arad közötti határszakasz mögött helyezkedett el. A felvonult erők balszárnyára, Huszt és Nagybecsköny közre a Gorondy-Novák Elemér altábornagy irányította 3. hadsereg került, melynek parancsnokságát Beregszászra telepítették, kötelékébe pedig a VII. és a VIII. hadtest tartozott. Kárpátalján rendeződtek el a gyorsadtest seregtestei is.

A hadtestek egyenként három-három gyalogdandárral vonultak fel, rajtuk kívül a két-két gépkocsizó, illetve lovasdandárral rendelkező gyorsadtest, nyolc határvadászdandár, a folyamerők és a fővezérség-közvetlen tűzér, műszaki, hadtáp, illetve vonat (ellátó, szállító, egészségügyi) csapattestek összpontosultak július folyamán a Tiszántúlra, illetve Kárpátalja keleti területeire. Az esetleges magyar-román összecsapás légi támogatására létrehozott – nem hadrend szerinti – 1. repülődandár parancsnoksága Görömböly-Tapolcán (ma Miskolc-tapolca) kezdte meg működését, csapattestei is általában Miskolc környékére települtek. A tiszalöki hadi-repülőtér felázott talaja miatt a 2/I. vadász- és a 3/I. könnyűbombázó-osztály átmenetileg békerepülőtérén, Nyíregyházán, illetve Börgöndön maradt.

A felvonult alakulatok az eddigieknél jóval nehezebbnek ígérkező revíziós célok megvalósítása előtt álltak. A magyar alakulatok harcértékét – a szomszédos országbeli, jelen esetben a román alakulatokéval ellentétben – erősen befolyásolta, hogy az első világháború utáni szigorú katonai megkötöttségek miatt mennyiségi és minőségi felfejlesztésük csupán két éve vehette kezdetét. Korszerű fegyverzeti és felszerelésbeli kiegészítésekre, a fennálló technikai hiányok pótlására, illetve egy erőteljes hadiipari termelés felfuttatására az újabb háborús időszak beköszönte miatt egyre kevesebb lehetőség adódott. A honvédség személyi állományának roppant vegyes összetétele, s kiképzettségi foka is kívánnivalót hagyott maga után. A mozgósított alakulatokba a három hónapos kiképzésben részesült állományt is be kellett állítani, mert sok volt a teljesen

kiképzetlen évfolyam, s ezt a hadsereg fiatalítása is megkövetelte. A csapatok személyi állománya – a fegyverkezési egyenjogúságunk 1938. évi visszaállítását követő gyorsított hadseregfejlesztés során – ennek következményeképpen nagyon felhígult. Érvényes volt ez a tiszti és az altiszti karra is.

A magyar haderő gerincét az egyenként közel 10 ezer fős gyalogdandárok alkották. Mozdósításkor egyenként két gyalogezred, egy hét ütegből (28 löveg) álló tábori tüzérezred, egy-egy híradó- és huszárszászad, valamint légvédelmi gépágyús üteg, illetve a dandár közvetlen vonatalakulatok tartoztak hadrendjükbe. Tábori tüzérezredeiknek egyedül az 1937 M 10,5 cm-es könnyű tarackos ütegeik nem voltak első világháborús eredetűek, a szállítást, utánszállítást a légvédelmi csapatok kivételével valamennyi alakulatnál fogatolt járművekkel oldották meg, páncéelhárító fegyverként pedig csupán egyenként négy db 1936 M 37 mm-es páncéltörő ágyú állt a gyalogdandárok rendelkezésére.

A gyalogdandárokból képezett hadtestek közvetlen alakulatai egy kétüteges gépvontatású közepes tarackos tüzérosztályból (1931 M 15 cm-es lövegek), egy légvédelmi ágyús (1929/38 M 8 cm-es lövegek), illetve kettő légvédelmi gépágyús (1936 M 40 mm-es lövegek) üteget magába foglaló légvédelmi tüzérosztályból, egy-egy utász-, s híradó-zászlóaljából, egy önálló huszárszászadból, egy közelfelderítő repülőszázadból (Weiss Manfréd WM-21 Sólyom, illetve Heinkel He-46 repülőgépek), illetve a vonatcsapattestekből álltak. A közepes tarackos, illetve légvédelmi tüzérosztály ütegei mind gépvontatásúak voltak. A felszerelési, ellátási anyagok szállítására a vonatalakulatok közé két 30 tonnás tehergépkocsi-oszlopot is beállítottak.

A volt határőr és határbiztosító alakulatokból létrehozott nyolc határvadászdandár összesen 34 zászlóalja elhelyezkedésétől függően más és más erősségű volt. A román határ mentén elhelyezkedő 7. határvadászdandár hat teljes állományú – gyalogzászlóaljjal megegyező – zászlóaljjal, a többi viszont csökkentett hadrendű csapatokkal rendelkezett. Egy-egy hegyi ágyús ütege valamennyinek volt. A mozgósított határvadász-zászlóaljakat a tiszántúli hadműveleti területen a gyalogdandárok kötelékébe osztották be.

A gyorshadtestet a német-lengyel háború tapasztalatai alapján hozták létre. A gyorsan mozgó (páncélos,

kerékpáros, lovas) alakulatok egységes vezetése érdekében az 1. és 2. gépkocsizó dandárt, illetve az 1. és 2. lovasdandárt vonták alárendeltségébe. Parancsnoksága a hadsereg-parancsnokságokkal egy időben, 1940. március 1-jén kezdte meg működését. A gépkocsizó dandárok hadrendjébe három – a gyalogzászlóaljnál erősebb – gépkocsizó (lövész) zászlóalj, kettő kerékpáros zászlóalj, egy három üteges (1937 M 10,5 cm-es könnyű tarackok) gépvontatású tüzérosztály, egy felderítő-zászlóalj, egy-egy utász-, illetve távbeszélőszázad és a vonatalakulatok tartoztak. A lovasdandárok velük szemben kettő huszárezreddel, kettő kerékpáros zászlóaljjal, egy két üteges lovas (8 cm-es könnyű ágyú) és egy szintén két üteges gépvontatású tarackos (1937 M 10,5 cm-es könnyű tarackok) tüzérosztállyal, egy páncéloszászlóaljjal, egy-egy utász-, valamint távbeszélőszázaddal, illetve a vonatalakulatokkal rendelkeztek. A gépkocsizó, illetve a lovasdandárok légvédelmét mindössze egy-egy hat lövegből álló légvédelmi gépágyús üteg biztosította, s egy-egy közelfelderítő repülőszázad is tartozott valamennyi kötelékébe. A szállító, illetve utánszállító feladatokat a három-három – java részét 20 tonnás – tehergépkocsi-oszlopokkal oldották meg.

A harckocsiszászadokat a gépkocsizó dandároknál a kerékpáros és a felderítő-, a lovasdandároknál pedig a kerékpáros és a páncéloszászlóaljakba állították be. Amennyiben a harckocsialosztályok fegyverzeti feltöltése teljes volt, úgy 120 kis-, illetve 72 könnyű harckocsi képezte a román határra felvonult magyar erők harckocsi állományát.

A fővezérség-közvetlen alakulatok közé jelentős számú tábori, illetve légvédelmi tüzér csapat is tartozott. A tábori tüzérséget a 101. és 102. nehéz tüzérosztály (ütegenként két-két 1939 M 21 cm-es nehéz tarack), valamint az öt db 1911/12 és 1916 M 30,5 cm-es nehéz mozsárral felvonuló 103. nehéz tüzérosztály, a légvédelmit pedig az egységesen három-három légvédelmi ágyús, illetve egy-egy légvédelmi

▲ A kassai VIII/2. légvédelmi gépágyús üteg egyik félszakaszának tűzharc-gyakorlata a vásárosnaményi tüzelőállásban, 1940. június 6.

▲ Fogatolt tüzérség díszmenete Decleva Zoltán tábornok hadtestparancsnok előtt, a vásárosnaményi Tisza-hídnál, 1940. augusztus

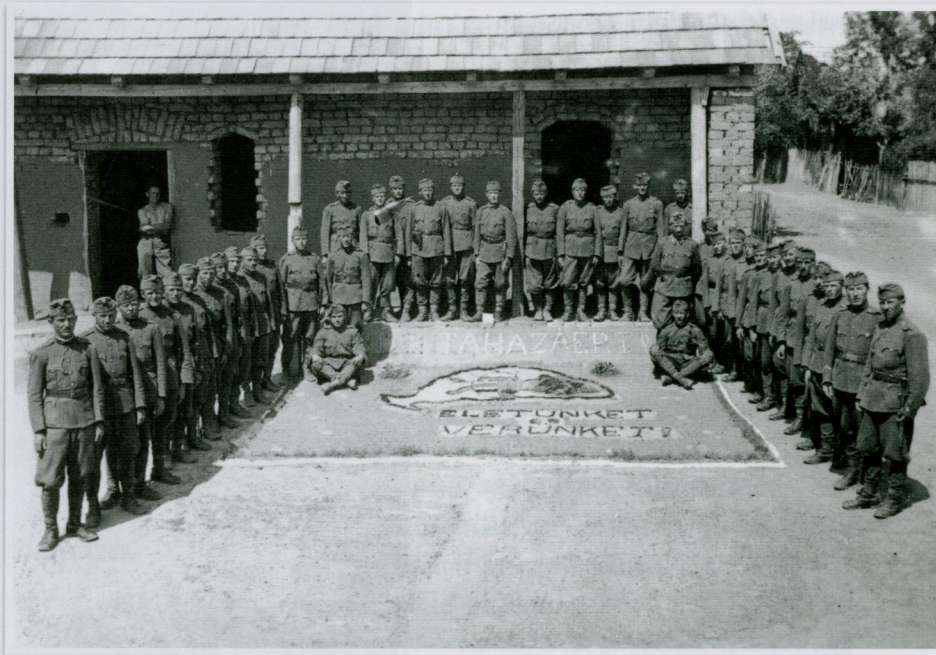
gépágyús ütegekkel rendelkező 101–105. légvédelmi tüzérosztályok képezték. Mindent együttvéve a tiszántúli hadműveleti területre mindössze 56 légvédelmi üteget koncentráltak. A fenti tüzér alakulatok mellett számos híradó, gépkocsizó utász, műszaki, hadtáp, munkás csapattest, valamint több gépkocsizó és fogatolt vonatcsoport tartozott még a fővezérség-közvetlen alakulatok állományába.

A Miskolc környékére telepített 1. repülődandár kötelékébe az alábbi csapattestek tartoztak: 2. vadászrepülő-ezred (I-II. osztály), 3. könnyűbombázó repülőezred (I-III. osztály) és a 4. nehézbombázó repülőezred (I-II. osztály). A vadászrepülő csapattestek Fiat CR-42, a könnyű- és nehézbombázók pedig Junkers Ju-86k és Caproni Ca-135bis típusú gépeikkel készültek fel a tervezett erdélyi hadműveletekre. Amennyiben az egyes repülőszázadok teljes gépállományukkal rendelkeztek, úgy a 104 közelfelderítő repülőgép mellett 24 vadász, valamint 52 könnyű- és nehézbombázó repülőgép képezte a mozgósított magyar légierőt.

A Románia elleni hadműveletekhez mozgósították a folyameroket is, melynek hadrendjébe két őrnaszád-osztály (három-három őrnaszád) és három folyamzár zászlóalj tartozott.¹²

Az erdélyi hadművelethez felvonult csapatok az ország akkori területének egyik legszegényebb, legelmaradottabb részére, Szabolcs, Hajdú és Békés, illetve a visszacsatolt Bereg, Máramaros és Ugocsa vármegyékbe kerültek. Kihelyezési területük hátsó határaként északról kezdve Poroskő, Szerednye és Csap településeket, illetve a jugoszláv határig a Tisza vonalát számították. A Tisza jobbpartján fekvő Tokaj, Szolnok, Csongrád és Szeged városa is a kihelyezési terület részét képezte. Az egyre gyakoribb – javarészt román kezdeményezésű – határvillongások miatt a kelet-magyarországi határsávban, nevezetesen a 2. hadsereg védőkörlete előtt, az ellenséges betörésre alkalmas területeken

műszaki záruk (aknamezők) telepítését rendelték el. A határt 10 km-en belül megközelíteni nem lehetett, a zár területén levő, vagy vele határos tanyákat ki kellett üríteni. A műszaki záruk telepítését, majd utóbb eltávolítását 13 utászszázad, három árkászszázad és kettő vegyiarc század végezte. Két nap alatt hozzávetőlegesen

▲ A nyíregyházi 42/I. zászlóalj szálláskörlete Kisecsedén, 1940. augusztus vége

20 ezer aknát telepítettek. A Honvéd Vezérkar főnöke ezen műszaki munkálatot haditénynek minősítette, melynek hősi halottai is voltak. A telepítésnél 14, a hatástalanításnál pedig négy utászkatona vesztette életét. Rajtuk kívül a súlyosan sebesültek száma 10, a könnyebbeké pedig 45 fő volt.¹³

A csapatoknak tábori körülmények közepette, rossz elhelyezkedési és higiéniai viszonyok mellett közel két hónapot kellett eltölteniük. Gondjaikat fokozta, hogy a lakosság szűkös megélhetési viszonyai miatt kevésbé lehetett számítani a helyi beszerzésekre. A Kárpátaljára kihelyezett alakulatok helyszínről történő élelmezése és üzemanyag-ellátása szóba sem jöhetett. Utánpótlásukat a május elején felhalmozott több hétre elegendő anyagkészletre és ahol vasút nem vezetett, ott csupán a tehergépkocsikkal történő utanszállításra lehetett alapozni. Egyedül a városokba telepített alakulatok érezték megfelelőnek körülményeiket, Nyíregyházán például a város iskoláiban, szállodáiban, illetve esetenként magánházaiban szállásolták el az ide helyezett honvéd csapattestek állományát. A közel két hónapig tartó készenléti állapot a csapatok erkölcsi állapotát és fegyelmi helyzetét is kedvezőtlenül befolyásolta. A gyors és dicsőséges, komolyabb veszteség nélküli bevonulás propagandája egyre kevésbé hatott körükben.

A Tiszántúlon állomásozó nagyszámú katonai kontingens jelenléte éppen a legnagyobb nyári mezőgazdasági munkák idejére esett. Az aratási szabadságra való eltávozást a készletellenére azonban szinte valamennyi alakulatnál engedélyezték. A mezőgazdasággal foglalkozó helyi lakosságot Honvéd Vezérkar főnökének rendelkezésére a közvetlen katonai munkaerő rendelkezésre bocsátásával is segíteni kívánták.

Nagyobb mozgásokat igénylő dandár-illetve hadtest erősségű gyakorlatokra az állandó készenléten levő csapatoktól sűrűn megszállt felvonulási területen nem kerülhetett sor. A gyalog-

▲ A 2. lovasdandár átkelési gyakorlata az erdélyi bevonulás előtt

dandár-parancsnokságok részéről ugyan több intézkedés történt ezredgyakorlatokra, harckocsi- és légvédelmi együttműködő gyakorlatokra, lögyakorlatokra, de ezekből csak kevés valósult meg. A kiserődök elleni harc, illetve leküzdésük begyakorlása céljából már a békehelyőrségeikben megkezdett kiképzésük azonban új elhelyezési körleteikben is folytatódott. A kiképzés, a román hadsereg elleni hadműveletekre való felkészülés más fegyvernem alakulatainál is zajlott. A fogatolt hadihídoszlopok a hídverést a szálláskörletükhöz közeli tavakon, folyókon gyakorolták, az utászalakulatok az erődök elleni rohamutász tevékenységet alkalmi gyakorlótereken sajátították el.

A magyar-román fegyveres összecsapás eshetőségére is készülő Magyarország hírszerzése már a részleges mozgósítástól kezdve fokozott figyelmet fordított az Erdélyben történő eseményekre. Nemcsak az egyre nagyobb számban állomásozó román katonai alakulatok harcértékére, készültségére és személyi állományának hangulatára gyűjtött adatokat, hanem a román hadseregbe besorozott magyar hadkötelesek helyzetéről, s az erdélyi magyarság ellen elkövetett román atrocitásokról is igyekezett tájékozódni. Azt is megpróbálta feltérképezni, hogy egy esetleges magyar hadművelet milyen reakciókat válthat ki az Erdélyben élő nem magyar nemzetiségű lakosság körében.

Szemtanúi közlésekre, s egyéb (hír)forrásokra hivatkozva a Honvéd Vezérkar főnöke 2. osztály júliusi és augusztusi napi jelentéseiben gyakran számolt be az erdélyi magyarságot ért sérelmekről. Ezen „helyzetköz-

lések” elsősorban nagyarányú rekvirálásokról, esetenként a román csapatok ellenőrizhetetlen szabad harácsolásáról, a magyar nemzetiségű katonák munkasalakulatokba vonásáról, majd a határszéli területről Románia regáti részébe történő irányításáról tudósítottak. A magyarság elleni izgatás, s összefogás Erdély megtartására kiváltképp nagy szerepet kapott a román propagandában. Hatása nemcsak a románok, hanem az erdélyi németység körében is érzékelhető volt. A Maniu vezette Vasgárda erős befolyása alatt álló román közvélemény Dobrudzsa bolgár fennhatóság alá kerülését sokkal inkább elfogadta, minthogy Erdély elvesztésébe beleegyezett volna.

A pattanásig feszült helyzetet nemcsak az erdélyi területen folyó magyarelles kilengések, hanem az államhatáron uralkodó állapotok is jellemezték. A magyar-román határon lezajlott incidensek száma 1938 végétől fokozatosan emelkedett. 1940. szeptember 5-ig 72 rendellenes határesemény történt, melyet a legtöbb esetben fegyverhasználat is követett. Ezen kisebb összetűzések következtében 10, s valószínűsíthetően még további kilenc román és kettő magyar állampolgár vesztette életét, s kilenc román és 17 magyar katona és polgári személy került a másik fél fogságába. A román sebesültek száma három, a magyaroké hat fő volt. A diplomáciai jegyzékváltást eredményező esetek között akadt egészen ártatlan is, amikor csak a határvonal véletlen áthágása történt, de kisebb fegyveres összetűzésekre is sor került, melyek során a szomszédos román grancsár (határőr – szerzők)- és magyar határ vadászörsök legénysége kézi-fegyverekkel szabályos tűzharcot vívott, s elfoglalták, felgyújtották, vagy lerombolták egymás szálláskörleteit. A villongásokért – a korabeli magyar dokumentumok szerint – 22 ízben a honvédség, 50 alkalommal a román hadsereg volt a felelős.¹⁴

FRĂȚII ROMÂNII!

Două dintre armatele noastre s'au risipit fără un foc de pușcă în vălmășeală de la Reni. Băsarabia s'a pierdut, iar și Dobrugea este în cea mai buna calea să fie vândută.

Pezevenchi din vechiul Regat ne jefuiesc!

Moartea pe tălhari din București!

Se trească Transylvania independentă!

Se trească Iuliu Maniu!

▲ A független Erdélyt hirdető

korabeli román röplap:

Román Testvérek!

Két seregünk veszett oda a Reni-i tömegben. Besszarábia elveszett, Dobrudzsa is a legjobb úton halad, hogy eladják.

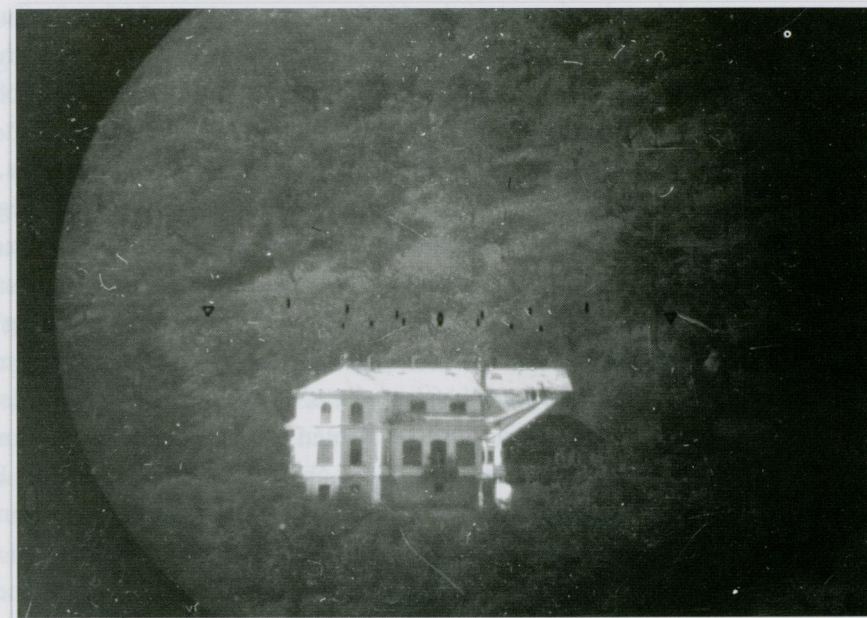
Az Ó-Királyságbeli sarlatánok kirabolnak minket!

Halál a bukaresti tolvajokra!

Éljen a független Erdély!

Éljen Iuliu Maniu!

A határrendezés érdekében várt magyar-román tárgyalások késése augusztusban már komoly feszültséget okozott a határon és a hátszágban egyaránt. A magyar kormány – hogy a felfokozott várakozás közepette mielőbb rendezze a problémát – választ-hatott: egy elfogadható kompromisszumos megoldás a románokkal való tárgyalások útján, vagy a németek által ellenzett fegyveres akció. Az erdélyi magyarlakta területek visszaszerzése érdekében tett eddigi intézkedéseit nem vonhatta vissza, a határra felvonult hadsereg készültségét, mozgósítását nem szüntethette meg.

▲ A határ túloldalán lévő „Jappa” kastély 1900 m-ről, benne a román 2. vegyes hegyvidandár parancsnoksága székelte...

Miután a német politikai és katonai vezetés, Hitlerrel az élén tartott Erdély hovatar-tázásának magyar kezdeményezésű döntésre vitelétől, s segítségnyújtásáért a magyarok határozottabb elkötelezettségét mindenképpen meg akarta

◀ ...és a kassai VIII/1. légvédelmi ágyús üteg egyik távmérője, amelyen keresztül a felvétel készült. Faluszlatina, 1940. augusztus 5. (vitéz Kemény Zoltán továbbbszolgáló próbaszolgálatos hadnagy felvétele)

szerezni, a tengelyhatalmak nyomására 1940. augusztus 16. és 24. között Turnu Severinben összeült a magyar és a román tárgyaló küldöttség. A Hóry András rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter vezette magyar delegáció álláspontja egyértelműen a határok rendezése, a trianoni békediktátum által elcsatolt erdélyi területek minél nagyobb mértékű visszaszerzése volt. Az általa javasolt határ vonala a jelenlegi határtól Nagyenyedig a Maros folyót követte volna, majd attól délre elkanyarodva, s az „etnográfiai határt” követve a Székelyföldet és Brassót foglalta volna magába. A román tárgyaló küldöttség, élén Valeriu Pop meghatalmazott miniszterrel ezzel szemben az erdélyi kérdés etnikai elven alapuló rendezése mellett kardoskodott, amelyet népességcserével és az ezzel együtt járó határ menti területi kiigazításokkal kívánt megoldani.¹⁵ A tárgyalások a határozott nézetkülönbségek miatt eredménytelenül zárultak, a magyar küldöttség 24-én hazautazott. A magyar kormány és a katonai vezetés meg volt győződve arról, hogy Románia „a belpolitikai zűrzavar tisztázása, hadserege felvonulásának befejezésére, s a remélt orosz támogatás megszerzésére” időt akar nyerni. Megállapítást nyert, hogy a Vasgárda által szintén erősen befolyásolt román katonai vezetés – akár kormánya ellenében is – elszántan, erőit növelve, háború árán is védelmezni kívánja Erdélyt.¹⁶

A román hadvezetés növekvő önbizalmával ellentétben, a magyar katonai felső vezetés be nem vallott aggodalommal értesült az erdélyi román alakulatok folyamatos létszámbeli és minőségi megerősödéséről. Az erőviszonyok egyre inkább a román hadsereg javára változtak meg. Mindent egybevéve a magyar támadó hadművelet esélyei augusztusra jelentős mértékben csökkentek.

▼ Román katonai előképzsők a nemzeti ünnepen. Marosvásárhely, 1938. május 10.

A Honvéd Vezérkar főnöke 2. osztályán készült értékelő elemzések már július végén számoltak azzal, hogy a román haderő zöme Erdély megtartása érdekében Magyarország ellen rendelkezésre fog állni. Ezen ellenes hadseregről megjelent vezérkari tájékoztatókban csak erkölcsi értékét, illetve háborús igénybevételét illetően lehetett magyar szempontból kedvező momentumokat felfedezni. Erkölcsi tartásának, ellenállóképességének csökkenését elsősorban a hosszúra nyúlt harc nélküli hadiállapot, a bukovinai és besszarábiai visszavonulás során elszenvedett veszteségek, a hadsereg parancsnokaiba, vezetőibe vetett bizalom megrendülése és a politikai áramlatok (vasgárdista és kommunista eszmék) bomlasztó hatásával magyarázták. A román hadsereg háborús igénybevételét illetően pedig arra következtetésre jutottak, hogy egy elhúzódó háború terhét Románia gazdasági ereje, fejletlen hadiipara nem tudná viselni. Jóllehet ezen megállapítások valóságosak voltak, de döntő jelentőségűek magyar szempontból közel sem lehettek. Egy hosszúra nyúló magyar-román háborúskodás nemcsak külpolitikai okok miatt tűnt elképzelhetetlennek, hanem ahogy a román, úgy a magyar hadsereg mögött sem létezett ehhez szilárd gazdasági bázis.¹⁷

Augusztus második felétől a román hadsereg erdélyi felvonulása, illetve védelmi/támadó előkészületei jelentős mértékben felerősödtek. Miután augusztus 9-én a román polgári és katonai szervek megkezdték a Bulgáriának átadott dél-dobrudzsai területek kiürítését, újabb hadosztályokat irányítottak az erdélyi arcvonalra. Ezen felül Lippától nyugatra a Maros völgyi közlekedési vonalak és műtárgyak robbantására nagyarányú előkészületeket tettek, a légierő zömét erdélyi hadirepülőterekre telepítették, s Temesvár és Lugos környékéről megkezdték a csapatok előrevonását a határok felé.

A román hadsereg a rendelkezésre álló 33 gyaloghadosztályából és 11 egyéb seregtestéből augusztus 25-ére 16 gyaloghadosztályt, három hegyidandárt, egy-egy erőd-, illetve gépkocsizó dandárt, valamint kettő és fél lovashadosztályt vonultatott fel a magyar határ közelében. Az erődvonalakra támaszkodó 400–450 ezer fős román hadseregnek – felderítési adatok alapján – hozzávetőlegesen 270 harckocsija és 350 repülőgépe volt, s a három gyalogezredből és két tüzérezredből álló gyaloghadosztályaik többek között a páncéltörő ágyúk és a tüzérütegek számát illetően is fölényben voltak. Egy román gyaloghadosztály fegyverzetébe 15048 puská, 410 golyószóró, 148 géppuska, 54 gránátvető, 18 aknavető, 48 könnyű páncéltörő ágyú, hat légvédelmi géppuska, 36 táborigényű és 16 táborigényű tarack tartozott.¹⁸ Míg a román hadsereg az ország más területeiről – a szovjet és a bolgár határról – további seregtesteket is felvonultathatott, addig magyar királyi Honvédség teljes, 550 ezer fős mozgósított állományát a határ közelébe összpontosította, egyéb személyi és anyagi tartalékai nem voltak. Vagyis a magyar haderő a hadművelet sikeres végrehajtásához szükséges fölénnyel sem személyi, sem technikai viszonylatban nem rendelkezett.

Az erdélyi román haderőt a Florescu tábornok kolozsvári parancsnoksága alatti 1. hadsereg kötelékében vonták össze. A hadsereg a védelmi/támadó hadműveleti tervnek megfelelően egy északi és egy déli csoportra, s a hadseregtartaléokra oszlott.

Az északi csoport – a román 4. és 6. hadtest – nyolc és fél gyaloghadosztályt, három hegyidandárt, a 6. lovashadosztályt, illetve az Ottomány és Nagyvárad között kiépített Carol-erőd vonal állandó seregtestét, egy erőd-dandárt foglalta magába. Feladata az volt, hogy balszárnyával az erőd vonalra támaszkodva felfogja, majd

a Szilágyságban levő erődalakulatok segítségével megállítsa a Szamos völgyében előretörő 1. és a Máramaros-sziget felől támadó magyar 3. hadsereget. A három gyalog- és egy gépkocsizó dandárból álló hadseregtartalék, Dés és Kolozsvár körzetében, az északi csoport mögött helyezkedett el, s a magyar csapatok remélt megállítást követően kellett támadást indítani. A magyar katonai felderítés szerint az északi csoport 126 könnyű és kisharckocsival rendelkezett.

Az Arad térségében összpontosított román 7. hadtest kötelékébe öt gyalog- és kettő lovashadosztály tartozott, s hozzávetőlegesen 150 harckocsival rendelkezett. Ezen déli csoport seregtesteinek a magyar határ mögött felvonult magyar 2. hadsereg ellen kellett támadást indítaniuk, be kellett törniük a Tiszántúlra és Gyulát, illetve Békéscsabát is körül kellett zárniuk. Támadásaiktól a román hadvezetés azt remélte, hogy a saját északi csoport tehermentesítése mellett visszavonulásra és átcsoportosításra kényszeríthetik a Szamos völgyében előrenyomuló magyar csapatokat.

Az erdélyi repülőtereken – a magyar felderítések szerint – hozzávetőlegesen 330 különböző típusú repülőgép tartózkodott, melynek egy része meghibásodások és alkatrészhiány miatt üzemképtelen volt. Az ellenséges repülőállományból a vadászgépek számát 260-ra becsülték, a többi bombázó és felderítő repülőgép lehetett.¹⁹

A román katonai vezetés szilárdan hitt a Carol-erőd vonal leküzdhetetlenségében, holott jelentékeny megelőző romboló tüzrelvi és bombatámadásokkal, illetve súlypontképzéssel több helyen áttörve – a többihez hasonlóan ez is – megkerülhető és ártalmatlanná tehető volt. A többi kisantant országban megépített beton kiserődökkel ellentétben e román védmű erődrendszernek minősült. Építése francia szakemberek segítségével, francia és angol anyagi támogatással 1937-ben vette kezdetét. A román erődépítkezések 1938 őszéig, a müncheni egyezmény és az első bécsi döntés idejéig tisztán támadó jellegűek voltak, rendeltetésük a Szamos és a Maros völgyében felvonuló román erők belső szárnyának oltalma volt. Védelmi jellegű átépítésükre, s mélységben való tagozásukra 1939 tavaszától került sor, 1940 őszén már 320 betonépítmény volt készen.

A Carol-vonal egyik kiserődje

Az erődítések fővonulatát a Tiszától a Marosig, az Erdélyi peremhegység nyugati lábainál, általában a trianoni határral párhuzamosan telepítették. A mintegy 300 kilométer hosszú erőd vonal – melyet a románok II. Károly királyukról neveztek el – csak részben készült el, nevezetesen a Nagyvárad, Oláhapáti és Ottomány közötti szakaszon, továbbá a Szamos színerváraljai völgy szorosánál. Ezen állandó részek meghosszabbítását, illetve összeköttetésüket tábori jelleggel alakították ki. Második védelmi vonal kiépítését is tervezték, mely észak-déli irányban húzódva, Erdélyt kettészelve Máramaros-szigettől egészen a Vaskapuig terjedt volna.

A beton erődök francia építési elvek alapján a védelmi vonal mentén egymás mellé telepítve csakis oldalozó tűz leadására voltak képesek, a közbeeső terepet tüzfegyverek hézagmentes tűzfalával zárták le. A védelem fontossága szerint az erődöket egy, kettő, sőt három vonalban telepítették. Egymástól való távolságuk általában 50–200 méter között, az alkalmazott tüzfegyverek és a terep adottságainak függvényében változott. Az erőd vonal több elemből állt össze. Legelől a hat méter széles, három méter mély, meredekfalú, cikcakkban vezetett harckocsi-árok húzódott, melyet a Körösök vizével töltöttek fel. Mögötte építették ki a másfél méter magas és 15 méter széles, 10 soros erős szögesdrót akadályt, amelynek tartószerkezetét vasbetonba ágyazva a földbe süllyesztették be. Ez utóbbi áttörése gyalogsági, vagy utász eszközökkel komoly feladat elé állította volna a támadókat. A drótakadály-rendszert az aknamezők, majd a géppuskákkal és géppátyúkkal felszerelt beton erődök követték. Mindezek mögött figyelő- és harcvezetési pontokat építettek ki, majd

a tűzérő védőkörletei következtek, melyek állandó fedezékekkel nem rendelkeztek.²⁰

A Carol-vonal egyik harckocsi árka

A MÁSODIK BÉCSI DÖNTÉS ÉS ELŐZMÉNYEI

A turnu severini magyar-román tárgyalások eredménytelensége miatt, annak megszakadása előtt egy nappal a magyar kormány elhatározta, hogy döntésre viszi dolgot. A tengelyhatalmak döntőbíráskodását nem igényelte, s nem számított arra, hogy a hadműveletek megindulását követően Románia ezt majd kérni fogja.

A Honvéd Vezérkar főnökének „Irányelvek a Románia elleni hadműveletek megindítása” címmel kiadott utasítását szintén a magyar-román tárgyalások megszakadása előtti napon, augusztus 23-án kapták kézhez a három hadsereg-parancsnokság, a légierő parancsnokság és a Fővezérség érintett osztályai.

A magyar hadvezetésnek az volt benyomása, hogy a románok legfőképpen az erdélyi hegyvidék lábánál telepített védőállásaikban fejtenek ki komoly ellenállást, a határig terjedő terepszakaszon csak kisebb

biztosító erők halogató védelmére lehet számítani. A román provokáció esetén külön paranccsal azonnal megindítandó ellentámadás általános támadó hadműveletekké fejlesztése során a három hadseregnek a Szamos, a Kraszna és a Sebes-Körös völgyén át kellett előrenyomulnia.

A támadás fő erejét az 1. hadsereg képezte, alárendeltségébe az I., a II., a IV. és a VI. hadtest, valamint a gyorsadtest tartozott. Feladata az volt, hogy Nagykaroly és a Szamos vonala között az ellenséges védőállást, azaz a Carol-erődvonalat törje át, zúzza szét a Szilágyságban

felvonult román erőket és a 3. hadsereggel együttesen Kolozsvár, Dés területét érje el. Amennyiben a gyorsadtesttel a színérváraljai Szamos völgyoszorónál lévő román erődítéseket nem tudja áttörni, a gyorsadtestet a továbbiakban a hadsereg zöm által megnyitott résen át üldözésre alkalmazza.

Az 1. hadsereg fő hadműveleteit a balszárnyról a 3. hadseregnek kellett támogatnia. Ez a seregtest a VII. és a VIII. hadtesttel, valamint az 1. lovasdandárral Máramarosszigetnél kezdte volna meg támadását és zömével Magyarlápason át Dés irányába, részeivel pedig Nagybánya felé nyomult volna előre. Dés, Beszterce vonalát elérve birtokba kellett vennie a Visó völgyét és ki kellett érnie a Kárpátok gerincén húzódó történelmi határvonalhoz. Arra is fel kellett készülnie, hogy a Szamos völgyében levő ellenséges csapatok megsemmisítése érdekében az 1. hadsereg közvetlen harcaiba is támogatólag beavatkozzon.

Az 1. hadseregtől délre elhelyezkedő, s a III. és az V. hadtestet magába foglaló 2. hadsereg feladata abból állott, hogy a „telepítendő műszaki záróöv felhasználásával” biztosítsa a határt és védje meg az ellenséges betörésekkel szemben. A román csapatok túlereje esetén a műszaki zárok mögött védekezve meg kellett akadályoznia az ellenség térnyerését. Feladata arra is kiterjedt, hogy és zaki szárnyával a Sebes-Köröstől délre – az 1. hadsereg feltételezett sikeres előrenyomulásával egy időben – korlátozott célú támadást hajtson végre, s a román erődvonal déli szárnyának megkerülésével és „felsodritásával” Nagyváradot birtokba vegye. A hadsereget a Fehér-Körös, a Tisza, a Maros és az országhatár közötti területen erői mozgásával elterelő hadmozdulatokra is utasították.

Az „Irányelvekben” a fentieken kívül a Honvéd Vezérkar főnöke még arról rendelkezett, hogy a gyalogdandárokat egy-egy szervezetszerű határvadász zászlóaljjal erősítsék meg, s a fővezérségi közvetlen repülő csapattestek a hadműveletek megindításának elrendelésekor – súllyal Dés, Kolozsvár, Gyulafehérvár, Nagyszeben, Brassó, Székelyudvarhely és Beszterce területén – végezzenek hadászati felderítést. Meghatározta a légierő zömének hadműveleti feladatát is, melynek kezdetben elsősorban a Kolozsvár, Aranyosgyéres közötti, a Kladovo, Mehádia közötti és a Brassó, Sinaia közötti vasútvonal szakaszokat, valamint a tövisi vasúti csomópontot kellett bombáznia. Az 1. hadsereg áttörésénél előreláthatólag a harmadik hadműveleti napon kellett aktívan közreműködnie.²¹

A csapatoknak augusztus 26-ról 27-re virradóan kellett a támadáshoz felfejlődniük, s elfoglalniuk

▲ A lévai 22./III. gyalogzászlóalj géppuskásai Nyírmihálydi határában gyakorlatoznak a bevonulás előtt

a megjelölt megindulási körleteiket, hogy 28-án hajnalban a Honvéd Vezérkar főnöke parancsára a támadó hadműveletet a határ teljes hosszában megkezdhessék.

Az amúgy is feszült helyzetet a kölcsönös légtérsértések tovább súlyosbították. Augusztus 27-én ugyanis egy román vadászgép Debrecen felett megtámadott egy gyakorlórepülést végző magyar Caproni bombázót. A válaszlépés sem maradt el, másnap – a magyar kormánynak a légtérrend betartására vonatkozó ígérését követő napon – az egyik ungvári közelfelderítő pilóta saját elhatározásából megbombázta a szatmárnémeti román repülőteret. Az eset a bécsi döntőbírói tárgyalások során is szóba került.

Az augusztus végére kialakult erőviszonyokat, a hadművelet esélyeit és következményeit illetően a magyar haderő villámháborúra, komolyabb veszteségektől mentes gyors sikerekre aligha számított. A kezdeti remélt eredmények elérése is kétségesnek tűnt, ezt támasztják alá a 2. hadsereg-parancsnokság I. b. (felderítő, hírszerző) osztályán készült korábbi feljegyzések is: „Magyar támadás esetén, mely zömmel a Szamos kapun át várható, hadászati ellentámadás Arad, Nagylak területéről Szentes, Csongrád, Kecskemét általános iránnyal Budapestre (...) Román részről ennek a lehetőségnek felismerése az erőviszonyokból látható (...) A román gyalogezredek páncélelhárító fegyverzete a saját fegyverzettel szemben nyomasztó fölényben van. A saját gyalogezredenként 4 darab 37 mm-es ágyúval szemben nekik 12 darab ilyen lövegük van, vagy pedig 10 darab 47 mm-es francia löveggel rendelkeznek (...) Eddigi megállapítások szerint a 2. hadsereg előtt kb. 150 darab harckocsi van a különféle alakulatoknál beosztva. Ezek francia Renault típusúak (...) Ami a harci repülő erőket illeti, eddig kb. 100 db. bombázó gép jelenléte lett megállapítva a 2. hadsereg előtti arcvonalon. A hadosztályok közelfelderítő századait külön kell figyelembe vennünk. A légi fölény már csak saját arcvonalunk előtt is szembeötlő (...) Ilyen túlerővel szemben a 2. hadsereg jelenlegi erőviszonyait gyengének tartom.”²²

A Hadiakadémián lefolytatott ún. hadijátékok, melyek a hadvezetés számára a saját háborús hadműveleti tervek kipróbálását célozták, reális eredményt hoztak ki az esetleges erdélyi hadművelet esélyeit illetően is. Egy 1938 késő őszen lefolytatott hadijáték szerint a Szilágyságon keresztül támadó magyar főerő ugyan tért nyer, de előrenyomulása a későbbiekben megakad. A román hadsereg létszámbeli és technikai fölénye ezt követően fokozatosan érvényesül, amely az erdélyi medencében hullámozó, lényegében eldönthetetlen viaskodáshoz vezethet. Ezzel egyidejűleg a védelmi feladatot ellátó kisebb saját erőknél gyors és erélyes támadó előrenyomulással el kell érnie és el kell zárnia a Maros szűk völgyét, hogy a román túlerő ezen térségből való kibontakozását megakadályozza. Sikertelen tevékenysége esetén az Alföld lapályán már nem lesz képes a román erőket feltartóztatni. Az említett hadijáték azt is sejtette, hogy a magyar főerő támadását elsősorban a rossz útviszonyok, a gépjárművek hiánya és a csekély teljesítőképességű fogatolt járművekre alapozott utanszállítás is lefékezheti.²³ Az igényelt jelentős szervezési változtatásokra és a gépesítés fejlesztésére azonban a későbbiekben is kevés reális lehetőség adódott.

Mindezen esélyfelmérésekkel feltehetően csak a katonai vezetés, illetve a kormány néhány tagja volt tudában. A közvélemény – a propaganda folyamatos félrevezetése nyomán – egy jelentősebb ellenállás nélküli gyors győzelmet, vagyis egy könnyed bevonulást várt.

◀ Erdélyi bevonulás előtt Salánkon, 1940. augusztus. Balról jobbra a karba tett kezű, szemüveges férfi Zákányi Győző tábornok, középen balra fordulva dálnoki Veress Lajos tábornok, a 2. lovasdandár parancsnoka, napszemüvegben Lengyel Béla vezérkari ezredes, a gyorshadtest vezérkari főnöke.

A magyar-román tárgyalások megszakadását követően a magyar kormány élénk diplomáciai tevékenységbe kezdett. Csáky augusztus 26-án Erdmannsdorff német követet tájékoztatta a kialakult helyzetről, s Magyarország szándékáról, ugyanakkor Sztójay Döme berlini magyar követet elsősorban arra utasította, hogy hivatalos szinten érdeklődjék meg „vajon a kérdés katonai megoldása esetén a német kormány Magyarországgal szemben szigorúan vagy jóindulatúan semleges magatartást tanúsítana-e”. A magyar külügyminiszter annak tolmácsolására is megkérte Sztójayt, hogy a magyar kormány a tárgyalások megszakítása, illetve románok általi elodázása után kezdett foglalkozni a fegyveres megoldás gondolatával, s ez esetben nem várhat addig, amíg a helyzet Románia javára kedvezőbben alakul. A magyar kormány a Szovjetunió álláspontjára is figyelt. Kristóffy követ közvetítésével azt választ kapta, hogy a magyar követeléseket Moszkvában megalapozottnak tartják és a szovjet állam magatartása az események során kedvező lesz Magyarországnak számára.²⁴

Kormányának „érdeklődő üzenetét” Sztójay augusztus 27-én, egy nappal a tervezett hadműveletek megindítása előtt adta át Woermann német külügyi államtitkár-helyettesnek, továbbítás végett. A magyar álláspont és egyben tájékozódás ezen kinyilvánítása a közbejött események miatt azonban már szükségtelenné vált. A román követ ezt megelőzően a német külügyminisztériumban ugyanis egy jegyzéket nyújtott át, amelyben kormányának a döntőbíráskodás, vagy a tengelyhatalmak képviselői elnökletével folytatandó megismételt

tárgyalások iránti hajlandóságát tolmácsolta. Ribbentrop német külügyminiszter ezt követően augusztus 29-ére Bécsbe hívta meg a magyar és a román kormányfőt.

A német politikai és katonai vezetés egy esetleges diplomáciai kudarcra is felkészült. Mivel Hitler attól tartott, hogy sikeres magyar hadművelet esetén Romániába szovjet csapatok is bevonulhatnak, a román olajvidék biztosítására egy német gyorscsoport felvonulását rendelte el. A Bécs körzetében gyülekeztetett XXXX. hadtestnek három nap alatt kellett elérnie a magyar-román határt és öt nap alatt a ploiești olajvidéket.²⁵ Ezen német katonai mozdulatok egyben arra is alkalmasak voltak, hogy a tengelyhatalmak döntőbírói ítéletének feltétel nélküli elfogadására késztessek a Bécsbe érkezett magyar és román küldöttséget.

A második bécsi döntés néven elhíresült döntőbírói ítékezés legfőképpen Németország, másodsorban pedig inkább Románia, mintsem Magyarország érdekeit szolgálta. Az erdélyi területek hovatarozásának kérdésében a tengelyhatalmak mindenképpen olyan megoldást akartak találni, amely nem fenyegethet azzal, hogy annak terhe alatt az egész román államsrendszer összedől. A Románia összeomlását követő esetleges szovjet megszállás következtében Németország végérvényesen lemondhat mind az olajmezőkről, mind a szabad dunai hajózás lehetőségéről – vélték Berlinben.

Augusztus 29-én a tengelyhatalmak külügyminiszterei előbb a magyar, majd a román politikai vezetőket fogadták a bécsi

▲ Gunyoros hangvételű „gyászjelentés”
Nagy-Románia megszűnése alkalmából

Belvedere palotában. Ribbentrop német külügyminiszter mindkét küldöttséget szemrehányásokkal és fenyegetésekkel próbálta rábírní a döntőbírói ítélet feltétel nélküli elfogadására. Telekinek és Csákynek félreérhetetlenül tudomására hozta, hogy a tengelyhatalmak érdeke a balkáni béke megőrzése és a román kőolaj biztosítása, ezért azonnal megoldást kell találni. Romániának a döntés elfogadása ellenében a román határok garantálását és a Károly király által korábban igényelt német katonai misszió mielőbbi elküldését helyezte ki látásba. Augusztus 30-ára magyar részről Horthy kormányzó és a minisztertanács, román részről pedig a koronatanács beleegyezését adta a döntés feltétel nélküli elfogadásához.

A második bécsi döntés értelmében 43 492 négyzetkilométernyi területet csatoltak Magyarországhoz, azaz hat és fél ezerrel többet, mint amennyi a kedvezőbb olasz variánsban szerepelt. Az 1941. évi népszámlálás adatai szerint a visszacsatolt területeken 1 344 000 magyar, 1 069 000 román és 47 000 német nemzetiségű lakos élt. Románia területén hozzávetőlegesen 400 000 magyar maradt.

A döntés szövege a jegyzőkönyvből és a döntőbírói határozatból állt. A négy külügyminiszter által aláírt jegyzőkönyv azt tartalmazta, hogy Románia és Magyarország képviselői a német és az olasz kormányt meghatalmazták, hogy a Magyarország részére átengedendő területek kérdését rendezzék és kötelezik magukat a – Ribbentrop és Ciano külügyminiszterek által aláírt – döntőbírói határozat „fenntartás nélkül való végrehajtására”. A hatpontos határozat kijelölte a végleges határt, rendelkezett arról, hogy az átadandó területeket a román csapatoknak két hét alatt ki kell üríteniük, s a megszállás menetrendjét, illetve azzal összefüggő részletkérdéseket a felállítandó magyar-román katonai vegyes bizottságok fogják meghatározni, illetve kimondta, hogy a Magyarországra átkerülő román nemzetiségű állampolgárok, valamint a másik országba átköltözni kívánó állampolgárok ügyeit „nagylelkűen és előzékenyen kell kezelni”. Amennyiben a felek valamely kérdésben nem tudnak megegyezni, úgy a kérdést végérvényes eldöntés végett a német és olasz kormány elé kell terjeszteniük.²⁶

A döntéssel egyidejűleg a német és olasz külügyminiszter Manoilescu román külügyminiszterrel folytatott levélváltásban garantálta az új román-magyar határt. Miután a döntőbírók ezen szándékukat a magyar politikai vezetők előtt az utolsó pillanatig titkolták, így ez Telekiék számára kellemetlen meglepetésként hatott.²⁷

A második bécsi döntés határozatai értelmében Magyarország – a korabeli megfogalmazás szerint – Erdély „szebbik, de sokkal szegényebb részét” kapta vissza. A természeti kincsekben gazdagabb vidékekkel (Hunyad, Krassó-Szörény és Bihar) és a fejlettebb ipari körzetekkel továbbra is Románia rendelkezhetett, Magyarország leginkább Székelyföld jelentős erdőállományával, a Nagybánya környéki érctelepekkel és sóbányákkal, valamint a nagyvárosok (Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyvárad) iparával gyarapodott gazdasági tekintetben. Az új országhatár megvonása számos megoldhatatlannak tűnő helyzetet, problémát eredményezett. Történelmileg kialakult és gazdaságilag egymásra utalt tájegységeket osztott ketté, utakat, vasútvonalakat vágott el, városokat fosztott meg hagyományos háttérüktől, családokat szakított szét.

A VISSZAKAPOTT TERÜLETEK MEGSZÁLLÁSÁNAK ELŐKÉSZÜLETEI

A második bécsi döntés által megváltozott helyzetben a magyar hadvezetés szükségtelennek látta, hogy egész mozgósított hadereje részt vegyen a visszacsatolt területek megszállásában. A támadó hadműveletre felvonult és felkészült hadsereg hadrendjét rövid idő alatt megbontani természetesen nem lehetett, az augusztus 31-én kiadott utasítás a honvéd alakulatoknak csupán egy kisebb mértékű, részleges leszereléséről rendelkezett. Ezen leszerelési rendelet a csaknem teljes légierő és a folyamerő mellett elsősorban a fővezérségi vonat- és műszaki alakulatokat érintette.

A Honvéd Vezérkar főnöke Erdély békés megszállásának eshetőségére felkészülve a vezérkar és a honvédelmi minisztérium központi osztályait már július 30-án utasította az erre vonatkozó előmunkálatok megkezdésére. Ennek kapcsán összeállította a területátadással kapcsolatos magyar katonai kívánalmak listáját. Augusztus 31-én és szeptember 1-jén kiadott parancsai csupán a megszállásra vonatkozó általános irányelveit tartalmazta, egyebek mellett rendelkezett a megszálló csapatok magatartásáról is.²⁸

A bevonulás minden egyes részletkérdésének megállapítása és megtárgyalása a kormányaiktól teljhatalommal felruházott magyar és román vegyes katonai bizottságok²⁹ feladata volt, melyek szeptember 1-jén Nagyváradon kezdték meg munkájukat. A megszállás legfontosabb kérdései közül legelsőként a területátadás ütemeit határozták meg. A légvonalban 375 km mélységű terület megszállását a döntés időpontjától számított 14 nap alatt, vagyis szeptember 13-án estig be kellett fejezni. A második bécsi döntés ezen határozata egy rendkívül szoros ütemterv összeállítását igényelte. Minden késlekedés a naponként megszállandó terület mélységét, ezzel együtt a csapatok egyes menetteljesítményeit növelte. A megszállást minél hamarabb meg kellett kezdeni, többek között az átadandó terület fosztogatásokkal, s rekvirálásokkal várhatóan együtt járó román kiürítése miatt is.

▲ A román-magyar határ Piskolt előtt,
1940 szeptember eleje

A vegyes bizottság szeptember 2-i megállapodása értelmében a magyar csapatok szeptember 5-én lépnek be Erdély területére, kivéve a Nagyszalonta és Ottomány közötti határszakaszt, ahol a határátlépés – az erőd-vonalak elhúzódo leszerelése miatt – csak 6-án történik meg. A Nagyvárad környéki terület átadásának egy nappal történő eltolását a román katonai vezetés azon okból is kérte, mert a Szatmár, Szilágy, Máramaros és Bihar vármegyékben állomásozott tekintélyes létszámú erőit a nagyváradi vasúti gócponton át szándékozta kivonni.³⁰ A visszatért területek folyamatos megszállását illetően – a fenti megállapodás előírásai alapján – Kolozsvárt a bevonuló csapatok szeptember 11-én délben érhetik el, az egész visszacsatolt terület megszállásának pedig szeptember 13-án 18 órára kell befejeződnie. A magyar csapatok előrenyomulásukat minden nap 7 órakor kezdhetik meg, a román utóvédek pedig csak két órával a bevonuló alakulatok megérkezése előtt hagyhatják el az átadandó területet. A magyar csapatok menetteljesítményét óránként átlagosan 4 km-ben határozták meg, a meneteket teljes felszerelésben az egyes napi menetcélra megállás nélkül kellett végrehajtaniuk. A gyorsan mozgó (lovassági, kerékpáros, gépkocsizó, vagy páncélos) alakulatok átlagostól eltérő menetteljesítményét idejében közölni kellett a másik féllel. A súrlódásmentes megszállás biztosítására, a csapatok mozgására vonatkozó adatok kölcsönös tájékoztatására, esetleges félreértések tisztázására mind a magyar, mind a román hadsereg részéről fehér karszalaggal és zászlóval ellátott összekötő tiszteket kellett kijelölni a szükséges tolmáccsal együtt. Az átadandó terület átrepülése szeptember 5. és 13. között tilos volt.³¹

A magyar-román katonai vegyes bizottság a fentieken kívül még alábbi lényeges megállapodásokat hozta a szeptember 2-i ülésén:

- kijelölésre kerül a demarkációs vonal, intézkedés történik annak megszállására és őrzésére;
- a román alakulatok kötelesek átadás előtt leszerelni minden robbantásra előkészített hidat és műtárgyat, s az út- és egyéb akadályokat is meg kell szüntetniük;
- a telepített műszaki zárok a román katonai hatóságok által a terület átengedése előtt szintén eltávolítandók;
- az aknamezőknek a magyar csapatok által való eltávolítása céljából szakértő közegeket, vagyis olyan román tiszteket kell kijelölni és hátrahagyni, akik a telepítési munkálatokban részt vettek;
- a terület átengedése alatt elárasztásokat nem szabad végezni;
- a Magyarországhoz kerülő állami és magán javakat épségben kell átadni;
- visszavonuló román katonaság rekvirálását meg kell tiltani;
- a román hadseregben szolgáló, magyar állampolgárokká vált személyeket haza kell bocsátani;
- a megszálló csapatoknak fegyveresen ellenálló polgári személyek a nemzetközi megegyezések szerinti elbánásban részesülnek, őket a magyar hatóságok franktirőröknek (szó szerint szabad lövészeknek, lényegében partizánoknak) tekintik;
- a román hatóságok mindent elkövetnek, hogy összeszedjék azokat a lőfegyvereket, melyeket a polgári lakosság az érvényben levő intézkedések értelmében még nem szolgáltatott be;
- a lakosságot fenyegető magatartás, merényletek személyek és javak ellen, kiürítések, felgyújtások és rombolások kerülendők és megakadályozandók.³²

◀ Magyar és román parlamenterek helyszíni kiürítési egyeztető megbeszélése, 1940. szeptember eleje (MFI-felvétel)

Ezen megállapodások alapján a megszállás ütemtervét és az egyéb vonatkozó rendelkezéseket a magyar hadvezetés még aznap estig kidolgozta, s szeptember 3-án továbbította a három hadsereg-parancsnoksághoz. A visszakapott erdélyi területek megszállása során az egyes hadseregeknek az alábbi feladatokat kellett végrehajtaniuk:

Az 1. hadsereg az I. (Decleva Zoltán tábornok), a II. (Schweitzer István altábornagy) és a IV. hadtesttel (Horváth László tábornok) a Nyíracsaád–Kisvárdai közötti határszakaszról a Nagyvárad–Szatmárnémeti vonal elérése után Ds–Marosvásárhely irányába nyomul előre.

A 2. hadsereg az V. hadtesttel (Silley Antal altábornagy) Szeged és a Fekete-Körös között a román határ védelmét látja el, a III. hadtesttel (Kiss László altábornagy) a Sebes-Körös völgyében Nagyvárad–Kolozsvár felé nyomul előre, az 1. hadseregtől átadott VI. hadtesttel (Bajnóczy József altábornagy) Érmihályfalva–Szilágy-somlyó útvonalon Ds–Szamosújvár térségébe menetel.

A 3. hadsereg a VII. hadtesttel (Nagy Gyula altábornagy) Técsónél lépi át a határt és Beszterce elérése után a Szászrégen–Székelyudvarhely útvonalon előrenyomul a Székelyföldre, a VIII. hadtesttel (Szombathelyi Ferenc altábornagy) pedig megszállja Marosvásárhely térségét.

A Kolozsvár–Ds–Naszód vonal elérése után a Székelyföldet a gyorshadtest (Miklós Béla tábornok) seregtesteinek kellett megszállniuk. A Szamos völgyében ezért biztosítani kellett a gépkocsizó, páncélos és lovassági

alakulatok előrejutását, hogy azok a gyalogság elé kerülve, nagyobb ütemben hajthassák végre a megszállást. Ezen menetek ugyan elkerülhetetlen kereszteződésekkel jártak, a menetcélok megállapított időre való elérése azonban szükséges volt.

A határra felvonult teljes haderő nem vett részt az erdélyi területek megszállásában. A szegedi V. hadtest alakulatai Szeged és a Fekete-Körös között hozzávetőlegesen egy hétig láttak el határvédelmet, majd visszatértek helyőrségeikbe. A második lépcsőben felvonult seregtestek is csak részlegesen vettek részt a bevonulásban. A VIII. hadtest 24. gyalogdandára szabolcsi kihelyezési körletéről visszatért a kárpátaljai békehelyőrségeibe, s a I. hadtest 3. gyalogdandára számára is csupán egyetlen menetcélt határoztak meg, nevezetesen Szatmárnémeti városát.

A visszakapott területek megszállásának magyar előkészületeivel egy időben, illetve esetenként már azt megelőzően is a kivonuló román polgári és katonai közigazgatás gyors evakuációs jellegű tevékenységbe kezdett. A második bécsi döntés jegyzőkönyvében leszögezett és a szeptember első napjaiban Nagyváradon tárgyaló magyar katonai küldöttség által erősen szorgalmazott azon rendelkezést, miszerint a román csapatoknak a Magyarországnak ítélt területeket „rendes állapotukban” kell átadni, kevésbé tartotta be. A legkülönbözőbb állami és magán javakkal – üzemi, közlekedési és kórházi eszközökkel és berendezésekkel, bútorokkal, stb. – megpakolt teherautók, vonatok és szekerek végeláthatatlan oszlopai igyekeztek Dél-Erdély felé, szinte teljesen működésképtelenné téve ezzel a kiürítendő terület infrastruktúráját. A kivonuló román csapatok többek között leszerelték a sepsiszentgyörgyi dohánygyár berendezéseit, a székely vidékek távbeszélő felszerelését, magukkal vitték a Nagybánya környéki bányaüzemek nemesfém készleteit, kifosztották a laktanyákat, kórházakat és a legtöbb közhivatalt, valamint felélték, vagy elhurcolták az általuk érintett területek élelmiszer-tartalékait. A legérzékenyebb veszteség Erdély vasúti járműparkjának szinte teljes elszállítása volt.³³

A román hadsereg alakulatainak kivonulásával megindult az Észak-Erdélyt elhagyó – javarészt ókirályságbeli – román tisztviselők (tanárok, ügyvédek, papok), gyártulajdonosok, bankárok és földbérlők kitelepülése is. A második bécsi döntést követően – a román hatóságok kényszerítő

▼ Csángó menekültek Csikgyimesen, 1940. szeptember 13.

intézkedései nyomán, a szabadabb élet reményében, vagy az új határvonal okozta elkeseredésében – jelentős számú dél-erdélyi magyar közszolgálati alkalmazott is elhagyta lakhelyét és menekült, illetve költözött át a visszatért területekre. A Teleki-kormány államérdekektől vezérelve, a magyar lakosság és „vezetői” helyben maradása érdekében mindenképpen gátat akart vetni e folyamatnak, de erőfeszítései kezdettől fogva kudarcot vallottak.

A magyar királyi Honvédség bevonulását megelőző napokban számos tüntetésről, fosztogatásról és egyéb atrocitásról tudósítottak a lapok, melyek javarészt nagyvárosokban fordultak elő. Többek között Gáliszter Gyula volt banktisztviselő, a kolozsvári „Estilap” verses rovatának vezetője egy helyi súlyos összetűzés során vesztette életét, Józsa Lajos polgárőrt Váradszöllősen, Solák János gazdálkodót Biharpüspökiben gyilkolták meg román rendőrök, illetve katonák,³⁴ Kopacz Béla csiktaplóczi polgárőrt pedig vállalt kötelessége teljesítése közben egy a községen átrobogó gépkocsiból lőtték le.³⁵ A helyi polgári és katonai hatóságok a Magyar Népközség vezetőivel közösen ugyan több városban és községben szerveztek – esetenként közös román-magyar – polgárőrséget a rend helyreállítása, valamint az élet- és vagyonbiztonság védelme érdekében, de törekvésük és figyelmük minden esetre nem terjedhetett ki.

A szeptember 1-jei kolozsvári eseményekről a helyi lap az alábbiakban számolt be: „A kolozsvári utcák képe vasárnap is nagyon mozgalmas volt. A délelőtti órákban nagyobb tömeg gyűlt egybe a városháza előtt, amelynek erkélyéről ezúttal már a tüntetők tömegét megnyugtatni igyekező szónoklatok hangzottak el. Ennek ellenére néhány sajnálatos kilengés történt. A városháza melletti Rosca fegyverüzlet raktárát néhány felelőtlen egyén feltörte és onnan a fegyverkészletet magával vitte. A katonaság azonban közbelépett és a fegyverek egy részét összeszedte. A faluról népgyűlés ígéretével behozott román nemzetiségű falusiak több kocsmát és italmérést megdézsmáltak és az elfogyasztott szeszes italok hatása alatt több ház ablakát bezúzták és több verekedés történt. A délután folyamán a város két pontján volt súlyosabb összetűzés: a római katolikus gimnázium előtt és a Magyar Népközség kolozsvári tagozatának Unió utcai helyisége előtt. Itt több személy megsebesült. A katonaság teremtett rendet. Az esti órákban a megerősített őrzérségek biztosították a rendet és nyugalmat a városban.”³⁶

A HONVÉDSÉG BEVONULÁSA ÉSZAK-ERDÉLYBE ÉS A SZÉKELYFÖLDRE

A magyar-román határ Nagyszalonta és az Asztag 1655. magassági pontja közé eső, több mint 300 km-es szakaszára felzárkózott magyar csapatok szeptember 5-én, csütörtökön kezdték meg az átadásra kerülő erdélyi területek megszállását. A magyar rádió reggel 7 órakor harangzúgás kíséretében adta tudomásul, hogy a magyar honvédség ezekben a percekben lépte át a határt. A rádió ezután a Himnuszt, majd a Rákóczi indulót, végül az Erdélyi indulót közvetítette és bejelentette, hogy a trianoni határt átlépett honvéd csapatok most már ennek az indulónak a hangjai mellett menetelnek Erdély belseje felé.³⁷

Az első nagyobb város, melyet a IV. hadtest alakulatai még szeptember 5-én birtokba vettek, Szatmárnémeti volt. Az ünnepélyes bevonuláson Werth Henrik gyalogsági tábornok, a Honvéd Vezérkar főnöke és Bartha Károly szolgálaton kívüli viszonyban levő tábornok, honvédelmi miniszter kíséretében részt vett Horthy Miklós kormányzó, illetve kormányának néhány tagjával együtt Teleki Pál miniszterelnök is. A bevonuló csapatok díszmenetét Dömötör János tábornok, a 11. gyalogdandár parancsnoka vezette. Ugyanekkor a II. hadtest alakulatai Érmihályfalvára és Nagykárolyba vonultak be. A 3. hadsereg arcvonalszakaszán, Técsőnél elsőként a 19. gyalogdandár lépte át a határt. Miután e hadsereg seregtesteinek zöme a Faluszlatinánál levő, az utászok által megépített Tiszán átvezető

▼ A kormányzó bevonulása Nagyváradra, 1940. szeptember 6. (MFI-felvétel)

hadihídon át kezdte meg erdélyi bevonulását, a torlódások elkerülhetetlenek voltak. A VII. és VIII. hadtest alakulatai az első napon Máramarosszigetre és Aknasugatagra érkeztek meg.

A műszaki alakulatokra a bevonulás első és második napján különösen nehéz és megfeszített feladatok hárultak, hiszen számtalan útakadályt és útzárat kellett eltávolítaniuk, hogy a csapatok menetét minél hamarabb elősegítsék.

Azokon ünnepélyes bevonulásokon, melyeken Horthy Miklós kormányzó is részt vett, a csapatok számára külön rendszabályok voltak érvényben. Általában arra kellett törekedni, hogy a honvéd alakulatok díszmenetében legalább egy tüzérséggel megerősített gyalogezred vonuljon fel. Mind a katonai, mind a polgári biztonsági rendszabályokat úgy kellett életbe léptetni, hogy a kormányzó egy-két km távolságra az adott város szegélyétől 11 óra körül lóra szállhasson, illetve megindulhasson a főcsapat élén az ünnepélyes fogadtatás

színhelye felé. *„Azok a csapatok, melyeket a Kormányzó Úr Öfömméltósága személyesen vezet, minden olyan járművet, mely a díszmenet fényét, fesztességét és fegyelmét zavarná, más után, vagy esetleg az elővéddel irányítsák előre olyan helyre, hol a díszmenet befejezése után könnyen egyesülhetnek. (...) az ünnepélyes bevonulás ellenére sem szenvedhet késedelmet a folyamatos előnyomulás, ezért a hadsereg-parancsnokságok tegyék megfontolás tárgyává, hogy a díszmeneten a teljes seregtestek vegyenek-e részt, vagy pedig a bevonulás megtörténte után egyes alakulatokat más, kerülő utakon nem lenne-e célszerűbb előreirányítani.”*³⁸ – olvasható a szeptember 3-iki fővezérségi hadműveleti iratban.

Szeptember 6-án az 1. és 2. hadsereg seregtestei a Nagyszalonta–Nagyvárad–Margitta–Tasnád (kizárva) – Nagybánya észak–Aknasugatag vonalat érték el. Ezzel egy időben a 3. hadsereg VII. hadtestével a Naszód–Óradna vonal felé, VIII. hadtestével pedig Borsa irányába nyomult előre, s az utóbbi várost birtokba is vette. A kormányzó ezen a napon a nagyváradi bevonuláson vett részt, ahova a Turán különvonattal érkezett meg. A honvédség ünnepélyes díszszemléjét a III. hadtest alakulatai hajtották végre. A Szent László téren elvonult a Markóczy János ezredes vezette „Erdélyi kiképző csoport” (három kiképző zászlóalj, egy nehézfegyver kiképző zászlóalj és egy kiképző tüzérosztály) is, melynek 5000 fős – a második bécsi döntést

megelőző időszakban Magyarországra átmenekült – erdélyi legénységű állományát Jutason, Hajmáskéren és Várpalotán képezték át.³⁹

Szeptember 6-án és 7-én a honvéd alakulatoknak igen fárasztó és megerőltető meneteket kellett teljesíteniük. A Radnai-havasok gerincére egyetlen, nehezen járható útvonalon kellett felkapaszkodniuk, s menetüket a zord időjárás is hátráltatta. Miután e szinte lakatlan hegyvidéken elhelyezési lehetőség nem volt, a pihenés idejét is többnyire a szabad ég alatt kellett eltölteniük.

Szeptember 7-én Mezőtelegdet, Élesdet, Szilágysomlyót, Magyarlapost, Naszódot és Nagybányát szállták meg a honvéd alakulatok. Az utóbbi városba néhány IV. hadtestbeli seregtest vonult be, élükön Horváth László tábornok, hadtestparancsnokkal. A gyors hadtest seregtestei ezen napon érték utol, s előzték meg a Szamos völgyében előrenyomuló gyalogsági alakulatokat. Mezőtelegden egy gyalogsági akna okozta útrobbanás során két magyar honvéd vesztette életét, három pedig megsebesült. A sajnálatos eset következtében nagy torlódás alakult ki a III. hadtest alakulatainak menetvonalán.⁴⁰

Szeptember 8-án a Királyhágó–Zsibó–Dés–Sajómagyaros–Beszterce vonalat, szeptember 9-én pedig a Bánffyhunad–Hidalmás–Szamosújvár–Szászrégen és a Maros folyó összeszűkült völgyének vonalát érték el a honvéd csapatok.

Szeptember 10-én a magyar csapatok Bonchidára, Parajdra, Korondra és Marosvásárhelyre érkeztek meg, s birtokba vették a Gyergyói-medencét Gyergyószentmiklós városával együtt. A marosvásárhelyi ünnepélyes fogadtatásnak elsősorban a IV. hadtest lovassági és kerékpáros alakulatai lehettek részesei. Az ünnepségre megérkezett az egyetlen erdélyi származású hadseregparancsnok, Nagy Vilmos gyalogsági tábornok is, aki dési szálláshelyéről gépkocsin tette meg az utat, majd lóra szállva a magyar lakosság ünneplése közepette vonult be a fellobogózott város főterére.⁴¹

Kolozsvárott a város lakossága szeptember 11-én fogadta a bevonuló honvédc csapatokat. A 18. gyalogdandárral és a hadtestközvetlen tüzérséggel megerősített III. hadtest seregtestei érkeztek meg Erdély fővárosába, s a 2. hadsereg parancsnoka, Jány Gusztáv altábornagy fogadta a város polgári és egyházi előljáróinak üdvözlő szavait. A javarészt gyors hadtestbeli alakulatok ezzel egyidejűleg a Székelyföldön Marosvásárhelyt, Székelyudvarhelyt, Székelykeresztúrt és Csíkszeredát szállták meg.

Szeptember 12-én a gyors hadtest lovas- és gépkocsizó dandárai elérték a Barót–Nagybacon–Csíkszentgyörgy–Torja vonalat, majd szeptember 13-án Kézdivásárhely, Sepsiszentgyörgy, Zágon és az Ojtoziszoros birtokbavételével befejezték a Székelyföld megszállását. Ezzel egy időben a bevonuló seregtestek bal szárnyán menetelő VII. hadtest Szászrégenig jutott el. A Honvéd Vezérkar főnöke a székelyföldi terület birtokbavétele idején egy 14 főből álló német, olasz, amerikai és spanyol újságírói csoport részvételét is engedélyezte.⁴²

Az alig kéthetes időtartam alatt a magyar királyi Honvédség állománya több mint 43 ezer négyzetkilométernyi terület birtokbavételében vett részt. Ezernél is több visszacsatolt települést kellett megszállnia. A valós és valótlan okok, helyzetek által kiváltott fegyverhasználatok – számarányaikat tekintve – nem számítottak jelentőseknek. A honvédség alakulatai az Ördögkúton, Szilágyippen, Márkaszáken és Omboztelkén történt

▲ Bevonuló honvédek díszmenete egy visszatért faluban

sajnálatos események⁴³ ellenére fegyelmezetten, többnyire kilengésektől és incidensektől mentesen érték el szeptember 13-án az új-régi országhatáron belül fekvő legkeletibb települést, Sósmezőt.

A nehéz hegyes terepen és gyakori esőzések közepette végrehajtott menetek igencsak megviselték a csapatokat, de kiváltképp a loállományt. A naponta megszállandó területek mélysége látszólag nem tűnt nagynak, általában 25 km volt, bár némely helyen a 30–40 km-t is elérte. A csapatok azonban ennél jóval nagyobb menetekre kényszerültek, hiszen az elhelyezések szétszórtságából adódó menetvonalakat és az utak gyakori kanyarulatait is hozzá kellett számítani a menettávolságokhoz. Ennélfogva a gyalogsági alakulatok naponként átlagosan 40–45 km-t meneteltek, de voltak köztük olyan csapattestek is, melyek számára több napon át 60–80 km megtételét rendelték el. A legnehezebb viszonyok közepette azon seregtestek haladtak, melyeknek előrevonása az Iza völgyéből a Sajó völgyébe a Radnai-havasokon át vezető egyetlen keskeny és rossz állapotban levő útvonalon történt, majd a Sajó völgyéből Tekén keresztül szintén egyetlen járható úton jutottak el a Székelyföldre.

Az alig karbantartott, rossz állapotban levő utak közül észak-déli irányba kevés vezetett. E nehezen használható úthálózat a csapatok nagymérvű felvonulására sem elegendő, sem előkészíthető nem volt. A nagyobb erőknek egy útvonalra való felfűzése ezért természetesen gyakori súrlódásokkal járt, melyeket elsősorban a nagy meneteket teljesítő gyalogsági alakulatok érezték meg. Különösen a Szamos völgyében, Máramaros-szigetnél és Désnél adódtak bonyolult helyzetek. A menetneheztségeket kezdetben az is növelte, hogy a határtól 15–30 km mélységig telepített román útzárak és útszorítók a csapatokat folyamatos megállásokra kényszerítették.

Ezen kellemetlenségek a hátrább haladó alakulatok menetére is kihatottak. A határtól eltávolodva pedig az elhanyagolt, gyakorta leszakadó, alig használható fahidak akadályozták a menetet.

Kolozsvár–Dés–Naszód vonalának elérése után a Székelyföld megszállása a gyorshadtest alakulataira várt. Hogy a visszakapott legtávolibb területeket időben elérhessék, a Szamos völgyében szabad utat kellett biztosítani számukra. Elkerülhetetlen keresztezések adódtak, melyek még inkább fárasztották a gyorsított menetekre utasított alakulatokat.

Horthy Miklós kormányzó a visszatért terület birtokbavétele után közvetlenül – családtagjai, miniszterel-

▲ Szászrégen felé közeledő fogatolt könnyű tarackos üteg

nőke, a kormánytagok, illetve a honvédség felső vezetése kíséretében – Kolozsvárott, Marosvásárhelyen, illetve a székelyföldi városokban rövid szemleutat tett. Az előbbi két nagyvárosban rendezett ünnepélyes fogadtatása során nem maradt el a helyben állomásozó honvédcsoportok díszfelvonulása sem.⁴⁴

A kolozsvári – a korábitól sokkal ünnepélyesebb és felemelőbb – fogadtatásra szeptember 15-én került sor. Az előre begyakorolt díszmenetet Jány Gusztáv altábornagy, a 2. hadsereg parancsnoka személyesen vezette. A díszelgés légi biztosításának érdekében a rendezvényen jelen voltak a tapolcai 4/1. nehézbombázószázad, illetve az 1/II. vadászosztály egyik századának gépei is, miután Telbisz Lóránd százados parancsnoksága alatt bravúrosan átkeltek a Királyhágó feletti sűrű felhőzeten. A „székely főváros” második nagyszabású rendezvényét és díszszemléjét szeptember 16-án tartották. A marosvásárhelyi ünnepélyes eseményen a kormányzó nagy szeretettel és meghatottsággal fogadta azt a küldöttséget, amely egykori tengerészei nevében köszöntötte őt. Ugyanezen a napon részt vett a Szászrégeni díszbevonuláson is, melynek során Horthy és kísérete Október elején a kormányzó rövid Székelyföldi szemlét tett, Gyergyószentmiklósról, Csíkszeredára és Székelyudvarhelyre látogatott el.

Az erdélyi falvak, városok magyar nemzetiségű lakossága nagy tömegben, felejtethetetlen fogadtatásban, diadalkapuvál, virágoszóval, nemzetiszínű lobogókkal és magyarnyelvű feliratokkal feldíszített épületekkel várta és ünnepelte a bevonuló honvéd alakulatokat. Akik ezen felemelő pillanatoknak, eseményeknek részesei lehettek, cseppet sem tapasztalhatták, hogy a fogadtatás hangulata – ahogy azt az elmúlt rendszerben született néhány memoár és dokumentumfilm láttatni kívánta – színpadias, szirupos, vagy mesterségesen szított lett volna.

„Az 1940-es év ünnepi emlékét sem a múltó idő, sem pedig a visszatért hatalmi intézkedések nem tudták feledtetni. Különösen érvényes ez az akkori fiatalokra, akik akár katonaként, akár civil polgárként aktív részesei voltak ama történelmi időknek, melyeknek eufórikus hangulatában lelkesedni tudtak mindenért, ami magyar. Meg voltak győződve arról, hogyha bármilyen szinten és formában is, de ők is a történelem csinálói voltak az akkori időkben.”⁴⁵ – írta Pain Lajos, aki húszéves ifjúként jelen lehetett Felsőbánya 1940. szeptember 6-i visszatérésének ünnepélyes pillanataiban.

▲ A lakosság tomboló lelkesedéssel köszönti a Nagyváradra érkező csendőroket

Jegyzetek

8. oldal: 1 Románia – magyar (esetleg német-magyar) támadástól tartva, illetve bizonyos román területi igények kielégítése okán – már a kárpátaljai terület magyar birtokbavétele idején, 1939. március 15-én is részleges mozgósítást rendelt el hadseregénél. Hadtörténelmi Levéltár (továbbiakban: HL) I. hadtestparancsnokság 14202/eln. 1. – 1939.
- 2 HL Honvédelmi Minisztérium (továbbiakban: HM) 4477/eln. vkf. 1. – 1939
- 3 Dombrády Lóránd: Werth Henrik, akiről nem beszéltünk. Argumentum, Budapest, 2005. 63. old.
9. oldal: 4 Tájékoztató az 1940. január 1. és február 29. közötti romániai eseményekről. 1940. március 1. HL Honvéd Vezérkar főnöke (továbbiakban: VKF) 3414/eln. 1. – 1940.
10. oldal: 5 HL M. kir. 101. Központi Szállításvezetőség (a továbbiakban: KSZV) Napló 1. doboz 1940. május 27. – április 14.
11. oldal: 6 HL 12. gyalogdandár iratai. Kt-1460/1940.
12. oldal: 7 A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról. 1933–1944. Összeállították, sajtó alá rendezték és a bevezető tanulmányt írták: Ránki György, Pamlényi Ervin, Tilkovszky Loránt, Juhász Gyula. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1968. 499. old.
- 8 HL KSZV Napló 1. doboz. 1940. június 30.
13. oldal: 9 Dombrády Lóránd: Hadsereg és politika Magyarországon 1938–1944. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1986. 111–115. old.
14. oldal: 10 Feljegyzés a Führer és Gigurtu román miniszterelnök között 1940. július 26-án a Berghofon lezajlott megbeszélésről. Hitler hatvannyolc tárgyalása. 1939–1944. Hitler Adolf tárgyalásai kelet-európai államférfiakkal. I. kötet. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1983. 120–136. old.
15. oldal: 11 A magyar királyi Honvédség vasúti szállítással felvonuló seregteste 861 darab 100 tengelyes katonai szerelvényvel érkeztek meg a román határ mögötti körzetekbe. A szegedi V., a debreceni VI. és kassai VIII. hadtest alakulatai többnyire gyalogmenetben jutottak el a kijelölt felvonulási területükre. HL KSZV Napló 1. doboz 1940. július 14.
18. oldal: 12 HL HM 4000/eln. 1. a. – 1940.
- 13 Műszaki zárásnál elszenvedett veszteségek. 381/2. hds. II. 40. IX. 14. HL HM Eln. 22. oszt. 68070/1941.
20. oldal: 14 Illésfalvi Péter: A román-magyar kapcsolatok katonai vonatkozásai 1940–1944 között (In: Háború, hadsereg, összeomlás. Szerk.: Markó György. Zrínyi Kiadó, Budapest. 2005.) 95. old.
22. oldal: 15 Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához 1936–1945. V. kötet. Összeállította: Juhász Gyula. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982. 485–493.; 510–517. old.
- 16 HL VKF 3849/eln. 1. – 1940. 105. és 107. számú Tájékoztató.

23. oldal: 17 Tájékoztató a romániai belpolitikai helyzetről és a román hadseregről. 1940. július – augusztus. HL VKF szám nélküli/eln. 2. – 1940.
- 18 HL VKF 3849/eln. 1. – 1940. 109. számú Tájékoztató.
24. oldal: 19 VKF 2. osztály 1940. augusztusi napi helyzettájékoztatóinak összesített adatai. HL VKF 3849/eln. 1. – 1940.
25. oldal: 20 Erődrendszer elleni támadás (vitéz balásfalvi Kiss László altábornagy) HL VKF 3605/eln. 1. – 1940.; Péchy György: Csapattiszt voltam a m. kir. Honvédségben. 24. old. HL Tanulmánygyűjtemény (továbbiakban: Tgy.) 3184.
27. oldal: 21 Irányelvek a Románia elleni hadműveletek megindításához. Budapest, 1940. VIII. 23. (Werth Henrik gyalogsági tábornok, Honvéd Vezérkar főnöke) HL VKF /Föv./ 600/hdm. biz. – 1940.; 631/hdm. biz. – 1940.
28. oldal: 22 Helyzetmegítélés a VII. 6-tól VII. 16-ig beérkezett hírek alapján. Törökszentmiklós, 1940. VII. 17. 2. hds. pság. I. b. oszt. vez. HL 2. hadsereg iratai 1. fasc. 2. hadsereg-parancsnokság I. a. szám nélküli iratok.
- 23 Koltai Jenő: Egy honvédtiszt visszaemlékezései. Kórkép a XX. századból. Szerző saját kiadása. Calgary, 1985. 298. old.
29. oldal: 24 Dombrády Lóránd: Hadsereg és politika Magyarországon 1938–1944. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1986. 141–142. old.
30. oldal: 25 Franz Halder: Kriegstagebuch. Tägliche Aufzeichnungen der Chefs des Generalstabes des Heeres 1939–1942. Bd. II. Stuttgart 1963. 80. old.
31. oldal: 26 Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához i. m. 527–530. old.
- 27 L. Balogh Béni: A magyar-román kapcsolatok 1939–1940-ben és a második bécsi döntés. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2002. 299–301. old.
32. oldal: 28 A magyar fővezérség irányelvei az Erdélybe bevonuló honvéd csapatok magatartására nézve. 1940. augusztus 31. HL I. hadtestparancsnokság 289/I. hdt. I. b. – 1940.
- 29 A második bécsi döntés 2. pontja értelmében felállított magyar-román vegyes bizottság 1940. szeptember 1. és 13. között kilenc alkalommal tanácskozott. A magyar küldöttséget Náday István altábornagy, a román Dragalina tábornok vezette. A tárgyaló felek általában a visszatért észak-erdélyi és székelyföldi terület katonai megszállásával, illetve kiűrésével kapcsolatos ügyeket, eseményeket (erődök lebontása, atrocitások, vasúti forgalom szabályozása, stb.) vitatták meg. Az első tárgyalásnak Nagyvárad, az utolsónak Sepsiszentgyörgy adott otthont.
- 33 oldal: 30 Sajtó /Szatmár-Németi/, 1940. szeptember 4. 7. old.
- 31 A magyar-román katonai szerződés lényegi kivonata I. 800/Föv. hdm. 40. IX. 2. számú rendelet. HL. 2. hadsereg iratai 1. fasc. 2. hadsereg-parancsnokság I. a. 520/1940.
- 32 HL VKF 4668 /4585/eln. 1. – 1940.
35. oldal: 33 800 mozdony, 709 személykocsi és mintegy 10 ezer teherkocsi került egyezményellenesen román birtokba. A román hatóságok csupán 14 mozdonyt és 20 teherkocsit hagytak hátra megbénítva ezzel Erdély közlekedését. Székely Nép /Sepsiszentgyörgy/ 1940. szeptember 27. 1. old.
36. oldal: 34 Jósza Piroksa: Virágszönyeg a váradi utcaköveken. Erdélyi Magyar Ifjak, Nagyvárad, 2007. 81–83. old.
- 35 Csíki Lapok /Csíkszereda/, 1940. szeptember 8. 8. old.
- 36 Magyar Újság /Kolozsvár/, 1940. szeptember 4. 3. old.
37. oldal: 37 Szamos /Szatmár-Németi/, 1940. szeptember 6. 3. old.

Pillanatképek és a katonai előkészületek dokumentumai a bevonulás előtti időszakból

38. oldal: 38 Főméltóságú Kormányzó Úr útja. 805/Föv. hdm. 40. IX. 3. HL 2. hadsereg iratai 1. fasc. 2. hadsereg-parancsnokság I. a. 511/1940.
39. oldal: 39 HL 2. hadsereg iratai 1. fasc. 2. hadsereg-parancsnokság I. a. 512/1940.
- 40 Helyzetjelentés IX. hó 7-én 21 h-kor. 597/2. hds. I. 0. 40. IX. 8. HL 2. hadsereg iratai. 1. fasc. 2. hadsereg-parancsnokság I. a. szám nélküli iratok.
- 41 Nagybacsoni Nagy Vilmos: Végzetes esztendő. Gondolat, Budapest, 1986. 57–58. old.
- 42 Külföldi újságírók részvétele a megszállásnál. 246/IV. hdt. I. b. 40. IX. 3. szám. HL IV. hadtest iratai. II. 1245. 3. doboz. 56. számú hadtestparancsnoksági parancs. Tábori posta 54. 1940. IX. 14.
40. oldal: 43 Lásd bővebben: Illésfalvi Péter: Atrocitások az 1940-es erdélyi bevonulás során. Székelyföld. 2004. 9. szám. 77–101. old.
41. oldal: 44 HL 2. hadsereg iratai 1. fasc. 2. hadsereg-parancsnokság I. a. 511/1940.
- 45 Pain Lajos: Felsőbánya visszatérésének évfordulója (1940. szeptember 9.) Honismeret. 2000/6. 36. old. A címben feltehetőleg elírás történt. Felsőbánya 1940. szeptember 6-án tért vissza.

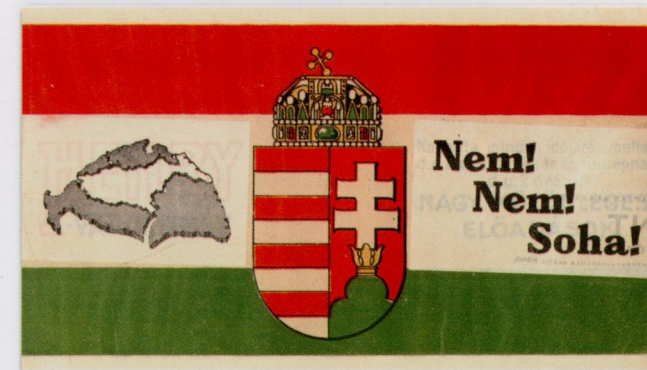
Útmutató a dokumentumokat tartalmazó fejezetekhez

E fejezetek mindegyikében háromféle dokumentummal ismerkedhet meg az olvasó. A könnyebb megkülönböztetés érdekében háromféle írásmódot használtunk ezek megjelölésére. A katonai dokumentumokat Minion normál, a visszaemlékezéseket *dőlt betűvel*, a sajtóhíradásokat pedig Georgia-val szedtük.

„A (III. – szerzők) hadtestparancsnokság Hajdúbagos mellett felépítette a légi felderítés alapján a dandárral szemben levő erődrendszert. Egy-két szakaszon a 6 méter széles, s 3 méter mély árkot is kiásatták, csak vízzel nem töltették fel. Itt hajtottuk végre több gyakorlatot, majd éles lögyakorlatot is az árkon való átkeléssel együtt. A tüzérségi előkészítésben még a 30,5 cm-es mozsár is leadott egy lövést. (...)

A román légifelderítés állandóan működött, ezért a meneteket éjjel hajtottuk végre. Járműveket a fészerek alá állítottuk, illetve bokrokkal rejtve igyekeztünk kivonni a légifelderítés alól. A dandár 1. b. (hírszerző, felderítő – szerzők) osztályától minden alkalommal kaptunk sokszorosított brossúrákat. Ezek a románoknak a határ mentén történt viselkedéséről, a magyar nemzetiségi kisebbség zaklatásáról, a nőkkel szembeni erőszakoskodásokról, az általuk hangoztatott harcias jelszavakról, például »Egy barázdát sem!« stb. szóltak. (...) propaganda fogásnak tartottuk. A legénység azonban maradéktalanul elhitte és közöttük a románok elleni hangulat igen magasra nőtt. (...) mikor már bevonultunk Nagyváradra, s ott a helybeli magyarokkal beszélünk, nemcsak megerősítették a brossúrákban leírtakat, hanem még súlyosabb eseteket is elbeszéltek.”

(Hadtörténelmi Levéltár. Tanulmánygyűjtemény. (továbbiakban: HL Tgy.) 3184. Péchy György: Csapat-tiszt voltam a m. kir. Honvédségben. 24–25. old.)

„Az ütegiroda felől egyszer csak felhangzott: »Mindenkinek sorakozó!« Tegnap még nem lett volna szabad így kiabálni. Éreztük, hogy valami nagy dolog történhetett. A lovasok kivételével mind felsorakoztunk. Az üteg írnoka az irodából kihozott egy nagyméretű Románia-térképet, felszegezte a hodály oldalára. Ezen gombostűkkel ki volt jelölve az egész demarkációs vonal, teljes hosszában. Az osztálytörzs körlete felől feltűnt Hetey Sándor György főhadnagy úr Ramóca nevű szép almásderes lova hátán. Kovács főtüzmaster »Vigyázz! Jobbra nézz!«-t vezényelt, és

jelentést tett az ütegparancsnok úrnak. A főhadnagy úr ünnepélyes komolysággal a következő szavakat intézte hozzánk: »Tüzek, bajtársak! Örömteljes perceket értünk meg, s ez alkalomból hálatelt szívvel köszöntjük a magyarok Istenét! ... Imához!« Több száz torokból hangzott fel: »Hiszek egy Istenben, / Hiszek egy hazában, / Hiszek egy isteni örök igazságban, / Hiszek Magyarország feltámadásában. Ámen.« A főhadnagy úr ismét szólott: »Bajtársak! Nagyvárád, Kolozsvár, Marosvásárhely, Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely újra a miénk...« Kitört az örömmámor: »Hurrá!« A tábori sapkák sokasága repült fel a levegőbe. Aztán Kovács főtűzmester kiadta a parancsot: »Fegyelmezetten bevonulunk a laktanyánkba, és a rendelkezésünkre álló hat nap alatt ragyogó tisztává tesszük minden felszerelésünket, majd szeptember 5-én fogjuk átlépni a trianoni határt.«

(Czirják Gergely: Havasi gyopár. Mentor Kiadó Marosvásárhely, 2000. 163. old.)

„A közhangulat a magasabb egységeknél a következő:

A 16. hadosztály 87. gyalogezrednél a közhangulat továbbra is rossz, három zászlóalj állománya a felére apadt. Az emberek, letéve a fegyverzetet és muníciót, az éjszaka folyamán, szeptember 1-je délutánján és szeptember 1-jéről 2-ára virradóan megszöktek a környező erdőkbe. A 30. hadosztály csapatai által a Sármás-Szilágyosomlyó-Szilágynagyfalva vonalon formált záróvonalon Sármásnál elfogtak 100 embert a 81. gyalogezredből. Letartóztatták és lefegyverezték, majd kísérettel a 16. hadosztályhoz küldték őket. A 81. gyalogezred

katonái egy részének sikerült felülniük a zilahi vonatra. A zilahi állomásra kb. 150 ember érkezett teljes fegyverzetben és munícióval (...) Közülük 60-at sikerült lefegyverezni a zilahi állomáson. A többiek a vonatról leszállva lövéseket adtak le, azt mondták, hogy az állomásos pótkerethez tartanak, majd az erdőkbe szöktek. A 16. hadosztály többi egységénél a közhangulat jó, kivéve a tábori pékséget, ahonnan az állomány 60–70 %-a megszökött az éjszaka folyamán. A 16. hadosztály javasolja, hogy sürgősen bocsássanak rendelkezésére vonatokat, vagy szállítójárműveket az embereknek található fegyverzet és lőszer szállítására.

A 17. hadosztály a 65. és a 81. gyalogezredből származó dezertőröket fogott el.

A 20. hadosztály jelenti, hogy egységeinek emberei 90–96 %-ban az átengedett terület településeiről származnak. Az egységek megkezdtek az elvonulást a kijelölt dicsőszentmártoni övezetek felé. Alig egy napja

◀ Román határőrök Gebénél, 1940. augusztus

vannak mozgásban, de az egységek parancsnokai máris jelentették, hogy nem tudnak a kijelölt térségbe érkezni a teljes állománnyal, fegyverzettel és felszereléssel, mivel a dezertálások már elkezdődtek. Nagy valószínűséggel a következő napok folyamán, habár a tisztek éjjel-nappal a csapatok között vannak, ezek az egységek egyre többet veszítenek az állományukból a folyamatos, teljes felszerelésben és fegyverzetben történő szökések miatt. (...)»

(A román VI. hadtest jelentése az 1. hadsereg-parancsnokságnak. 1940. szeptember 2. 71447. számú távirat. Florica Dobre – Vasilica Manea – Lenuța Nicolescu: Anul 1940, Armata română de la ultimatum la dictat, Documente, Volumul II., Editura Europa Nova, București, 2000. 184. old.)

„1940 májusának végén részleges mozgósítás volt, Kolozsváron kellett jelentkeznem. Egy hét múlva, júniusban az oroszok lerohanták Besszarábiát, akkor elrendelték az általános mozgósítást. Este 6 óra körül a rádióban hangzott el Károly király erre vonatkozó parancsa. Lázas készülődés folyt. Hajnalban kiálltunk a kaszárnya elé, a Monostori út végén és korán reggel a vidékről a hetivásárra beáramló lovasszekereket betelereltük az udvarra. Ebből lett kiválogatva egy egészségügyi egység felállításához szükséges szekér- és lóállomány (kb. 60 darab ló és 150–200 katona). A kaszárnya raktáraiból kivettük a szükséges felszerelést, többek közt két darab, kerékre szerelt, keskeny erdei utakon való vontatásra alkalmas vázat, amire két-két fölé csatolható hordágyat lehetett erősíteni. Továbbá nagyméretű sátrakat, a kijelölt kötőhelyekre. Az így sebtében összeszedett tárgyi és személyi állományt a Tordai-hasadék közelébe, Tordatúrba irányították. Reggelre érkeztünk meg és kezdtünk egymással ismerkedni. Harminc napig voltunk itt. Ez idő alatt feltöltötték a hiányzó állományt (6 tartalékos orvost kaptunk), megismerte mindenki a feladatát és megkapta a megfelelő kiképzést.

Egy este aztán útnak indítottak gyalogosan Kolozsvárra, a vasútállomásra, ahonnan kora délután, már vónattal, két szerelvényre való felszereléssel indultunk tovább Felsőbányára. Késő este érkeztünk meg. Kirakodás után a Kisbányai-völgy elejétől Felsőbányáig tartó területen helyezkedtünk el. A parancsnokság Felsőbányán

▼ A nagykanizsai 17/1. géppuskás század az indulási parancsra vár Pocsajon, 1940. szeptember eleje

volt. Akkor már végig a Gutin térségében a 2. hegyi brigád alakulatai helyezkedtek el. A magyar hadsereg alakulatai már Kárpátalja megszállása óta a Tisza túlsó partján álltak.

Máramarosszigettől Nagybányaig a térség tömve volt katonasággal. Háborús konfliktusra számítva, a bécsi döntésig a mi egységünk is hetente kétszer felvonult a Sujor völgyébe, gyakoroltuk a reánk szabott teendőket. Ilyen körülmények között ért a bécsi döntés.”

(Altnéder László: Emlékezés hatvan év távlatából, a bécsi döntés körüli eseményekre. Bányavidéki Új Szó, 2005. május 27-június 2.)

„Huszonkét évi megszállás után a román uralom alól felszabaduló erdélyi magyar és székely testvéreink egysülését a Csonkaországgal úgy területileg, mint a hazafias szellem tekintetében is a bevonuló honvédség juttatja kifejezésre. A lakosság első benyomását a honvédség fellépésén át nyeri és ezen át ítéli meg azt a szellemet, melynek részese lesz, amelyhez jövő magatartását szabnia kell.

Súlyt helyezek arra, hogy az elnyomatás hosszú évei után, az Anyaország és Erdély első találkozásának alkalmával a honvédség bevonulását, fellépését és magatartását példás *fegyelem*, feltétlen rend és mintaszerű *szervezettség* jellemezze! Minden honvédet töltsön el a büszke és magasztos gondolat, hogy részese lehet eme történelmi cselekménynek. Minden egyes honvéd állandóan gondoljon arra, hogy az elnyomott erdélyi testvéreink előtt az anyaországot képviseli és jelenti; ezért mindenki úgy viselkedjék, hogy méltó legyen erre a büszke szerepre.(...)

A csapatok fegyelmét akkor is meg kell tartani, ha a hazafias lelkesedés és ünneplés láza elragadná őket. Nyomatékosan figyelmeztetem a tisztikart és legénységet arra, hogy tartózkodjék a mértéktelen alkoholfogyasztástól, hangos mulatozástól, erkölcstelen tivornyáktól, mind a nyilvános helyeken, mind magán és zárt tiszt

társaságokban egyaránt. Minden ilyen természetű kifogásolható esetet a legszigorúbban fogok megtorolni. Ahol szükséges, szesztilalmat kell elrendelni. (...) A trianoni határ jelzésére szolgáló határkövek, határjelek, sorompók, táblák stb. elmozdítása, megrongálása tilos. Erre úgy a csapatokat, mint a lakosságot büntetés terhe mellett figyelmeztetni kell.

Werth Henrik gyalogsági tábornok, m. kir. honvédvezérkar főnöke”

(Irányelvek a megszálló csapatok magatartására. 777/Föv. hdm. 40. VIII. 31. számhoz. HL 2. hadsereg iratai 1. fasc. 2. hds. pság. I. a. 492/1940.)

„Néhány napunk, melyeket még a határon innen töltöttünk, abban az ünnepi hangulatban telt el, melyet Erdély

▼ Határőrség őrs háza Nyírábrányban, 1940. július

egy részének vér nélküli visszacsatolása mindenütt felidézett. Hálaadó istentiszteletek és ünnepi lakomák váltakoztak, melyeket részint a községbeliek, részint viszonzásul a honvédség alakulatai rendeztek.

Munka is akadt bőven. Szeptember 2-án kaptuk a rendelkezést, hogy a legénység egynegyed részét a pótalakulathoz kell bevonultatni leszerelés végett. Nálunk, a tüzéreknel ez természetesen másképp nézett ki, mivel a legénység egynegyedének elbocsájtása a lóállomány miatt lehetetlen lett volna. Így elsősorban azok mentek haza, akiket nyugodtan nélkülözhattünk, mint a tartalékezelők, tiszt

küldöncök és lóápolók és még azok, akik az eddigiek folyamán is hasznavehetetlennek bizonyultak. Önként jelentkezők is lettek volna szép számmal, természetesen elsősorban csak olyanok, akiknek számos családjuk volt.(...)

Szeptember 3-án már azt is tudtuk, hogy a Szatmárnémetiben tartandó ünnepélyes bevonuláshoz a Kormányzó Úr Ő Főméltósága és a Honvédség vezetőinek személyében magas vendégeink lesznek. Megindult erre a nagytakarítás, a lovakat, szerszámokat és országos járműveket kenték, kefélték és festgették. Egyes leleményes alosztályparancsnokok kopott járműveiket kátránnyal is bekenték s így minden az ünnepélyes hangulatnak megfelelően ragyogott. A bevonuláshoz kiadott menetintézkedés szerint oly menetet kellett szervezni, mely a díszelgésen kívül a biztonságot is a teljes mértékben szolgálja. Tehát ütközetmenet az ütközetvonat teljes löszer részlegével. Hogy ebben a menetben a sok országos jármű mégsem nyújtott valami épületes látványt, előre is látható volt, de a biztonság megkövetelte a löszer vitelét.”

(Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma. 1940. M. kir. „Kinizsi Pál” 11. tábori tüzérosztály fotóalbuma. Naplójegyzetek. 1940. augusztus 27. – szeptember 4.)

„Székely Testvérek!

Húsz nehéz éven keresztül hallgattatok reám.

Most az átmeneti idő alatt, mint a Háromszék vármegyei magyarság vezetője, azzal a felhívással fordulok Hozzátok, hogy őrizzétek minden túlzástól, kilengéstől. Tartsátok fenn a rendet és a nyugalmat, míg a Magyar Kormány átveszi a visszakapott területek feletti felségjogot.

A székely önértetből eredő méltóságteljes magatartás megköveteli, hogy őrizzük meg a rendet, a nyugalmat és tartózkodjunk a kicsinyes, személyi bosszúállástól a román lakossággal szemben is,

▲ A 2. lovasdandár kötelékébe tartozó kerékpárosok felzárkóznak a határra, 1940. szeptember eleje

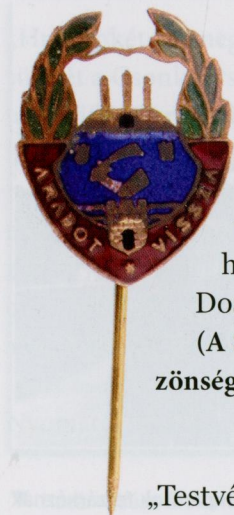

hisz sok magyar testvérünk maradt Romániában. Ezt rendeli és erre kér Titeket székely testvéri szeretettel, báró Szentkereszty Béla. Sepsiszentgyörgy, 1940. szeptember 3.”

(Báró Szentkereszty Béla felhívása. Székely Nép /Sft. Gheorghe/ 1940. szeptember 8. 1. old.)

„Felkérem a közönséget, hogy a tüntetésektől egyelőre tartózkodjék. Kérek továbbá mindenkit, hogy a katonaság szóval vagy tettel való bántalmazásától feltétlenül tartózkodjék. Parancsunk van, hogy minden bántalmazást fegyverrel toroljunk meg. A közönség valószínűleg tudja, hogy a románok és a magyarok már nem ellenfelek, hanem barátok és a jövőben is annak kell maradnunk.

Erős vágyam, hogy barátokként váljunk el egymástól. A magam részéről ennek érdekében mindent megtettem. Parancsot adtam katonáimnak, hogy senkit meg ne bántsanak, még egy tekintettel sem. Ugyanilyen magatartásra kérem Szatmár város és megye polgárságát is. Óhajom – és ez az óhaj nemes érzelemből fakad – hogy Szatmárról való távozásom emléke ne fűződjék valamilyen megtorláshoz. Dosila alezredes”

(A Szatmárnémetiben tartózkodó román csapatok parancsnokának felhívása a város közönségéhez. Sajtó /Szatmár-Németi/, 1940. szeptember 3. 3. old.)

„Testvéreim!

Megrendüléssel látom szenvedéseket, a szemeitekből patakzó könnyek szüntelen hullását, amióta megtudtátok, hogy el kell szakadnunk testvéreinktől, akikkel sorsunkat eddig együtt hordoztuk. Emberek vagyunk, s nem veheti rossz néven tőlünk senki, ha nagy fájdalmunkban panaszra fakadunk és könnyes a szemünk.

De Testvéreim! Kérve kérek, ne essetek kétségbe, ne veszítsétek el minden reményeteket, ne gondoljatok mindjárt menekülésre. Ne mozduljatok, a felindult lelkiállapot és a zavaros helyzet nem alkalmas arra, hogy most döntsetek s elhagyjátok a földet, házat, munkahelyet, ahol verítéketek hullott s testvéreiteket, akikkel eddig minden örömet és bánatot megosztottatok.

Lesz idő és alkalom a nyugodt megfontolásra. És sok minden másképp lesz, mint volt a múltban. Ha a sorsunkról rendelkező döntés így határozott, együttmaradunk és még melegebb szorítással fogjuk egymás kezét. Ha kevesen maradtunk is, még mindig elegen ahhoz, hogy a jövőben bízzunk. Mert törhetetlen hittel hisszük, hogy Isten, aki eddig segített, velünk marad és örökös felettünk.”

(Márton Áron gyulafehérvári püspök felhívása Romániában maradt híveihez. Magyar Újság /Kolozsvár/, 1940. szeptember 5. 4. old.)

„Szeptember 1. (...) Ma délután 5 órakor futott be több autón a határmegállapító és a város átadását végző magyar katonai küldöttség. A közönség sűrű rajokban hullámozott az utcán és óriási lelkesedéssel fogadta a magyar nemzeti zászlókkal díszített autókon érkező bizottságot. A tárgyalásokat a városházán kezdték meg, nagy tömeg szorongott a tágas téren, és ismételten elénekelték a magyar himnusz! A román katonaság kiborult, a levegőbe lövöldözött, de a tömeg nem távozott. Végre néhány magyar vezető férfi szólott a tömeghez, amely lassanként széteszlott.

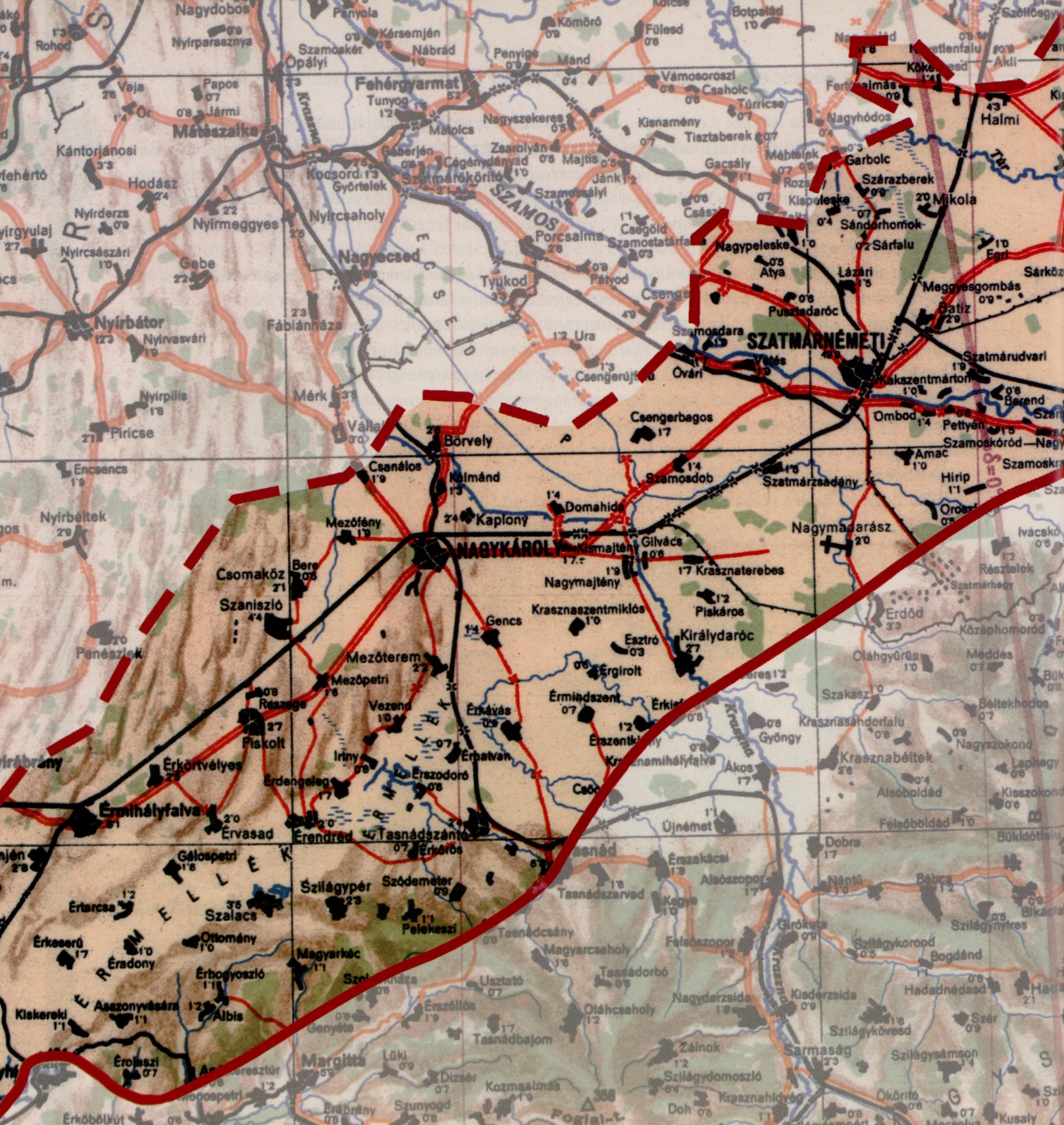
Szeptember 3. Rendkívül izgalmas napok telnek most el. A magyar közönség nemzetiszínű kokárdát visel, sok helyütt kitűzték a magyar zászlót. De a román katonaság emiatt erőszakoskodott, ezért felszólították a közönséget, hogy ne provokálja őket, ne viselje a nemzeti magyar jelvényeket, a magyar zászlókat is bevonták. Gyalog, vonaton és mindenféle járművel éjjel-nappal tart a román katonaság vonulása kelet felé. A nyugati határ sok százezer katonával volt megszállva, időbe kerül, míg visszavonulnak. Ott kell hagyni a súlyos, milliárdokba került határerődítményeket, persze amit megmozdíthatnak, viszik magukkal, az ágyúkat ökrös fogatokkal vontatják. Sok helyütt erőszakoskodnak, itt a városban jelentékeny esetek nem fordultak elő, polgárőrséget szerveztek, ezek tartják fenn a rendet. A hivatalnokvilág örült sietséggel csomagol és menekül kelet felé. A görögkeleti és görög katolikus püspökök Belényesbe futottak.”

(Dr. Lestyán Endre plébános feljegyzései (Nagyvárad, Bazilika) /In. Jóna Pirooska: Virágszőnyeg a

váradi utcaköveken. Erdélyi Magyar Ifjak, Nagyvárad, 2007./ 48. old.)

◀ A magyar-román kiürítési bizottság hazai delegátusa. Középen ül Náday István altábornagy, a magyar delegáció vezetője. Nagyvárad, 1940. szeptember 1.

1940. szeptember 5. (csütörtök)

1940. szeptember 5. (csütörtök)

HADPARANCS
Honvédek!

„A trianoni igazságtalanság egy újabb része jóvátételt nyert. Indulunk, hogy újból birtokba vegyünk ezer esztendőss jussunk egy újabb részét.

Felszabadulást viszünk 22 év óta rabbilincsben élő erdélyi magyar testvéreinknek és szeretetet a határainkon belül élő hozzánk hű nemzetiségeknek.

Ezt tartásotok szeméitek előtt, amikor elindultok Isten és a Haza nevében:

Előre a Keleti Kárpátok gerincéig!

Gödöllő, 1940. évi szeptember hó 3. napján.

Horthy s. k.”

(HL. 2. hadsereg iratai 1. fasc. 2. hadsereg-parancsnokság I. a. 519/1940.)

„A tüzérezred zömének az ezredparancsnoksággal Csegöldtől délkeletre 2 kilométerre, a szatmárnémeti műúton levő hídnál, a 11. híradószázad fennmaradt része után kellett besorolni. Az ezredtörzs, két osztálytörzs és öt üteg 6 óra 30 perckor a Csegöld mellett fekvő réten, zárt vonalban megalakult, ahonnan a besorolás helyére menetelt. Itt 8 óra 30 percig állt és várt. Boldognál, kire nagy öröm vár, türelmetlenebb ember nincs a világon. Ez a türelmetlenség volt minden tüzérünk jellegzetes ismertetője. Közember, tiszt, altiszt és tiszt ennek a hatása alatt állt, ez hajtott mindenkit, mely türelmetlenség végre is az előrejutási vágyban nyert kifejezést. E vágy percről-percre nőtt, s növelte azt a menetoszlop mellett elhaladt gépkocsik tömege, az ünnepi viszontlátásra előre törekvő ember gyalog búcsúja, hol pedig a kocsin, majd kerékpáron Szatmárnémetibe igyekvők százai. Mi csak álltunk.

Mindenki a hosszú álldogálás okát fürkészte, de erről csak akkor szereztünk tudomást, amikor a 8. gyalogezred gépkocsin

◀ A szegedi 16. kerékpáros zászlóalj átlépi a határt Garbolcnál

hátraérkezett segédtisztje jelentette, hogy a határon emelt diadalkapunál kb. 200 gépkocsi tolong, ami münket lehetetlenné teszi. A 8 óra 30 perc körüli megindulásban nem volt sokáig örömmünk, mert csak Csengersima északnyugati kijáratáig jutottunk. Ott újból állj! E helyen 10 óráig vesztegeltünk anélkül, hogy az akadályoztatás okairól felvilágosítást szerezhettünk volna. Előreküldött lovas és kerékpáros küldöncök csak annyit tudtak megállapítani, hogy elől minden áll, mivel az álló menetoszlop élet elérni nem tudták.

Csengersimán kb. 9 óra 30 perckor értesültünk, Ő Főméltósága és kísérete Csenger felől 11 órakor fog érkezni, amikor minden mozgást be kell szüntetni. Csengersimáról 10 óra körül jutottunk rövidebb távolságra előre, de 11 órától Petétől keletre kb. 1 kilométerre álltunk, amikor Ő Főméltósága kíséretével a menetoszlop kb. 12 óra-kor megelőzte.”

(Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma. 1940. M. kir. „Kinizsi Pál” 11. tábori tüzérsztály fotóalbuma. Naplójegyzetek. 1940. szeptember 5.)

▲ A 1. lovasdandár tüzérségének gépvontatású könnyű tarackja a bevonulás reggelén áthalad az első diadalkapu alatt

mert forgalomszabályozásról szó sem volt. Mindnyájunkat komoly aggodalom szállt meg, hogy ilyen körülmé-nyek mellett a díszmenet helyét képtelenek leszünk időre elérni. Ha tiszt nem volt a közelben, arcátlanul bele-hajtottak a menetoszlopba, sőt saját járműveinket az útról egyszerűen leszorították. E zavarok miatt gyakran az egész menetet be kellett szüntetni, a helyszínére kellett lovagolni és a betolakodott gépjárműveket erőszakos

„Az út a por miatt eddig még csak tűrhető volt, de mi ezután követ-kezett, azt toll papírra vetni nem tudja. Tehergépkocsik, majd autó-buszok tömegei az ország minden részéből Szatmárnémeti felé igye-keztek. A járműveken postások, vasutasok, tültők, mentők, rend-őrök, csendőrök és polgári egyének vegyesen tolongtak. Mintha az or-szág minden nagy gépjárművét ide összpontosították volna! Semmivel sem törődve, vadul behajtottak a menetoszlopba és előzni igyekez-tek. Senki fel nem tartóztatta őket. Végül az osztályparancsnokoknak minden úttorlasznál vissza kellett maradniuk, nehogy a menetet telje-sen megakadályozzák. A gépkocsi-vezetőket fegyveres fenyegetésekkel kellett megállásra kényszeríteni,

▲ Huszárok a „tüskés disznó” gerendái között

mögötti 6. és 7. üteg visszamaradása a teljes ottrekedéssel volt egyenlő. A 6. üteg derék legénysége, a segédkezet nyújtó polgári lakossággal, valamint a helyszínen munkába fogott más honvéd egyénekkal a kb. 1 méter mély akadályt, belehányt kövekkel és földdel hamarosan elhárította, úgyhogy a 10 perces késedelem után a két köze-pes üteg nehéz egységeivel és lovaival fokozott jármódban felzárkózhatott.”

(Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma. 1940. M. kir. „Kinizsi Pál” 11. tábori tüzérsztály fotóalbuma. Naplójegyzetek. 1940. szeptember 5.)

■ HALMI

„Nevetlenfalu, szeptember 5. (Az Esti Kurír tudósítójának telefonjelentése) Erdély északi részében ma reggel óta magyar honvédek menetelnek. A régi magyar-román határ utolsó falva Nevetlenfalu. Ettől a falutól egy kilométer Halmi község, amely román terület volt a mai napig. (...)

A tegnapi éjszakát a község 5000 lakosa lázas izgalomban és boldog virrasztásban töltötte el. Gyer-tyavilágnál egész éjszaka névtáblákat festettek a magyarok, hogy reggelre kelve valamennyi román felírás eltűnjék. Diadalkapukat készítettek, kokárdákat varrtak, lobogókat hímeztek. Alig virradott

fenyegetésekkel az oszlopból kidobni. A leszakadt oszlop-részek fokozott jármódban pótolhatták csak az idővesz-teséget, de így is gyakran 2–3 sorban állottak egymás mel-lett a járművek.

A megállásoknál a por-törő rongyok, kefék hiába kerültek elő, az úton sűrű porfelhő ült, s a menetoszlop mellett vadul elrobogó gép-járművek újból és újból ha-talmas porréteget csaptak reánk. De ez nem volt min-den! Az ezrednek részekre való szakadását Pusztadaróc után még az is fokozta, hogy az úttest az egyik úttorlasz között leszakadt. A torlasz

1940. szeptember 5. (csütörtök)

Magyar nemzeti színű zászlókkal
felvonult máramarosi románok

meg, a boldog magyarok máris megindultak a község határába és szívdobogva várták a felszabadító magyar honvédséget.

Reggel végre feltűntek a honvédség menetoszlopai. Egetverő éljenzés fogadta katonáinkat. Minden házon lobogó leng, az utcákon virágszőnyeg. Két oldalt sorfalat állnak Halmi község lakosai. Virágot szórnak a honvédekre, mindenki boldog, ha csak megérintheti a magyar katonákat. Az emberek boldogok, szinte sírnak örömükben, a gyermekeket magasba emelik, hogy ők is láthassák a bevonulást. Szól a zene, énekelik a Himnuszt és a Szózatot. Nemzetiszínű kokárdát visel mindenki a mellén, még a románok is, akik szintén harsányan megéljenzik a felszabadító magyar csapatokat. (...)

◀ Honvéd
lovasság Peténél

1940. szeptember 5. (csütörtök)

Teljes számban kivonultak nemzeti viseletükben a turci, batarcsi és nagy tarnai románok, akik közül sokan világháborús ezredbeli magyar frontharcosok. Eljöttek a régi 85-ös ezredbeliek is. Ez a híres ezred nagyrészt ugocsai és máramarosi fiúkból állott. Most kitüntetésekkel zászló alatt vonultak fel. Mosolyogva mutatják a »pikétet«. Így hívták a románok a határsorompót, amely most kettétörve hever az úton. (...)

(Virágszőnyegen meneteltek a magyar fiúk Halmiban, az első határ menti színmagyar faluban Esti Kurír /Budapest/, 1940. szeptember 5. 1. old.)

■ ÓVÁRI

„(...) Alig tudjuk a hajnalt kivárni. Menni, menni, mielőbb túl a határon. Átlépni a volt trianoni határt. A zászlóalj az ezred elővéd zászlóalja. Tehát mi leszünk az elsők, akik a határt átlépjük. Indulás Pátyodról 4 h. 30-kor parancsnokságom alatt.

6 h 15-kor Csenger község elhagyása után a 85-ös kilométerkőnél Óvári község előtt átléptem elsőnek a határt. Már a felszabadított területen a volt oláh őrház és megfigyelő torony előtt, díszoszlop vonalba felsorakoztattam a 48/I. zászlóaljamat és a beosztott ezredközvetlen géppuskás századot, aknavető, páncéltörő ágyús szakaszokat is és a 12/4. tarackos üteget. Rövid beszédben vázoltam e történelmi pillanat nagyságát és jelentőségét, vázoltam mit érez szívem, mely 22 év után ismét szülőföldem közelében magyar földön dobog, érez és lüktet.

Elbeszéltem az erdélyi magyarság vesszőfutását, megkínzását és boldogtalanságát. Minden

◀ A 2. lovasdandár
légvédelmi géppágyús
ütegeinek tüzereit
megvendégelik
a határátlépés után

alosztálynak átadtam egy nemzeti színű zászlót azzal, hogy mindenütt, ahová a zászlóalj beteszi lábát, büszkén lobogtassa és a háromszínű zászlót a becsület, a tisztaság és a remény jegyében hordozza.(...)

A zászlóátadás után a zászlóalj már kibontott zászlók alatt, hangos nótaszóval vonult be a pár kilométer távolságra levő szintiszta magyar községbe, Óvárba. Az elővéd előtt menetelő kerékpáros él, rohanva karikázott vissza menetvonalamra. Lélegzetet sem véve, a mámoros örömtől csillogó szemekkel jelenti. »Őrnagy úr, őrnagy úr! A főjegyző úr szíves üdvözlét küldi. 22 éve várjuk már a magyar honvédséget, de ez a 22 év nem volt olyan hosszú mint a mai nap. Tessenek már jönni!« Igyekezünk.

A falu bejárata előtt díszkapu. »22 éve várunk!« A község lakossága díszbe öltözve, virággal a kezükben, a díszkapu előtt 300 méteres virágszőnyeg. Ajkukon a Himnusz, szemükből ömlött a könny, s szívüket tenyerükön hordták. A református pap lelkes és könnybe fulladt üdvözlő szavai után én pár szóval válaszoltam. Beszédem után a lakosság apraja, nagyja, nők és férfiak ölelő, kitárt karokkal rohantak a zászlóalj felé. Boldog volt, ki egy-egy embert elkaphatott és megölelhetett, megcsókolhatott. Többek között egy öreg 60 év körüli néni kérte, hogy a kezemet megcsókolhassa. Nyeregben ültem, s lehajoltam, arcom nyújtottam csókra. A mama két kiszáradt, munkában megrokkant karjával átölelte lehajoltan odanyújtott nyakam és egyszer jobbról, majd a lovamról majdnem lerántva balról nyomott egy-egy csókot arcomra. Még többet is adott volna, ha vissza nem rántom magamat a lóra ölelő karjaiból. Bezzeg adott volna még egyet, ha 30–40 évvel ezelőtt kértem volna?

A lelkes és boldog fogadtatás után sajnos, de büszkén mint elővéd zászlóalj, azonnal tovább kellett menni. Nem tudtunk még »egy pofa bor és egy falás kenyér« meghívásnak sem eleget tenni. Menet tovább. Búcsú. Indulj.”

(Örley Zoltán: Kelet felé. HL Tgy.: 3776.)

■ ÉRMIHÁLYFALVA

„Debrecen, szeptember. 6. A debreceni hadtest katonái, vitéz dési Bajnóczy József hadtestparancsnok vezetésével tegnap délután bevonultak Érmihályfalvára. Ez a bevonulás káprázatos pompával történt, mert az érmelléki magyarság falvaiból tízezrével sorakoztak fel az emberek az országút két oldalán, még 30–40 kilométeres távolságból is eljöttek ünneplőbe öltözve, csak hogy láthassák a bevonuló honvédeket. A feketeruhás földművesek ezrei, akik közül nagyon sokan mellükön a világháborús kitüntetések is viselték, csókkal, öleléssel fogadták a magyar honvédeket.

A falvak határában egy díszkapu a másikat érte és szinte érthetetlen, honnan tudtak olyan tömör virágot összehordani, amellyel valósággal elárasztották a menetelő katonai oszlopokat. A lovak nyakába virágkoszorút akasztottak, a katonák csákója, fegyvere, derékszíja tele volt virággal, a katonai járműveket, szekereket, teherautókat, tankokat, páncéltörőket és ágyúkat is körülfonták virágfüzerekkel.

Tündöklő szeptemberi napsütésben történt a bevonulás. A lelkesedés áttört minden korlátot. Az emberek besodródtak a menetelő oszlopokba és katonáinkat átölelve meneteltek, énekeltek.

◀ Örömmámorban
úszó erdélyi lakosság

Öregasszonyok, akik nem bírták a gyorsított menetet, letérdeltek az országút mellett és arcukat kötényükbe rejtve sírtak az örömtől. A falvak utcáinak két oldalán virágfüzerek kötötték össze egyik házat a másikkal, minden házban, ablakon, tetőkön, kapukon papírból és ruhaneműekből készült nemzetiszínű lobogók. Az itteni falvak népe nem jutott nemzetiszínű zászlókhoz, ezért különböző ruhaanyagokból, posztókból, selymekből, vásznakból varrtak nemzetiszínű zászlókat és kárdákat. (...)

Érmihályfalva főterén diadalkapuk alatt a Magyar Párt vezetői és az egyházak papjai várták dalárdákkal, zenekarokkal a bevonuló magyar csapatokat. Fehér karszalagos nemzetőrök tartották szabadon a teret, hogy a csapatok el tudjanak helyezkedni. Egész Érmihályfalva pompázó zászló és virágrengeteg. A megható jeleneteknek se szeri, se száma. Katonáságunk egy része a városban helyezkedett el, a nagyobbik része azonban tovább folytatta menetelését Zilah felé. A katonaság szakadatlanul hömpölygött az országúton, úgyhogy 8–10 kilométer hosszúak voltak a honvédség menetelő oszlopai. (...)

(Könnyes lelkesedéssel és terített asztalokkal várta Érmihályfalva a honvédeket. Bencze Mihály. 8 Órai Újság /Budapest/, 1940. szeptember 6. 1. old.)

„Érmihályfalvánál léptük át a trianoni határt. Volt egy rövid ünneplés a jelvényes sorompónál. Én úgy éreztem, hogy nálamnál boldogabb honvéd nincsen. Hat év óta nem láttam a szüleimet, testvéreimet, szülőföldemet. (...)

Megható volt az a lelkesedés, ahogyan az érmelléki falvak lakossága fogadott bennünket, fáradt és poros honvédeket. Virágözönnel vártak. De voltak olyan jómódú községek is, ahol minden egyes honvéd kapott egy hófehér cipőt meg egy kulacs érmelléki bort. Csókot a leányoktól, asszonyoktól olvasatlan mennyiségben kaptunk. Akkor nem úgy volt, hogy aszfaltozott utakon jártunk, hanem a kövezetlen utakon a nagy forgalom következtében száraz időben bokáig érő por képződött. Ahol elvonult egy tüzérsztyá, a hosszú menetoszlopot valóságos porfelhő követte. Úgy, hogy vastagon állott a por az emberek arcán, ruháján.

Az Érmellék községeiben magyar ruhába öltözött nők fogadták a bevonuló honvédeket. Legfőbb gondjuk az volt, hogy minden tiszt és közlegény megkapja a maga frissen sült cipóját, érmelléki borát. A poros arcokra nem hiányozhatott a csók sem. De bizony mindez nem így ment a románok lakta vidékeken, ahol teljesen kihaltak látszottak a falvak, csak az út menti szobák ablakainak félrehúzott függönyei mögül leskelődtek kifelé, amikor átvonult a honvédség. Máshol azonban az ünneplőbe öltözött tömegek sok-sok virággal készültek fel a honvédek fogadására. A bevonuló csapatok élén egy-egy tiszt különítmény haladt. Még előbb jártak a szálláscsinálók.”

(Czirják Gergely: Havasi gyopár. Mentor Kiadó Marosvásárhely, 2000. 164. old.)

■ NAGYKÁROLY

„Nagykároly, szeptember 5. (MTI) A magyar honvédség ma vette birtokba Nagykároly városát, Szatmár vármegye régi székhelyét, amely lakosságának számára nézve az ötödik város a felszabadult erdélyi területek városai között. A magyar csapatok ma reggel hét órakor Vállaj és Csalános község között lépték át a volt trianoni határt. Csalánoson a magyar zászlók mellett német és olasz zászlók köszöntötték az érkezőket. A honvédség élcsapata fél 10-kor érkezett meg Nagykárolyba.

A város bejáratánál a papírgyár előtt, dr. Schusteritsch Béla volt magyar alpolgármester fogadta a küldöttség élén a honvédséget, az ünnepélyes fogadtatás pedig a Nagypiac terén zajlott le dél előtt 10 órakor a lakosság ujjongó lelkesedése közepette. A város lakossága pazar virágpompával díszítette fel az utakat. A házakon

nemzeti lobogók lengtek és az egész útvonalon ujjongó tömeg, tomboló lelkesedéssel köszöntötte a honvédséget.

A Himnusz elhangzása után dr. Schusteritsch Béla alpolgármester mondott üdvözlő beszédet, majd Broczkó Ella megkoszorúzta a honvédek zászlóját és a város közönsége nevében Gönczy Sándor

református esperes üdvözölte a bevonuló csapatok parancsnokát. A magyar asszonyok nevében özv. Kleiner Dezsőné köszöntötte ezután a honvédeket, a tűzharcosok nevében pedig dr. Nagy Gábor ügyvéd mondott beszédet. Dr. Földváry György, a kegyes tanítórend nagykárolyi házfőnöke beszélt ezután a magyar keresztény egyházak nevében. Az ünnepélyes fogadtatás során még több szavaltat is elhangzott.

Az ünnepélyes bevonuláson megjelent Károlyi Gyula gróf volt miniszterelnök és családja is, akik Tiborszállásról jöttek Nagykárolyba, a csonka vármegye számos előkelő családja, közéleti férfiak kíséretében. Délben a bevonult csapatok tiszteletére a Katolikus Legényegylet helyiségeiben társasabéd volt. Nagykárolyba nyugati irányból, Börvely és Kálmánd községeken át vonult be a honvédség. Különösképpen lelkes volt a fogadtatás Börvely községben, ahol a románok külön telepes községet létesítettek. Itt az átvonuló honvédeket gazdagon megvendégelték.”

(Bevonulás Nagykárolyba. Esti Kurír /Budapest/, 1940. szeptember 6. 2. old.)

„Dél volt, amikor átléptük a határt. Meleg nyárutói dél és mi porosan és fáradtan – hiszen kilométer volt mögöttünk állandó menetben – meghatódva álltunk, míg a kürtös az imát fújta. A határsorompó nyitva, a határfalu Vállaj és az újonnan visszatér Csalános között egy hosszú, végeláthatatlan oszlop, a 2-es és 32-es bakák.

▲ A jászberényi 2./III. gyalogzászlóalj

Vállaj községen át menetel régi határaink felé

Az első diadalkapu Vállajban fogadott, az első csók Csalánoson. A falu előtt, elhagyott, néma őrház és egy toronyszerű magosfigyelő, ahonnan jó messzire be lehetett látni a magyar rónára. Az utcán – hisz majdnem egy hosszú utca a falu – ünneplőben az emberek. Fehérben a lányok, feketeben a férfiak. Zászlók és virágok, amelyek gyorsan vándoroltak át a lányok kezéből a mi sapkáink mellé, s málhás állataink füle mellé. A derék állatok bizonyára csodálkozva fogadták a zajt és szokatlan mozgást, de mintha ők is jobb kedvvel mentek volna, akár mink, kiket felvillanyozott magyar testvéreinknek ez az ujjongó öröme.

(...) Nagykárolyban is így volt. A város megigézett. Az ablakokból

1940. szeptember 5. (csütörtök)

integtek. Sok virágot és csókot is kaptunk. Egy-két leánykától származó meleg kézszorítás pedig úgy vitt előre bennünket, mintha nem is gyalog jöttünk volna eddig. A kislányok szinte megrohanták a század élén lovagló századparancsnokunkat virágokkal, s nem egyszer hallottam elragadtatással kiejteni ezt a két szót: magyar tiszt.

Amint pedig a főutcára befordultunk és a katonazene fülünkbe csengett, egyszerre vettük fel az ütemet. A hatalmas magyar barokk stílusban épült fehér templom előtt ott állt vitéz báró Heim Géza ezredes, dandárparancsnok úr, s mikor századparancsnokunk kiadta a vezényszót, úgy döngtek a lábak a kövezeten, mintha békebeli díszelgés volna. Nem éreztük ebben a percben, hogy sajog a talpunk, hogy nehéz a lábizom, hogy húz a kenyértarisznya és nyom a köpenykoszorú. Nem – ebben a percben csak azt éreztük, hogy magyar katonák vagyunk és elvonulunk parancsnokunk előtt.”

(Fecske Sándor m. kir. hadapród őrmester: A mi erdélyi bevonulásunk. 1940. X. 29. HL Tgy.: 3855.)

▲ A hajmáskéri 101/1. gépvontatású nehéztüzér üteg
1939 M 21 cm-es nehéztarackja
a nagykárolyi Károlyi kastély parkjában

„Végre felállunk, talpra támogatjuk egymást, megigazítjuk úgy-ahogy szerelvényeinket, de a zsírral kent sisakunkon lévő ujnyi porhoz nem nyúlunk. Nehezen indulunk, szinte csikorognak a lábak, de tempóba lendülünk, és megyünk az újdonságot nyújtó Nagykároly felé. A vasúti síneken lépegetünk át, bal oldalunkon látjuk a hatalmas papírgyárat, összetört ablakaival, kifosztott helyiségeivel. Egy kanyarodót teszünk még, és beérünk a város külső részeibe, egy fahídon dübörgünk át, utána az első lelkes magyar csoport áll. Könnyes szemű idősebb asszony sírva rikoltja: »Áldja meg az Isten, fiaim magukat!« Öregember kezében tartja kalapját és vörös, kisírt szemmel motyogja: »Magyar hadsereg. Magyar hadsereg.« Fitalabbak éljenek, sírnak, kiabálnak összevissza, nincs rend benne, de épp ez a szép, mert így igaz.

Pár ház távolságot megyünk még, azután megállunk. Asszonyok, lányok futnak ki hozzánk virággal, vízzel. Egy helyes kis magyar ruhás lány kancsóban vízzel kínál, iszom, isznak a többiek is. Pista ismét kidől, és vízzel locsolják, itatják, míg magához tér, és pihen az utat szegélyező fűvön. (...) Két-háromszáz méter után felhangzik a zene, vérünk felfrissül, majd csattogva verjük bakancsunkat

1940. szeptember 5. (csütörtök)

a macskafejes kövezethez. Szemünk a »Balranézz!«-ben belemere a díshelyen álló, nem hozzánk tartozó tábornok szemébe, Faarccal néz, nincs egy mosolya sem számunkra, csak figyel, és olykor-olykor tiszteleg.

A baka ismét igazán kitett magáért, aki ezt látta, igazán nem gondolhatta azt a szörnyű teljesítményt, melyet ezen a napon végeztünk. Ahogy a zenétől távolodunk, felharsan ajkunkon a Kockák által szerkesztett dal:

»Megy a honvéd, megy a honvéd Kolozsvárra.
Lesz is annak, lesz is annak szörnyű ára.
Vigyázz Károly a határra,
Jöhetsz hozzánk pucernek majd nemsokára.«

Az út mellett álló közönség tombol a gyönyörűségtől, ez természetes is, hisz tegnap még börtön járt annak, ki nem emelte meg kalapját a kirakatba tett királykép előtt, s már nyilvánosan énekelhetünk gúnydalt. Éljenek. Integnek.”

(Szabó K. Sándor: Bevonulás Erdélybe 1940. B&K Kiadó, Budapest, 1991. 93–94. old.)

■ SZATMÁRNÉMETI

„A fogadtatás időpontja körül fennálló eddigi bizonytalanság dacára tájékoztatni kívánjuk a város közönségét azokról az intézkedésekről, amelyeket eddig megtettünk és amiket megtenni szándékozunk. Arra kérjük a közönséget, hogy az ünnepély magasztossága és méltósága érdekében a hozzá intézett kérelmeket fegyelmezetten teljesítse. Az az elhatározásunk, hogy ha a bevonulás ideje olyankorra esik, amikor már a szabályszerű értesítésre nincsen idő, az összes harangok megkondításával fogjuk jelezni a bevonulás közeli idejét. Ha megfelelő idő fog rendelkezésre állni, akkor a napilap ezt a közönség tudomására fogja adni.

Az ünnepélyes fogadtatás a városháza előtti térségen történik majd. A térségen felállított emelvény körül a frontharcosok, rokkantak, iskolák, társulatok, egyesületek és alakulatok helyezkednek el, a rendezőség útmutatása szerint. Az egyházak és a hivatalos eljárásban résztvevők az emelvényen helyezkednek el. A rendfenntartásban a frontharcosok és a magyar ifjúság csoportja működnek közre. Az ünnepeltetés rendje és módja meg van állapítva, az ünnepély méltósága érdekében az önkéntes vállalkozások mellőzését kérjük.

Hallotta, vagy olvasta minden magyar testvérünk a magyar miniszterelnök beszédét, amelyből megérthette mindenki, hogy milyen fontos nemzeti érdekek kapcsolódnak a magyar nép mostani

méltóságteljes magatartásához. Szatmár város történelmi múltra visszatekintő nemes magyar népe nem cselekedhet másképpen ebben a szent pillanatban, mint amit a számára a nemzeti érdekek parancsolóan előírnak. Ez pedig a rend, nyugalom, fegyelmezettség!”

(Hivatalos tájékoztató a magyar hadsereg fogadtatása céljából megtett és megteendő intézkedésekről. Sajtó /Szatmár-Németi/, 1940. szeptember 3. 1. old.)

„Az első lépcsőben levő seregtestek elővédjei 7 h-kor mindenütt átlépték a határt. A menet kezdetben elég lassú volt, mert előbb a románok által létesített útzáratokat kellett eltávolítani, ezenkívül a rengeteg előre törekvő személy- és tehergépkocsi is hátráltatta a csapatok menetét. Különösen nehéz volt a 10. és 15. gyalogdandárok menete, mert az előbbinek rossz talajutakon, utóbbinak pedig az Avas hegyvonulatain kellett előnyomulnia.

▲ Utászok távolítják el a románok által otthagyt útzárat Szatmárnémeti előtt

előresiető személy- és tehergépkocsi is zavarta azok menetét. Az ünnepély és az elvonulás alatt az elővéd a demarkációs vonal mentén biztosította a várost kelet felé. Ezenkívül a légvédelmi tüzérség is tüzelőállást foglalt.”

(HL IV. hadtestparancsnokság iratai. 3. doboz. A IV. hadtest bevonulása Erdélybe. Összeállította: Horváth László altábornagy, IV. hadtestparancsnok)

„A Főtéren 9 órára már hatalmas tömeg gyűlt össze. Ekkor húzták fel az országzászlót. A Városháza előtti téren egy tiszti különítmény, egy rendfenntartó szakasz és négy frontharcos díszszázad, valamint egy szakasz hadirokkant vonult fel elsőnek. Percről-percre nő a tömeg száma. Az örömteli

izgalommal várakozó érdeklődés 9 óra után már a tetőfokára hágott. Mindenki látni akar, mindenki helyet kíván biztosítani magának. A főtéri emeletes házak tetején is sokan helyezkedtek el, sőt még a háromemeletes Guth-ház tetőzetén is embercsoportok húzódnak meg. A dohánytőzsdék tetejére székeket raktak fel és azokon elhelyezkedve várják a honvédség bevonulását.

Nem sokkal ezután feltűnt a Főtéren egy magyar rendőr, akit a lelkes tömeg virággal dobált meg. A szatmári cigányzenészek egyetlen tömegben vonultak fel hangszereikkel. És minden érkező magyar katonát a Rákóczi indulóval fogadnak. Egyébként a Frontharcosok rendfenntartó szervezete kifogástalanul működik és a közönséget a mikrofonon keresztül látják el a szükséges útbaigazítással.

Közben olyan hírek érkeztek, hogy a csapatok bevonulása késik, az előőrsök jelentése szerint ugyanis az országutat mindenütt eltorlaszolták. A magyar utász és árkász különítmények a reggeli órák óta a torlaszok eltávolításán dolgoznak, hogy szabaddá tegyék az utat a honvédség számára. A honvédség elé frontharcos tisztek vezetésével lovasbandérium ment ki. Ekkor érkezett meg híre annak, hogy a magyar postahivatal a határon van és ma megkezdí működését Szatmár-Németiben.”

(Örömmámorban úszik az ősi magyar város. Felejthetetlen, boldog élmény volt a honvédség bevonulása. Szamos /Szatmár-Németi/, 1940. szeptember 6. 3., 6–7. old.)

„Ahova az események előbb értek el, mint a Főtérré, határtalan lelkesedés és izgalom uralkodik. A diadalkapuk alatt még egyre özönlenek a honvédség alakulatai, amidőn a bevonulás ütemét megszakítja a Főméltóságú Kormányzó Úr érkezésének híre. Az útvonalon egyszerre csend lett. A közönség a Honvéd utca jobb oldalán foglal helyet, szabadon hagyva a baloldalt a Kormányzó Úr és kísérete számára. Az a hír, hogy percek múlva Főméltósága megjelenik, a reggel óta várakozók

▲ Magyar rendőr altiszt szatmárnémeti leányok koszorújában

körében leírhatatlan izgalmat keltett. Ha lehet, az arcok még jobban kipirultak. A várakozás láza töltötte be a kilométer hosszúságú Honvéd utcát.

Háromnegyed 12 órakor a távolból feltűnt Őfőméltósága kíséretét alkotó lovasszakasz, amely lassú lépésben menetelt előre. A szakasz mögött húsz méter távolságra fehér lován ülve vitéz nagybányai Horthy Miklós, Magyarország Kormányzója tűnt fel tengernagy egyenruhában. Délcegen ülte meg annak a nemes paripának az ivadékát, amelyen annak idején Szegedre vonult be. Őfőméltósága, a Kormányzó előtt haladt a szárnysegéde, ugyancsak lóháton, mögötte pedig a vezérkari törzstisztek csapata következett. A díszmenetet Őfőméltósága lovas testőrsége zárta be. Egyvonalban a Főméltóságú Kormányzóval két oldalt fegyveres testőrség és polgári ruhás rendőrök biztosították a menetet. Erre szükség is volt, mert az örömmámban úszó tömeget alig lehetett visszatartani attól, hogy a Kormányzó úr lova elé vesse magát. (...)

▲ Horthy Miklós és kísérete puskás testőrök sora között érkezik Szatmárnémeti főterére

»Éljen Horthy! Éljen Horthy! Éljen Nagy-Magyarország!« Ezek az örömkialtások ütemesen kísérték a Főméltóságú Kormányzó diadalútját. A Kormányzó úr a szívből jövő üdvözléseket kedves mosollyal és minden oldal felé tisztelgő köszöntéssel viszonzta. Amint haladt a menet, a lelkesedő tömeg egyre nagyobbodott. Ezrével csatlakoztak Horthy Miklós Kormányzó Úr lovas kíséretéhez, elárasztották a széles Honvéd utcát és egymást taposva siettek előre, hogy egyetlen percre se veszítsék szem elől a magyar nemzet büszkeségét. A Honvéd utca és a Perényi utca sarkán a németi református templom előtt akkora tömeg gyűlt össze, hogy szinte a forgalmat akadályozta. Minden ablak tele volt lelkes emberrel, akik zászlócskákat lengettek, virágokat szórtak a menet elé és éltették a Kormányzót. A keskeny Kazinczy utcán szinte életveszélyessé vált a közlekedés. Zsúfolt sorokban állottak a gyalogjárón és az újonnan ideérkezett rendőrök csak nagy ügyel-bajjal tudták a tömeget az úttestről visszaszorítani. (...) Ahol a menet elhaladt, ott az utca kiürült. Mindenki tódult a főterre, hogy tanúja lehessen a történelmi eseménynek.»

(A Honvéd utcán. Szamos /Szatmár-Németi/, 1940. szeptember 7. 3–4. old.)

▲ Várakozó tömeg Szatmárnémeti főterén

1940. szeptember 5. (csütörtök)

„Szatmár főterén, a Deák téren mintegy harmincezer ember szorongott, hogy szemtanúja legyen a nagy történelmi pillanatoknak. (...) A himnusz eléneklése után elsőnek Antal Sándor polgármester, utána Ilosvay Lajos apátkanonok, Boros Jenő református esperes a szatmári protestáns felekezet nevében, Uray Jenőné a Szatmár megyei asszonyok nevében, Sárközy Lajos pedig a szatmári kultúregyletek nevében mondott a várva várt találkozás örömétől és a túlradó szeretettől fűtött üdvözlő beszédet. Kovács Gabriella szatmári leány lelkes alkalmi versben üdvözölte »Horthy katonáit«, majd a szatmári frontharcosok és hadirokkantak, utána pedig a fiatal erdélyi magyar társadalom hódolatteljes üdvözlését, ragaszkodását és szeretetét tolmácsolták. Morvay Magda a katolikus gárda, Mártha Judit pedig a református leánygimnázium növendékei nevében üdvözölte lelkes szavakkal a Kormányzó Urat. A főméltóságú úr valamennyi szónokkal szívélyesen kezét szorított, többet pedig megszólításával tüntetett ki.(...)»

▼ Szatmárnémeti városa bensőséges ünnepség keretében fogadta a kormányzót és a magyar politikai és katonai vezetőket

1940. szeptember 5. (csütörtök)

A Deák teret közben átrendezték a díszfelvonulás céljaira. Az ünneplő tömeg széles medret nyitott a bevonuló csapatok részére. A díszfelvonulást a megyei bandériumok nyitották meg, árvalányhajás kalapokban, nemzetiszínű szalagokkal és piros-fehér-zöld zászlókkal. Utászok, határvadászok, rohamisakos honvédek, gyalogság, lovasság, szekerészek és tábori, majd pedig motoros tüzérség vonult fel a 8. honvéd gyalogezred zenekarának hangjaira a Főméltóságú Kormányzó úr előtt. A sorfalat álló közönség szűnni nem akaró éljenzéssel köszöntötte és valóságos virágözönnel borította el a bevonuló honvédséget. Szatmár városának a csütörtöki nap örökre felejthetetlen élmény, nemzeti ünnep marad.”

(Szatmár történelmi órái. Keleti Újság /Kolozsvár/ 1940. szeptember 6. 1. old.)

◀ Csendőrök
érkezése
Szatmárnémetibe

„A Kormányzó Úr távozásával az ünnepély tulajdonképpen véget is ért. A tömeg egy része hazament, de voltak olyanok, akik a késő éjszakáig kitartottak. A vendéglők rekordforgalmat értek el. A pincérek alig győzték a sok munkát. A trianoni határon túlról érkezett vendégek pengővel fizettek. Az átszámítási kulcs helyenként változott.

A Magyar Királyi Posta emberei megérkezésük után alig félórával már üzemképessé tették ezt a fontos intézményt. A levelesládákra magyar címert ragasztottak »Magyar Királyi Posta« felírással. A hivatali ablakoknál magyar hivatalnokok foglalták el helyeiket és minden kérést előzékenységgel intéztek el. A nagyszerűen megszervezett munkálatok irányítóinak még a figyelmeztető táblák kiakasztása sem kerülte el a figyelmüket.

»Ügyeljünk a tisztaságra«, »Kutyát a hivatalba bevinni nem szabad«, »Csendet kérünk«, »Tilos a dohányzás« – olvashattuk. A benyílóban elhelyezett márványtábláról lefejtették a papírlapot, amelyet a magyar szöveg eltakarására ragasztottak oda. A hangszórós gépkocsik magyar muzsikájától zengett a főtér és a környéke. A gyalogjáró, a park sétáló magyar honvédekkel telt meg. Hamar kerültek női ismerősök is. Öröm, jókedv volt mindenütt.»

(Színek az ünneplő városról. Szamos /Szatmár-Németi/, 1940. szeptember 7. 6–7. old.)

„A határ átlépése előtt, a csengersima – petei úton, közvetlenül az élcsapatokra, illetve mellé felzárkózva a Fővezérség különleges csoportja, a Kormányzó Úr Öfömméltósága személyi biztonságára előre irányított detektív különítmény, csendőrség, stb. gépkocsijainak a tömege állta el az utat, amihez még egy egész csomó fogatolt jármű, polgári egyénnel /megállapításom szerint a közvetlen környék mindkét oldali lakosságával:/, s tisztek által vezetett, de hölgyekkel és civil egyénnel megrakott gépkocsik egész légiója csatlakozott.

A 11. dandárparancsnokság és az élcsapatok parancsnokai ezekkel a részben legálisan, részben illegálisan helyet követelőkkel szemben jóformán tehetetlen volt, mert az előljáró hadsereg-, illetve hadtestparancsnokságtól nem kapott idejében értesítést, hogy milyen szervek járműveinek kell helyet adni, illetve előzést biztosítani az előremozgás alkalmával. Az előrehaladást a határ átlépése után a román útzárak lényegesen lassították. Nem állott gépi erejű szerszámzat az utak szabadabbá tételére, rendezésére. Az úttól való letérés pedig szükséghidak nélkül, tekintettel a mély és nagyrészt vízzel telt árkokra, lehetetlen volt.

A nyert benyomás a vezetésre vonatkozóan azzal jellemezhető, hogy az elől levő parancsnokok átadták magukat a bevonulás lázának, ahelyett hogy vezettek volna. Forgalm szabályozás, a határt átlépők ellenőrzése – legalább is a határátlépés első ütemében – a nullával volt egyenlő.

Ki kell emelnem a lakosság feltétlen lelkesedését és azt a fegyelmet, zettséget, amit a csapatok a bevonulás során kivétel nélkül tanúsítottak, valamint azt a szervezettséget, ahogy a rendőrség és a csendőrség a közbiztonsági szolgálatot percek alatt átvette.

A Kormányzó Úr Öfömméltósága által tartott csapatszemlén feltűnő volt a vonatok végtelen sora. Egy kis harcoló, fegyveres rész elvonulását félóráig tartó kocsioszlop elvonulása követte. A csapat fegyverzete, felszerelése, ruházata nem egységes. Málházás, elsősorban az országos járművek nem egységes. Lehetett látni rövid és hosszú szuronyt, új szabás szerinti zubbony-nyakakat, tiszteknél a legkülönbözőbb színű gallérokkal,

arany vállzsínókkal, legénységnél teljes hajtókával, egyeseknél csak posztósávval, másoknál anélkül, arany, ezüst és matt gombokat, stb. Öltözködés terén a legteljesebb anarchia uralkodott. A málhatakarók különbözősége keltett igen rossz benyomást és egy egész csomó polgári ruhás kocsi a katonai /igénybe vett:/ járműveken. Volt tábori tarkára festett, egyszínű szürke, piros-szürke csíkos, kék-szürke csíkos kocsi takaró. Ez ugyan anyag beszerzési hiba, de az egységeken belül megfelelő elosztással lehetett volna a kirívó tarkaságon segíteni. Ugyancsak a különböző málházásokon, amit ugyan az országos járművek ezer fajtája aligha tett volna lehetővé, talán a takarók elosztása segített volna.

A csapatok erőállapotáról a benyomásom az volt, hogy nagyon fáradtak, aznap már sokat meneteltek. Ez alkalommal kívánom megemlíteni, hogy Nagykállótól Csengerig nem egyszer találkoztunk elsősorban tüzéségi és vonat oszlopokkal, amelyek nem a határ felé, hanem ellenkező irányba meneteltek. Valószínűleg a helytelen besorolási pontok megadása miatt.

A kormányzói emelvényre boldog-boldogtalan felpréselte magát. Ehhez csak két előfeltétel kellett, vagy egyenruha, vagy díszmagyar. (...)”

(Tapasztalatok a szatmárnémeti bevonulás alkalmával. Henkey János vezérkari őrnagy HL Honvéd Vezérkar főnöke. Elnöki 1. osztály (továbbiakban: VKF Eln. 1. oszt.) 4871/1940.)

MÁRAMAROSSZIGET

► Magyar hadikövetek
Máramarosban

„A nagy nap hajnalán, szeptember 5-én, amikor a sűrű éjszakai köd felszakadt a Tisza innenső partján, mindenütt sátoztáborok szedelőzködtek. A csapatok nekikészülődtek a nagy diadalmenetnek. Reggel 7 órára volt kitűzve az átkelés főpontja. Ekkorra már minden előkészület gondos és körültekintő alaposággal megtörtént. Zökkenő nélkül

ment minden. A hadikövetek már szerdán délután találkoztak. Ezeken a megbeszéléseken sem merült fel különösebb probléma. A hadihíd, illetve a híd egyik felét a Tiszán át még szerdán délután elkészítették. Az átkelés helyén, Faluszlatina és Máramarossziget közt a régi vashidat évekkel ezelőtt elpusztította a jégzajlás, azóta úgy áll csonkán. Most ettől 50 lépésnyire építették meg az új híd. A Tisza két partja közt egy keskeny homoksziget húzódik. Szerdán délután megépítették a pontonhidat a faluszlatinai parttól a szigetig, a másik felét csütörtökön hajnalban bravúros gyorsasággal nyolc perc alatt verték át a szigeti partig.

Már 6 órától kezdve a hídfőtől Faluszlatinán keresztül a távoli hegyi utakig ott álltak az előnyomulásra váró csapatok. A partot hosszában ellepte a lelkes lakosság. Lassan teltek a percek. Mindenki türelmetlen lázban égett. Végre

7 óra lett. Halk vezényszavak pattogtak és a katonazenekar rázendített a Magyar Hiszekegyre. Amikor elhangzott az imádság utolsó akkordja, »Hiszek Magyarország feltámadásában«, megkezdődött

1940. szeptember 5. (csütörtök)

▲ Honvéd gyalogság a máramarosszigeti hadihídon

◀ Gorondy-Novák Elemér altábornagy, a 3. hadsereg parancsnoka a máramarosszigeti fogadóbizottság köszöntő beszédét hallgatja

1940. szeptember 5. (csütörtök)

▲ Levert román útjelző tábla Máramarosszigetnél

▼ „Jobbra nézz!” A miskolci 13. gyalogezred tiszteletadása az előljáró előtt Máramarosszigeten

a két évtizedes imádsággal várt felszabadítás. Elsőnek a megszálló csapatok parancsnoka lépett a hídra törzskarával és az átvonulásra váró csapatok parancsnokaival. Csupa magasrangú tiszt és valamennyien erdélyiek. A hadvezetőség ugyanis úgy intézkedett, hogy akik az első vonalban vezetik a felszabadító csapatokat, erdélyi származásúak legyenek.

Amikor a parancsnokok átléptek a túlsó partra, felharsantak a vitéz Náray Antal ezredes által szerzett Erdélyi induló hangjai, a szigeti templomokban pedig megkondultak a harangok. Zeneszó és harangzúgás közben indultak meg a csapatok. Elsőnek a határvasdászok dübörögtek végig a pontonhídon. Ezek a csapatok két éven át teljesítettek fáradságos nehéz szolgálatot az akkor még megszállott részekkel szemben levő Tisza parton. Most kitüntetésül

▲ Az esztergomi VIII. utászászlóalj bevonul Máramarosszigetre

▼ Visóvölgyi díszkapu

1940. szeptember 5. (csütörtök)

kapták, hogy ők lettek az elsők. Aztán fel-
úultak a Felvidéken és a Kárpátalján vé-
gigélt felejthetetlen percek és órák. Zászló-
pompában, virágésőben, örömkönnyekben
fogadta Máramaros népe a felszabaduló
Erdély földjére lépő magyar csapatokat.
Virágszőnyegen meneteltek a magyar hon-
védek be Máramarosszigetbe. A kavargó
színes forgatagból zúgó éljenzés tört ki,
mindent elnyomva hangzott az ütemes
kiáltás: »Horthy! Horthy!«

A város főterén diadalkapu fogadta a
felszabadult Máramarossziget nevében
a honvédek. Az itteni magyarság veze-
tője, Székely Ákos, a hatalmas teret zsú-
folásig megtöltő tömeg szünni nem akaró
éljenzése közepette mondott köszönetet
és hálát a két évtizedes rabságból való fel-
szabadításért. Közben a városon szünet
nélkül vonultak át az újabb csapatok. Az
üzletek zárva vannak, a lakosság ma ün-
nepel. Mindenütt magyar cigányzene szól,
délután a főtéren a honvédszenekar ad tér-
zenét. Vidáman és jókedvűen, lelkesen hul-
lámzik a tömeg. A honvédek már elvegyül-
tek a lakosság közt, becézik, dédelgetik
őket. Még késő este is dalolva menetelnek
tovább a Székelyföld felé a honvédcsapa-
tok, de estére már elfogyott a virág, csak
a kivilágított ablakok fénye köszönti a csa-
patokat:

»Isten hozott!«

(A nagy nap hajnalán. A Fővezérség kü-
lönleges csoportjától. 1940. szeptember 7. MTI
Hírarchívuma 1920–1945. /Magyar Ország-
gos Levéltár, K szekció/ www.MTI.hu)

1940. szeptember 5. (csütörtök)

„A MTI jelenti: A honvédvezérkar főnöke csü-
törtökön este az alábbi hivatalos napi jelentést
adta ki:

A magyar honvédhadsereg a csütörtöki nap
folyamán bevonult Szatmárnémetibe, Márama-
rosszigetre, Nagykárolyba és Érmihályfalvára és
Nagylétától keletre elérte a trianoni határtól
kezdve az Értarcsa, Mezőterem, Szilágykraszna,
Aranyosmeggyes, Avasújváros, Aknasugatag és

1. El - hangzott a - zásó, Zeng az in - du - ló, Győ - te - sek me - gint
2. Lép - te - ink nyo - mán, Főnt a Har - gi - tán Svöl - gye - ink - be' lent.

1. Ré - gi sás - la - ink. Nézd, a grúny - ha - tár. Szét - ti - por - va már,
2. Tor - nyok hang - ja zeng. Már se - mer - re sínos Át - ko - zott bi - linos,

1. Vár - nak új - ra mind Ó - si bér - ce - ink. 1-2. É - des Er - dely, itt vagyunk,
2. É - ne - kel - je - tek Völ - gye - k és he - gye - k.

Ér - ted élünk és halunk, Győz a szittya főr - go - teg, A ro - ha - nó se - reg. reg.

Da Capo

R. és T. 6491

ERDÉLY-INDULÓ

SZÖVEGÉT IRTA: ZENÉJÉT SZERZETTE:

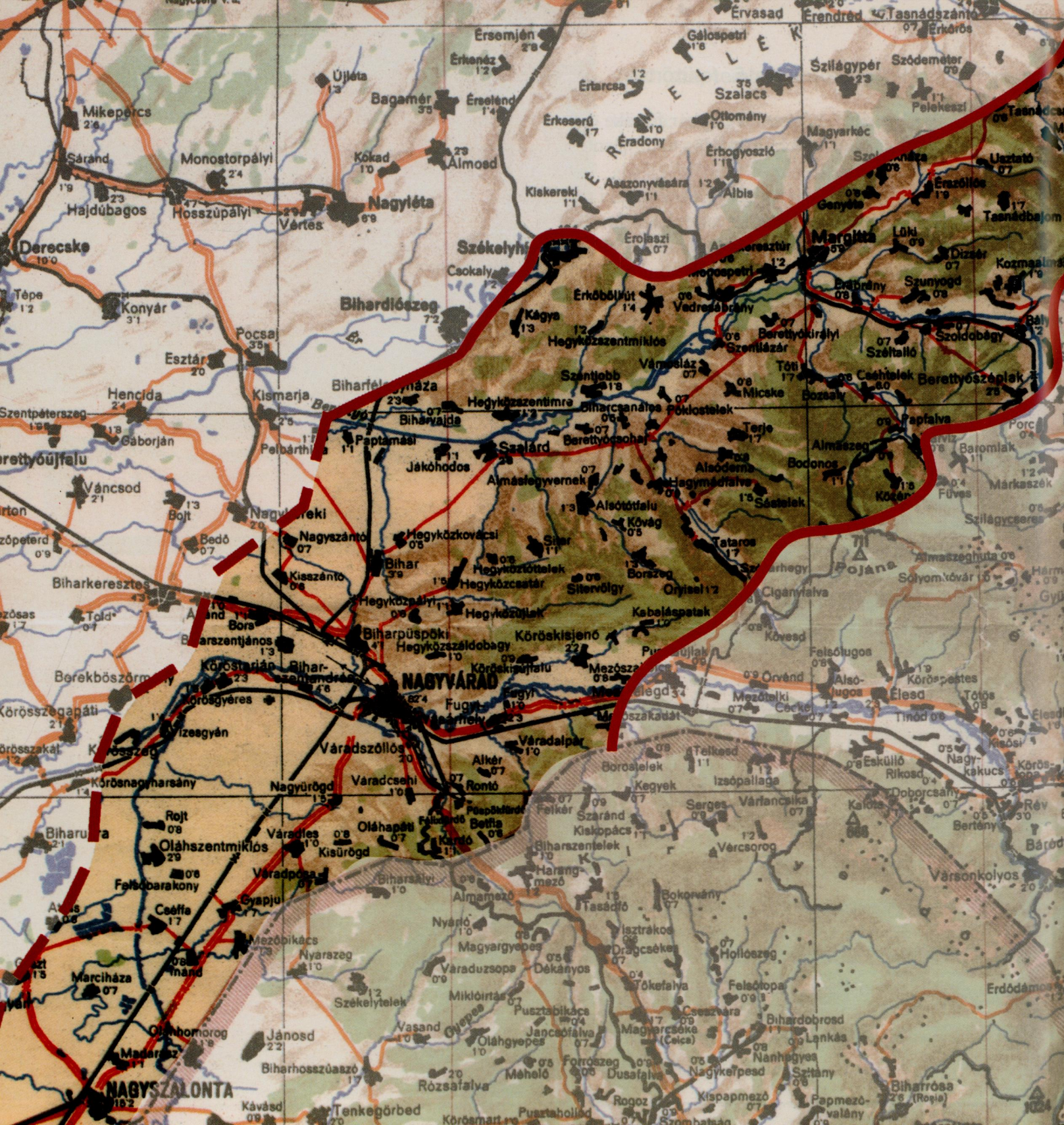
vitéz **SOMOGYVÁRY GYULA** vitéz nárai **NÁRAY ANTA**

A SZERZŐK SAJÁTJA. ÁRA P.

FŐBIZOMÁNYOS: RÓZSAVÖLGYI ÉS TÁRSA BUDAPEST, IV. SZERVITA TÉR 5.

ruszpojanai általános vonalat. A területek el-
foglalása az előre meghatározott tervek sze-
rint, minden zavaró körülmény nélkül ment
végbe.”

(A honvédvezérkar napiparancsa a bevonulás
első napjáról. Szamos /Szatmár-Németi/, 1940.
szeptember 7. 2. old.)

1940. szeptember 6. (péntek)

1940. szeptember 6. (péntek)

NAGYSZALONTA

„(...) Miután a város közönsége nem tudta pontosan a bevonulás időpontját, a lakosság már a kora reggeli órákban talpon volt. Mindenütt sütöttek, főztek, mindenki ki akart tenni magáért, hogy igazi magyaros vendégszeretettel fogadja vitéz katonáinkat. Most pedig sűrű sorokban vonulnak a Toldi tér felé, ahol a bevonuló katonaság hivatalos fogadtatása lezajlik. A férfiak feketében, nemzetiszínű kokárdával, csaknem minden leány magyar ruhában, piros-fehér-zöld szalagokkal – csodálatos színekben pompázó mezei virágok. Szinte csodával határos, honnan tudták ezeket, a nekünk oly szent szimbólumokat ilyen rövid idő alatt előkeríteni.

A hangulat lelkes, méltóságteljes. Mindenki érzi a nap jelentőségét és igyekszik ezt nyugalommal, magyar emberhez illő méltósággal kihangsúlyozni. A városháza előtt pompás díszkapu várja a bevonulókat. A Toldi tér közepén pódiumszerű emelvény a magyarság helybeli vezetői itt üdvözlötték a bevonuló honvédséget. Itt láthatjuk a város egész társadalmát, felekezetre való tekintet nélkül. A magyarság vezetői teljes számban, a hatalom volt birtokosai részéről Postea kapitány, ő fogja átadni a várost a bevonuló magyar katonaságnak.

Nagyszalontai díszkapu ▶

1940. szeptember 6. (péntek)

Nyugodt, néma várakozással telnek a percek. Végre a Rákóczi úton elhelyezkedett közönség morajlása és harangok zúgása jelzi, hogy valami történik. A magyar csapatok éle megjelenik az Aradi út bejáratánál. Egetverő ujjongás, mely túlharsogja a motorok zúgását... És feltűnik az első rohamsisakos Magyar Honvéd! (...)

(Nagyszalonta – Magyarországé. Szalontai Lapok /Nagyszalonta/, 1940. szeptember 6. 2–3. old.)

„Kakastollas magyar csendőr vezeti az első autót, melyen vitéz Móga főhadnagy, magyar parlamentérkezik, egy román katonatiszt társaságában. Az út két oldalán elhelyezkedett közönség úgy elborítja virágokkal, hogy alig látszanak ki belőle. Közben a Kossuth szobor talapzatánál felállított pódium körül felsorakozik a Városi Dalárda, Torday Ferenc karnagy vezetésével, a Ref. Leányszövetség és Római katolikus Leányszövetség – mint két mezei virágokból szőtt bájos csokor. Érkezik a hír, hogy Postea román kapitány hivatalosan átadta a várost vitéz Virágh őrnagynak, a bevonuló határvasdász zászlóalj parancsnokának.

▲ A szeghalomi 32. határvasdász-zászlóalj díszmenete Nagyszalontán

rakozik a Nagyszalontára bevonult határvasdász zászlóalj. A magyarruhás lányok rögtön körülfogják és felvirágozzák őket. A Városi Dalárda Torday Ferenc »Zengj örömeiket!« című dalát énekl. A rendezőség feladata magaslatán áll. Mindenütt ott van, ahol szükség van rá.(...)

Vitéz Móga főhadnagy, parlamentér 70 darab magyar zászlót hozott és olyan kedves szomorúan mondta: »Tudjuk, hogy még nem tudtak nemzeti-színű zászlót beszerezni.« És boldogan csillogott fel a szeme, mikor látta, hogy már minden házon ott leng a magyar zászló. (...) Szomorú és mégis felszabadultan boldog kis csoportok érkeznek. Temesvári és aradi menekültek, öregek és fiatalok, nők és férfiak, akiknek útjuk egy részét gyalog kellett megtenniük. Külön állanak fel egy-egy tábla körül, melyen »Aradot vissza« és »Temesvárt vissza« felírás áll. Szemben a szónokok emelvényével felsorakozik a Nagyszalontára bevonult határvasdász zászlóalj. A magyarruhás lányok rögtön körülfogják és felvirágozzák őket. A Városi Dalárda Torday Ferenc »Zengj örömeiket!« című dalát énekl. A rendezőség feladata magaslatán áll. Mindenütt ott van, ahol szükség van rá.(...)

1940. szeptember 6. (péntek)

Megszólal a kürt: »Imához!« vezényel. Mindenki feszes állásba merevedik és meghatottan hallgatja a régen hallott fohászt. Azután vezényszavak hangzanak és a kapott parancsot az egész zászlóalj olyan pompásan, olyan egységesen hajtja végre, aminőt a város közönsége nem igen láthatott a közelmúltban. Nem csoda, ha érzelmei erőt vesznek rajta és egetverő éljenzéssel jutalmazza a derék katonákat.(...)

▲ Határvasdászok Nagyszalontán

vágtak le számukra és rengeteg pezsgőt, bort és egyéb hűsítő italokat bocsájtottak rendelkezésükre. Az esperesi lak udvarán pedig a Református Nőegylet tett ki magáért, a nála már megszokott módon. Nem csoda, hogy honvédeink jókedve csakhamar forrpontra emelkedett és cigány mellett vidám nótázásba

Közben végeleáthatatlan sorban átvonult a városon a Nagyváradra tartó önálló dandár, vitéz Olgyay tábornok úr parancsnoksága alatt. Az út két oldalán tömött sorokban állt a város közönsége, hősegről, ebédéről, mindenről megfedekezve, nehogy egy mozzanatot is elmulassza ennek a tüneményes látványnak.”

(Mozaik felvételek a bevonulásról. Szalontai Lapok /Nagyszalonta/, 1940. szeptember 6. 2–3. old.)

„Hálásan kell megemlékeznünk ezen a helyen Nagyszalonta város egész társadalmáról, mely bőségesen megvendégelte vitéz katonáinkat. Tíz kövér sertést

▼ A kassai VIII. légvédelmi tüzérsztyály tisztjei az erdői vár bástyáján

1940. szeptember 6. (péntek)

kezdték, mely lassan-lassan odacsalta a magyarruhás leányokat is. Aztán egy bátor kislány, Kenéz Ilonka, csak elkapott egy délceg honvédet és olyan ropogós csárdásba kezdett vele, hogy példájától csakhamar a többi leány is kedvet kapott.

A vén református templom tornya boldogan mosolyogva nézett le reájuk...

(Ami vasárnapi beszámolónkból kimaradt. Szalontai Lapok /Nagyszalonta/, 1940. szeptember 10. 2. old.)

MARGITTA

▲ Szükségvárak építése Nagyvárak határában
a Carol-vonal harckocsiárka fölött

a nemzetiségek most kapják meg igazán a szabadságot. Jobbágy Jenőné a magyar asszonyok, Kántor Péter pedig a tanítóság nevében mondott üdvözlő beszédet.

(Bevonulás Margittára. Nagyvárak /Nagyvárak/, 1940. szeptember 10. 1–2. old.)

„(...)Biharkeresztesnél tegnap reggel hét órakor kellett volna átlépniük a magyar honvédeknek a trianoni határt. Ez időben pontosan meg is történt. A románok egy 14 méter széles és 10 méter mély tankcsapdát hagytak maguk után, keresztül az országúton, közvetlenül a biharkeresztesi vámház

1940. szeptember 6. (péntek)

▲ A Folyamérők zenekara Nagyvárak előtt

NAGYVÁRAD

„Nagyvárak, szeptember 6. (MTI) Horthy Miklós kormányzó a péntekre virradó éjszakát különvonatán töltötte. A különvonat Biharkeresztesen éjszakázott. Tizenegy óra 40 perckor Horthy Miklós kormányzó Werth Henrik gyalogsági tábornok, vezérkari főnökkel, vitéz Bartha Károly tábornagy, honvédelmi miniszterrel, vitéz Keresztes-Fischer Lajos tüzérségi tábornok, főhadsegéddel és katonai kíséretének többi tagjával elhagyta a különvonatot és Biharkeresztesről gépkocsin Nagyvárakra ment.

A város határában Jány Gusztáv altábornagy, a második hadsereg parancsnoka törzskarának élén jelentkezett a főméltóságú úrnál. A jelentés után Horthy Miklós kormányzó kíséretének tagjaival együtt lóra szállt, hogy a város harangjainak zúgása közben a csapatok élén bevonuljon a visszatért Nagyvárakra.

Az ünnepélyes bevonuláson jelen volt Radocsay László igazságügyminiszter és Varga József kereskedelmi és

előtt. Ennek következtében, hogy a tervszerűen felvonuló magyar csapatok átvonulásában ne legyen fennakadás, a magyar hidászok ideiglenes hidat rögtönöztek a bevonuló csapatok részére.

A határszélen elszállásolt és a bevonulásra várakozó katonaság még a húsz éve várt indulás izgalmának lázában és a legpéldásabb rendben vonult és csatlakozott a falusi házak udvaráról az országúton már felvonuló különböző fegyvernemekhez, úgy, ahogy be voltak osztva. (...)”

(A honvédelmi miniszter elragadtatással nyilatkozott a hadsereg teljesítményéről. Esti Kurír /Budapest/, 1940. szeptember 7. 1. old.)

1940. szeptember 6. (péntek)

közlekedésügyi miniszter. Jelen volt a Főméltóságú Asszony is, valamint vitéz Horthy István, a MÁV elnöke, feleségével.”

(A kormányzó Biharkeresztesről autón ment Nagyvárad határáig. Esti Kurír /Budapest/, 1940. szeptember 6. 1. old.)

„Örömtől zajos és hangos az utca, elsősorban a városon keresztül vezető főút. A főpályaudvartól kezdődően a régi Rákóczi úton a Bémer térig, azon túl a Sebes-Körös kishídján át a Szent László térig beláthatatlan a sokaság. Percenként harsog végig az éljenzés, hiszen egy katonai alakulat a másik után tűnik fel. A csapatok szakadatlan sorban vonulnak keresztül a városon. Ahogy egyre több a katona a városban, éppen úgy vonulnak egyre nagyobb számban az emberek a Szent László térre a fogadtatási ünnepség színhelyére. A díszemelvény a Szent László-templomtól balra, a Fekete Sassal szemben

Magyarruhás nők csoportja a váradi városháza előtt

emelkedik. Magyar nemzetiszínű drapériák borítják külső falait, két oldalán a német és olasz zászló függ alá a magasból, hátul középben pedig tízméteres magyar zászló alatt színes őszi virágokból kirakva domborodik a Szent Koronás magyar címer. (...)

Temesvári menekültek a nagyvárad bevonulás napján

1940. szeptember 6. (péntek)

Az emberek egyre özönlenek a hatalmas térre. Elsőnek vonul fel a frontharcos tisztek díszszázada, utánuk a váradi nők és leányok magyarruhás csoportjai, a Kálvin kör tagjai, a városi dalárdák, az ipartestületek szinte teljes számban, a sportegyesületek és kulturális egyesületek tagjai foglalják el sorra kijelölt helyüket. Tomboló éljenzés fogadja az aradi, temesvári, lugosi, belényesi és tárkányi magyarok csoportjait. (...)

(Ünneplő közönség a Szent László-téren. Magyar Nemzet /Budapest/ 1940. szeptember 7. 2. old.)

„Tizenegy óra után egyre-másra érkeznek a gépkocsik az előkelőségekkel a Szent László térre. (...) Mosolygó boldog örömmel üdvözlí a tér hatalmas közönsége a gépkocsikon érkező kakastollas csendőröket. Közben az emberrengeteg folyton nő és sokasodik. Dél tájban már mozogni sem lehet a Szent László téren, az üresen hagyott bevonulási útvonal kivételével. A város további negyedei kihaltak, az üzleteket bezárták, a munka szünetel mindenütt.

Egyre fokozódó izgalommal és ünnepélyes hangulatban várta Nagyvárad Horthy Miklós kormányzó bevonulását. Minthogy az első vonatok már befutottak Nagyváradra, a Turán vonat is folytathatta útját Biharkeresztesről, és Horthy Miklós kormányzó kíséretével nem gépkocsikon, hanem vonaton érkezett meg két órakor a nagyvárad állomásra, melynek homlokzatán már a magyar címer és a magyar felírás ékeskedett. A kiszállás után Horthy Miklósné menyével, Horthy Istvánnéval gépkocsira szállott és Brunswik György ezredes, valamint Gerlóczy Gábor alezredes kíséretében a Szent László térre hajtott, ahová páratlanul meleg, lelkes ünneplésben érkezett. A főpályaudvaron Augustin Chirilă, Nagyvárad kinevezett polgármestere és dr. Sólyom Kálmán alpolgármester üdvözölte a kormányzót. A román polgármester ezüstitálcán kenyeret és sót ajánlott fel, amit a kormányzó megízlelt.”

(A kormányzói pár megérkezése. Magyar Nemzet /Budapest/ 1940. szeptember 7. 2. old.)

„A rövid fogadás után Jány Gusztáv altábornagy, a 2. hadsereg parancsnoka jelentkezett törzskara élén. A hatalmas díszkapun áthaladva a kormányzó úr lóra szállt, s megalakult a bevonulási menet. Elöl egy szakasz huszár lovagolt, mögöttük a lovastestőrés díszszakasza a fővezéri lobogóval, utánuk Horthy Miklós kormányzó fehér lován, mögötte kétoldalt Werth Henrik gyalogsági

Menetzene Nagyváradon

tábornok, a vezérkar főnöke és Bartha Károly tábornagy, honvédelmi miniszter, továbbá Jány Gusztáv altábornagy, majd a kormányzó katonai kísérete és Jány törzskara. (...)

Az éljenzés hömpölygő hulláma percek alatt elért a Szent László térig, messze megelőzve a menet érkezését. Egyetlen fejként fordult az embererdő a kishíd irányába, minden szem arra szegeződik, ahonnan a kormányzót várják. Minden csillog és ragyog ebben a tündöklő őszi napsütésben. A zenekar az Erdélyi indulót játssza, és egy pillanat alatt teljes erejében kibontakozik a még soha nem látott meleg, lelkes ünneplés, mert a Sebes-Körös hídján feltűnt Magyarország kormányzója, aki eljött, hogy újra átvegye ezt az ősi magyar várost, amely szívében sohasem volt más, mint magyar.

Büszkén táncol a fehér paripa a hátán altengernagyi díszben lovagló kormányzóval, aki mosolygó arccal, meghatottan fogadja a feléje áradó szeretet ezernyi jelét és tisztelegéssel köszöni meg a szűnni nem akaró ünneplést. Az emelvény előtt leugrik a nyeregből, megveregeti a kormányzó urat a ló nyakát, tenyeréből cukrot ad neki, átadja a kantárt az egyik testőrnek, és kíséretével együtt a testőrsorfal között könnyed léptekkel felhalad az emelvényre. Percekig tart, amíg a lelkesedés annyira elcsitul, hogy az első szónok, dr. Schriffert Béla püspöki helynök megkezdheti beszédét, aki Szent László király ősi egyháza nevében köszöntötte a kormányzó urat és személyesen minden katonát. (...)

(A kormányzó bevonulása az ujjongó Nagyváradra. Magyar Nemzet /Budapest/ 1940. szeptember 7. 2. old.)

▼ Horthy Miklós Nagyváradon (MFI-felvétel)

„A díszfelvonulást a frontharcosok csapati kezdték meg. Katonás léptekkel, tökéletes rendben és fegyelemben vonultak el a legfelsőbb hadúr előtt, ki jóságos atyai szemmel nézett rájuk, örömmel fogadta tisztelegésüket. Minden egyes csoport élén hatalmas nemzetiszínű zászlót vittek, köztük egy golyó lyukasított világháborús ezredzászlót. A frontharcosok után elvonultak a nagyváradi dalárdák, kultúregyesületek, az aradi magyarok, majd pedig megkezdődött a honvédcsapatok díszmenete, amely több mint másfél óra hosszat tartott. Az élen balásfalvi Kiss László altábornagy, hadtestparancsnok

▲ „AZ ÚR KIMONDTA IGAZSÁGOS ÍTÉLETÉT: AZ ÖRÖK NEMZET HŐSIESSÉGE MEGMARAD”

— Honvédek egy lebontott nagyváradi emlékmű talapzatánál

lovagolt törzskarával, majd pedig a lakosság állandó ünneplése közben, katonazene hangjai mellett vonultak el egymás után a gyalogság, a lovasság, a táborig és gépesített tüzérség alakulatai.

Öt óra is elmúlt már, mire befejeződött a felejthetetlen ünnepség. E fényes és gazdag múltú város húsz év óta sóvárgott, boldog órákat élt át ezen a napfényes, meleg őszi napon.”

(Éljen Hitler, Mussolini, Ribbentrop, Ciano. Magyar Nemzet /Budapest/ 1940. szeptember 7. 2. old.)

„Chirilă Gusztáv volt román polgármester a következő beszéd kíséretében adta át a vá-

rost: »Mint Nagyvárad törvényhatósági joggal felruházott város kinevezett polgármestere, mély hódolattal van szerencsém átadni a várost főméltóságodnak. A város magyar lakossága a történelmi pillanatot megilletően és mélységes lelkesedéssel ünnepli a mai napot. A román lakosság pedig teljes megnyugvással veszi tudomásul sorsának eme változását. Teszi ezt a román lakosság, mivel évszázadok óta él ezen a földön, együtt küzdve és egymást megbecsülve a magyar néppel, mindig egymás mellett és sohasem egymás ellen. Teszi ezt azért is, mert szent meggyőződése, hogy feltétlen lojalitása és államhűsége fejében a magyar államhatalom oltalmazásában és megbecsülésében fogja részesíteni népi és szellemi javait. A két egymásra utalt nép békés együttélésének reményében,

BAJTÁRS MÁR NE VÁRJUNK!

Irla: Holicsy Gyula.

Elharácsolts érces-bércen,
termő rónaságon:
— rablánc csörren magyar népen —
s könny hull nyugat tájon! . . .
Elszakított határszélei
magyar városokban:
— nincsen Magyar nóta régen;
segítségért zug a harang onnan! . . .
Bajtárs, már ne várjunk!
: — tárogató zengje;
magyar volt itt — s magyar marad,
minden, mindörökké!

2423. — Helios-nyomda, Budapest VII, Sip-u. 3 — Kiadó: Wolf Gy.

a város összlakosságának nevében tiszta szívvel és lélekkel üdvözlöm főméltóságodat és kérem a jó Istent, hogy egészségesben sokáig éltesse.»

(Horthy Miklós fogadtatása a pályaudvaron. Nagyvárad /Nagyvárad/, 1940. szeptember 8. 6. old.)

„Szentmiklóssy Sándor nyugalmazott honvédőrnagy, aki tudvalevőleg a helybeli Frontharcosokat vezette és képviselte a magyar honvédség bevonulásánál – igen visszavonultan élt nagyvárad kis szőlőjében. Szabadidejét a hosszú román elnyomás alatt kertészkedésnek szentelte. Olyan számócákat termesztett, többek között kicsiny kerti ágyain, amelyek ebben a szezonban már sehol sem teremnek meg a környéken.

Ezekből az illatos számócákból szedett össze jókora kosárnyi valót Szentmiklóssy őrnagy, font saját kezével eperlevelekből kosarat, amit krepp-papírral nemzetiszínűre díszített s rózsákkal tűzdelt meg. A számócás kosarat Szentmiklóssy a Frontharcosok nevében küldötte el Horthy Miklós kormányzó úr Őfőméltóságának és nejének a vasúti állomásra, akik az illatos kedves útravalót már vasúti kocsijukban kapták kézhez.”

(Egy kosár számóca. Nagyvárad /Nagyvárad/, 1940. szeptember 8. 9. old.)

A sajtó gépkocsijai felvonultak az ünnepélyes esemény alkalmából

„Szeptember 6. Nagyvárad és Bihar megye felszabadulásának várva várt napja. Ma vonult be a dicső honvédsereg a városba és birtokba vette. Reggel 6 óráig szigorúan tilos volt az utcán járni vagy zászlót kitűzni, mert a román sereg utolsó csapatai a hajnali órákban hagyták el a várost. A mai nap a hónap első péntekje. Először úgy volt, hogy a kormányzó őfőméltósága délelőtt érkezik, azért már reggel 7 órakor tartottuk meg a Jézus szíve ájtatosságot, 8 órára úgy szólván az egész város talpon volt. Rövid idő alatt zászlódiszben a házak, a káptalan kerteknek a vasúti állomásra néző falait zöld koszorú füzérekkel, virágokkal és kis zászlókkal díszítettük fel.

10 órától kezdve végig a főútvonalon a vasúttól be a Szent László térig, minden hely elfoglalva. A tanulók, fiúk, lányok, egyesületek tagjai állottak sorfalat. 11 óra felé jöttek az első kerékpárosok, majd a csendőrök, huszárok, azután egyre sűrűbben sok-sok gépkocsival tűzerek ágyúkkal, gépfegyveresek stb., stb. Állandó éljenzés, ének, virágoso fogadta őket. Vasutasok, rendőrök díszruhában, így vonult be a sereg hosszú órákon keresztül. Mi a káptalani kertek ajtajából néztük, lelkesedtünk, sírtunk és éljeneztünk, boldogok voltunk! Szinte álomnak tetszett. Délután a Szent László téren volt a kormányzó és a felesége ünnepélyes fogadása. 3 óra után érkeztek, a kormányzó fehér lovon.”

(Dr. Lestyán Endre plébános feljegyzései (Nagyvárad, Bazilika) /In. Jóna Piroska: Virágszönyeg a várad utcaköveken. Erdélyi Magyar Ifjak, Nagyvárad, 2007./ 97. old.)

▲ Kerékpáros gyalogság Bors község főutcáján (MFI-felvétel)

hanem csak egy fahíd kötötte össze az árok két partját. Ez pedig nem elé erős a nehéz harci kocsik elviselésére. Az utászoknak kellett a hidat megerősíteni. Ez pedig időbe került. Mikor a híd teherviselő képes lett, a különféle hadsereg alakulatok csoportjai Biharpuspöki felé megindultak.

„Már reggel jókor az egész falu népe talpon volt. Ünneplő ruhában, magyar nemzetiszínű szalagokkal, kokárdával feldíszítve sietett mindenki a főutára, különösen a községháza környékére. Ugyanis itt, a református iskola előtt kellett volna lefolynia az ünnepélyes fogadtatásnak.

A kevés számú román katonaság már reggel 8 órakor átadta hivatalosan Magyarországnak a bécsi szerződésben neki ítélt Erdély részterületét, s csendesesen visszavonult a határról. A terv szerint a magyar csapatoknak Biharpuspökin keresztül délelőtt 10 órára Nagyváradon kellett volna lenniük. De nem így történt. Ugyanis a védőövnek Bors felé eső részén húzódó széles és mély árok (a tankok ellen) még nem volt betömve,

1940. szeptember 6. (péntek)

Végre feltűntek az első csapatok díszesen felvirágozva. Örömmel jöttek, mi pedig kitörő lelkesedéssel fogadtuk őket. A késés miatt a magyar csapatok siettek Nagyváradra s így Biharpüspökiben kimondott ünnepélyes fogadtatás nem történt meg, pedig a célra nagyon szép program volt összeállítva. Meglepett a magyar katonának szép magatartása, nagyszerű felszerelésük stb. Hát még a nemes magatartásuk, vallásos viselkedésük. Dunántúli római katolikusok voltak nagyobb részt, az egész falu tiszteletét érdemelték ki.”

(Szabó Ferenc plébános feljegyzései (Biharpüspöki, Historia Domus) /In. Jóna Pirooska: Virágszőnyeg a váradi utcaköveken. Erdélyi Magyar Ifjak, Nagyvárad, 2007./ 99–100. old.)

▲ A bajai 152. kerékpáros utászszázad honvédje Nagyvárad előtt

Így ismertük fel a sikeres riportert, Pluhár Istvánt és hangosan ünnepeltük. Megérkeztek a biztonsági csapat tisztjei és a koronaőrség díszegyenruhás tagjai, akik feszes mozdulatlanságban álltak a tribün szélén.

„A rádió híradásait lestük éjjel-nappal, vártuk az életünket meghatározó fordulatot. A rádió egyre harsogta az Erdélyi indulót, ez a nagyszerű kompozíció pattogó, ütemes ritmusával fokozta a várakozást, az »Édes Erdély, itt vagyunk« szöveg szívet-lelket melegített. Közeledett a nagy nap, a bevonulás. A hadsereg előőrsei, magas rangú tiszték a Veiszlovits Szállodában laktak és szervezték a bevonulást. Mi, fiatal diákok csatlakoztunk az érettebb egyetemistákhoz, akik tartották a kapcsolatot a szervezőkkel. Persze minden óránként változott, ki hol fog állni, ki beszél, ki megy fel a tribünre stb.

A város leánykái, szépasszonyai magyar ruhát csináltattak, pártát tettek a fejükre, virágszirmokat gyűjtöttek, hogy majd a bevonulás útjára szórják. Mi egy táblát csináltunk »Főiskolások« felirattal és a tribünnel szemben foglaltunk magunknak helyet. A tribün az elszállított Ferdinánd-szobor helyén állt.

A tribünön foglalt helyet a kormányzó úr felesége, menyje és nekünk ismeretlen előkelőségek. A nagyváradi hölgyek remek öltözékben pompáztak. A fiatalságot Dévald László fiatal jogász felesége képviselte többek között a tribünön. A Kormányzó és a csapatok előtt megérkeztek a rendőrség alakulatai a filmekből ismert csúcsos sisakban, elegánsan. Ha túlléptük a kordont, amit a nemzetőrseggel együtt alkottak, ránk szóltak: »Tessék hátrább curikkolni!« A mi kis csapatunk igen hangos volt, ha felismertünk valakit, skandáltuk a nevét, éltet-

1940. szeptember 6. (péntek)

A lányok virágot szórtak az aszfaltra, ebből tudtuk, hogy közeleg a kormányzó. Óriási üdvrivalgás, taps, éljenzés fogadta a nagyon tisztelt államfőt. Lóháton érkezett, délcegen ült a nyeregben, megállt a tribün előtt, leszállt a lóról rugalmasan, megsimogatta a ló fejét, zsebéből cukrot vett elő és odanyújtotta a pacinak. Átadta a lovat a lovászka-

▲ „Lóra huszár!”

tonának, s felment a tribünre, ahol a polgári méltóságok mellett a hadsereg tábornokai vették körül. A kormányzó hagyományos tengerésztiszt – alten-gernagyi – egyenruhát viselt, amelynek a zubbonya térdig ért. (...)

Az üdvözlőbeszéd után megkezdődött a díszelő katonai egységek felvonulása a közönség üdvrivalgása közben. A rendőri egységek, csendőrök kakastollas díszegysége nagy sikert aratott. Az elit alakulatok után jöttek az első világháborúban trénnek nevezett fogatolt alakulatok, ezek egyszerű szekerek voltak, szalmával bélelt kocsiderekuk hozta a tüzérség lövedékeit. A legmodernebb egység egy ejtő-

ernyős század volt. A levegőben a repülő egységek gépei köröztek. A bevonulás incidensek nélkül zajlott, az élet normálisan folyt tovább, a megszokott kerékvágásban.”

(Hevesi Sándor, 1919, közigazdász visszaemlékezése. /In. Jóna Pirooska: Virágszőnyeg a váradi utcaköveken. Erdélyi Magyar Ifjak, Nagyvárad, 2007./ 163–167. old.)

„(Budapest) A honvédvezérkar főnöke, ma az alábbi jelentést adta ki: Csapatunk szeptember 6-án, reggel 7 órától kezdődőleg folytatják az előnyomulást a ma megszállandó

Egy volt román tartalékos tiszt házilag készített magyar nemzeti színű szalaggal, Kókay Pál huszároronagy, a komáromi II. huszárszázad parancsnoka és Weiss József krasznabélteki esperes-plébános

1940. szeptember 6. (péntek)

területekre. Honvédeink Nagylétától délre a Kötegyánig terjedő határszakaszt ma lépték át és bevonulnak Nagyváradra, valamint Nagyszalontára. A legfőbb Hadúr csapatai élén Nagyváradra déli 12 órakor vonul be. (MTI)”

(A Honvéd Vezérkar főnöke 1940. szeptember 6-án 10 órakor közli. Esti Kurír /Budapest/, 1940. szeptember 6. 1. old.)

■ FELSŐBÁNYA

„A város határában magyarruhás lányok sorakoznak. Kezükben virág. Az út ragyogó tiszta. Minden látszik, hogy nagyon várt, boldog ünnepre készülnek itt. A Korona Szálló előtt virágból font díszkapu. A Hegyeshegy tetején ötméteres zászló. A 700 méteres Bányász-hegyen is zászló lobog. A városháza előtti térség tömve magyarruhás leányokkal és díszbe öltözött bányamunkásokkal.

Délután 4 órakor kerékpáros diákok jelentik: Itt vannak Horthy katonái. Néhány perc múlva befut az első motoros osztag. A csapatokat egy tábornok vezeti. Dr. Czumbel Lajos címzetes kano-nok, római katolikus plébános mondott üdvözlő beszédet. Spáczay Árpád lelkes a református egyház nevében köszöntötte a bevonuló csapatok vezérét.

A magyarruhás kisleányok üdvözlése után a parancsnokló tábornok mondott köszönetet a lelkes fogadtatásért. Az ünneplő közönség a késő éjszakai órákig fáradhatatlanul éljenezte az átvonuló csapatokat.”

(Ujjongó lelkesedés fogadta Felsőbányán a bevonuló magyar honvédeket. Helyszíni tudósítás a kis bányaváros újjászületéséről. Szamos /Szatmár-Németi/, 1940. szeptember 11. 3. old.)

„A város visszaadásának hírére egyik napról a másikra fellazult, majd meg is szűnt a helyhatósági szervek és intézményei (igazgatás-rendészet) működése, ezért azok helyébe a közbiztonság megőrzésére – átmeneti jelleggel – helyi fiatalokból nemzetőrség alakult, amelynek tagja nappal és éjszaka csoportosan járőrözve vigyázták a város nyugalmát, a polgárok javait mindaddig, amíg megérkeztek a magyar csapatok. Azokban a napokban az emberek aggódva figyelték a román katonaság mozgását, visszavonulását és izgatott várakozással tárgyalták az elkövetkező napok várható fejleményeit. A város elhagyásának eme utolsó »stációján« már érzékelhetőbb volt a politikai döntés okozta elkeseredés a távozni készülő körében, melynek látható jelei is voltak. Ugyanis az állomásépület falára sebtében felmázolt román nyelvű feliratok – magyar fordításban – azt hirdették: »Nem távo-zunk végleg! Még visszatérünk! Ismerjük az utat Budapestig!...«

Felsőbánya lakossága pedig várta a magyar csapatok érkezését és ünnepélyes fogadásukra a városközpont Fő utcáján, az egész úttestet átívelő díszkaput állítottak fel. A csapatok érkezését megelőző napon kisebb incidens zavarta meg a kedélyeket, ugyanis a visszavonuló román alakulat egyik járműve kissé megrongálta a díszkapu egyik tartóoszlopát – véletlenül-e, vagy szándékosan, nem tudni. A város fiataljai kijavították a sérült oszlopot.

1940. szeptember 6. (péntek)

(...) A magyar katonai alakulatok bevonulását megelőző héten a vidámság és ünnepélyesség jellemezte a város hangulatát. Mintegy varázsütésre bámulatos gyorsasággal kerültek elő szekrények, ládák mélyéből a padlá-sokon elrejtett szebbnél-szebb magyaros öltözékek, nemzetiszínű szalagokkal díszített blúzok, szoknyák, kötények és egyéb ruhadarabok. Az üzletekből pillanatok alatt kifogyott a piros-fehér-zöld színű selyemszalag. Szabók és varrónők feszített tempóban dolgoztak, hogy határidőre eleget tegyenek megrendelőiknek. A városházán dolgozók is szorgoskodtak, eltűntetve az onnan eltávozott tisztviselők után visszahagyott rendetlenséget. A több év-százados, viharos idők megélt, erődszerű városháza előtt levő »landinafára« (villanyvezetékeket tartó, földbe-ásott fenyőoszlop) szerelt hangszóróból már zeng az induló: »Édes Erdély itt vagyunk, érted élük és halunk!«

A római katolikus és református templomok, valamint a bányahivatal épületével határolt téren már épült a szabadtéri emelvény, amely a vidék sajátos fáinak lombzatával, fenyőágak koszorújával és rengeteg virággal díszítve várni fogja a városba bevonuló magyar katonákat. Így akarta fogadni Felsőbánya a magyarok bejövetelét. (...)

A Nagybánya felől érkező magyar katonaságot nagy éljenzéssel és virággal köszöntötte a teret betöltő lakosság. Polgármester hiányában kisebb küldöttség fogadta az érkezőket és a város nevében a történelmi egyházak

▼ Honvédségi tehergépkocsi útszűkítő zárok között halad Kapnikbánya felé

1940. szeptember 6. (péntek)

vezetői üdvözltek a csapatok parancsnokát és annak tisztikarát. Majd az emelvénnyel elhangzottak azok a köszöntők és beszédek, amelyek az elnyomott nemzeti érzések húszéves zsilipjeit nyitották fel az emberek szívében annak reményében, hogy a bekövetkezett történelmi változás egy felszabadult, jobb és igazságosabb élet lehetőségének távlatát hozta el Felsőbánya számára is. A katonai parancsnok rövid válaszában üdvözlte a város lakosságát, nyugalmat és a maga részéről megértő türelmet ígérve a bekövetkezett változással járó problémák közös megoldásában. Sikeres együttműködést kért a város minden polgárától. Ezzel meg is történt Felsőbánya lakossága és az új katonai közigazgatás közötti baráti kézfogás, mely ígéretes jövőt jelentett. Ezt a történelmi értékű aktust azonnal meg is áldották az egyházak vezetői. Éljenzés, taps, harangzúgástól kísérve száll az ég felé a bányászoknak himnusza: »Szerencse fel, szerencse le, ilyen a bányász élete!«

(Pain Lajos: Felsőbánya visszatérésének évfordulója (1940. szeptember 9.) Honismeret. 2000/6. 33–35. old.)

KAPNIKBÁNYA

„A Keleti Kárpátok felé menetelő magyar hadsereg mögött egymásután maradnak el a hosszú kilométerek. A csapatok nem állnak meg minden kicsi faluban, mert a feladat nagy és a minden napra megállapított pontos tervet végre kell hajtani. Az aknasugatagi falu diadalívéről hiányzik a piros-fehér-zöld zászló. Letépték az elvonuló román katonák.

Itt már drótakadályok, útelzáró torlaszok, tankcsapdák fogadják őket. Fenyőgerendákból valóságos kis erődöket építettek a románok. Az utak mentén lakók egymást túllícitálva hordják szét az akadályokat és örülnek, hogy hazavihetik – tüzelőnek. Nemcsak a magyarok, hanem a románok is testvérként szorongatják a bevonuló magyar fiúk kezét, idősebbek, a világháborút megjárt románok vállalták a tolmács szerepét.

Menetközben jó néhány órával később ezer méter magasságban festőien szép domboldalon Kapnikbánya tűnik fel. A templomban éppen mise van, Petry P. József plébános imádkozik az oltár előtt. Amikor belépünk a templomba és ránk esik a tekintete, a szívéhez kap és zokogva borul az oltárra. Testét rázza a sírás. Percekig tart ez a boldog fájdalom, azután az ég felé tartott kézzel fordul felénk, megindul és csak ennyit mond: »Isten, Isten! Meghallgattál!(...)«

Nem gazdag falu ez, amijük van, azt a szívükben hordozzák. Új zászlót lengetnek a csapatok felé és mutogatják a zászlórudat, amely még Nagy Magyarország idejéből való. A templom mennyezetén fehér folt ékteleníti a szentképet. »Magyar zászló volt odafestve, – mondja a plébános, – de három héttel ezelőtt a románok parancsára be kellett festeni. Azóta minden reggel mise közben ezt a fehér foltot néztük és vártuk, hogy újra feltűnjék alatta a régi szín. Ma megtörtént. Áldott legyen az Úr neve!«

(Széthordják az erődöket – tüzelőnek. A kapnikbányai templomkép fehér foltja. 8 Órai Újság /Buda-pest/ 1940. szeptember 9. 3. old.)

1940. szeptember 6. (péntek)

„Fárasztó, éjjel-nappali menetek sora követte egymást. Két nap alatt 270 kilométert kellett megtennünk kerékpáron. Ezt zárt alakzatban, teljes felszereléssel és lőszerrel, meredek hegyi utakon hatalmas erőpróbát jelentett még a fiatalabb sorkatonáknak is. Tapasztó Jóska, az egyik tartalékos golyószórós túljárt már a harmincon. Hamuszürke arccal, teljesen kimerülve tolta kerékpárját az egyik kaptatóra, látszott rajta, hogy néhány lépés után ki fog esni a sorból. Átvettem hát Jóska kerékpárját, s magam vittem tovább a fegyvert, odaadva saját biciklimet a kimerült katonának: »Ha összeszedte magát, ezzel jöjjön utánam!«

▲ Átkelés előtt a Szamos-parton

Szakaszom lassacskán teljesen szétszóródott. Jó, ha tizenöten botorkáltak körülöttem az ötvenből. Ha én is lemaradtam volna, egyetlen ember se ment volna tovább. Zúgott a fülem, agyam dobolt, azt hittem, szét-pattan az erőlködéstől, de a kötelesség csak vitt tovább. Nem éreztem én a kétnapos menet vége felé már sem kimerültséget, sem pedig szomjúságot. Csak gépiesen hajtottam, hajtottam a kerékpárt, vagy toltam a nehéz golyószóróval együtt a meredek útszakaszokon. Több katona is átvette volna a fegyvert, de nem adtam, szégyelltem volna.

1940. szeptember 6. (péntek)

Zalay Károly tábornok,
a 7. gyalogdandár
parancsnoka üdvözlí
a visszatért Székelyhíd népét

A soproni 34.
gyalozezred
Székelyhíd főterén

1940. szeptember 6. (péntek)

A kerékpáros zászlóalj többi része sem állott semmivel sem jobban. Ezer szerencse volt, hogy ellenséges tevékenységre nem került sor e két napban. Ütőképességünk a szétszórtság és a kimerültség okán a nullával volt egyenlő. A legkisebb harci cselekmény is végzetessé válhatott volna számunkra. Akik még vánszorogni tudtunk, azokat is csupán a lelkesedés hajtotta.”

(Csernavölgyi Antal m. kir. főhadnagy: Az aranycsillag rabjai (regényes önéletrajz – 1937–1946) HL Tgy.: 3156.)

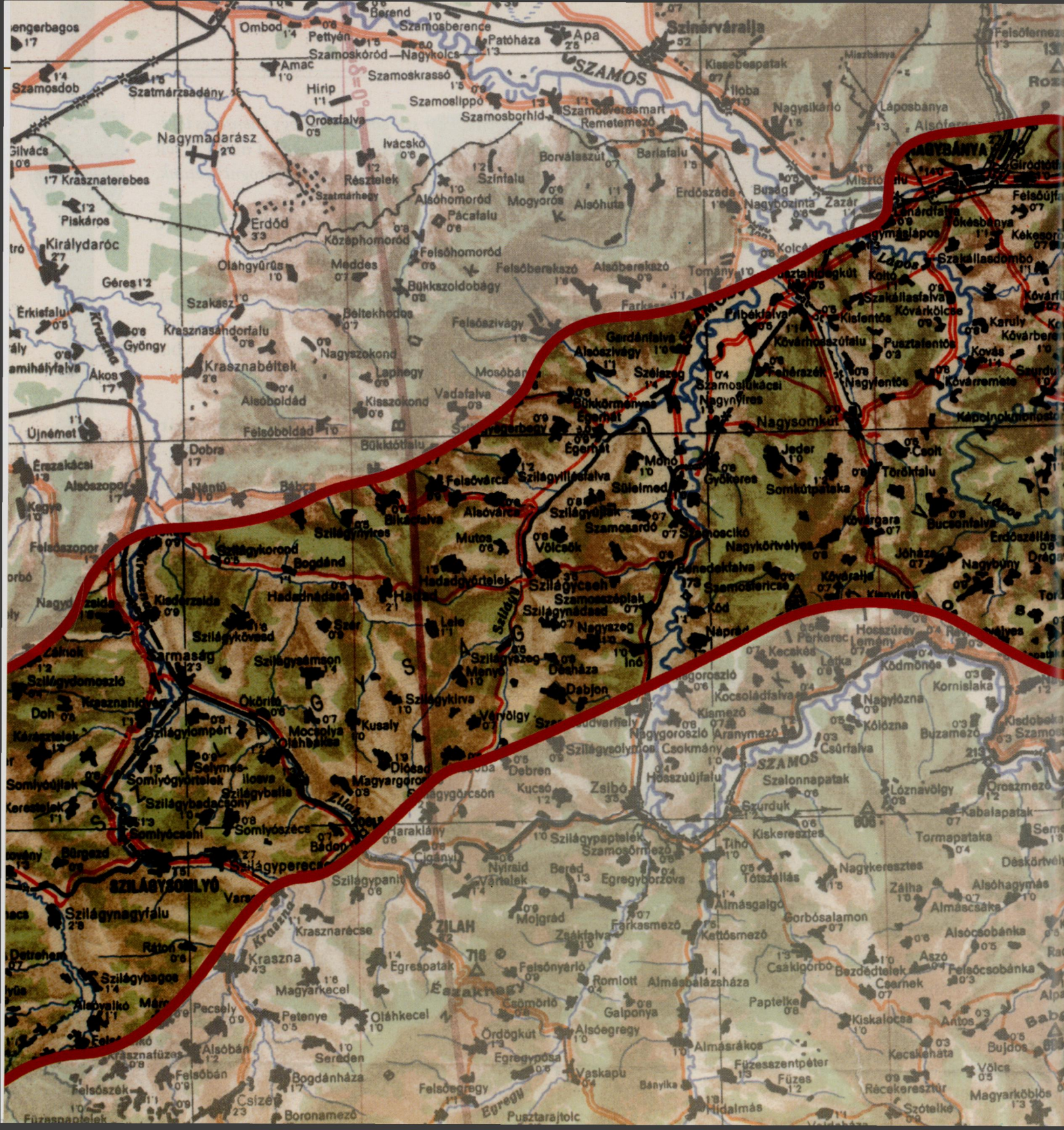
„Csapataink az esti órákban az eredeti meneterv szerint, minden zavaró körülmény nélkül elérték Nagyszalontától keletre Fugyivásárhelyt és Hagymásfalvát, Margittától keletre a Bükk hegység gerincén áthaladva, Érszakácsit, Krasznaterebest és Erdőszádát, Misztótfalut, Láposbányát, Nagybányát kizárva Felsőbányát, Oláhlápost és a Radnai hegység gerincén túljutva, a Borsától keletre terjedő általános vonalat.(...)”

(A Honvéd Vezérkar főnökének 1940. szeptember 6-án, este kiadott napi jelentése. Szamos /Szatmár-Németi/, 1940. szeptember 8. 3. old.)

Román hegyivadászok és
magyar parlamenterek
a Borsai-hágó környékén

1940. szeptember 7. (szombat)

1940. szeptember 7. (szombat)

„Ma hajnalban ismét megindultak honvédeink, hogy reggel hét órától kezdve birtokba vegyék azokat az erdélyi részeket, amelyek átvételét a mai napra tűzte ki a tegnapelőtt Debrecenben ülésező

▲ A budapesti 1. felderítő-zászlóalj 1939 M „Csaba” páncélgépkocsijai
Kövárhosszúfaluban
(Woynarovich Elek hadapród tűzmester felvétele)

▼ A 2. lovasdandár motor-kerékpárosai
Kövárhosszúfaluban
(Woynarovich Elek hadapród tűzmester felvétele)

magyar-román vegyesbizottság. Ma is tekintélyes terület tér vissza a Magyar Szent Koronához, többek között a következő nagyobb községek: Nagyváradtól keletre Mezőtelegd, s innen északkeleti irányban a Szamos felső folyásáig sorban: Szilágysomlyó, Szilágycseh, Nagybánya, Magyarláros, Naszód.

1940. szeptember 7. (szombat)

E vonalakon belül az ősi magyar települések egész sora kerül vissza a magyar hazához. Így Dió-sad, ahonnan az Ady-család törzse származik, Kémer, Tasnád, Mosóbánya, Berettyószéplak, Kővár-hosszúfal, Szelistye és más kisebb helyek. Ma kerül vissza a Radnai havasok hegylánca. Itt van a megnagyobbodott Magyarország legmagasabb hegycsúcsa, a Pietrosz, amely 2305 méter és az Ünőkő, amely 2280 méter magas.”

(A ma visszatérő területek. Esti Kurír /Budapest/, 1940. szeptember 7. 1. old.)

NAGYBÁNYA

„Nagybánya, szeptember 7. A bevonuló honvédsereget Nagy-bánya városa is hazafias lelkesedéssel fogadta. A napsugaras délelőtti órákban a dunántúli ezredek-ből álló 11. dandár vo-nult be vitéz Horváth László tábornoknak, a IV. hadtest pa-rancsnokának vezetésével. Végig az útvonalon felsorakozott a 16.000 lakosú város apraja-nagyja és szívvel-lélekkel ünne-pelte a felszabadulást. A bevonuló honvédc-sapatok elé virágo-kat szórtak, lelkesen éltették őket és mindenfelé felhangzott kórusban a kiáltás: »Éljen nagybányai Horthy Miklós!«

A bevonuló csapatok főhadna-gyát ünneplik egy Nagybánya környéki faluban

1940. szeptember 7. (szombat)

▲ Horváth László tábornok, a IV. hadtest parancsnoka bevonul Nagybányára

kat. Mindenekelőtt hálával emlékezett meg Magyarország kormányzójáról, akinek – mint mondotta – »mi adtuk a megtisztelő előnevet, de ő hozta meg nekünk az egyedüli éltető szabadságot.(...)«

A bányászzenekar és énekkar hangulatos bányászdalt adott elő. Vitéz Horváth László, a IV. had-test parancsnoka, köszönte meg csapatai nevében a lelkes fogadtatást és a szívre ható, meleg üdvözlő szavakat. »A gondviselés – mondta – a mi legfelsőbb Hadurunk bölcs belátása meghozta azt, hogy bé-

▲ Bevonulási ünnepség Nagybányán (MFI-felvétel)

A bevonuló honvédség üdvözlése a zászlóval és diadalkapuvál díszített főtéren folyt le, ahol a város vezető-sége és a különféle testületek képvise-lői díszemelvénnyel várakoztak. Ami-kor a csapatok vezénylő tábornoka az emelvény elé ért, leszállt a lóról, mi-közben az egész teret ellepő tömeg harsányan kiáltotta: »Éljen a magyar hadsereg!« A honvédkürtös elfújta az Imához! Kürtjelet, utána a hatalmas tömeg elénekelt a Himnusz-t. A nem-zeti ima hangjai megszűntével Ajtay-Nagy Gábor dr., a város polgármestere üdvözölte elsőnek a város közönsége nevében a bevonult magyar katoná-

kat. Mindenekelőtt hálával emlékezett meg Magyarország kormányzójáról, akinek – mint mondotta – »mi adtuk a megtisztelő előnevet, de ő hozta meg nekünk az egyedüli éltető szabadságot.(...)«

A bányászzenekar és énekkar hangulatos bányászdalt adott elő. Vitéz Horváth László, a IV. had-test parancsnoka, köszönte meg csapatai nevében a lelkes fogadtatást és a szívre ható, meleg üdvözlő szavakat. »A gondviselés – mondta – a mi legfelsőbb Hadurunk bölcs belátása meghozta azt, hogy bé-késen, harc nélkül foglalhattuk vissza ezt a területet, amely mindig a mienk volt és mienk is fog maradni, amíg magyar él.«

Az ünnepséget a Szózat eléneklé-sével fejezték be. Este a várost kivilá-gítják.”

(„Mi adtuk a kormányzónak az elő-nevet, ő hozza nekünk a szabadságot...” Nagy-bánya polgármesterének üdvözlő beszéde. Esti Kurír /Budapest/, 1940. szeptember 7. 2. old.)

1940. szeptember 7. (szombat)

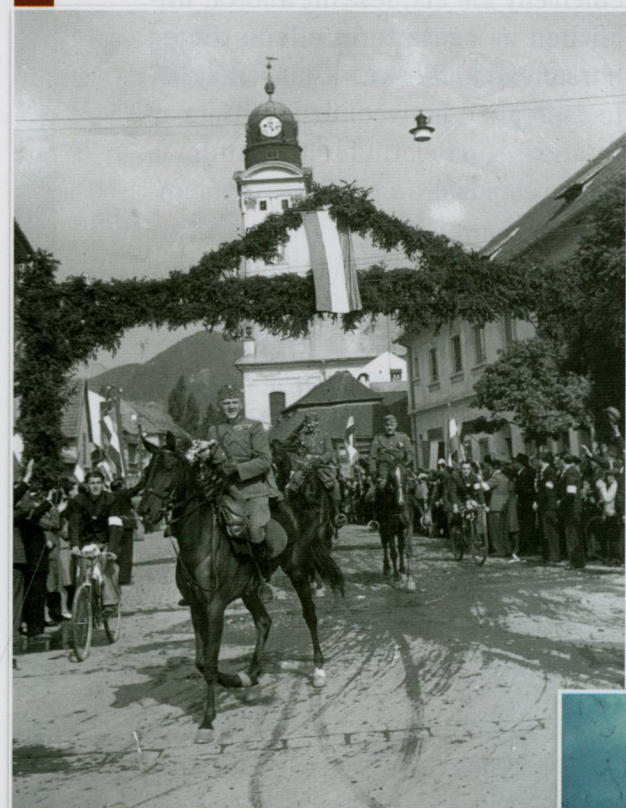
„A bevonulás előtti napokban lázas készülődés folyt a városban. Az üzletekből felvásárolták a nemzeti színű zászlókhoz alkalmas anyagokat. A bevonulás előtti napon a Főtéren díszkaput állítottak fel, az István Szálló előtt pedig tribünt. A városháza pincéjéből előszedték Lendvay Márton szobrát (ma a ligetben található) és rögtönzött talpazatra állították a Főtér közepén, így vártuk a másnap reggeli bevonulást.

Egy kis hiba csúszott azonban a számításba. Abban a hiszemben voltunk, hogy a román alakulatok már mind kivonultak, amikor este telefonáltak Misztótfaluból. Vigyázat, egy kisebb létszámú utóvédegyeség garázdál-

kodik a községben, letépte a már kitűzött zászlókat, s indul tovább Nagybányára. A városi nemzetőrség parancsnoksága figyelmeztette a lakosságot, hogy az esetleges konfliktusok elkerülése érdekében ne tartózkodjanak az utcán, amikor az egység megérkezik.

Amikor meglátták a kidíszített Főteret, rövid tanácskozás után nekifogtak a rombolásnak: a tankkal felmentek a tribünre és összetörték, ledöntötték a díszkaput és a Főtér közepén felállított Lendvay-szobrot. Ezalatt az egyik stráfkocsi körbe-körbe járt a Főtéren, a rajta ülő katonák pedig géppisztolyaikat az ablakok felé irányítva biztosították társaikat. Majd mindannyian elhagyták a várost. Mindezeket az egyik főtéri lakás ablakából néztem végig. A román alakulat távozása után gyors tempóban megélénkült a városközpont. A Phönix Vegyiüzem ácsbrigádja, önkéntesek segítségével reggel 8 órára helyrehozta az okozott rombolást. A bevonulás a reggeli órákban volt várható.

Már kora reggel benépesedtek az utcák, mindenki virággal várta az érkezőket. Űgy 9 óra körül a Híd utcáról kifordult egy nyitott személyautó magyar katonákkal. Anélkül, hogy megállt volna,

▲ Bevonulás Nagybányára
(MFI-felvétel)

Lendvay Márton színművész helyreállított szobra Nagybánya főterén

1940. szeptember 7. (szombat)

▲ A budapesti 3. gépkocsizó zászlóalj 1936 M 37 mm-es páncéltörő ágyú menetben Nagybánya birtokba vétele napján

▼ Honvédcsoportok Nagybánya főterén (MFI-felvétel)

körbejárta a Főteret, majd a Híd utcán át távozott. Talán egy óra elteltével nagyon szervezeten megindultak a különböző alakulatok. A fogadó bizottság a tribünön helyezkedett el, dr. Ajtai Nagy Gábor helybeli ügyvéd, az Erdélyi Magyar Párt helyi elnöke vezetésével. A tribün két oldalán állt a nemzeti ruhába öltött közönség. A hadsereg gyors alakulatai megállás nélkül hagyták el a várost, a Magyar utcán keresztül haladtak kitűzött céljuk felé. A Híd utcától jobbra kanyarodva megjelent Albrecht főherceg és kísérete is lóháton, utánuk egy gyalogos alakulattal. A főherceg leszállt a lováról és felment a tribünre, ahol megtörtént a hivatalos üdvözlés, majd az alakulat, a katonazenekarral az élen, díszlépésben távozott.

▲ Nagybánya polgárai köszöntik Horváth László tábornokot, (baloldalt) a IV. hadtest parancsnokát

1940. szeptember 7. (szombat)

Az eseményen nagy számban voltak jelen magyar rádiósok, filmhíradósok, újságírók, este már Budapesten rádióban és filmen láthatták a történeteket. Amíg folyt az ünnepség, két teherautón megérkezett a városba irányított rendőrség. Rögtön berendezkedtek a román rendőrség épületébe, délben már járőröztek a Főtéren és a fontosabb útvonalakon. A városházán a kijelölt városparancsnok rendezkedett be, s bevezette az ideiglenes katonai közigazgatást, az itt maradt városi tisztviselők, valamint dr. Ajtai Nagy Gábor közreműködésével, aki később polgármester lett.”

(Altnéder László: Emlékezés hatvan év távlatából a bécsi döntés körüli eseményekre. Bányavidéki Új Szó. 2005. május 27. – június 2.)

■ SZILÁGYSOMLYÓ

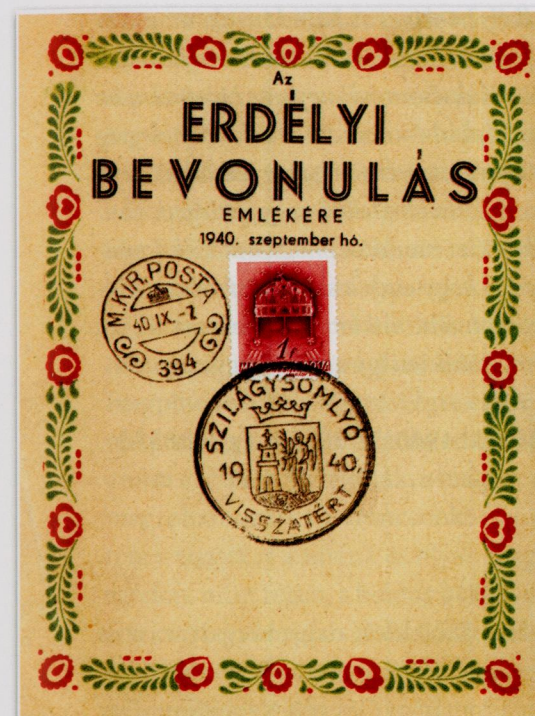

„A felszabadult Szilágysomlyó vasárnap ünnepelte a honvédség bevonulását. Az átvonuló honvédek élcsapata reggel 8 órakor érkezett a városka bejáratához, ahol a díszkapunál küldöttség várta. A bevonuló csapatokat dr. Udvary Sándor ügyvéd, a Magyar Párt szilágysomlyói tagozatának elnöke köszöntötte, majd az egyházak és a magyar nők vezetői éltették Horthy Miklós kormányzót és a vitéz honvédséget. Végül két kislány mondott üdvözlő verset és megkoszorúzták a bevonuló ezred zászlóját. A parancsnokló tábornok rövid beszédben köszönte meg az ünneplést és munkára szólította fel a lakosságot. A Himnusz fölséges hangjai fejezték be a felszabadulási ünnepséget.”

(A felszabadult Szilágysomlyó örömunnepe. Szamos /Szatmár-Németi/, 1940. szeptember 10. 1–2. old.)

„Szilágysomlyó színmagyar népe megkapóan meleg fogadtatásban részesítette a bevonuló honvédséget. A gyönyörű őszi verőfényben a városnak és környékének apraja és nagyja ott sereglett a bevonulás útvonalán, boldog elragadtatással éljenezte a honvédeket és ujjongva szórt virágokat a menetelő katonák lába elé.

1940. szeptember 7. (szombat)

A gyönyörű ünnep az ezredzászló megkoszorúzásával végződött. A közönség azonban az ünnep befejeztével sem oszlott szét, hanem ottmaradt a helyén és továbbra is lelkesen ünnepelte a felvonuló honvédcsapatokat.”

(Szilágysomlyó, szeptember 7. 9. old. MTI Hírárchívuma 1920–1945. / Magyar Országos Levéltár, K szekció/ www.MTI.hu)

■ BOGDÁND

„Legszebb emlékünck egy kis Szilágymegyei faluból való. Bogdánd a neve. Harmadnap délidőben érkeztünk ide. Már túl voltunk az alsószopori nevetséges akadályokon, amelyekkel legfeljebb egy tehéncsordát tudtak volna megállítani az oláhok, de semmi esetre sem a magyar hadsereget. Mikor ebbe a faluba beértünk, az útszéli fakorlátok, a kerítések és a házak falécei mind-mind piros-fehér-zöldekre voltak befestve. De nemcsak a fadarabok voltak piros-fehér-zöldek, hanem a szívek is, amelyek olyan szeretettel fontak körül, hogy felkiáltottunk: »Ezért érdemes volt küzdeni!«

Az ünnepi fogadtatás a történelmi nevezetességű főtéren zajlott le, ahol annak idején Bem tábornok összegyűjtötte csapatait, hogy elinduljon Erdély felszabadítására. Itt állították fel a díszemlékvénny, amelyen a város előkelőségei és a különböző egyesületek és testületek vezetői foglaltak helyet. Kétoldalt a küldöttségek sorakoztak. Köztük voltak a világháború egykori harcosai is, akik büszkén tűzték ki mellükre kitüntetéseiket. (...)

A város közönségének szószólói lendületes szavakban fejezték ki a Szilágyság népének hódolatát, szeretetét és háláját a kormányzó úr iránt, túlradó örömmel ünnepelték a honvédséget (...) A bevonuló csapatok parancsnoka megindult hangon mondott köszönetet az ünnepi fogadtatásért és hangoztatta, hogy az ország minden fiának, rangkülönbség nélkül egybe kell most fornia abban a nagy építő munkában, amely a nemzetre vár. (...)

▲ Szilágycsehi asszonyok üdvözlők a bevonuló határvadászokat

1940. szeptember 7. (szombat)

A falu olyan volt, mint búcsúkor, a jellegzetes magas tornácú házak erkélyén színes ruhájú lányok, az utcán csizmás, díszes mellényű legények. S borral vendégeltek, s a jó édes és kissé karcos borok le is szaladtak a szomjas katona torkokon. Én csak vizet akartam inni, mégis majdnem baj lett belőle. Kulacsommal ugyanis kimentem az utcára, hogy kutat keressek. Egy legényke elállta az utamat. »Jöjjön magyar káplár!« – mondta, s nekem melegség futott át a szívemen. Pincébe vezetett, s megcsapolta a hordót. A szomjúság eleinte nem mérte a bor fokát, sem a poharak számát. Csak amikor kijöttem a napra és szétnéztem a tömegben, éreztem hirtelen, hogy melegem van.

De így voltunk valamennyien, rózsaszínűben láttuk a világot. Hajnalban azt mondták, hogy ma 55 kilométert megyünk. Még csak 25-öt mentünk, de elhittük a hírt, amely arról szólt, hogy csak a szomszéd faluba megyünk Hadadra, ott éjjelezünk. Az egész csak hat kilométer. Az öröm teljessé vált, mikor ökrösszekerek álltak elő, minden gazda sietve jött, s szerelvényeinket feltehetjük a kocsikra. »Elmegyünk mi így akár a Hargitáig is!« – mondtuk jókedvűen.»

(Fecske Sándor m. kir. hadapród őrmester: A mi erdélyi bevonulásunk. 1940. X. 29. HL Tgy.: 3855.)

NASZÓD

„Naszód a legérdekesebb keveredésű felszabadult városka. Lakosainak száma 4800 lélek, nagyjából szász és román. A magyarok száma megszámlálhatóan kevés: 91 lélek. Kilencvenegy magyar él ebben a nemzetiségű városkában, ugyanannyi bánat és elkeseredés. Augusztus végén még irredenta román gyűlés volt Naszódon. »Egy barázdát sem adunk Erdélyből!« – mondták ki határozatilag. A kevésszámú magyar szeptember 6-ára mégis arra ébredt, hogy az utolsó román katona is eltűnt a városból. »Jönnek a magyarok!« – járt szájról szájra. A rejtekekből előkerültek a nemzetiszínű lobogók, a sújtásos magyar ruhák és a 91 főnyi naszódi magyarság megérezte, megérte, hogy a maroknyi nemzeti-ségből vezető elem lett.

A híres román líceum dísztermét lefoglalták asztalok, székek tömegével. Jönnek a magyarok. Mindenki készülődött, hogy igaz magyaros vendéglátással köszöntse a magyar honvédeket.

Naszód városának előljárói köszöntik a bevonuló 1. lovasdandárt

1940. szeptember 7. (szombat)

Végre megtörtént. A hivatalos fogadás után a magyar asszonyok hazafutottak és sütöttek, főztek. Mindenki tehetsége szerint és anyagi erejét meghaladva szorgoskodott, csak hogy megvendégelhesse a várva várt Horthy-katonákat. A szakácsművészet remekei kerültek elő a pazar konyhákból. A torták százai díszeltek az asztalokon, várták a bevonuló honvédeket.

Az elővéd virágös elvonulása után a messzi hegyekből lassan ereszkedtek le a különböző alakulatok. Már a látásuk is gyönyörűség és milyen nagy a szomorúság, amikor hiába a kérő szó, a honvédeknek tovább kell vonulniuk. A magyarok kétségbeesve néznek egymásra: »Hát, kinek sütöttünk, főztünk, ha a katonák mindig továbbvonulnak anélkül, hogy Naszódon megpihennének.« Végre, végre estére érve zeneszóval megjött egy ezred, huszárezred. Délcegek a tisztek és amint a főtéren átvonultak, a magyar asszonyok szinte megrohamozták a parancsnokot: »Ezredes uram, estére a tisztikar a miénk és olyan magyar bál lesz Naszódon, mint régen, a boldog békében, vagy talán még soha.« Magyar ruhás kislánykák elkísérték a tiszteket szállásukra: »Hadnagy úr, főhadnagy úr, százados úr jöjjön, várjuk estére!«

Nyolc órakor már szűknek bizonyult a gimnázium díszterme. Honnan, ki tudhatja, cigány is előkerült. Az asztaloknál egy tiszt, egy naszódi magyar, már barátok, sorstársak. A vacsora után egyszerre megindultak a párok és olyan csárdás kerekedett, hogy talán még most is húzná a cigány, ha a tiszteknek nem kellett volna továbbmenniük. (...) Soha talán nem volt még ekkora boldogság Naszódon, mint aznap este, amikor végre a naszódi lányok és asszonyok csárdást táncolhattak a magyar honvédekkel. (...)»

(Magyar bál Naszódon. Szeptember 9. 44. old. MTI Hírachívuma 1920–1945. /Magyar Országos Levéltár, K szekció/ www.MTI.hu)

Béldy Alajos tábornok (balról a második), az 1. lovasdandár parancsnoka törzsével és egy román parlamentterrel Naszódon

A nyíregyházi 4/1. huszárosztály Naszódon

■ ÉLESD

„Élesd, szeptember 9. A Királyhágó erdő borította hegyei között folytatják a honvédek diadalútjukat Kolozsvár felé. Amikor Nagyváradról elindulva elérték Élesd község határát, a falu lakossága felvirágozott, zászlókkal díszített diadalkapuvál várta a magyar katonákat. A diadalkapu mellett óriási táblákat állítottak fel, s ezeken Horthy Miklós kormányzót, a miniszterelnököt és a külügyminisztert éltették. A magyar zászlók mellé kitűzték a német és az olasz zászlót is. Az ablakokban mindenütt ünneplő feliratok díszelgnek, estére pedig minden kisablakban gyertyákat gyújtottak és lelkes kilágítással ünnepelték a végeleáthatatlan sorokban hömpölygő honvédsereget.

Az élesdiek élén a község két vezető embere, Csillag Nándor római katolikus esperes-plébános és Maday Béla református lelkész intéztek beszédet a bevonuló honvédség parancsnokához és a honvédekhez. Csillag Nándor beszédében mély hódolattal szólt Magyarország kormányzójáról, akinek

A száz lakosságú Nagydemeteren német karlendítéssel fogadják a bevonuló csapatokat

végtelen bölcsessége, bámulatos türelme és a magyar nép iránti nagy szeretete indította őt, hogy békés úton intézze el az ország ügyét és így most nem ömlik drága magyar vér a Körös völgyében. Végül hálával emlékezett meg a Führerről és a Duceról. Maday Béla református lelkész beszédében emlékeztetett arra, hogy a diadalkapura Bethlen Gábor jelmondatát írték: »Ha Isten velünk, ki-csoda ellenünk!« Ezután Makkay Erzsébet tanítónő beszélt, aki Makkay Károly volt élesdi lelkész leánya, azé a papé, aki mint kenderesi helyettes lelkész keresztelte meg annak idején Horthy Miklós kormányzót. Bíró Ibolya elemi iskolai tanuló nagy lelkesedés közben a magyar honvédek dicsőítő verset szavalta el. Hasonló diadalmenetben vonult át a honvédség a Körös völgyében fekvő legközelebbi nagyobb községen, Réven is.”

(Élesd ünnepli a hazatérést. 8 Órai Újság /Budapest/ 1940. szeptember 9. 3. old.)

„1./ A 16. önálló dandár elérte Élesd, Pesten területét. A területátadás a demarkációs vonalig megtörtént, a dandár élével holnap reggel 7 h-kor a demarkációs vonaltól indul.

2./ A 8. önálló dandár-parancsnokság Mezőtelegden települ. A csapatok még menetben vannak, mert a 9. önálló dandárnál bekövetkezett torlódás a csapatokat megakadályozta abban, hogy elhelyezési körleteiket a kitűzött időben elfoglalják. Ez csak kb. 22–23 h-kor fog bekövetkezni.

3./ A 9. önálló dandártól helyzetjelentés még nem érkezett. Mivel azonban a dandár a 16. és 8. önálló dandár között menetel feltehető, hogy kijelölt elhelyezési körzetét már elérte.

Mezőtelegden az úton robbanás történt /az út valószínűleg alá volt aknázva:/, ami a 9. önálló dandár csapatainál nagy torlódást okozott. A robbanás részleteit, valamint a 9. önálló dandár helyzetét a beérkezett jelentések után azonnal jelenteni fogom.

4./ A 18. önálló dandár csapatai elérték Nagyvárad D. területét, vonata Geszt, Mezőgyán területén van.

Tábori posta 53. 40. IX. 7. 20 h 55 I.

A hdt. parancsnok rendeletére:

Gyertyánfi őrnagy
hdm. vk. o. vez.”

(Helyzetjelentés IX. hó 7-én, 21 h-kor. HL 2. hadsereg iratai 1. fasc. 2. hds. pság. I. a. 597/1940.)

▲ Bevonulás Nagydemeterre (MFI-felvétel)

1940. szeptember 7. (szombat)

■ SZELISTYE

„Máramarosszigetről az Iza völgyén vezet át utunk. Amerre csak előre látunk: az országút felett, fehér porfelhő kanyargó vonala jelzi a honvéd menetoszlopok előnyomulását (...) A fordulóban feltűnik az első falu. Amilyen gyönyörű a táj, olyan szegényes és nyomorult ennek a vidéknek a lakója. Az ellentét megdöbbenítő. Parányi zsúptetős házakhoz érkezünk, se udvar, se kerítés: az ablakok papírossal vannak beragasztva, az ajtók ferdén lógnak, sehol egy szál virág, elhagyott, elfelejtett, primitívsorsú emberek élnek itt, akiknek most még a csenevész kukoricájukat is szárról letörve magával vitte a román katonaság, azzal a néhány soványka tehénnel együtt, amelyeket itt találtak.

– Na, itt nem lesz ünneplés... – mormogja egyikünk. – Színtiszta román faluhoz érünk...

És most jött a meglepetés. A falu szélén két hatalmas fenyőfát pillantunk meg az út szélébe ásva, mint a karácsonyfa, úgy fel voltak díszítve színes papírossal, almával, szalagokkal, apró fafaragásokkal. Ez volt Szelistye dia-dalkapuja. Körülötte pedig ott várt a lakosság apraja-nagyja, bocskorban, darócban, hímzett vászoningben és kiáltoztak, integettek a honvédek felé...

◀ Romoly népe felvonult a honvédek fogadására

1940. szeptember 7. (szombat)

▲ A bajai 20./III. gyalogzászlóalj katonái Avasfelsőfalu román lakosságával barátkoznak

▶ Román nemzetiségű falusiak ismerkednek az új helyzettel
(Woynarovich Elek hadapród tűzmaster felvétele)

Nem volt szónoklat, hiszen a pópájuk ott-hon maradt és eltorlaszolta az ajtót, de Szelistye népe kijött a falu végére ünnepelni. Pedig a visszavonuló román katonaság, mint ezt később kiderült, azzal rémítette őket, hogy mindenkit megölnek a bevonuló magyarok. Nem volt szónoklat – mindössze hat üveg sör volt a faluban, ezt hozták el és így köszöntötték a bevonuló katonákat. (...)”

(Hogyan fogadták a honvédséget a színromán falvakban? Petur László. 8 Órai Újság / Budapest/ 1940. szeptember 14. 5. old.)

■ ÚJNÉMET

„Egy fokozatosan rosszabb-rosszabb földúton haladunk, ahol lassan lefelé ereszkedünk, napraforgó a vetemények között. Hosszas döcögés után a kanyarodó mellett kibukkan egy falu »Újnómet«. Külön fejezet kellene a falu leírására, mert a fáradtságtól meggyötört bakáknak ezen a falun való áthaladás oly lelki fáradtságot okozott, melyet elfelejteni sohasem lehet.

Egy lélek sem látható, a kerítések mellett húzódó deszkapallók át-át vannak vezetve az úttesten. Nagyot zökken szekerünk rajta, igen kell kapaszkodni, hogy le ne essek róla, a házakon itt-ott oláh kokárdát látni, kiabálni kezdünk, valaki visszazsalad és letépi. Dic-döc, a szekér nagy zökkenőkkel halad, egyszer látunk végre egy aszszonyt, ahogy a kert végében mos, hátsó felét fordítja felénk, egy pillantásra sem méltat.

Megállunk, a század udvarokra oszlik széjjel, a mi szakaszvezetőnk is befordul egy nagy udvarra a konyha után. Lekaszálódunk és körülnézünk, a gazdasági épületek jó módot mutatnak. A házba tiszt uraink mennek

be, mi szintén. A tornácra egy ládára ülök le, a nagy kétszárnyú ajtó nyitva van, benn egy polgári lakás látszik, szőnyeggel, képekkel. Az oláh tanító lakik itt, felesége született magyar lány, de már törve beszél magyarul, a gyermekei már nem is tudnak.

◀ A magyar csapatok fogadására kivonult román lakosság a Szacsél-hágón

Ijedtek a háziak, valami piros ijedség bujkál arcukon, hirtelen palacsintát sütnek, és borral kínálnak minket. Egy hatalmas tálcán 10–15 pohár bor, és az asszony viszi körül, le-leveszünk egy pohárral, és kóstolgatjuk, megiszom, a poharat leteszem az előttem álló asztalra, a háziak 17-18 éves fia odaugrik, és felkapja az asztalról. Bántó volt a sietsége, szeméből rettegés csillogott.(...)

Futár ugrik le a ház előtt, parancsot ad át a főhadnagy úrnak, az belemélyed az olvasásba, fáradtan felemeli a kezét, és int: »Nincs ebédosztás, továbbmegyünk!«

(Szabó K. Sándor: Bevonulás Erdélybe 1940. B&K Kiadó, Budapest, 1991. 109–110. old.)

■ LECSMÉR

„Menet közben a zászlóalj élén lovagló zászlóaljparancsnokom hátraüzen és kéret. »Gyuszi, nem valami kellemes hírt kell közölnöm veled! Vedd elő a térképedet és az útvonalunktól balra a hegyek között 8–10 kilométerre keresd meg Lecsmér nevezetű magyar falut. Innen küldöttség érkezett a hadtestparancsnok úrhoz, kik előadták, hogy nem érhetik meg azt a szégyent, miszerint hozzájuk magyar csapat be ne vonuljon. A kegyelmes úr a zászlóaljat, én meg a te századodat bízom meg, hogy ezek a lelkes magyarok ne csatlakozzanak bennünk.(...)«

Tudomásul vettem és valamennyien meg tudtuk érteni. Súlyos »áldozat« volt, mert 23 órára értünk oda. Századom nagyon szépen énekelt és már a falu közelében hangzott az utászinduló, bent pedig a kürtösök fújták. Ennek hallatára a lakosság nagy része már kijött elénk és ők vezettek a diadalkapus főtérre, amelynek terjedelme lehetőséget adott, hogy díszoszlop vonalban álljunk fel (:öt szakasz egymás mellett:). A faluban nem volt villany, fáklyák égtek, amit jövetelünk tiszteletére gyújtottak meg. Látszott, hogy valójában végtelen nagy szeretettel és tisztelettel, lelkesedéssel vártak minket.

Én a század élén, lóháton vártam az üdvözlést, ami elmaradhatatlan volt. Kb. 5 percet várok már, mire oda-settenkedik a kisbíró: »Főhadnagy úr kérem, elsüllyedek a szégyenemben, de be kell jelentenem, hogy ne tessenek várni az üdvözlésre! Már délutántól kezdve várjuk magukat és az előljáróság, a tiszteletes úr, meg a tanító úr teljesen elkészültek, már egyik sem tud felállni az asztaltól, hiába is nógattuk őket!«

Jót mosolyogtam és szívemből meg tudtam érteni őket. Huszonkét év lelki felszabadulása is volt ez a nap. Így, hogy mégis legyen valami ünnepélyessége a »bevonulásnak«, elfúvattam az imát, aztán a szakaszparancsnokoknak kiadtam az intézkedést, hogy a szálláscsinálók vezessék a helyükre az embereket. Tekintettel az ippi eseményekre, őrséget állítottam és készséggel járőröztettem. És ekkor jött a második meglepetés! Előállanak a falu még aránylag józan szóvivői és bejelentik igényüket, hogy ebben a faluban a bevonulás napján magyar honvéd csak ágyban alhat! (...) Közöltem a szóvivőkkel, nemhogy széteresztsem a századot, hanem a történetek következtében kijárási tilalmat rendeltem el a század részére, de ahhoz hozzájárulok, hogy az iskolában elhelyezett emberek részére mindenki azt visz, amit akar és megvendégelhetik őket, de pálinkát nem engedek és bort is csak módjával. Egyben közöltem a napostiszttal is a rendelkezésemet és utasítottam, hogy legyen jelen, míg el nem csendesednek, mindenki szaporán egyék és igyék, aztán korán legyen záróra, mert 4 óra 30 perckor

1940. szeptember 7. (szombat)

a kürtösök ébresztőt fújnak. Meg kellett ezt tennem, mert ha én reggel düllöngelő, részeg századdal állok be a menetszlopba, a hadtestparancsnok egyszerűen lenyakaztat. Intézkedésem azonban eredményes volt.

Reggel az egész falu ünneplőbe öltözve ott állt a főtéren, amikor Hajdú Ottó hadnagy jelentést adott, hogy a század menetkész, hiánytalanul együttáll. És ekkor ismét kérést jelentettek be az én derék erdélyi magyarjaim. Ők tudnak egy közelebbi utat, mint amin jöttünk. A szekerek menjenek csak azon, és ők pedig elvezetnek minket, ha megengedem, hogy a századdal jöjjenek. Persze, ennek semmi akadálya nem volt! A szószóló intett és a következő percben minden sorban a négy utász mellett négy lecsméri leány állt be és belekarolt a mellébe. Mikor »Vigyázz!«-t! vezényeltem, a leányok is összekapták magukat, és az »Indulj!«-ra egyszerre kiléptek.

▲ A VIII. utászzászlóalj katonái egy elhagyott román határőr őrsépületben az orosz határ mentén

1940. szeptember 7. (szombat)

◀ A régi-új határ Radnalajosfalvánál

▼ Sterbenz Károly fametszete

Egy verset fújtak a kürtösök és utána nóta egészen az útig. Egy nagy réten mentünk keresztül, amelyik lefelé vezetett. (...)

A látvány könnyekig megható volt. Nagyot néztek a menetelő csapatok, mikor meglátták a tarka nyolcas sorokat. Mert a falu népe megvárta, míg a menetszlopba be nem sorolunk. Arról nem is beszélve, hogy a század minden kenyérzsákja tele volt minden jóval. A falu népe honorálta a részükre megrendelt »bevonulást«. A legszebb erdélyi emlékeim közé tartozik ez az eset."

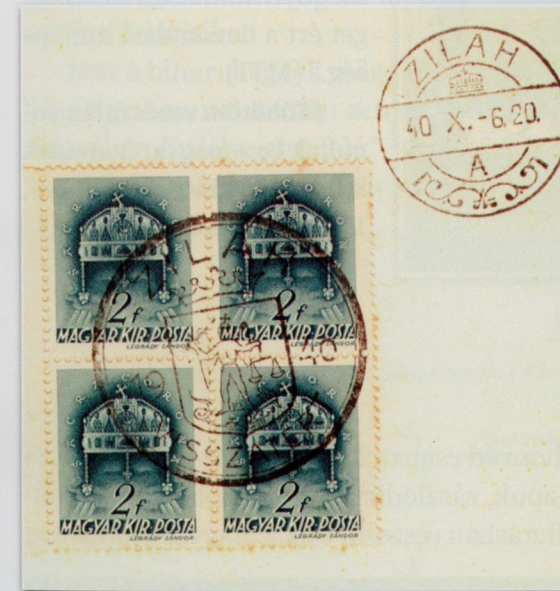
(Laborc Gyula m. kir. százados: Katonaéletem 1931-1945. HL Tgy.: 3055.)

1940. szeptember 8. (vasárnap)

1940. szeptember 8. (vasárnap)

ZILAH

„Zilah, szeptember 9. A magyar csapatok vasárnap vonultak be Zilahra. Azon az úton vezetett itt a diadalmas magyar honvédek útja, amelyen annak idején Töhötöm vezér indult Erdély meghódítására. A fellobogózott város lakossága mámoros lelkesedéssel fogadta a bevonuló magyar csapatokat. Már órákkal a bevonulás előtt lelkes örömmel tódult a város apraja-nagyja a főterre, amelyet valósággal ellepett az örömmámorban úszó embertömeg. A tér közepén a fogadóbizottság tagjai állottak. Kivonultak az ősi Wesselényi-kollégium diákjai is, magasra emelt zászlóval, amelyet huszonkét évig rejtgettek a románok elől. Az ünnepelőruhák tengerében üde, színes koszorúként emelkedik ki a leányok, asszonyok színpompás magyar viselete. Az ünnepség tulajdonképpeni színhelye a Wesselényi-szobor előtti térség. A szobrot a románok eltávolították, csak a ta-

lapzat maradt meg, amelyre rövidesen országos ünnepség keretében állítják vissza a magyar történelem e kimagasló alakjának szobrát, Fadrusz János pompás alkotását.

Egyre erősödő, zúgó éljenzés jelzi a honvédek érkezését, majd amikor az első honvédek feltűnnek, a lelkesedés nem ismer határt. (...) A derékhad élén megérkezik a parancsnokság. A vezénylő tábornok törzskarával az ünnepség színhelyére vonul s megkezdődnek az üdvözlések. Mindenekelőtt a katolikus, majd a református egyház képviselői üdvözlik a bevonuló honvédeket, akik huszonkét esztendei rabság után szabadságot hoztak Erdély sokat szenvedett magyarságának. A szónokok szavait minduntalan megszakította a szívek mélyéről feltörő harsány éljenzés: »Éljen Horthy! Éljen Horthy!«, »Éljen a magyar hadsereg!«, »Mindent vissza!« Lelkes éljenzésben tör ki a tömeg akkor is,

1940. szeptember 8. (vasárnap)

amikor a szónokok megemlékeznek arról a mélységes háláról, amely minden magyar szívét eltölti a tengelyhatalmak és azok nagy vezérei: Hitler és Mussolini, valamint a két kiváló államférfi: Ribbentrop és Ciano gróf iránt. A szónokok beszédüket Magyarország éltetésével fejezték be és a tömeg kitörő lelkesedéssel vette át az éljenzést. Utána sorra a vezénylő tábornok elé léptek a zilahi asszonyok és lányok, a frontharcosok, az iparosok és kereskedők és az ottani magyar munkásság képviselői, hogy üdvözljék a vitéz magyar hadsereget. A vezénylő tábornok néhány lelkes, keresetlen szóval megköszönte a szeretet és ragaszkodás megnyilvánulását. Ezzel véget ért a bevonulási ünnepség.” (MTI)

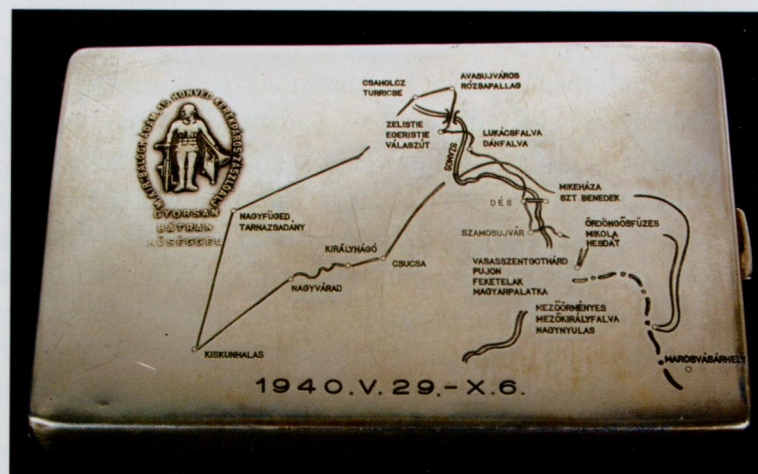
(Töhötöm vezér útján vonultak be a magyar honvédek Zilahra. Esti Kurír /Budapest/, 1940. szeptember 9. 2. old.)

Zilah főterén a bevonulási ünnepségre várakozva

■ ÁT A KIRÁLYHÁGÓN

„Élesdről jelentik: Élesdről vasárnap reggel indultak el a honvéd csapatok és zeneszóval vonultak át a Királyhágón. A hegyek felé vezető úton mindenütt díszkapuk, zászlódísz és ünneplőbe öltözött lelkes tömeg várta a falvakban a honvédeket és ünneplő fogadtatásban részesítették a magyar csapatokat a román lakosságú falvakban is. Mindenütt meghatóan mutatkozott meg a felszabadult magyarok öröme s még a szegénysorsú románok is feldíszítették házaikat a kapukra papíros nemzetiszínű zászlókat tűztek ki. Sokan átfestették vagy fehér és zöld papírral

A kiskunhalasi 15. kerékpáros zászlóalj egyik tisztjének ezüst cigarettatárcája

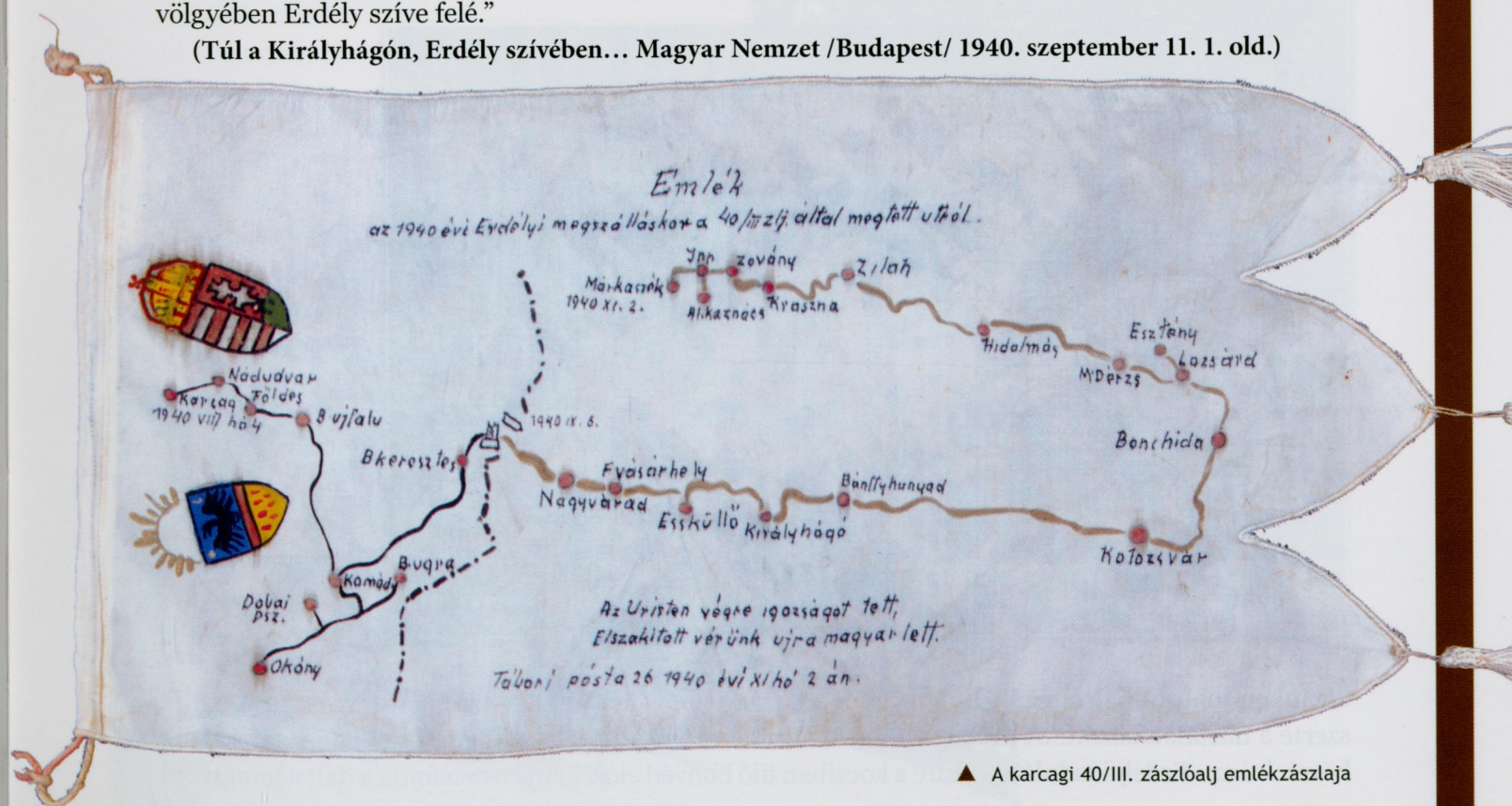
1940. szeptember 8. (vasárnap)

átragasztották a régi román színű zászlórudakat. Kisbáród, Nagybáród, Rév falvakban is lelkesedve köszöntötték a honvédek. Mindenki telve volt panasszal, hogy a visszavonuló románok mindenüket elvitték, elhurcolták lovaikat, a takarmányt, a gabonát és minden kezük ügyébe került élelmi-szert. Ilyen módon egyformán sújtották a magyar és román lakosságot.

A Királyhágón, ahova a légvédelmi tüzerek már felvontatták ágyúikat, egyre sűrűbben bukkantak fel rongyos, verejtékező emberek, Romániából hazatérő katonák. »Bukarestből jövünk – mondották –, nem is tudjuk, hogy mikor ettünk utoljára.« A bécsi döntés hírére indultak haza és csoportosan jöttek a román hadseregből megszabadult magyarok is. Éhesen, lerongyolva vánszorogtak, sőt nem egyet ruha nélkül bocsátottak útnak. Éppen egy ilyen vánszorgó és letört csapat érkezett fel a hegytetőre, amikor egy század honvéd ebédhez sorakozott a tábori konyha előtt. A századparancsnok jelentette nekik, hogy szomorú sorsú magyar testvéreik érkeznek. A derék honvédek nyomban megosztották velük a falatjaikat.

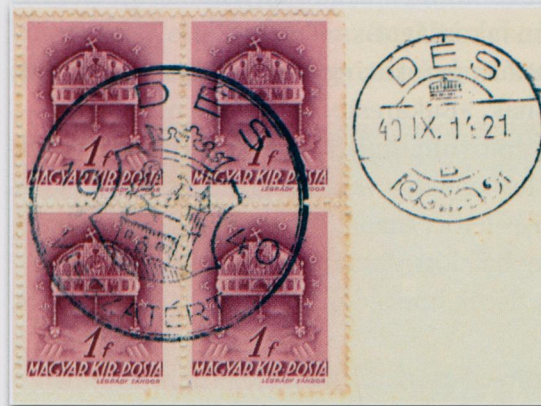
Már a bihari hegyek mögé hanyatlott a nap, amikor a honvéd csapatok zöme felérkezett a Királyhágóra, ahonnan azután zenekarral az élükön, magyar indulók ütemére meneteltek a Sebes-Körös völgyében Erdély szíve felé.”

(Túl a Királyhágón, Erdély szívében... Magyar Nemzet /Budapest/ 1940. szeptember 11. 1. old.)

▲ A karcagi 40/III. zászlóalj emlékHzáslaja

DÉS

„Esteledik, mire befutunk Désre. A Főtéren reflektorok fehér özönében álomszerűen ragyog az ódon református templom. A téren a már megszokott kavargás. Éljenzés fogadja az átvonuló hadsereg újabb oszlopait. Az ablakokban szőnyegek lógnak, gyertyák világítanak, a hegynek futó Fő utcán háromszínű transzpारेnszek ragyognak. A téren indulókat harsog a propagandaautó hangszórója, azután magyar nóták következnek.

A tömeg majd szétszedi a katonaságot. Magyarruhás nők (immár megszokott viselet Erdélyben) sétálgatnak,

◀ A honvédség bevonulása Désre (MFI-felvétel)

karjukon jobbról-balról egy-egy honvéddel. Barátkozó, vígan pezsgő hangulat forrósága áramlik szerte a házfalak között...A propagandaautó körül szorongó désiek egyszerre csak hangosan kezdik követelni az »Erdélyi indulót« – mire a kocsiban ülő honvéd előzékenyen belefojtja a dalt a hangszóró

torkába és megszólal kedvesen mikrofonján keresztül: »Na, most akkor tanuljuk meg együtt, de senki se énekeljen hamisan. Figyelem, mondom a szöveget.(...)«

Nyolc óra van! Ebben a kavargásban lovas honvédkürtös léptet be a térre – mintha lakatnyában volna, hiszen az egész város ma egy óriási kaszárnya – ajkához emeli fényes kürtjét és az ének közepén élesen, tisztán felzeng az »Imához!« kürtjele.”

(Dés megtanulta az Erdélyi indulót. Petur László. 8 Órai Újság /Budapest/ 1940. szeptember 14. 5. old.)

▶ Dési utcakép a bevonuláskor

BESZTERCE

„A felszabaduló erdélyi részekre bevonuló magyar katonaságot Beszterce városa is mámoros lelkesedéssel üdvözölte. A város lakossága és a környékbeli nép – vegyesen magyarok, szászok, románok – már kora reggel óta ellepték a város főterét, mert arra számítottak, hogy a honvédsapátok korán megérkeznek. Egészen délután fél 4 óráig várakozott kitartással az egybegyűlt tömeg, szüntelenül éltetve Horthy Miklós kormányzót és a magyar katonákat.

Az üdvözlésre készített emelvényen díszmagyaros notabilitások, lila- és feketeruhás papok, magyarruhás diákok és nők várakoztak. A tömegben igen sok magyar lobogó lengett, majdnem valamennyi az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület címeres zászlaja, amelyeket 22 év óta rejtegettek.

Fél 4 óra volt, amikor kürtjel felhangzása után feltűntek a katonai motorosok. Páncélos gépkocsik és hatalmas harcokocsik vonulnak fel dübörögve, a tömeg áttöri a kordont, hogy közel férkőzzön a magyar katonákhoz. Virágokkal borítják el a bevonuló motorosokat.

◀ Beszterce izraelita hitközsége nevében a rabbi köszönti a honvédeket

▲ Az egri 14. gyalogezred csapatzászlaja zászlószalagot kap Beszterce város lakossága nevében (MFI-felvétel)

▼ Szász népviseletbe öltözött leányok várják a bevonulókat Besztercén

A vezénylő tábornok az emelvény elé érkezve, leszáll gépkocsijáról és helyet foglal az emelvényen, hogy meghallgassa a város minden rétegének üdvözlését. Miután a tömeg elénekelte a Himnuszt, sorra a tábornok elé járultak az üdvözlő szónokok. (...) Az üdvözlések befejezése után a környékbeli rezesbandák hazafias indulói közben megkezdődött a magyar honvédsapátok elvonulása, az óriási tömeg viharos lelkesedése közben.”

(Beszterce tomboló lelkesedéssel fogadta a bevonuló honvédeket. Esti Kurír / Budapest/, 1940. szeptember 10. 1. old.)

„Besztercén a jó szászok éppen olyan örömben úsztak, mint a magyarok. Az utcák fellobogózva, ünnepi hangulatban zúgott a város. Feltűnően sok volt a részeg ember. Az egyik ilyen megállította az ipari járőr vezetőjét. Kezében kis papírlapot lobogtató. »Képzeld el százados úr, – mondta neki nagy nevetéssel – ezt a papírost tíz perc alatt és ingyen kaptam meg. Tíz perc alatt, és ingyen...« A papíros igazolvány volt, amelyben a katonai parancsnok neki a megyében szabad mozgást biztosított. Azelőtt, huszonöt éven át egy ilyen papírért száz leukat kellett fizetnie az irodaszolgának, ezreseket a tisztviselőnek, aki azt kiállította. Így is harminc nap volt a várakozási idő. S most a magyarok tíz perc alatt ingyen megadták neki.

Azonban voltak a városban igen választékos beszédű fiatal emberek is szép

▲ Magyar rendőrök Besztercén

A felszabaduló területeken lakó német népcsoportokhoz tartozók – a most kötött kisebbségi szerződésben biztosított jogaikra való tekintettel – a magyar honvédséget valószínűleg horogkeresztes zászlódísszel fogadják. A horogkeresztes zászlókat és az esetleges olasz lobogókat, mint a velünk legbarátibb kapcsolatok fenntartó tengelyhatalmak felségjelét, a magyarsággal leglojálisabban

Magyar kerékpáros honvédek fogadtatása egy szász faluban

1940. szeptember 8. (vasárnap)

számmal, akik tökéletes németiséggel válaszoltak, ha valaki németül szól hozzájuk. Ezek nem itt nevelkedtek... Ez volt a benyomás. Egyik üzem azzal fogadta az ipari járőrt, hogy »ők már megkapták a parancsot, a Wehrmachtnak készítenek barakkokat.« Teljes üzemben dolgoztak.

A szász falvak zárkóztak voltak. Minden zsalu zárva. Minden kapu zárva. Ezek már románokkal keveredtek. Szászrégen is már jóval csendesebben ünnepelt.”

(Bor Jenő m. kir. altábornagy visszaemlékezései (1920–1944) HL Personalia 147. doboz)

„A magyar és német nemzetiségű lakossággal a legnagyobb szeretettel és előzékenységgel kell bánni. A román és egyéb nemzetiségűekkel való bánásmód minden esetben kimért, korrekt és a magyar katonához méltó emberiség jellemezze. Az »oláh« megjelölést előttük ne használjuk, mert az őket sérti. Ilyenkor a »román« szót alkalmazzuk.

Esetleges ellenszegülést vagy fegyveres ellenállást a legnagyobb szigorral kell letörni, kíméletlenül megtorolni, különösen akkor, ha az román vagy kommunista elemektől indult ki. Általában a román lakossággal az érintkezést a legszükségesebb mértékre korlátozni kell, nehogy összetűzésekre kerüljön a sor.

1940. szeptember 8. (vasárnap)

▲ Krasznai magyar kisfiú köszönti a csapatai élén érkező Osváth Endre őrnagyot

(Irányelvek a megszálló csapatok magatartására. 777/Föv. hdm. 40. VIII. 31. számhoz. HL 2. hadsereg iratai 1. fasc. 2. hds. pság. I. a. 492/1940.)

„A Honvéd Vezérkar főnöke 1940. IX. hó. 8-án 20.00 órakor közli: Csapatunk a mai napra kitűzött menetcélokot – általában Királyhágó, Meszes-hegység gerincvonulata, Zsibó, Dés, Bálványosvárja, Sajómagyaros, Beszterce, Sajóvölgy és a Kelemen-hegység gerincvonulatát – elérték. A megszállás tervszerűen folyik. Csapatunkat a lakosság lelkesedéssel fogadta (...)”

(Hivatalos jelentés. 1940. szeptember 7. 19. old. MTI Híarchívuma 1920–1945. /Magyar Országos Levéltár, K szekció/ www.MTI.hu)

Magyar honvéd csajkájából esznek a román hadseregből hazabocsátott katonák Szamossósmezőnél (Woynarovich Elek hadapród tűzmester felvétele)

viselkedő népcsoport együvé tartozásának a kifejezőjét, éppoly megbecsülésben és tiszteletben kell tartani, mint a magyar nemzeti lobogót. A német népcsoportokhoz tartozók nyelvhasználatát tiszteletben kell tartani. Ott, ahol a német népcsoportnak fegyveres önvédelmi alakulatai vannak, azt a bevonuló csapatok érintetlenül hagyják meg és a rend fenntartására használják fel.

Minden körülmények között kerülni kell a lakosság javainak megrongálását és a harácsolást.

Werth Henrik gyalogsági tábornok, m. kir. honvédezédkar főnöke”

1940. szeptember 9. (hétfő)

1940. szeptember 9. (hétfő)

CSUCSA

▲ Huszárok Csucsá felé

„Csucsáról jelentik: A Királyhágó nehéz menetterepét maguk mögött hagyva, nótaszóval vonultak be a magyar honvédek Csucsára, amely a Nagyvárad és Kolozsvár közötti útnak körülbelül a felén fekszik, a Sebes-Körös partján. A falu magyarsága a húszévi idegen uralom és elnyomás alatt is híven, öntudatosan megőrizte magyarságát. (...)

A magyar honvédek Csucsán is diadalkapu és lelkes fogadtatás várta. A falu apraja-nagyja a honvédek megérkeztek hírére kitódult az utcára és sűrű sorfalat alkotva nézte a példás fegyelemben átvonuló, kitűnően felszerelt magyar fiúkat. A lakosság lelkesen éltette a kormányzót,

a magyar hadsereget, de kijutott az ünneplésből a tengelyhatalmak két vezérének, Hitlernek és Mussolininek is.

A magyar honvédség alakulatai végeláthatatlan sorokban vonultak át a községen. Az él már messze eltűnt a Körös kanyarjában, amire a derékhad a községbe ért. A poros országúton büszkén, boldogan meneteltek a magyar honvédek Kalotaszeg központja: Bánffyhungad felé. (MTI)”

(Honvédeink Csucsán, Ady Endre pátriájában. Magyar Nemzet /Budapest/ 1940. szeptember 10. 1. old.)

BÁNFFYHUNYAD

lönbség s a nehéz terepen, s meredek lejtőkön nehezen jutnak tovább a kocsizó alakulatok. A gyalogság azonban dalolva halad tovább Csucsáig, amely Ady Endre halhatatlan emlékét eleveníti föl a magyarság előtt, pedig a románok innen származtatott költő-miniszterelnökük, Goga Oktávián emlékének akarták kiszajátítani a nevezetes községet.

Az eddig hepehupás út a kastély után hirtelen megjavult: betonszalag fut tovább Bánffyhunyard felé, Kalotaszeg vidékére, amelynek 40 községéből az aszszonyok és leányok a csodálatosan szép ősi népviseletbe, a férfiak pedig lovasbandériumokba verődve sietnek honvédeink üdvözlésére. A gyöngypártás leányok varrottasát, kötényeiket múzeumba kíván-

„Bánffyhunyard, szeptember 11. A Királyhágótól a róla szóló népszerű nótá hangjai mellett vonul a honvédség az erősen lejtő, alpesi jellegű vidéken Kőrösfeketető felé. Két kilométeres szakaszon háromszáz méter a nívókü-

▲ A 102. vasúti rakodó század hajtánya az ún. benépesítő vonat előtt Bánffyhunyard vasútállomáson

1940. szeptember 9. (hétfő)

kozó díszek ékesítik, a menyecskék karcsú sarkú, kecsesen szabott csizmát viselnek s a tarka fejkendők alól a legragyogóbb szépségű arcok villannak elő. Több mint ezer népviseletbe öltözött kalotaszegi magyar hozta el ennek a negyvenezer főnyi magyar szigetnek gyönyörű népviseletét és sehol festőibb, színesebb kép nem fogadta honvédeinket, mint a bánffyhunyadi bevonuláskor. Az örömtől könnyes szemmel fogadták honvédeinket és a bevonulás napján reggeltől estig szólt a zene Bánffyhunyard utcáin. A gyöngypártás kalotaszegi lányok, a főkötős menyecske-szépségek vidáman perdültek táncra a magyar tisztekkel, a Tigris Szálló előtt pedig bevonuló csapataink legénysége vitte táncba a környék szépségeit.”

(Felvirrad a magyar honvéd legszebb napja...Kalotaszegiek festői küldöttsége a bánffyhunyadi bevonuláson. 8 Órai Újság /Budapest/. 1940. szeptember 11. 1. old.)

▲ Kerékpáros gyalogság Bánffyhunyardon

■ SZÁSZRÉGEN

„A tegnap még karszalagos polgárőrök kértek, könyörögtek, parancsoltak, hogy vegyük le kokárdáinkat, ne tegyük ki magunkat a visszavonulók dühének, s ma reggel a Kapusi-házon elsőnek megjelenik a hatalmas nemzeti lobogó s mint adott jelre egyszerre zászló erdőben úszik a város. Nem parancsra történt, a szív diktálta, nem hadbírósaágtól és a büntetéstől való félelem. És ismét a hír, jönnek a visszavonulók és tönkre teszik a várost. Jön a parancs, be kell venni a zászlókat. A parancsra dac a felelet: nem!

Kilenc óra. A városvégi fogadtatásra kijelölt bizottság elindul. A város végén lázasan folyik a munka, diákok és iparos ifjak dolgoznak a díszkapu díszítésén. 10 órakor fehér zászlós autó rohan végig a közönség sorfala között. (...) Az első főhadnagy a közben odasereglett hatalmas embergyűrű zúgó éljenzése mellett megy tovább. 20 perc múlva érkezik a következő

két kocs. Magyar tisztek ülnek benne. Az út kétoldalán felsorakozott és a főtéren hullámozó óriási tömeg meleg szeretettel ünnepli az érkezőket.

Egy alezredes a fogadtatás rendjét vizsgálja felül, utasításokat ad. A csapatok és a főparancsnok érkezését délután 3 órára jelzi. 12 óra. Senki sem mozdul, senki sem éhes, mindenki boldog. Régi

haragosok csókolják egymást, ismeretlenek ölelkeznek össze, a szemekben könny, az öröm, a boldogság könnye. 3 óra. Egy-más után érkeznek az autók. Rádió, telefon, stb. Mindenkinek jut az éljenzésből, az ünneplésből. Laji bát, a rádióból ismert Dövényi Nagy Lajost külön is megéljenezzi a tömeg. Ki is maradt ezért a fél műsor

◀ Honvédeink fogadtatása Szászrégenben

◀ Horthy-plakát elhelyezése egy szászrégeni ház falán

a rádióból. Rendre érkeznek az élcsapatok, virágeső fogadja őket. A dandár parancsnoka az elébe utazott Magyar Párt elnökével, dr. Szabó Bélával érkezik meg. Határtalan lelkesedéssel fogadjuk. Felsorakozik a Magyar Polgári Dalkör férfi kara és Heiter karnagy vezetésével a magyar »Hiszek-egyet« énekl el, amit a közönséggel együtt énekelt »Isten áldd meg a magyart« követett. Ezután megállapított sorrendben ünnepi üdvözlő beszédek hangzottak el. (...)

A dandár parancsnoka minden szónokkal kezett szorított, az ifjúság szónokát megölelte, a kicsinyeket ölbe vette, majd magas szárnyalású beszédben magyar és német nyelven köszöntö meg a szép fogadtatást. A műsor a Szózat éneklésével ért véget. Ezután a gépesített dandár egy részének díszfelvonulása ejtette ámulatba az örömmünepet ülő sok ezer főnyi tömeget, mely az egész idő alatt szünni nem akaró lelkesedéssel ünnepelte Magyarország főméltóságú kormányzó urát, vitéz nagybányai Horthy Miklóst, Hitler német vezért és kancellárt és Mussolinit, az olasz nemzet vasakarató hős Duceját, de kijutott az ünneplésből Teleki Pál miniszterelnök és Csáky István külügyminiszterünknek is, nemkülönben szövetséges nagy barátaink többi vezetőinek, valamint a mi hős hadseregünknek is.”

(1940. szeptember 9. Régeni Hírlap /Szászrégen/, 1940. szeptember 22. 1–4. old.)

■ ÖRDÖGKÚT

▲ A román polgári lakosságtól elkobzott fegyverek Hídalmasón

(Jani István hadapród őrmester felvétele)

1940. szeptember 9. (hétfő)

„Ördögekút községet a délelőtti folyamán érjük el. Elöl egy kis előosztág, s mögötte 500 méterre lóháton vezetem a század zömét. A község házai mutatják sárga falaikkal, s kékre festett zsaluikkal, hogy románok lakják. A község teljesen kihalt, senki sincs az utcán, vagy az utakon. A zsaluk mögül kandikál ki egy-két vénasszony. (...) A század folyamatosan menetelt a községen keresztül, minden megállás nélkül, hogy elérje a kb. 6 kilométerre levő Egregy völgyet, hol a hosszú pihenő helye tűzetett ki. Ott – feladatom szerint – pár tábori őröt állítottam fel, de maga a század zöme pihenőjét megkezdte. Semmiféle ellenséges megmozdulást nem tapasztaltam.

A pihenő alatt lövöldözés zaját hozza hátulról felénk a szél. Egyszerre csak látom az úton Lakatos Géza főhadnagyot, a 22. határvadász zászlóalj kerékpáros századának parancsnokát. Mint évfolyamtársamat megállítom, s ő magából kikelve tájékoztat: »A pápa egész családját felkoncoltuk!« Megdöbbenésemre és kérdésemre, hogy »Miért? Mi történt?« csak annyit tudtam belőle kiszedni, hogy a négy zászlóaljból álló menetszlop utolsó zászlóalját a templomtoronyból meglövöldözték, mire a határvadász zászlóalj parancsnoka, Ákosy Károly alezredes megrohantatta egységeivel a templomot, parókiát, s az ott találtakat felkoncoltatta.

Eme esemény nyomott hangulatot teremtett, s az erősen igénybevett egységek fáradtságos menetet végrehajtva érték el, sok kieséssel a napi menetcéljüket, az Almás patak völgyének a területén”

(Sikorsky-Vértes Béla vezérkari százados: Egy szemtanú az Ipp-i, Zilah-i és Ördögekút-i eseményekről az erdélyi bevonulás alkalmával. 2–3. old. HL Tgy. 3081.)

◀ Felgyújtott házak romjai Ördögekúton
(Jani István hadapród őrmester felvétele)

1940. szeptember 9. (hétfő)

■ SZAMOSÚJVÁR

„A felszabadulás időpontját szeptember hó 4-én tudta meg a város lakossága. A román utóvédek szeptember 9-én hajnalban vonultak át a városon. Az utolsó helyőrség: a román királyi 7. lovasezred utolsó százada Panula Mihály huszárkapitány parancsnoksága alatt szeptember 6-án vagonírozott be. Az utolsó nagyobb parancsnokság a bukaresti gyaloghadosztály volt, amely az állami gimnáziumban székel.

A magyar királyi honvédség osztagai szeptember 9-én déli 12 órakor vonultak be Szamosújvárra. A város zászlódiszt öltött, hatalmas diadalkapuk álltak az útvonalakon, felvonult a város magyar ifjúsága saját maga tervezte egyenruhákban. Magyar ruhás asszonyok és 150 magyar ruhás leány fogadta őket.

A felszabadító csapatok: Dálnoki Veress Lajos tábornok parancsnoksága alatt álló 2. gyorsdandárhoz tartoztak és a magyar királyi, Balogh Ádámról elnevezett 15. honvéd kerékpáros zászlóaljjal az élen lépték át a város kapuját, hogy felsorakozzanak a Főtéren /:ma már Horthy Miklós tér:/ s részt vegyenek a fogadtatás ünnepségén, amelyet a Magyar Rádió is közvetített.

▶ Magyarruhás hölgyek Szamosújváron
(Woynarovich Elek hadapród tűzmester felvétele)

▲ A 2. lovasdandár ünnepélyes fogadása Szamosújvár főterén, 11 órakor
(Woynarovich Elek hadapród tűzmester felvétele)

1940. szeptember 9. (hétfő)

Az élcsapat parancsnoka: vitéz Istvánffy Ede magyar királyi honvéd alezredes volt, aki azóta már hősi halált halt. A fogadtatás után a dandárparancsnokot, 130 főnyi tisztikarát a város közönsége látta vendégül. A kerekpáros zászlóalj legénységét is széjjelkapkodták és a város lakossága vendégelte meg.”

(Dr. vitéz Horváth Kázmér szamosújvári polgármester jelentése a Miniszterelnökségnek „a magyar közigazgatás visszaállításaáról és Szamosújvár szabad királyi megyei város közigazgatásának megszervezéséről” Szamosújvár, 1941. július 31. Magyar Országos Levéltár. Nemzetiségi és Kisebbségi Osztály iratai (K 28), 81. csomó, 132. tétel, 1941-I-20498.)

„A végső menetcélt elért csapatok a lakosság ünnepélyes fogadását előreküldött közegekkel szervezzék meg az alábbiak szerint: A csapatok a helység főterére vonulnak. Felállítás után a zene a »Hiszekegyet« játssza /:ha zene nincs, a kürtösök az Ima-jelet fújják:/, a csapatokat »Imához« kell vezényelni. Ima után fogadja a parancsnok a lakosság szónokának az üdvözlését. Erre a parancsnok, vagy egy külön kijelölt tiszt

◀ Honvédtisztek a lakossággal együtt ünneplik a visszatérés pillanatait

1940. szeptember 9. (hétfő)

rövid beszédben válaszol. Utána a csapatok tiszteletadást teljesítenek. A parancsnok a lakosság felé tiszteleg a 22 éven át kitartó hazafiasság megbecsülése jeléül. A zene a Himnuszt játssza /:ha zene nincs, a kürtösök a díszjelet fújják:/, azután a csapatok a Náray-féle »Erdélyi induló« hangjaira elvonulnak.

Azokban a városokban és helységeken, ahol a város ünnepélyes fogadást készít elő, az előreküldött rendezőtiszt kérje fel a város társadalmának egyik vezető hölgytagját, hogy az ünnepség alatt egy szalagot tűzön ki a helységet végleg megszálló legmagasabb egység /:ezred, dandár, hadtest:/ parancsnoka zászlajára. Kíváncsnak tartom, – erkölcsi okokból – hogy lehetőleg minden bevonuló csapat és magasabb parancsnok zászlaját díszítse egy-egy erdélyi város vagy helység szalagja.

A zászlók feldíszítése az ünnepség sorrendjébe a válaszbeszéd után illeszkedik be, amikor is a csapatnak tiszteletadásra való vezénylése mellett a zene a Himnuszt játssza.

A kitűzött napi menetcélokat mindenképpen el kell érni. Az ünneplések az előnyomulás ütemét nem gátolhatják. Ezért a parancsnokok az ünneplő helység megkerülésével, mellékutakon, a kijelölt menetcélig egységeket irányítsanak előre minden esetben, ha a fogadások a zöm előnyomulását a menetcél elérésének rovására befolyásolnák.

Werth Henrik gyalogsági tábornok,
m. kir. honvédvezérkar főnöke”

(Irányelvek a megszálló csapatok magatartására. 777/Főv. hdm. 40. VIII. 31. számhoz. HL 2. hadsereg iratai 1. fasc. 2. hds. pság. I. a. 492/1940.)

■ DÉSHÁZA

„Vigasztaló, hogy indulás után mi másfelé kanyarodunk, egy kis dűlőútra, melynek végén fekszik egy község, Désháza. Két kilométer odáig az út, könnyen megyünk, csak az én lábam fáj, és igen merev. Ahogy a falu közelébe érünk, felkondul a harang, és ércnyelvvel kiált felénk üdvözlést. Hív a harangkongás. Szívünkbe boldog öröm költözik, ujjongunk, dalolunk, és az első »Éljen!«-nel egy bandérium fogad minket.

Lányok, fiúk gyönyörű nemzeti viseletben táncolnak, énekelnek összeölekezve előttünk, mámoros boldogságba csöppentünk. Keményen verjük a bakancsot

◀ Honvédsapkás lány egy Bethlen környéki faluban

1940. szeptember 9. (hétfő)

a »vigyázzmenetben«, azután megállunk a templom előtt, kicsi a tér, a katonák udvarokba állnak be, majd megkezdődik a hivatalos üdvözlés. »Huszonkét éve várunk... – csuklik, zokog az öreg református pap – huszonkét éve...« Közvetlen, meleg szavak voltak, szívből jöttek, szívhez szóltak, mert nemcsak a beszélőnek volt könnyes a szeme, hanem akik hallották, azoknak is.

Ünnep volt, nem az az ünnep, amit piros betűvel írnak a naptárba, hanem az, amelyet arany színnel, könnyel maratnak a szívbe, a lélekbe, amikor a józan agy csak cammogni tud a csapongó lélek után. Az elszállásolás könnyen ment, minden család boldog volt, hogy katonát kapott kis portájuk, majd itt is, ott is megindult az ösmerkedés. Két napon keresztül csak csilingelő, boldog kacagás volt a falu.

(Szabó K. Sándor: Bevonulás Erdélybe 1940. B&K Kiadó, Budapest, 1991. 129–130. old.)

▼ Pihenő honvédek a Maros-parton

1940. szeptember 9. (hétfő)

▲ A 2/1. tehergépkocsi oszlop honvédeinek egy csoportja Palotailván

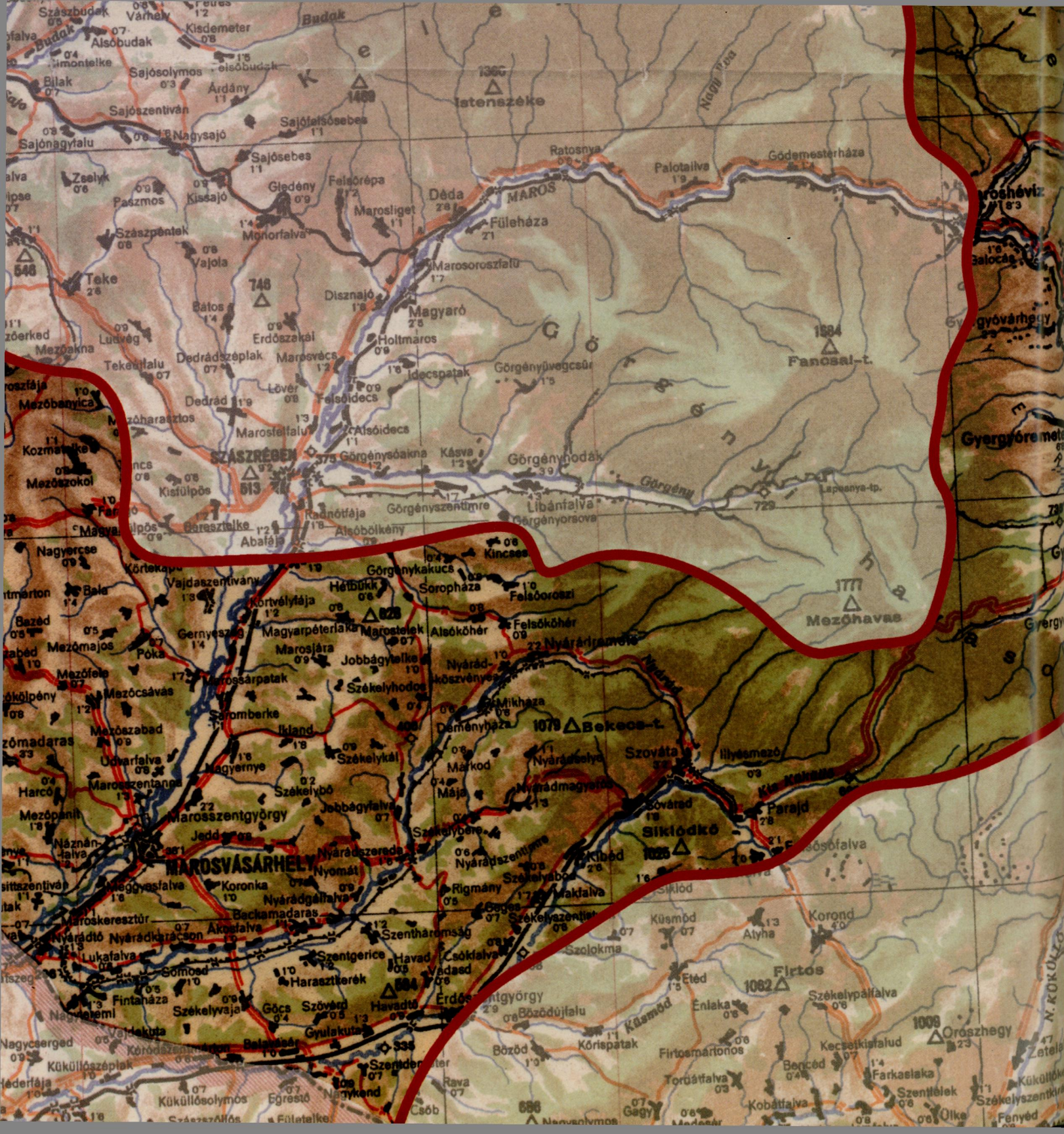
Csucsá, ahol Ady Endre élete végén lakott, ugyancsak ma tér vissza Magyarországhoz. Zilah, Bánffyhunyad, Szászrégen a nagyobb helységek, ahova ma bevonul a magyar honvédség. A Mezőség, melyet ma birtokba veszünk, nevezetes sóvidék. Számos sóbánya van erre felé. Művészi emlékei, épületei, városai, földje és népe mind csupa kincse az ősi hazának.

(Előre a Maros felső folyásáig! Esti Kurír / Budapest/, 1940. szeptember 9. 1. old.)

„Nagyvárad, szeptember 9. A honvédség ma folytatja a magyar Szent Koronához visszacsatolt erdélyi részek birtokba vételét. Ma Szászrégenig, a Maros felső folyásáig nyomulnak csapataink. Ez a hullámos dombvidék a Mezőség. Legelők és szántóföldek borítják a néhány száz méteres dombok völgyeit ezen a tájon. Erre van Szamosújvár, Erdély legnagyobb örmény lakosságú városa. A Főtéren áll az örmények díszes temploma, Rubens képeivel. A ferenceseknek kolostora van itt. Várát éppen most 400 esztendeje, 1540-ben építtette Martinuzzi György bibornok. Később ezt a várat II. Rákóczi György kibővítette. A világháború előtt börtönnek használták a régi várat.

Ma tért vissza a magyar hazába Kalotaszeg is, vagyis a Kalota és a Körös völgye. II. Rákóczi György telepített e vidékre tatárokat. Gyönyörű templomok vannak erre felé a magyar középkorból. Kedves népe pátriárkális életet él; eredeti észjárású, művészi lelkületű nép a kalotaszegi. A női viselet erre felé oly szép, hogy alig van párja a világon. A bő ujjú ing varrottassal van kihímezve. Ezen a tájon nagyon szépen beszélnek magyarul. A köznapi beszédben is használják az elbeszélő múltat és a többféle összetett igeidőket.

1940. szeptember 10. (kedd)

1940. szeptember 10. (kedd)

„Bánffyhunrad, szeptember 10. Honvédsapataink ma szállják meg a viszaszerzett erdélyi területek hatodik részletét.

Északról dél felé a gyergyói medencébe vonul a honvédség a Székelyföldre és birtokába veszi a következő nagyobb helységeket: Bonchida, Vasas-Szentgót-hárd, Mezőbánd, Marosvásárhely, Szováta, Parajd, Korond, Gyergyószentmiklós, Mezőhavas, Sáromberke, Ditró, Maroshévíz, Borszék.”

(Esti Kurír /Budapest/, 1940. szeptember 10. 1. old.)

▲ A nyíregyházi 4. huszárezred átvonulása Ditrón

MAROSVÁSÁRHELY

„Amerre a szem ellátott, mindenütt gyönyörű magyar viseletbe öltözött leányok, férfiak tömege folyta be a főtéri aszfaltot és a házak ablakaiból hatalmas piros-fehér-zöld lobogókat lengetett a szél. Az erkélyeket szőnyegekkel és virágokkal díszítették. Sorba érkeztek a vidéki falusi küldöttségek, akiket Mikó László, a Földműves Szövetség elnöke vezetett fel és helyezett el a Bolyai utca bejáratánál, szemben a fogadtatásra előkészített emelvénnel. Jöttek a jeddiek, a kölpényiek árvalányhajas kalapokkal, virággal. A backamadarasiak, az udvarfalviak és feltűnt Toldalaghi József gróf huszárönkéntesi sapkájában, amelyet ereklyeként őrzött meg. Tizenöt községet hozott be.

▲ Tűzharcosok Marosvásárhely főterén

A hagymásbodoniak átmentették azt a nemzetiszínű zászlót, amelyet egy hangversenyen kaptak jutalmul. A mezőmadarasiak koronás zászlóját Bursan Györgyné mentette át a román csendőrség és hatóság árgus szemei elől. Az utóbbi három hónapban dereka köré csavarta és így őrizte meg. Itt voltak a májaik, akiknek családjában a gyermekáldás pótolja azt a hiányt, amit a kicsiny négy-ötszáz kvadrátos földdarab nem adhatott meg, az igazi boldogságot. Itt voltak a mezőfelekiek. A Reggeli Újság szerkesztőségének ablakában feltűnik Horthy Miklós kormányzó szőnyegekkel és virággal díszített arcképe, amelyet Tompos Kálmán hadirokkant tiszt készített és sokszorosított.

Eljött Székelybozs, Kebeleszentiván és Koronka dolgos magyar népe. Kebeléről tudni kell, hogy itt van a vármegye egyik legszebben működő tejszövetkezete, amely naponta 800–1200 liter tejet termel. Bejöttek a panitiak és a kövesdiek is. Énekszóval, népi viseletben. Az ákosfalviakat követi

a kisküküllői menekültek csoportja, akik egy ötven esztendő s zászlót visznek büszkén és dacosan soraik élén. Itt van Dicsőszentmárton, Radnót, Ugra, Buzásbesenyő, bujdosóvá lett menekült magyarsága.”

(Az ünneplő város és környék. Reggeli Újság /Marosvásárhely/, 1940. szeptember 12. 1. old.)

▲ Nagy Vilmos gyalogsági tábornok, az 1. hadsereg parancsnoka belovagol Marosvásárhelyre

soknál mindig pejlovon ültem, mely nyugodtan állta a nép éljenzését és a virágok dobálását. A város határában, néhány perccel megérkezésünk után, sajnálatos baleset érte a szegény állatot. Éppen megérkezett Szabó Géza tüzér alezredes a törzs lovaival a megbeszélt lóra szállási helyre, amikor egy szorosan mellettünk elrobogó teherautó kiálló vasa a vezetéken haladó ló farát felhasította. A szegény állat hatalmas sebéből ömlött a vér. Nem hit-tük, hogy életben marad. Egy közeli ház udvarán azonnal ápolás alá vették. Számomra más lóról kellett gondoskodni. Volt is ott egy mutatós, szép szürke. Azért nem választottam ezt a szürkét a bevonuláshoz, mert tudtam, hogy a Kormányzó szokott szürke lovon lovagolni a bevonulások alkalmával. Most azonban félre kellett tennem azt a szempontot és akarva, nem akarva a szürkére kellett ülnöm. Már csak annyi időnk volt, hogy a köz-bejött baleset miatt a lovat a tábornoki szerszámmal átnyergeljék: indultunk is, mert a kitűzött 4 óra közeledett.

A város szélén a város vezetősége diadalkapu előtt várt reánk, a bevonuló csapatokra. Lóhátról kellett válaszolnom a megható üdvözlő beszédekre. Igyekeztem rövid beszédben megköszönni a lelkes fogadtatást. A diadalkaputól virágosöben folyt utam a csapatok élén a főtérré, ahol olyan nagy tömeg gyűlt össze, hogy az

„Az erdélyi magyarság mindenütt lelkesedéssel fogadta a magyar hon-védek bevonulását. Nagy örömet éreztünk akkor, amikor a széke-lyek földjére léptünk. Az erdélyi be-vonulás fénypontja volt az a nap, amikor 1940. szeptember 10-én Marosvásárhelyre értünk. Miután a gyalogsági alakulatoknak túlságo-san nagy lett volna a menet, úgy rendelttem el, hogy ide a IV. had-test lovas- és gyorsalakulatai vo-nuljanak be és vegyék birtokba a románok által kiűrtett várost. A bevonulás délután 4 órára volt kitűzve. A hadsereg-parancsnokság törzse Désről gépkocsival ment. Marosvásárhely előtt kellett lóra szállnunk. Az eddigi bevonulá-

1940. szeptember 10. (kedd)

▲ Nagy Vilmos gyalogsági tábornok a helyi méltóságok beszédét hallgatja

tal és szépen jellemezte a régi állapotokat és tett hitet amellett, hogy itt, Erdély földjén a megértés és a megbékélés politikáját kell folytatnia mindenkinek. A sok beszéd közül egyre élesen emlékszem. Ezt a görögkeleti román pap tartotta. Igen jól beszélt magyarul. Alig lehetett észrevenni rajta, hogy az anyanyelve nem magyar. Többek között azt fejtegette, hogy nem szabad csodálkozni azon, hogy a románok nem örülnek a magyarok bevonulásának, mert ők ezzel a hazájukat veszítették el. Amikor a tömeg ezt hallotta, szünni nem akaró tiltakozás hangzott el. Meg tudtam érteni ezt a román papot. Bizonyára fájt látnia azt, hogy a román álmok szertefoszlottak, és ismét el kell ismerniük a magyarok uralmát. Megértettem ezt a fájdalmat, de hibáztattam magamat is – úgy, mint a közbekiáltók –, hogy éppen most és ott beszélt a sértett román nemzeti álmokról, amikor a magyar tömegek lelkesen ünneplik a román rab-ságból való felszabadulásukat.

▶ A 12. gyalogdandár díszmenete
Marosvásárhelyen Nagy Vilmos gyalogsági
tábornok előtt

egész teret betöltötte. Ember ember hátán szorongott. Még a környező házak tetejére és a fákra is felkapaszkodtak, hogy mindent lássanak és halljanak. A város főterének két végén ott emelkedett a románok által ide épített görögkeleti és görög katolikus templom, annak jeléül, hogy ezt a területet már véglegesen a magukénak tekintik. Ha kizárólag az Isten szolgálata vezette volna a románokat, hogy a templomokat ide építsék, az ellen nem is lehetne szót emelni, mert a válás szabad gyakorlása fontos és elidegeníthetetlen joga mindenkinek.

Az ünnepi szónokok sorát a helybeli római katolikus plébános, Jaross Béla nyitotta meg, aki nagy tapintat-

1940. szeptember 10. (kedd)

Ezután én is beszéltem. Meghatódottan és lelkes szavakkal emlékeztem meg az elmúlt 22 esztendőről és hitet tettem amellett, hogy újra fel kell építenünk a nép magyar erdélyi országát. És rámutattam arra, hogy ez a föld ezer esztendeje magyar! (...)

A marosvásárhelyi ünnepség késő alkonyatig tartott. Már sötétedni kezdett, amikor az ünnepség véget ért.”
(Nagybacsoni Nagy Vilmos: Végzetes esztendők. Gondolat, Budapest, 1986. 57–59. old.)

„Négy óra tájt beérkezett a honvédség daliás vezérkara, amelynek sorában ott láttuk Imrédy Béla volt miniszterelnököt a 7-es huszárok egyenruhájában, századosi ranggal. A közönség felismeri és élteti. Vitéz nagybaconi Nagy Vilmos tábornok, az 1. hadsereg parancsnoka ruganyos léptekkel megy fel az emelvényre, ahol kezdetüket veszik az üdvözlések. Először Jaross Béla pápai prelátus mondja el üdvözlő beszédét, majd sorra következnek a helyi egyházak, a Magyar Párt és a Német Népközség szónokai.

Az üdvözléseket vitéz nagybaconi Nagy Vilmos tábornok a következő lendületes szavakkal fogadja: „Határtalanul boldog vagyok, hogy mint székely ember, én vezethettem be a magyar hadsereget Erdélybe, melyet a trianoni határ csak elválasztott, de soha el nem szakíthatott. Ellenségeink azt hirdették, hogy egy barázdát sem adnak, s azt hitték, hogy ez a kijelentés nekik elég erőt ad arra, hogy megakadályozzák azokat a törekvéseket, melyeket így lehet összefoglalni: nem, nem, soha!

1918-ban a magyar igazságnak nem volt barátja. Nem volt senki, aki szót emelt volna mellette, mert hiszen ott nem is az igazságot keresték. (...) A cél nem az volt, hogy Magyarországnak igazat adjanak, hanem, hogy megcsonkítsák. Ezért kellett szenvednie az erdélyi magyarságnak. De Erdéllyel

együtt szenvedett Magyarország is: csak hogy mi a nagyvilág előtt szenvedtünk. De most nem azért vagyunk itt, hogy számon kérjünk, hanem, hogy ünnepeljünk. És ha egypár szóban visszapillantottam a múltra, azért

◀ A lelkes polgári lakosság
köszönti
a gépkocsizó honvédeket

1940. szeptember 10. (kedd)

tettem, hogy soha se feledkezzünk meg arról, ami volt. Tanuljunk ebből sokat és becsületesen dolgozni, mert aki nem érez erőt magában, elbukik az életben. A múlt ragyogó lapjain legeltetve szelmünket, tanuljuk meg azt, hogy milyen dicső volt a magyar nemzet s legyünk méltók ehhez a múlt-hoz. Használjuk fel az alkalmat és magyar lélekkel töltsük be hivatásunkat.”

(Hódolat a felszabadítóknak. Nem, nem, soha. Reggeli Újság /Marosvásárhely/, 1940. szeptember 12. 1–2. old.)

▲ A gépkocsizó lövészek menetoszlopa megérkezik Marosvásárhely főterére

biciklisek, ezek a csónakosok, mindegyiken egy golyószóró hosszan feküve, egy ült, s akkor az, aki vezette. S akkor jött a rendőrség. Ezek mindjárt fel az épületek tetejére, a város minden sarkára, s amit én nem láttam, ugyi, a város peremére is kihajtottak ezek, nemcsak éppen a főterre jöttek. Először ide, de osztán, ugyi, körbe jöttek. Azután jöttek a gépkocsik. S annyi virág vót! Dobtuk a virágokat, jöttek, nem álltak meg. Ez az alakulat elment éppen Vásárhelyen keresztül, kellett Zágonig menjenek. Ez körülbelül tizenegy fele volt, tizenegy, tizenkettő, egy, két óra, ezek mind elmentek. Azután jöttek megint valamilyen alakulatok, egy gépkocsi szakácsokkal, azok má megálltak. Osztán ott, uram, éljenzés, kiabálás, ott zene, minden, ott olyan ricsaj vót, csak úgy zúgott a város. Ezek elmentek megint.

Osztán estefelé jött a lovasság. Kétfelől két huszár, s közbül egy málhás, arra fel volt szerelve az ő lőszerük, géppuskájuk. Pont a főtéren megálltak, aztán ügyesen parancsszóra leszálltak, s háromszor megütötték a ló nyakát, kifordultak. A parancsnokok aztán adtak nekik pihenőfélét. Olyan szép, ügyes huszárok voltak! Osztán a

1940. szeptember 10. (kedd)

▲ A IV. hadtest lovassága bevonul Marosvásárhelyre (MFI-felvétel)

leányok rohantak, s a nyakukba, uram! Hát azok nem tudták, hogy mit csinálnak, hova tegyék a virágokat, osztán a kockacukrot adták a lovaknak, azok ették. Ez körülbelül olyan két óra hosszúig történt. Azután osztán megint jöttek, egészen reggelig, mert ugye el kellett egész Háromszéket, Csíkot mind foglalják, s nemcsak itt mentek, hanem ment Gödemesterháza fele is egy hatalmas csapat. Na, ez lejárt, hazamegyünk.”

(Kovács Sándor /Mája-Bergenyel, 1921/ emlékezése. In.: Gazda József: Visszacsatolás (VII. rész) Székelyföld, 2004. 131–132. old.)

Honvédségi gépkocsik araszolnak a lelkes tömeg sorfalai között

1940. szeptember 10. (kedd)

■ NYÁRÁDSZEREDA

„A megszálló magyar csapatok kedden bevonultak Nyárádszeredába is. Az első különítmény, egy kérekpáros zászlóalj, délben 1 órakor érkezett meg a Nyárád menti központba, amely gyönyörű zászlódíszben, hatalmas hazafias lelkesedéssel fogadta a délceg magyar hadfiakat. A törzslakosságon kívül

▲ A „fogadóbizottság” Nyárádremetén

felvonult valamennyi környező székely falu több mint háromezer lelket számláló küldöttsége. A meleg ünneplés szerdán délben hágott a tetőpontra, amikor egy gépesített dandár érkezett Nyárádszeredába, vitéz Jászfay dandárparancsnok vezetése alatt.

A bevonulókat Lakó plébános, dr. Dávid György református lelkész és Szoboszlai Marienne üdvözltek meleg és szívből jövő szavakkal. A lelkes üdvözlésért vitéz Jászfay dandárparancsnok mondott szívből jövő köszönetet a most már mindörökké magyarrá lett város polgárságának.”

(Bevonulás Nyárádszeredába. Reggeli Újság /Marosvásárhely/, 1940. szeptember 12. 2. old.)

■ NYÁRÁDMAGYARÓS

„Nyárádmagyaróson a községi bíró, s ezek az okosabb emberek összepótlak. Bort, szilvapálinkát elé, téstát elé, megcsinálták a díszkaput kürtöskalácsból, s ott a téstából ki volt írva: »Isten hozott, kedves magyar vendégek!« Aztán aztat őrizte mán két levante. Pedig nem is tudták, mi az a levante, de két fiatal fiút odatettek, őrizze éjjel-nappal, nehogy valaki megmocskolja.

Osztán délután három óra fele jön egy tiszt vagy harminc lovassal. Főhadnagy volt. A templomtól egy kicsit tovább megálltak, ott volt a díszkapu, ő vágta el a szalagot. Volt egy emelvény csinálva, osztán oda felállott, s az egy olyan beszédet tartott, kérem a huszonkét évről, hogy mindenki sírt. Aztán ez is elmúlt. S voltak leánkák, akik ügyesen felálltak s szavaltak. Ott volt (...) keresztapámnak, Albert Imrének egy nagy-nagy kertje. Szép gyümölcsfák. S ott az udvaron szép gyepes. Osztán ott volt felállítva az az asztalozás, asztalülés. Ott reggelig mulatni, enni, inni!”

(Kovács Sándor /Mája-Bergenye/, 1921/ emlékezése. In.: Gazda József: Visszacsatolás (VII. rész) Székelyföld, 2004. 132. old.)

1940. szeptember 10. (kedd)

■ MEZŐPANIT

▲ A holtmarosi Bakos János az I. világháborúból szakaszvezetőként tért haza, s fegyverét 22 éven át rejtgette, hogy azt a magyar honvédek bevonulásakor nekik átadhassa

„Panit lelkes magyar népe már hétfőn reggel zászlódíszben, ékes, lombos, virágos díszkapukkal, ünneplőbe öltözve várta a magyar hadsereg megérkezését. A község régi frontharcosainak egy szakasz katonás rendben, zászlójuk alá sorakozva az ifjúság színes népviseletű, székely ruhás leányok festői csoportjától kísérve, Barthos Gábor volt hadapród (tanító) vezetésével dalolva vonult be Vásárhelyre, hogy képviselje a községet a városnak, a vármegye székhelyének gyönyörű ünnepén.

Mezőpanitba kedden érkeztek meg Tersztyánszky százados vezetésével a magyar honvéd huszárok három csapatban, kiknek diadalmenete harangzúgás között ért be a község főterére, hol a község háza előtt virágfüzerekkel körülvelt emelvény. »Isten hozott!« és »Szívből vártunk!« feliratos díszkapuk várták Horthy Miklós dicső katonáit.

A község nevében Mikle Dániel körjegyző, a ref. egyház nevében Váradi Albert lelkész, az iskola és az ifjúság nevében Kádár Márton tanító, a nép nevében Bartha Lajos földműves üdvözltek szívből jött beszédekkel a rég várt kedves vitézeket. Alkalmi verseket szavaltak Bartha Juliska, Kovács Anna, Barabási Miklós, Török Ilonka, Nagy Piroska. A szorgalmas háziasszonyok kürtöskaláccsal, süteményekkel, gyümölcssel, s egy-egy pohár borral kedveskedtek a nagyútról jött legendás Horthy katonáknak, kik aztán a Himnusz hangjai között virágesőtől, csókHzáportól elborítva, áldáskívánságok között folytatták útjukat tovább Mezőmadaras felé. (...)”

(Panit ünnepe. Reggeli Újság /Marosvásárhely/, 1940. szeptember 13. 4. old.)

Így fogadták a kecskeméti 2. lovas tüzérsztály katonáit a Mezősége

1940. szeptember 10. (kedd)

■ GYERGYÓSZENTMIKLÓS

„Már a kora reggeli órákban megkezdődött a város fellobogózása s még olyan eldugott kis utcákban is, ahol eddig hírét sem hallották a lobogónak az elmúlt 22 év alatt, magyar trikolort lenget a szél. Régi

eldugott zászlók kerülnek elő rajtuk a magyar koronával. Azután elindul hazulról mindenki kabátján nemzetiszínű kokárdával, a székely legények kokárdával és árvalányhajas kalappal. Mindenki a piacra tart, mert nem akar lemaradni a legkisebb ünneplésről sem. A bérkocsisok lovai fülénél nemzetiszínű szalagokat fűdoggál a szél.(...)

A piacra már teljes díszben várja honvédeink bevonulását. A Gyergyói Első Takarékpénztár banképülete előtt hatalmas díszkapu áll, egyik oldalán »Isten hozott«, másik oldalán pedig »Soha többé el nem választhatnak« felírással, középen a magyar, két oldalt pedig a baráti államok: Németország és Olaszország lobogóival. A rendet a helybeli magyar őrség és a tűzoltók tartják fenn, ami nem kicsi munka tekintve a hatalmas tömeget, mely a díszkapu előtt tolong. A házak ablakai, erkélyei tele vannak szőnyegekkel és virágokkal. Valóságos verseny fejlődött ki, hogy ki tudja szebben kidíszíteni házát.(...)

Déli harangszókor tudjuk meg, hogy honvédségünk csak a késő délutáni órákban fog megérkezni. Addig haza kell menni ebédelni,

◀ Székely legények felvonulása
Gyergyószentmiklóson

▲ A 4. huszárezred Gyergyószentmiklóson

1940. szeptember 10. (kedd)

◀ A bevonulási ünnepséghez emelt díszkapu Gyergyószentmiklóson

azután pedig újra visszasietni a piacra. Délután 3 órakor elsőnek vonulnak fel frontharcosaink fúvószenekarukkal az élén és a díszkapu mellett elfoglalják kijelölt helyeiket. A pódiumon, melyen tábori oltár van felállítva, már ott látjuk Szabó György apát, László Ignác és Dr. Péterffy Lőrinc főespereseket, Vákár József pápai kamarást, Nagy Béla református lelkészt találóban, Dr. Gaál Alajos és Dr. Lengyel Emil alpolgármestert a rendezőség részéről. A pódium körül vannak felállítva: A helybeli dalárda, Sándor István és vonózenekara, mellettük a hadiözvegyek, Kolping, Irgalmas Nővérek, székelyszóttas ruhás asszonyok és lányok csoportja, magyarruhás leányok, Magyar és Örmény Oltár Egylet, Református Nőegylet, kilyénfalvi asszonyok és leányok képviselői, Márta Kör, Rózsafüzér Társulat, Szentkereszt Hadsereg, árvaház, zárdai elemi iskolások, fúvószenekar, hadirokkantak, a díszkapu mellett pedig a helybeli Székely Legényegylet, kilyénfalvi férfiak kiküldöttei ereklje zászlójukkal. A várakozás ideje alatt dalegyletünk énekszámokkal, Sándor István zenekara pedig zene-számokkal szórakoztatja a közönséget.

Egyszer csak megszólal a mikrofon és jelzi a vezérkar közeledtét. Negyed 4 óra. Döbbenetes feszültség. Megérkeznek a harcokcsik, motorkerékpárosok újabb csapata, ételmezési és egészségügyi oszlopok, léghelharító ágyúk, utászok és motorizált gyalogosok csoportjai. Fenséges látvány. A magyar hadsereg erejének e nagyszerűsége valósággal megdöbbsent. Egetverő éljenzés: Éljen a magyar hadsereg! Az éljenzés pillanatig meg nem szűnik, miközben leányaink és asszonyaink bőven ontják virágaikat honvédeinkre.

◀ A várost birtokba vevő csapatok Gyergyószentmiklós főterén

Megérkezik Heszlényi tábornok, ki autójában körüljárja a piacteret, majd tisztjei sorfala között az emelvény felé indul. Útközben Lázár Gyula frontharcos százados jelentkezik a frontharcosok nevében, majd a vezénylő tábornok vezérkarától körülvéve elfoglalja helyét az emelvényen. Azután Dr. Lengyel Emil alpolgármester átadja a várost, majd Dr. Gaál Alajos és László Ignác főesperes-plebános üdvözlő beszédei következnek, majd végül a gyermekek nevében Csathó Ági és Pál Sanyi üdvözik a tábornokot és a magyar hadsereget. Heszlényi tábornok meleg szavakkal válaszol az üdvözlésekre, a lelkes szép fogadtatást – amint mondja – azzal köszöni meg, hogy a magyar honvédség soha többé nem engedi át a régi határokat másnak.

Az emelvényen elsőnek Bálint Paula, Filó Magda, Zárug Lenke és Lázár Iduci koszorúzzák meg a hadsereg zászlóját, majd a több ezer főre menő tömeg lelkéből felharsan Vörösmarty »Szózata«, s ezer torok harsogta, hogy ezen a földön nekünk élnünk-halnunk kell. Az üdvözléseket Te Deum fejezi be.”

(1940. szeptember 10., városunk nagy napja. Gyergyó /Gyergyószentmiklós, 1940. szeptember 15. 3. old.)

„A hivatalos fogadtatást befejező »Te Deum« után mint a felbolygatott méhkas bomlik meg az ezrekre menő ünneplő közönség. Közben folyton érkeznek még a honvédség különböző gyalogos és járműves egységei, egyik része kijelölt szállása felé halad, másik a Gyilkos-tó felé veszi útját, míg a harmadik Csíkszereda felé veszi az irányt. Egy pillanatra sincs megállás. Gyalogosok, autósok, kerékpárosok roskadoznak a sok virág alatt, miközben asszonyaink, lányaink és férjijaink sietnek körülvenni honvédeinket, hogy legalább kezet szorítsanak velük. Mindenkinek örömkönny ragyog a szemében és nem akar megszűnni az éljenzés a magyar hadsereg iránt.

▲ Fogatolt könnyű tarackos üteg menetben Csíkszereda felé

Eközben előkerülnek szöttesben vagy magyar ruhákban asszonyaink és lányaink, kezükben hatalmas kosarakkal, melyekből ínycsiklandóan kandikálnak ki a pirosra sült kürtöskalácsok. Az autók dübörgése még folyton tart. Nincs megállás, s így idő sincs ahhoz, hogy mindenik honvéd megkapja a maga kürtöskalácsát, hanem a virágok közé dobálják fel az autóra a kürtösöket. A honvédkezek mind tele vannak kürtőssel és látszik az arcukon, hogy akkora út után milyen jól esik a kürtöskalács. Honvédeink legnagyobb része ugyanis Felvidékről való, közöttük igen sok felszabadult ruszin. A honvédek keze már mind megtelt, de még egyre dobálják fel a kürtösöket az autókra. Ládák között, ülések alatt, minden szabad kis helyen kürtös húzódik meg tartalékolva a még előttük álló nagy útra.

De ez még mindig nem elég. Asszonyaink több száz kenyeret is sütöttek erre az alkalomra, s hogy ne csak »száraz« kenyér és kalács jusson felszabadító honvédeinknek, jó vastag szalonnáról is gondoskodtak mészárosaink, s hogy az öröm még teljesebb legyen, vendéglőseink 170 liter bort is aján-dékoztak a katonai gazdasági hivatal útján honvédeinknek, melyet nemzeti szalagokkal felpántli-kázott és felvirágozott hordóban adnak át kiosztás végett a gazdasági hivatalnak.”

(A történelmi sorsforduló nagy napja városunkban 1940. szeptember 10. Helyzetkép a hivatalos fogadtatás után. Gyergyó /Gyergyószentmiklós, 1940. szeptember 15. 3. old.)

▲ Örömműnnp Gyergyószentmiklóson

„Este 8 óra. Kigyúlnak az utca és piactér ablakaiban a gyertyák. Az örmény plébánia ormán magyar koronával közepén régi kopott és átmentett lobogó leng. Amott alább az Irgalmas Nővérek zárdáján virágfüzerek között díszlik a színes villanykörtékből kirakott magyar szentkorona hatalmas trikolor-tól körülvéve. Szemben vele, a központi elemi iskola ablakából szintén »átmenekített« lobogót látunk.

Felharsan Székely Ifjúságunk fúvószenekarától a Rákóczi induló, melynek hangjai mellett megindul a fekete tömeg le a piactéren, fáklyák imbolygó fénye mellett az alszegi iskoláig, folyton éljenezve a magyar hadsereget, Horthy, Csáky, Teleki és a baráti hatalmakat. Mintegy háromnegyed órát vesz igénybe a kijelölt útvonalon a felvonulás, hogy aztán megtorpanjon a Szilágyi Szálloda előtt, ahol a vezénylő tábornok vezérkarától körülvéve már várja az erkélyen a felvonuló tömeget.

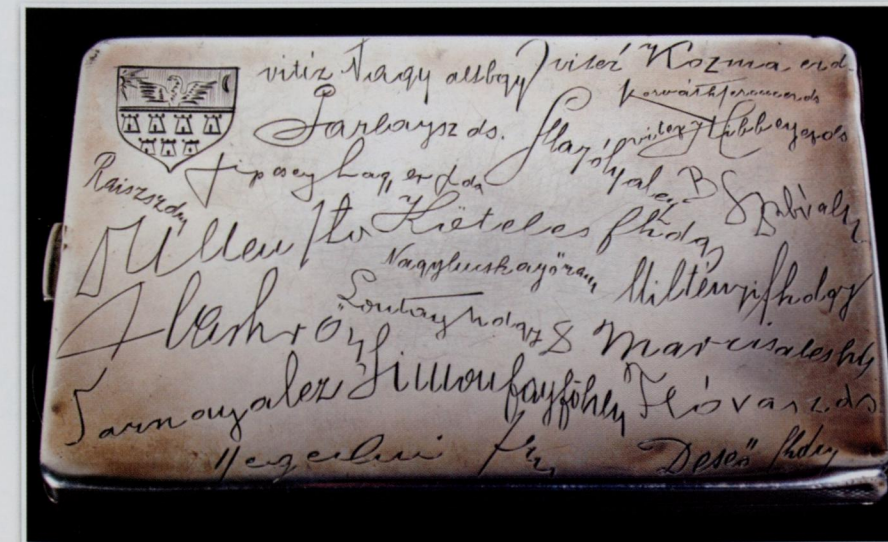
A lelkesedés lecsillapultával Dr. László Dezső üdvözlí a vezénylő tábornokot és a magyar hadsereget, azután helyi dalárdánk, majd Sándor István zenekara ad elő különböző ének- és zeneszámokat,

letűnt világ gumibotos rendőrei, most szabad az örömtől sírni meg kacagni is. Közben pedig feltűnik a piactéren meg az utcákban a legelső katonai járőr, mely már átvette rendbiztosító szerepét. A járőrök kopogó léptei újabb öröm-megnyilatkozásokat váltanak ki.

De semmi sem tarthat örökké. Még az örömtől is ki lehet fáradni. A sok éljenzéstől berekedt torokkal és elcsigázva a nap eseményeitől, lassankint mindenki hazatér, hogy befedje leplével azt a sok-sok lelki élményt a vakító csillagos éjszaka.”

(Szerenád. Gyergyó /Gyergyószentmiklós/, 1940. szeptember 22. 1. old.)

1940. szeptember 11. (szerda)

1940. szeptember 11. (szerda)

„Bánffyhunrad, szeptember 11. A mai nap az erdélyi részek megszállásának legörvendetesebb napja. Ma tér vissza Kolozsvár a magyar hazához.

Honvédeink egyfelől Bánffyhunradtól kelet felé Kolozsvárt veszik birtokukba, másfelől a gyergyói lapályon folytatják előnyomulásukat a Székelyföldön Csíkszeredáig. Kolozsvár körül ma birtokunkba vesszük Gyalut, Apahidát és Kolozst. A Székelyföldön pedig ezek a nagyobb helységek szabadulnak fel: Bözöd, Székelykeresztúr, Etéd, Kabátfalva, Zetelaka, Szépvíz, Csíkgyimes, Csíkszentdomonkos, Vasláb.

▲ Magyar és román parlamenterek Gyalunál
(A 102. vasúti rakodó század felvétele)

▶ A M. kir. Posta első szállítmánya Kolozsvárra

Honvédségünk ma eléri a Gyimesi-szorost, ahonnan Felcsíkról vezet az út Románia felé. A Gyimesi-szoros ősi határunkon, a Csíki havasokban van. A legnagyobb hegy itt az 1662 méter magasságú Tarhavas.(...)”

(Esti Kurír /Budapest/, 1940. szeptember 11. 2. old.)

KOLOZSVÁR

„A honvédség tudvalevően szeptember 11-én, szerdán vonul be Erdély egykori fővárosába, Kolozsvárra. Az eredeti terv szerint Kolozsvár visszatérését ugyanolyan ünnepélyes keretek között óhajtották megünnepelni, mint két évvel ezelőtt Kassa felszabadulást. Ezúttal azonban tekintettel kellett lenni a közlekedési nehézségekre, amelyek főként abból származnak, hogy Kolozsvár még Nagyváradtól is tekintélyes távolságra fekszik. Kolozsvár visszatérését ezért csak szeptember 15-én, vasárnap ünneplik.

Szombaton este Budapestről különvonaton indulnak az ünnepség összes hivatalos résztvevői, köztük az országgyűlés két házának tagjai, a felszabadult Kolozsvárra. Autón Kolozsvár még erre a napra sem közelíthető meg, mert az újonnan felszabadult országrészekkel a közlekedést rendeleti úton úgy szabályozták, hogy egyelőre magánfelek semmiképpen sem utazhatnak oda.

Vasárnap a fővárosban és az ország számos más városában ünnepségeket rendeznek Kolozsvár visszatérésének örömére. Mint ismeretes, ugyanekkor tartják meg Budapesten azt a tűzijátékot is, amelyet Szent Istvánkor a kedvezőtlen időjárás miatt el kellett halasztani.”

(Vasárnap ünnepli az ország Kolozsvár visszatérését. Esti Kurír /Budapest/, 1940. szeptember 10. 2. old.)

„Minél mélyebbre vonult a honvédség Erdélybe, annál mámorosabb lelkesedés fogadta. A Kolozsvárra való bevonulás napján Jány altábornagy csapatai a Királyhágó és a Szilágyság déli része felől közelítették meg a várost. Majd nyugat felől vonultak be. Dés környékéről az 1. hadsereg a Székelyföld felé tartott. Így a Dés – Kolozsvár műútra nem jutott nagyobb csapattest. Ezen az úton kellett Kolozsvárra Désről áthajtanom.

A III. hadtest tábori bíróságának gépkocsijai közvetlenül Kolozsvár előtt

Az összes község gyönyörűen kitakarítva, a házak újonnan meszelve, lobogóerdőbe borítva, az országúton a községek bejáratától a kijáratáig virágszőnyeggel várták a honvédeket. Mindenütt meg kellett állni. Minden férfi kezet akart fogni, minden kisgyereket meg kellett csókolni, a lányok virággal, az asszonyok kaláccsal rakták tele a gépkocsit. Már csak a meghatottságtól sem lehetett ennyi öröm és lelkesedés elől elmenekülni.

Késő délelőtt jutott be a koci kelet felől Kolozsvárra. A román csapatok kora hajnalban elvonultak. A város olyan benyomást tett, mintha az emberek eszüket vesztették volna örömiükben. Öt-hat zenekar járta az utcákat indulókat fújva és egymást túlhasogva. Az emberek az utcán ujjongva, énekelve, táncolva tolongtak és jaj volt a szegény szállást csináló, előreküldött egyes katonáknak. Minduntalan az emberek vállára kerültek. Mikor végre a Mátyás szobor előtt kiléphettem a kocsimból, nyakamba ugrott egy magából kikelt leányka és össze-vissza csókolva, zokogva jajdult fel: „Jaj, csakhogy már itt vannak! Nem tudják maguk, hogy még tegnap is, az utolsó óráig is, mit kellett kiállanunk.

De már jött a honvédség. Jött Magyarország. Vitéz Jány altábornagy fogadta a csapatok díszmenetét. Hullott a virágoső. Zúgott az »éljen« minden új csapattestnek. Közben megereedtek az ég csatornái is. És ahogy Jány Gusztáv ott állott a szakadó esőben az utolsó csapat elvonulásáig, úgy állott ott nem szűnő lelkesedéssel az egész város, Erdély fővárosa.”

(Bor Jenő m. kir. altábornagy visszaemlékezései (1920–1944) HL Personalia 147. doboz)

A Kolozsvár légtérét biztosító légvédelmi tüzérek egyik gépágyájának tüzelőállása a Fellegvárbán

Stoica Aurel román hadseregbeli nyugalmazott és most visszamaradt alezredessel, Dunca Jenő dr. volt vármegyei prefektussal és a Magyar Párt részéről kiküldött Schilling Dezső dr. ügyvéddel jelent meg a karhatalom átvétele céljából, a következőket mondotta az utolsó román katonai városparancsnoknak: »1918 karácsonyán, mint Kolozsvár akkori katonai parancsnoka, átadtam a várost a bevonuló román csapatoknak. Ma, 22 év múlva ismét itt állok, hogy a város közbiztonságáról való gondoskodást a kivonuló román csapatoktól átvegyem. Megértem az ön fájalmát, mert annak idején magam is ezt éreztem. Fogadja kérem legjobb köszönetemet erélyes és gondos intézkedéseieért, amelyekkel minden nagyobb kilengést megakadályozva a polgárok nyugalmaát megóvta.«

▲ Fogatolt 1937 M 10,5 cm-es könnyű tarackok Kolozsváron

◀ Egy kolozsvári kislány puszival köszönti a magyar haditudósító hadnagyot

1940. szeptember 11. (szerda)

Stanescu román katonai parancsnok válszában megköszönte Baatz ezredes szavait, majd kijelentette, hogy munkáját nagyon megkönnyítette Kolozsvár lakosságának fegyelmeztett magatartása. Reményét fejezte ki, hogy nem lesz rendzavarás a csapatok kivonulásánál, amelyek után ő hagyja el utolsónak a várost.”

„Lesz még kikelet Kolozsvár felett” 1940. szeptember 11. Hazatértünk! Búcsú az utolsó román városparancsnoktól. Keleti Újság /Kolozsvár/, 1940. szeptember 12. 1–4. old.)

„A szászfenesiek már hajnal óta dolgoztak, gyönyörű díszkaput emeltek a főutcán. A díszkapuról a magyar zászló mellett ott volt a német és az olasz zászló is. Őfőméltósága, Horthy Miklós kormányzó urunk képe mellett Hitler és Mussolini képmásai is ott voltak a díszkapun.

De jöttek a kivonuló román csapatok s még egy utolsó kegyelemdöfést akartak adni a védtelen, fegyvertelen szászfenesieknek. Az annyi gonddal, szeretettel készített díszkaput tankkal törték össze, a földre hullott magyar, olasz és német zászlókat a kormányzó, a Vezér és a Duce képével együtt pedig a sárba tiporták. S a hadnagy urak még karddal is hadakoztak a számukra – úgy látszik – veszélyes és félelmetes zászlók ellen. A romokat úgy-ahogy sikerült eddig eltakarítani, a virágokat és a magyar zászlókat újakkal pótolni. De az egyetlen német és olasz lobogót már nem tudták helyettesíteni. Azoknak is a sárban kellett elpusztulniuk.

Kolozsmonostoron lengenek a zászlók, Fenesen pedig az út két oldalán a magyarruhás férfiak, asszonyok és gyermekek sorfala áll. Rengeteg zászló és virág, mint mindenütt. Az emelvényen már ott vannak a község vezetői, izgatottan várják a pillanatot, amikor végre feltűnik az első honvéd alakja. A boldog tömeg a zászlóval díszített sajtó-gépkocsit is nagy éljenzéssel fogadja, a virágból ezúttal az újságíróknak is kijut.”

1940. szeptember 11. (szerda)

(Kolozsvár felé, a diadalmas magyar honvédség nyomában. Román tank a magyar díszkapu ellen. Keleti Újság /Kolozsvár/, 1940. szeptember 12. 1–4. old.)

▶ A román felirat utolsó betűit is eltávolítják a kolozsvári vármegyeháza oromzatáról

„Minden házat le kellene írni, festeni, hogy milyen csodálatosan szép lett ezen az őszi virradaton. (...) A magyar konzulátus épületét mégis írjuk le külön is. Hiszen azon lengett csak a mi három szent színünk, amíg a trianoni parancs útjait kellett járnunk. A nagy címeres lobogó ott leng, kisebbek állanak mellette őrséget, az erkélyen Kormányzó Urunk és a tengelyhatalmak államférfijainak nagyméretű, virággal övezett arcképei. Egy házzal tovább a volt vármegyeháza, újabban Szamos tartomány királyi kormányzóságának rezidenciája.

Hétfőn még ott búsongott erkélye egyik sarkában a félárbócra eresztett román zászló. Most az éjszaka jótékony tündérei segítségére siettek a város magyarságának. Hatalmas magyar címer mellett, pazar lobogódísz pompája közepette a bécsi döntés történelmi arcképcsarnoka. Végig az Unió-utcán a magyar színek mellett minden egyéb jelentéktelenné válik. A Főtérig tartó rövid úton egyre hevesebben kezd dobogni a szív, egyre jobban kezd égni a szem, elszorul a torok.(...)

▶ Honvédtisztek és erdélyi frontharcos Kolozsváron (Belle Zoltán felvétele)

1940. szeptember 11. (szerda)

A főtéri Bánffy-palota homlokzatán legalább kétméteres lobogó, fehér sávjában Kormányzó Urunk óriási arcképe. A Mátyás szobor tövében hatalmas országcímer, piros-fehér-zöld és az arany nagyszerű pompájában. Két oldalán magyar ruhás, Bocskai-sapkás fiatalemberek állanak díszőrséget.

A Főtéren felállított tribün most szabad, hiszen a várva várt magyar honvédség ünnepélyes felvonulása csak délutánra várható. De már most lobog, izzik a várakozás tüze, ez az olthatatlan, csillapíthatatlan nagy érzés, amely hatalmában tart mindenkit, aki a szerda délelőtti áradásnak részese volt.”

(Örömnapra virrad Kolozsvár. Ünnepel a város. Keleti Újság /Kolozsvár/, 1940. szeptember 12. 1–4. old.)

„A Farkas utcában már délelőtt felsorakozott a 152. kerékpáros utászszázad félszázada, Thorma László dr. zászlós vezénylete alatt. Ők voltak az elsők, a legeslegelsők, akik a magyar honvédek közül Kolozsvár földjére tették a lábukat. Ott állnak és várakoznak a további parancsra. Magyar ruhás hölgyek finom süteményekkel kínálgatják a fáradt és mégis friss, délceg, mosolygós fiukat. Lányok szaladnak hozzájuk, simogatják, csókolják, virággal díszítik a derék fiukat. Nyugodt öntudattal néznek szét az ünneplés szabad pillanataiban. Előttük mered az ég felé az akadémiai kollégium fehér tornya. Annak ormán is magyar zászló leng. Vajon tudják-e, hogy mit jelent ez a torony és rajta a magyar nemzeti szín.

Közben a Főtéren viharok elemi erejével tör fel az ujjongás. Magyar gépkocsik érkeznek. Csak később tudjuk meg, hogy a magyar honvédség propaganda százada, a rádió és a kiküldött magyar újságírók érkeznek. Az első kocsin tetején ül Pluhár István, a magyar rádió világhírű és világszerte népszerű bemondója. A tomboló tömeg feje fölött lengeti a kezét, mintha áldást osztana.

Egy daliás századost minden pillanatban eltemet a virágerdő. Hölgyek ugranak hozzá, elkapják, megcsókolják. Valamivel korábban történt. Hatalmas éljen harsan a vármegyeház táján. Lelkes fiatalemberek vállukon hordoznak egy kakastollas csendőrt. Kiderül, hogy az, akit a tömeg lelkesen hordoz végig a városon, egy régi magyar csendőr. Egyenruháját megőrizte és huszonkét esztendő után ismét felöltötte a történelmi nagy nap örömére. Alig látszik ki a virágból. A Kossuth Lajos utcán virágoskert tarkaságában vonul végig a székely alkalmazottak menete. Elöl a férfiak, ősi viseletükben, árvalányhajás kalapban. Mögöttük a lányok, menyecskék színes, tarka, csodaszép szőtt esztergelye.

(Örömnapra virrad Kolozsvár. Találkozás, virágosó, testvéri csók. Keleti Újság /Kolozsvár/, 1940. szeptember 12. 1–4. old.)

„Közben az eső megered, s gyorsan felhőszakadásszerű záporra erősödik. Vitéz Jány altábornagy szakadó esőben, érces hangján néhány meleg szóban köszöni meg Kolozsvár magyarságának lelkes fogadtatását s kiadja a parancsot a honvédcsoportok bevonulására.

1940. szeptember 11. (szerda)

Az üdvözlő beszédek, vitéz Jány altábornagy zengő szavai minden pillanatban elvesztek a Főteret borító embertenger lelkesedésének kirobbanásaiban. Lelkesen éltették Magyarország kormányzóját, vitéz nagybányai Horthy Miklóst, Teleki gróf miniszterelnököt, Csáky gróf külügyminisztert, s közben megszámlálhatatlan szavalókórus zengte, dicsőítette a tengelyhatalmak nagy államférfijainak: Hitler kancellárnak, Mussolininek, Ribbentrop német és Ciano gróf olasz külügyminiszternek a magyar történelemben is aranybetűkkel feljegyzett nevét. Egetverő lelkes éljenzés fogadta annak a három-háromtagú német és olasz katonai küldöttségnek tagjait is, akik a fogadtatási ünnepség megkezdése után érkeztek a magyar, német és olasz színekkel ékesített díszemelőkre.

Tízezrek ajkán csendül fel a Szózat s mire hangjai elhalnak a kövér esőcseppek kopogásában, megkezdődik a diadalmas felvonulás, amelyhez foghatót soha nem láttunk. Mint egy érchenger dübörgött végig a városon a honvédség beláthatatlan hadoszlopa. Gyalogosok, géppuskások, léghárító ütegek, tüzegek, huszárok vonultak el fenséges erővel, sziklaszilárd nyugalommal, arcukon az út porával, a visszaszerzett magyar földek áldott porával, mosollyal, ölkében virággal, örömmel, hálánk, boldogságunk, jövőnkbe vetett hitünk szerény ajándékaival.”

(Megérkezik a bevonuló honvédcsoportok főparancsnoka. Jány altábornagy köszönő szavai. Keleti Újság /Kolozsvár/, 1940. szeptember 12. 1–4. old.)

▲ A kassai 2. felderítő-zászlóalj 1939 M Csaba felderítő páncélgépkocsijai Kolozsváron

1940. szeptember 11. (szerda)

„A vármegyeháza előtt többszáz főnyi cigánybanda várakozik. A sok »füstös« arca csak úgy ragyog a boldogságtól. Ezek a fekete fiúk most igazán szívük mélyéről fakadó boldogsággal zendítenek rá arra a dalra, amitől minden magyar szív gyorsabban kezd dobogni, a »Rákóczi-indulóra«. Azután feltűnik az első magyar menetszázad. Nincsen toll és nincsen szó arra, hogy le lehessen írni azt a mámoros boldogságot, ami az embereket elfogja. Zuhogni kezd az eső, de mindenki ott áll a helyén. A szerető gonddal, titokban készített magyar díszruhák mind eláznak, de mit számít az, amikor itt vannak a magyar honvédek.

És jönnek hosszú, végeláthatatlan sorokban. A nagy magyar alföld elküldte legjobb fiait, hogy visszaszerezzék számunkra a szabadságot. A felszabadított Felvidék fiai is ott menetelnek közöttük, boldogan nevetve az ujjongó tömegre. Rövidesen mi is ott menetelünk majd közöttük. Büszkék leszünk arra, hogy felölthetjük a magyar honvéd egyenruháját.

Jönnek az ejtőernyősök. Kemény, jól megtermett legénynek. Látszik rajtuk, hogy nem ismerik a félelmet. Jönnek, egyre ömlenek a sorok. Nehéz motoros ágyúk gördülnek végig a Monostori úton. Most látjuk azt, hogy milyen egy igazi hadsereg! A honvédek előírászerűen ülnek a teherkocsikon, de mindnyájan mosolyognak.”

(Pillanatképek Kolozsvár nagy ünnepéről. Keleti Újság /Kolozsvár/, 1940. szeptember 12. 5. old.)

■ SZÉKELYUDVARHELY

„»Jönnek a honvédek, jönnek a Horthy katonái!« – hallatszik itt is, ott is. Délelőtt kilenc órakor már zsúfolásig megteltek az utcák. A felszabadulásnak örvendező székelyek ezrei jönnek a falvakból is, székelyek, akiket a zsarnoki múlt kegyetlen ostorcsapásai nem tudták faji öntudatukban megingatni. Eljöttek, hogy hangos szóval hirdessék: »Vagyunk, kitartottunk és újra élni akarunk. Nem kívánunk egyebet, csak igaz emberi sorsot, hogy megmutassuk, hogy mire képes az ősi székely erő és becsület.«

A falvak népe ősi népviseletének szépségeivel gyönyörködtetően színezi az örömmámorban úszó város festői képét. Itt-ott régi címeres magyar lobogót simogat az őszi fuvallat. A rongyos szélű, néhol golyótól átütött zászlók a múlt világháború véres emlékét juttatják eszünkbe. A tömegben hirtelen mozgolódás támad. Katonás vezényszavak pattognak. A sétaterről bekanyarodik a frontharcosok menete. A felvonulást nagy tetszés fogadja. Az elmúlt 22 esztendő nehéz nyomása és megpróbáltatása sem tudta megtörni a dicsőséges magyar hadsereg

1940. szeptember 11. (szerda)

▲ A bevonuló gyorscsapatok parancsnoki gépkocsija Székelyudvarhelyen

hogy háláját és örömét testvéri öleléssel fejezhesse ki. A tisztől megtudjuk, hogy az első csapat csak félóra múlva érkezik, de azért senki sem tágit helyéről. Néhol felhangzik az ének: »Horthy Miklós katonája vagyok, legszebb katonája.« A félóra is eltelik és csakugyan hamarosan feltűnnek a kerékpáros előőrsök első csoportjai. A virágot dobáló, lelkesen integető közönségnek jókedvűen vissza-integető kerékpárosok, akiknek a parancs szerint Bögözt kell elérniük, alig tudják útjukat folytatni az ünneplés közben, bár a városban előre megszervezett rendfenntartás is derekasan működik.

Az előőrsök után megint időbe telik, amíg megérkezik a főcsapat első gépkocsis csoportja, melynek nyomában egymás után robognak be a hadsereg gépesített oszlopai. Órákon keresztül, sötét estig, sőt azon túl is folyik a gépkocsik, tankok, páncélos szörnyetegek áradata. Minta-hadsereg. A tömegben mindegyre a csodálkozás moraja fut végig. Ezzel a hadsereggel akartak volna szembe

volt harcosainak ruganyosságát, férfiaságát. A percek rohamosan telnek. A nap nemsokára ebédidőt jelez. A közönség kissé türelmetlen, de kitart a helyén. E napon nem számít sem a fáradtság, sem az éhség. A harangok hirtelen megkondulnak. Az Új út végén vastag porfelhő emelkedik a levegőbe. A tömeg izgatottan fészkelődik.

Dörgő éljenzés harsan fel. Csukott fekete gépkocsi áll meg a díszkapu előtt. Megérkezett az előőrs csapatok parancsnoka. A délceg fiatal honvédtiszt kezét melegen szorongatják, mindenki a közelébe akar férni,

▼ A miskolci 43. gyalogezred bevonulása Székelyudvarhelyre

1940. szeptember 11. (szerda)

szállani elnyomóink! Pedig amit itt láttunk, csak kis része a magyar hadseregnek. Valóban csodálatos, hogy egy kis ország a nagyhatalmak haderejével is vetekedhető hadsereget tudott felszerelni. Ezt csak a rend és a becsületes építőmunka szelleme valósíthatta meg. Már éjjel felé járt az idő, midőn a fogadóünnep lejártával megnyugodva hazatértünk, azzal a biztos tudattal, hogy ezután nem kell félnünk, mert a magyar honvédek elhozták közénk is a nyugalmat és a biztonságot.(...)

A fogadó ünnepség »műsoros részét« a következő napon, este 7 órakor tartották meg. A ledöntött Vasszékely részére épült fedett emelvényen a szobor helyén a talpazaton a magyar szent korona művészen elkészített, hatalmas mása ékeskedett. Az ünnepségen jelen volt az átvonuló csapatok parancsnoka, egy ezredes. Több beszéd hangzott el egyházi és polgári személyektől, a magyar nőktől. Versek hangzottak el. A honvédek zászlaját emlékszalagos koszorúval díszítette Jodál Gábor dr.-né.”

(Ujjongó örömmel fogadta városunk és környékének egész lakossága a bevonuló magyar hadsereget Székely Közélet /Székelyudvarhely/, 1940. szeptember 14. 1. old.)

■ EGY KIS FELCSÍKI FALU

„Felcsíkban éltem át bevonulásunk talán legnagyobb élményét. Az egyik faluból, mely a főúttól odébb esett, küldöttség érkezett a gyorsdandár parancsnokságához, hogy küldjenek hozzájuk is magyar katonákat. A 2. századot jelölték ki ott éjszakázásra. Szabó százados úr engem küldött előre harmadmagammal szállást csinálni. A Hargita kis völgyében bújt meg a székely falucska. Sárral tapasztott, magas tetejű borona-házai előtt és a tornácokon töménytelen tarka virág pompázott. A mélyre került házak cölöpökre hágtak a rohanó tavaszi árada-
tok elől. A falu egyetlen girbe-gurba utcácskája játékosan kacskaringózott a konyhakertek és a gyümölcsösök között, ahogy a sebes patak kigyó-
zott alatt. Az egész falut az estike és a rozsmaring illata töltötte be (...)

Előzőleg már a falu határában vártak ránk az emberek. Mindenki ünneplőben: fehér harisnyában, fekete mejjesben, a módosabbja csizmában, a szegényebbje bocskorban.

▶
Boldog csíki székely lakosok
(Wojnarovich Elek hadapród
tűzmester felvétele)

1940. szeptember 11. (szerda)

Nagy szeretetükben leszedtek mindhármunkat a kerékpárokról és vállukon vittek be a faluba. Úgy tekintettek ránk, mintha legalább is Csaba királyfi seregéből pottyantunk volna közibük. Azt hiszem, a győztes hadjáratából hazatérő Cézár keblét sem feszíthették nagyobb indulatok, mint akkor az enyémet. Minden keservemet elfeledve elérzékenyültem: Ezért érdemes volt élni! (...)

A falu apraja-nagyja a fekete fazsindelyes, gerendákból összerótt templom előtti téren várta a századot. Míg bekarikáztak a fiúk, lábakon álló harang kongása köszöntötte őket. Megállásuk után rekedtes hangon kezdték énekelni a magyar himnuszt az emberek, mintha még mindig tartaniuk kellett volna valakiktől. Az első sorok után már feloldódva, teljes szívből, bátran szállt az ég felé az ének. Az öregek mind a szemüket törölgették, de még a legtöbb fiatalja is. Az idős plébános köszöntötte a századot. Beszédében kitért arra, hogy ők itt a Kárpátok sarkában Attila és Csaba királyfi utódai. Sokszáz éven keresztül rendíthetetlenül őrizték az ország határát. A székelység története során számtalanszor került rabságba, de – mint most is – mindannyiszor megszabadult. Vékonyka, rekedtes hangján rákezdett az eddig tiltott himnuszukra: »Ki tudja merre, merre visz a végzet...« Öklömmel töröltem meg a szemem. Az ének hangja messzire szállott, betöltötte az egész völgyet. Beszédét ezzel fejezte be a fehér hajú plébános: »Most pedig minden menyecske karoljon belé egy katonába, reggelig tartsa minden jóval, de reggel, ha megszólal a kürt, dobja ki.«

Ott, azon az éjjelen, nem aludt senki a faluban. Az utcán, az udvarokban örömtűzek üzték a sötétséget. Nyárson süttöttek a húsokat, a hosszú asztalokon szemet, száját ingerlő falatok sorakoztak: sült malac, kacska, csibe és az imént megismert kürtöskalács. Egyetlen vigalom volt reggelig az egész falu.”

(Csernavölgyi Antal m. kir. főhadnagy: Az aranycsillag rabjai (regényes önéletrajz – 1937–1946)
HL Tgy.: 3156.

■ CSÍKSZEREDA

„Szerdán hajnalban talpon van Csíkszereda. Egyetlen zászlóerdő az egész város. A kereskedők kirakatokat díszítenek. Mindenki tehetsége és tudása szerint a legszebbet és a legjobbat akarja nyújtani. 22 esztendőn keresztül parancsszóra ünnepeltek házaink és kirakataink. Most mi ünneplünk. Házaink és kirakataink külsőségek.

Megkapóan szemléltette Drócsa Imre egyik kirakatban a székely örömet. A harisnyás székely legfőbb hadura, vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó úr őfőméltósága, a honvédség fegyverei, a magyar kormány és baráti nagyhatalmak együttműködésével lerázta bilincseit. Lerázta, hogy gúzsba kötő vas helyett ismét fegyvert vehessen a kézbe s őrizze, visszaszerezze

1940. szeptember 11. (szerda)

az ezeresztendős »gyepüket«. A római katolikus gimnázium előtt felállított díszkapu körül már kora reggel sorakoznak az emberek. Az ősi gimnázium régi feliratával újakkal övezett régi zászlójával várja a honvédek megjelenését. A betűket, melyek aranyszínekben pompáznak s a címeres zászlót 22 esztendővel ezelőtt le kellett szedni. Soha nem felejtjük azt a jelenetet, amikor Kassay Lajos igazgató parancsot adott: román szöveggel kell helyettesíteni a felírást. Döbbenet ült az arcokon. Ezeréves múlt jajdult fel a lelkekben. Könnyekben találtak utat az érzések. Sírt az igazgató, tanári kara és kilátástalan sivár jövő elé került ifjúsága egyaránt. Sírtak, de a parancsot teljesíteni kellett. Teljesíteni, mert ezt parancsolta a jövő, az élet, ami íme újból jóra fordult s mi megtiporva, de edzetebb, tanultabb lélekkel, elhatározással és tetterővel nézünk újabb évezred felé.

Délelőtt 9 óra tájban már csak a vármegyeháza előtt épülő emelvényen dolgoznak. Az U alakban felállított emelvény mögött hatalmas pirosra festett árbocon magyar címeres lobogót lenget a szél, hatalmas koronás címer alatt, miközben gyors egymásutánban vonulnak el a román utóvédek. Egyik román katona a levegőbe lő, valamit kiáltoznak, majd magyar lobogót mutatnak és gyömszölnek

kocsijukba. Valahonnan ellopták szent színeinket s most gyalázásával szórakoznak. Ezen a téren utolérhetetlenek.

Egymásután érkeznek a falvak. Fegyelmezett sorokban, hazafias dalokat énekelve jönnek. A névelemzés, a kultúrzónák, a »csak románul beszélj« jelszavak a más nyomorba és tudatlanságba hajszoló intézkedések tömkelege nem tudta ezt a népet szikla szilárd magyarságából kivetkőztetni. Magyar volt és marad ez a nép az idők végtelenségéig. Óriási nemzeti színű zászlókat, címereket erősítettek hármass rudakra s hozzák, hogy hirdessék: Nagyvilág, magyarok vagyunk, tévesen ítélkeztél, mikor idegen járomba hajtottál!

A felvonuló községeket leírhatatlan lelkesedéssel fogadja a város. Csíkmenaság fegyelme, egységes öltözte és viselkedése való

sággal bámulatba ejti az embereket. Csíkminszent, Csíkszentlélek, Csíkszentkirály, Csíksomlyó,

▲ Falusi székelyek várják a honvédeket Csíkszeredában

1940. szeptember 11. (szerda)

Csíktaplócza, Csomortán, Pálfalva, Delne, Borzsova, Csíkszentgyörgy, Csíkbánkfalva és más községek apraja-nagyja külső megjelenésével is bizonyítja: méltó akar lenni a közelgő honvédek fogadásához.”

(Jönnek a honvédek. Ünnepeles fogadtatás. Ferencz Gyárfás. Csíki Lapok /Csíkszereda/, 1940. szeptember 15. 2. old.)

◀ A 3. gépkocsizó zászlóalj gépjárművei megérkeznek Csíkszeredába

„Csíkszereda és a környező falvak lakossága a vármegyeháza előtt épült emelvény körül várja a bevonuló honvédek parancsnokát és tisztikarát. Pál Gábor dr. utolsó utasításait adja ki az eget ostromló éljen-

zés közepette ide-oda hullámozó tömeg rendfenntartásával kapcsolatosan. Jellemző a tömeg hangulatára, hogy még a vármegyeháza tetején is csoportok állanak, ülnek, énekelnek, éljenzik Magyarország kormányzó urát, a magyar kormányt, hadsereget, a baráti nagyhatalmakat és vezéreiket: Hitlert és Mussolinit. Ki tudná leírni azt a pillanatot, amikor vitéz Heszlényi József tábornok és tisztikara megérkezik.

Pál Gábor dr. beszédét leírhatatlan lelkesedéssel fogadta a hatalmas tömeg. Éljenzéssel többször megszakította a szónokot.(...)

A köszöntések után a dalárda a szózatot énekelte, majd a csapatok parancsnoka köszöntö meg a fogadtatást: »Kedves Székely Testvéreim! Megköszönöm ezt a felejthetetlen, gyönyörű ünnepséget. Pál Gábor dr. úrnak, a ti hivatott vezéreteknél, akinek neve Erdélyen túl is ismeretes, külön is köszönetet mondok. Amikor legfőbb hadurunk kiadta a parancsot, hogy Csíkországba vonuljunk be, mindannyiunknak jobban dobogott a szívünk. Nekünk is drága ez a föld, A világháború során sokan harcoltak közülünk a Keleti Kárpátok bércein és lejtőin. Sokan az életüket is feláldozták. Akkor

1940. szeptember 11. (szerda)

◀ Bevonulási
ünnepség
Csíkszeredán

▶ „Fogadás jobbról!” -
A gyalogság a szemlélő
előljáróra vár
Csíkszeredában

1940. szeptember 11. (szerda)

▲ Gépkocsizó csapatok bevonulása Csíksország fővárosába

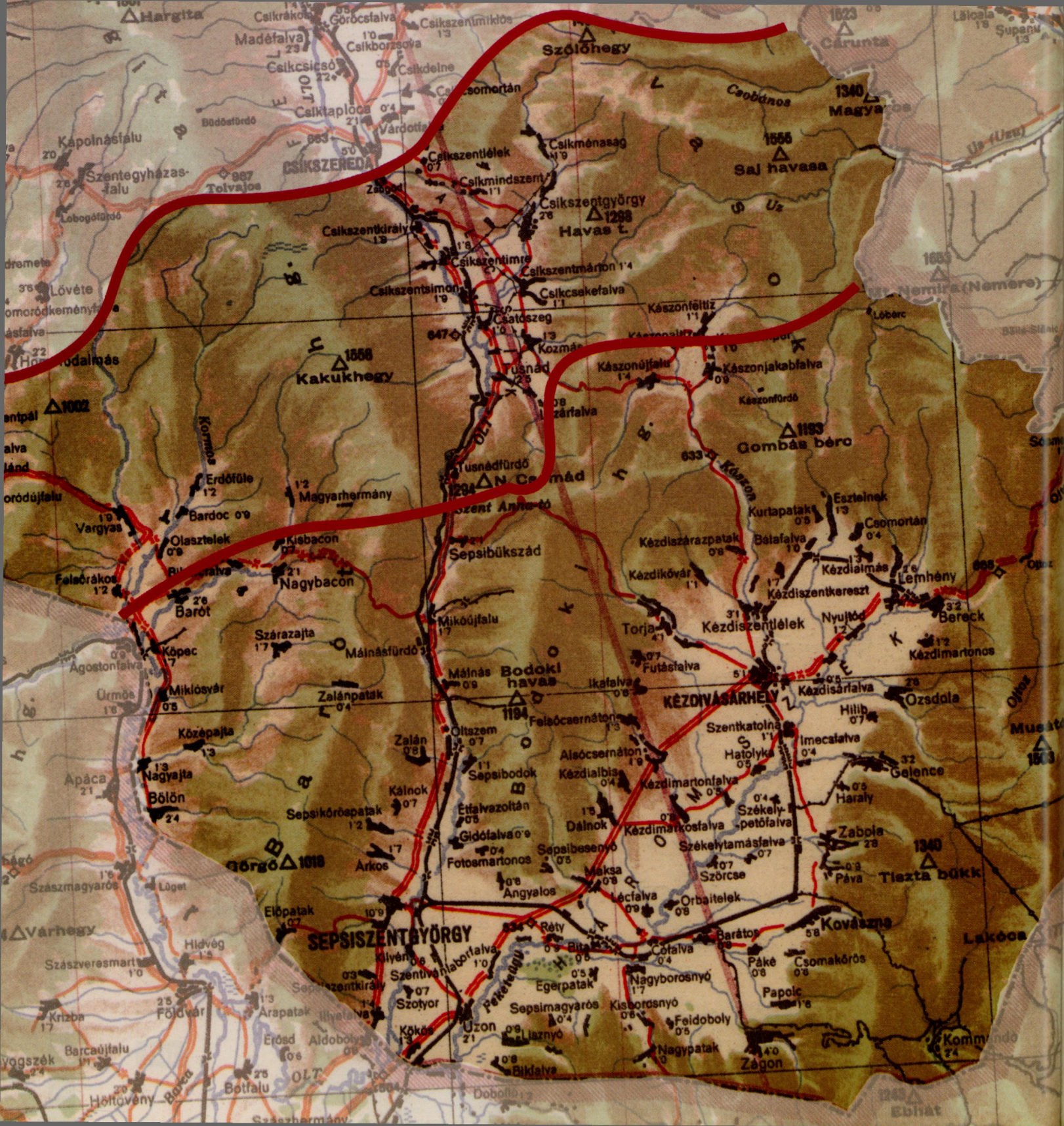
◀ Menetelő ezredzene a vármegyeháza előtt

járunk el és cselekszünk a székely hősök nevében, ha összefogva nemcsak megvédjük a mostani határokat, hanem nagyra tesszük az országot.» A téren és az utcákon, sőt a házak tetején szorongó tömeg tomboló lelkesedéssel fogadta a beszédet. Perceken keresztül ünnepelte az ország kormányzóját és a magyar hadsereget, majd szinte extázisban újból fegyvert követelt.

A leírhatatlan ünnepély a székely himnusz hangjaival zárult. A ma-

gyar rádió beszélője, Pusztai Sándor meghatódottan mondta lemezre a lelkesedés, az öröm kimondhatatlan változatait. Az ünnepélyt késő este a Dal- és Zeneegylet és iparosok fáklyás menete zárta be. A dalárda felsorakozott az Otthon-étterem előtt és szerenádot adott a tisztikara, Pál Gábor dr. és más előkelőségek társaságában vacsorázó parancsnoknak. Közben a vendéglők benépesedtek. Az örömmámorban úszó székelyek ölelték, csókolták az egyre sűrűbb tömegben érkező honvédeket.”

(Jönnek a honvédek. Ünnepélyes fogadtatás. Ferencz Gyárfás. Csíki Lapok /Csíkszereda/, 1940. szeptember 15. 2. old.)

1940. szeptember 12-13. (csütörtök - péntek)

1940. szeptember 12-13. (csütörtök - péntek)

▲ A kassai 4. gépkocsizó zászlóalj Botondja Csíkszentkirályon

„Csíkszereda, szeptember 12. A honvédség ma hajnalban a Csíki-medencében ismét fölkerekedett és elhagyva Csík vármegyét, birtokába veszi a visszaszerzett erdélyi területek nyolcadik szakaszát.

Ez a rész már Háromszék-vármegye. A tegnap birtokba vett Csíkszeredáról és Kányádról indulnak a csapatok és megszállják a következő nagyobb helyeket: Barót, Nagybacon, Csíkszentgyörgy, Kozmás, Mikóújfalu, Sepsibükkszád, Torja.(...)”

(Ma visszatért Barót, Nagybacon, Sepsibükkszád. Esti Kurír /Budapest/, 1940. szeptember 12. 5. old.)

▶ A csíkszentmártoni székelyek hozzáfognak a román zászlórúd kidöntéséhez

„Csíkszereda, szeptember 13. Honvédségünk ma befejezi a Székelyföld felszabadítását és ezzel véget ér a Szent Koronához visszatért erdélyi részek birtokbavétele. Csapataink az Olt völgyében a Bodza forrásvidékéig, Zágonig nyomulnak előre és Sósmezőtől délre elérik a Berecki-havasokat, az ezeréves határt. Sósmező szomszédságában, az Ojtoz-völgyében vezet az Ojtozi-szoros Románia felé.

A ma visszatérő nyolcadik területsávon ezek a nagyobb helységek: Bölön, Előpatak, Sepsi-szentgyörgy, Uzon, Zágón, Kovászna, Kézdivásárhely, Dálnok.”

(Előrenyomulás – Zágonig. Esti Kurír /Buda-
pest/, 1940. szeptember 13. 5. old.)

◀ A baróti római katolikus templom falán elhelyezett bevonulási emléktábla, amelyet 1944 őszétől 1990-ig a plébánia pincéjében rejtgettek *(Hoffmann Edit felvétele)*

SEPSISZENTGYÖRGY

„Pénteken reggel hét órakor még leszedettük a derék Tonka Miklós gépkocsijáról a piros-fehér-zöld zászlócskákat. Terv szerint ő kellett volna, hogy a megye határára vigye a honvédsapatok fogadására báró Szentkereszty Bélát, Séra Istvánt, a Székely Gárda parancsnokát és Ferencz Lajos dr.-t. A terv kútba esett, mert senki sem tudta, hogy honnan érkezik a vezénylő dálnoki Miklós tábornok. Egy rendelkezés értelmében csak reggel nyolckor kezdhettem meg a lakosság a házak feldíszítését. Nagyon szem előtt kellett tartani ezt az időpontot. Az elkeseredett román katonák miatt csak szenvedhetett volna a fegyvertelen lakosság. Kovásznai Gábor dr. csak röviddel a jelzett idő előtt tűzte ki a magyar lobogót, s egy román tiszt felvont revolverrel kényszerítette annak bevonására.

A szigorú tilalom dacára akadtak mégis egyes városrészek, ahol itt is, ott is felbukkantak a magyar színek. Csodálatos tevékenység vett erőt minden emberen. Szinte lesték az utolsó román katona kivonulását, hogy aztán a világ leggyönyörűbb színeibe öltöztessék a várost. Mindenki csak azt kérdezte: – Van-e még román katona a városban?(...)

A város hangyabolyhoz hasonlóan nyüzsgött. A falvak felől hosszú szekér- és kocsisorok igyekeztek a központ felé. S ahogy haladott az óramutató, úgy változott a kép. A lovak füle mellé piros-fehérvörös pántlikák kerültek, s a házak homlokzatán rövid negyedóra leforgása alatt megjelentek a magyar zászlók. Zászlók? Valóságos zászlóerdőbe öltözött Sepsiszentgyörgy. Ami ezelőtt félórával a lehetetlenséggel volt határos, az most a legcsodálatosabb eleven valóság lett.(...)

Háromszéki leányok és asszonyok
a sepsiszentgyörgyi bevonulás napján
(Kövér Stúdió felvétele)

A rendfenntartásra kijelölt árkosi, kálnoki és kőröspataki tűzoltók is megérkeztek. Katonás rendben jöttek saját zenekarukkal. Pillanatok alatt megvonták a kordont és rendet teremtettek. Az útvonal tiszta lett, csak kétoldalt állt sűrű sorokban a tömeg. Az egyesületek is felvonultak és elfoglalták a kijelölt helyeket. Külön a városiak, külön a falusiak. Szébbnél-szebb zászlókat hoztak a dalárdák, ipartestületek, tűzoltók. A zászlók nagy részét idáig rejtékhelyeken őrizték s csak most szedték elő, hogy a diadalmas magyar ujjongást szentebbé, igazabbá, díszesebbé tegyék ezen az esős, hűvös őszi reggelen.

A díszemelvénnyel lázas sietséggel végezték az utolsó simításokat. A díszkapuk már teljes pompájukban várták a bevonuló magyar katonákat. A főútvonal teleszórva virággal. Az igen nagy százalékban magyaros és székelyes ruhákban megjelent nők egész öl virágot szorongattak, hogy a bevonuló katonákra virágcsózt hullassanak. A városháza homlokzatán gyönyörű címet csináltak virágokból, alatta ezzel a felírással: »Éljen Nagy-Magyarország!«

▲ Háromszéki leányok és asszonyok a sepsiszentgyörgyi bevonulás napján
(Kövér Stúdió felvétele)

► A budapesti 1. gépkocsizó zászlóalj Krupp félrajgépkocsija Sepsiszentgyörgyön
(Kövér Stúdió felvétele)

A tömeg pedig nőttön-nőtt. Valamelyik óvoda csöppségek pompás sikert arattak, amikor az »Erdeyi induló« hangjai mellett vonultak fel ízléses székely ruhácskáikban.»

(Lelkesen ujjongó tömeg között vonult be Sepsiszentgyörgyre a magyar hadsereg. Az új honfoglalás lélekemelő részletei. Székely Nép /Sepsiszentgyörgy/ 1940. szeptember 16. 1-4. old.)

„Végre tomboló lelkesedés közepette a késő déli órákban a főcsapat gépkocsi osztagai is befutottak. Soha olyan ünneplés nem fogadott még hadsereget. A tömeg szinte önkívületi állapotban szórta a virágot, éljenzett. Legjobban a szívét szerette volna kiszakítani mindenki s odavinni eléjük eleven tanúbizonyságul. A lelkesedés nőttön-nőtt, miközben a műszaki katonák a hangfelvevő mikrofont szerelték fel egy menyét gyorsaságával.

Rövid pár perc leforgása alatt megjelent Miklós vezénylő tábornok két őrnagy-adjutáns kíséretében, akit báró Szentkereszty Béla a következő lelkes szavakkal üdvözölt:

»Tábornok úr!

Mint a Magyar Párt Háromszékmegyei elnöke, Háromszékmegye egész lakosságának nevében legmelegebben üdvözlöm e történelmi napon, mikor a dicső magyar honvédség bevonult és minket felszabadított.

Méltóztassék elhinni, hogy ez az óriási lelkesedés, amelyet lát, nem szalmatűz, hanem egy 22 éven át elfojtott zsarátnoknak felrobbanása, mely levegőt kapott. E tűz tovább fog égni örökké, mint örömtűz, mely egyszersmind meleget ad mindenkinek és különösen a most kinyílt, eddig összeszorult szíveknek, melyek mindegyikéből kihullott egy kő. E kövek megőrzendők, mert ezekből épülnek azon új várak, melyek a szorgalmas újjáépítő munkát és a fegyelmet foglalják magukba.

A székely nép régi katonanép és nyugodtan állíthatom, hogy mindenegyes székely kor- és osztálykülönbség nélkül magyar katoná. Nyugalmat és örömet hoztak nekünk, ezt küldte Őfőméltósága, a Kormányzó úr, kit az Isten sokáig éltessen.»

(„Minden székely katona.” Székely Nép /Sepsiszentgyörgy/ 1940. szeptember 16. 1-4. old.)

◀ Honvédzenekar Sepsiszentgyörgyön
(Kövér Stúdió felvétele)

„Elröppent a lelkünk gyökeréig megindító boldog nap fölöttünk. Örömeink nem bírtuk teljesen odaadni szívünket, mert mint éjszakázás után az avatag dohányfüst beleeszi magát az ember tüdejébe, ruhájába, a bútorokba, a függönyökbe, úgy a huszonkét esztendő lidércnyomása minden idegünket megszeplősítő fertőzését sem tudja oly hirtelen lerázni magáról a bódult halandó.

Ám az idvezítő hajnalhasadásról szóló tudósításunk nem volna elég hű és teljes, ha el akarnók hitetni, hogy az ünnepély vegytiszta napsugár volt és annak ragyogását itt-ott nem árnyékolták be apró foltocskák, melyeknek belerajzolása nélkülözhetetlen a kép történeti hűségéhez. Első ilyenül ütközött ki, hogy a rendezés nem volt egészen ura a helyzetnek és nem tartotta annyira kezében a gyeplőt, hogy megbírta volna akadályozni a mámoros örömparipának a hámból való egy-egy kirúgását. Ilyen tünet volt, midőn egyik ünnepprontó, kit közismert múltja tökéletesen méltatlanná tett a pillanat szentségéhez, jogosulatlanul mindenképpen a szónokok sorába próbált okvetetlenkedni s csak Vajna Ferenc mérnök hajlíthatatlan állásfoglalása szegte útját a magasztos alkalom megcsúfolásának. De már a másik s talán nem is normális akarnokot a rendezés nem tudta meggátolni, hogy táblájával hadonászva, erőszakkal ne hozakodjék elő értelmetlen zagyvaságaival.

Csökkentette az ünnepély harmonikus hangulatát az is, hogy a kissé túlméretezett számú szónokok nagy része többé-kevésbé olvasta beszédét. Nem szolgálhat ennek mentségül az előkészítő bizottságnak az a határozata, hogy ezzel el akarta hárítani a mikrofon tükrözésében még kirívóbb kisiklásokat, mert a leírt gondolat merevített voltában hosszadalmassága mellett elkerülhetetlenül sokat veszít melegségéből, közvetlenségéből és még a mikrofonon is meg sem közelíti hatását a szabad előadásnak. Tessék például összehasonlítani a rádióban a tudósok írott vitáját, a Pluhár szívet magával ragadó közvetítéseivel.

De ez igazság legkapóbb bizonyosságul szolgált a báró Szentkereszty Béla szívből fakadt és szíveig ható, közvetlen, magvas beszéde, mely a maga rövidegével sokkal megindítóbb volt, sokkal többet mondott, mint a kicirkalmazott mondatok sokasága. De mindezek csak pici foltocskák voltak a nap tengerében, melyek alig észrevehetően és akkor is csak pillanatokra homályosították el

▲ Az 1. gépkocsizó zászlóalj bevonulása Sepsiszentgyörgyre
(Hídvégi Sándor karpaszományos őrmester felvétele)

De ez igazság legkapóbb bizonyosságul szolgált a báró Szentkereszty Béla szívből fakadt és szíveig ható, közvetlen, magvas beszéde, mely a maga rövidegével sokkal megindítóbb volt, sokkal többet mondott, mint a kicirkalmazott mondatok sokasága. De mindezek csak pici foltocskák voltak a nap tengerében, melyek alig észrevehetően és akkor is csak pillanatokra homályosították el

a történelmi nap ragyogását, mely a maga fenségében feledhetetlenül beleírta túlárado örömét minden jelen volt székely szívébe.”

(Sepsiszentgyörgy nagy napja. Kis árnyak a verőfényen. Székely Nép /Sepsiszentgyörgy/, 1940. szeptember 17. 1-4. old.)

„A székelység önfeledten ünnepelt. Nem törődve a holnappal. És nem hallgatva a józan szóra.

Egyik községben a csapat átvonulása közben egyik tiszt észrevette, hogy egy, az országúttól nem is túl messze eső tekintélyes udvarház ég és azt senki sem oltja. Megragadott a bámszokódó férfiak közül egy párat és rájuk kiabálva bízta őket: »Hé emberek ott ég egy ház! Menjenek oltani. Mit állnak itt?« De azok szó nélkül elfordultak és odébb álltak. Míg aztán a tiszt dühbe gurulva ordítani kezdett rájuk, az egyik székely fülébe súgta: »Ne tessék törödni vele. Annak a háznak égnie kell...« És nem ment oltani senki. Hát ilyen is volt. De nem lehet csodálni azok után, amiket a román uralom alatt szenvedniük kellett. A falvak román kormányparancsra épített görögkeleti díszes templomait, amelyekbe csak a románok által odatelepített hivatalnokok jártak, mert a nép más vallású volt, helyenként a honvédségnek kellett őrizetni, nehogy feléssék.

A székely az inget betűri a harisnyájába /nadrágjába:/, a román és a csángó /vándorló székely:/ kívül hordja. Sok embert megvertek ebben az időben a csángók közül is tévedésből...A népet nem lehetett lecsitítani. Sepsiszentgyörgyön a bevonulás után már a harmadik napja tartott a dárídó. A magyar városi katonai parancsnok végül is a harmadik nap estélyén 11 órára zárórát rendelt el és kérte a közönséget, hogy vegye fel újból a munkát és a normális életet.

Lázadás tört ki. »Nekünk nem kell záróra! Huszonöt évig elég volt belőle!« – ordította a tömeg és ment tüntetni a magyar alezredes lakásához. »Vonja vissza! Mi ünnepelni akarunk. Aztán majd hazamegyünk magunktól. Magik is úgy kezdik, mint az oláhok?« Az alezredes visszavonta a tüntetők előtt tartott beszédében a rendeletet. Másnap elcsendesedett a város.”

(Bor Jenő m. kir. altábornagy visszaemlékezései (1920–1944) HL Personalia 147. doboz)

A VII. hadtest törzsének tisztjei sepsiszentgyörgyi hölgyek koszorújában (MFI-felvétel)

1940. szeptember 12-13. (csütörtök - péntek)

„Kibédi Péterffy Mihály, magyarországi unitárius lelkész jelenti, hogy a község felét román katonaság megszállva tartja. Cövekezéssel határvonalat húzat és a lakosságra lövöldöz. Kéri a község azonnali elfoglalását, amennyiben a község Magyarországhoz visszacsatolandó területhez tartozik. Értesítse Kibédi Péterffy Mihály unitárius lelkészt, hogy Magyarországi község nem esik a visszacsatolandó területre és így a község elfoglalására lehetőség nincs.

Kapják 1. hadsereg közigazgatási csoport. Tudomásulvétel végett gyorshadtest. Felterjesztve Fővezérségnek. Tábori posta 1. IX. 12. 20 h.

Hadsereparancsnok helyett vitéz
Feketehalmy-Czeydner tábornok”

(Magyarországi incidens. HL VKF Eln. 1. oszt. 4650/1940.)

„A m. kir. minisztérium a folyó évi szeptember hó 12. napján 6440-1940. M. E. szám alatt kelt, a Budapesti Közlöny folyó évi szeptember hó 13-iki számában közzétett rendeletével az 1939. II. t. c. 221. paragrafusában nyert felhatalmazás alapján a rögtönbíráskodás kihirdetésére vonatkozó 12.727-1939. I. M. E. és 5850-1940. M. E. számú rendeletek hatályát az egyébként polgári büntető bíráskodás alá tartozó személyek tekintetében a Magyar Szent Koronához visszacsatolt keleti és erdélyi területekre is kiterjesztette.

Az említett területeken is rögtönbíráskodás alá esik a lőfegyver, robbanószer, illetve mindennemű robbanóanyag (bomba, kézigránát, pokolgép, stb.) használatával elkövetett gyilkosság és szándékos emberölés bűntette (ideértve az ily irányzott szövetséget is), a hatóságok büntetőjogi védelméről szóló 1914. XL. t. c. rendelkezéseibe ütköző, hatóságok, illetve hatósági közegek ellen felfegyverkezve elkövetett erőszak bűntette, a felségsértés, hűtlenség és lázadás elkövetésére létrejött szövetség és az azok elkövetésére való felhívást is), továbbá az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921. III. t. c. 1. paragrafusának első bekezdésébe és a 2. paragrafusába ütköző bűntett, végül a honvédelemről szóló 1939. II. t. c. 204. paragrafusának második bekezdésében meghatározott a honvédelem érdekét veszélyeztető rongálás bűntette ideértve azok kísérletét is).

A rögtönbíráskodás hatálya a tetteseken felül a részesekre (Btk. 69. §) is kiterjed. Az említett bűntettek elkövetésétől mindenki óvakodjék, mert aki a kihirdetés után ilyen bűntettet követ el, rögtönítélő eljárás alá kerül és kötél általi halállal bünhődik.

Budapest, 1940. szeptember hó 13-án
WERTH HENRIK s. k.
gyalogsági tábornok
a m. kir. honvéd vezérkar főnöke”

(A rögtönítélő bíráskodás kihirdetése. Honvédségi Közlöny 1940. Szabályrendeletek. 23. szám 1940. szeptember 15. 318. old.)

1940. szeptember 12-13. (csütörtök - péntek)

KÉZDIVÁSÁRHELY

„Már jókor talpon van a város apraja-nagyja. Szeptember 12-én megtisztult a város a román katonáktól, így és egy teljes egy napon át szabad volt a készülődés. Megindulhatott a nagy sepregetés, elő lehetett venni az eldugott magyar nemzeti lobogókat és leszedni a kertek virágait. Szeptember 13-ára gyönyörű virág és lobogó

▲ Kézdivásárhelyi leányok várják a honvédeket

díszben köszönti a város a falvak zarándokló lakosságát.

Dalolva, katonás léptekkel jönnek a falvak. Torja község pompás lovas bandériummal vonul be Tusa András tanító vezetésével, majd jönnek később a kézdiszentlélekiek is. Városunk lovas bandériuma is festői látványt nyújt dr. Török Ferenc vezetésével. Mellette lovagol Lakatos József, aki mint huszár az 1916-iki román betörés után elsőnek jött be felszabadítóként Vásárhelyre.

Megkondultak a két templom harangjai és a harangzúgás hívó hangja a nagy nap ünnepségére szólította az ágyúöntő város lakosságát. A kerékpáros leventék, a fehér karszalagos polgárőrök lelkes munkájukkal nagyban hozzájárultak az ünnepi órák rendjének zavartalan fenntartásához.

A főtéren felállított díszemlékvén körül sorakoznak az egyesületek, ipartársulatok, falvak zászlóik alatt. Sokan, hogy jobban lássanak, háztetőkre húzódnak fel. A rendfenntartó vezetőknek erre is kiterjed a figyelmük. Hangszórón figyelmeztetik a háztetői légtornászt a veszedelemre, mire az illető

1940. szeptember 12-13. (csütörtök - péntek)

minden zúgolódás nélkül behúzódik a tetőzet ablakán. Felsorakoznak a világháború frontharcosai is, dr. Lukács Vilmos tartalékos honvédszázadossal az élen. Mindegyiknek a mellén ott látható a katonai kitüntetése. A nagy várakozás perceit a falvak ünnepies, székely ruhás népének felvonulása élénkíti meg.”

(Tomboló lelkesedéssel ünnepelte Kézdivásárhely város és vidéke a beérkezett honvédeket. Székely Újság /Kézdivásárhely/, 1940. szeptember 24. 1. old.)

▲ Még az 1848/49. évi szabadságharc idejéből való zászló is előkerült Kézdivásárhelyen

◀ I. világháborús veteránok a kézdivásárhelyi bevonulás napján

„Fél 10 óra. Egyszerre berobog a vásárhelyi bandérium és hozza a hírt, hogy jönnek. Megmozdulnak a sorok és mindenki a Kanta-utca bejáratánál felállított díszkapu felé tekint. Örömujjongás tör ki a lelkekből, amikor bekanyarodik a kapu alatt gépkocsin az első magyar honvéd. Előőrs. Virágosó hull. Éljenorkán zúg. Az első honvéd után berobog még több gépkocsi is. Történelmi pillanat. A nép virágokkal hinti az utakat. Virágszőnyegen vonul be az első honvédcsapat Kézdivásárhely városába. Könnyek csillognak a szemekben. Mihelyt egy honvéd a gépkocsiból a földre lép, csókkal halmozzák el. Pedig csak az előcsapat érkezett meg. Kiragyog a nap is. Még nálunk gyengén permézik, hideg szél kapaszkodik a székely ruhákba, de Szentlélek felé, a Perkő felett mosolyog a nap. Ott vannak már a honvédek. Amire megérkezik a főcsapat, szétszóródnak a felhők és meleg napsugarak öntik el az ünneplő sokaságot.

1940. szeptember 12-13. (csütörtök - péntek)

▲ Ünneplő tömeg
Kézdivásárhelyen

◀ Gépkocsizók bevonulása
Kézdivásárhelyre

▲ A 2. felderítő-zászlóalj harckocsiszázata Kézdivásárhelyen

Déli 12 óra lehet, amikor megérkezik a honvédsereg. Hatalmas gépkocsik. Tankok. Ágyúk. Bámulat és öröm a szemekben. Újra virágosó hull. S a szívekből felszabadult tomboló érzés átfűti az ezrekre menő tömeget. Ünnepi percek. Talán a Magyarok Istene is mosolyogva tekint le a sokat szenvedett népre, melynek szabadulást hoztak a dicső magyar honvédek. Felzúgnak a szavaló kórusok is: »Éljen a magyar hadsereg!«, »Éljen Horthy!«, »Éljen Teleki!«, »Éljen Csáky!«, »Hitler!«, »Duce!«

A díszelvény előtt megálló gépkocsiból vitéz Heszlényi József tábornok száll ki, akinél Bálint Vince, a város polgárőrségének parancsnoka tisztelegve jelentkezik. Az ujjongó nép ajkáról ebben az ünnepies pillanatban felhangzik a Himnusz s száll a mikrofonon keresztül a magyar imádság világszerte.(...)

Az elhangzott beszédekre vitéz Heszlényi József tábornok válaszol és katona szívének együttérzését adja köszönetül. (...) A tábornok beszédét szűnni nem akaró éljenzéssel kíséri a hatalmas tömeg.

▲ Ünneplő tömeg Kézdivásárhely főterén

Majd felhangzik a Székely Himnusz, utána pedig befejezésül a Szózat. Utána társas ebéd a Vigadóban, ahol több hivatalos köszöntő hangzott el. Este kivilágítás volt.”

(Tomboló lelkesedéssel ünnepelte Kézdivásárhely város és vidéke a beérkezett honvédeket. Székely Újság /Kézdivásárhely/, 1940. szeptember 24. 2. old.)

KOVÁSZNA

„Szívszakadva várta mindenki, örömmel. Egy magyar ember nem létezett, aki ne örvendett volna annak a pillanatnak, amit igazán annyi éven keresztül vártunk. Teleszórtuk az utcát a katonaság előtt virággal. Volt egy gyönyörű székelykapu, az is zászlókkal, virággal feldíszítve.

1940. szeptember 12-13. (csütörtök - péntek)

Nem találok szavakat, hogy elmondjam, micsoda öröm, micsoda boldogság volt az a pillanat, amit olyan szívszakadva vártunk évek hosszú során keresztül. (...) A tiszteletes úr felkért, hogy az ifjúság nevében fogadjam a katonaságot. Beszélt Havadtői tiszteletes úr, a román tiszteletes úr, nagyon sokan beszéltek. Tecușan volt a román tiszteletes. Együtt-érzését fejezte ki, hogy eddig is együtt éltünk, s ezután is együtt kell éljünk. Ezekkel a szavakkal állt elé, hogy mi románok, magyarok eddig is együtt éltünk, s ezután is együtt kell éljünk. Természetesen a tisztikar is megtapsolta.”

(Olosz Gyula /Kovászna, 1912/ emlékezése. In.: Gazda József: Visszacsatolás (VII. rész) Székelyföld, 2004. 133. old.)

◀ Mozgókonyha Kovászna határában

BERECK

„1940. augusztus vége. A levegőben benne van, mindenki érzi, valaminek történnie kell. Megszületik a bécsi döntés. A falu egynegyede román. Fent laknak a Román-hegyen, ott van templomuk, iskolájuk. Az utcán teherautók járnak fel és le, tele román katonákkal. Fegyvereiket a házaknak fordítva vigyázzák a magyarokat. A román családokban csak nők, öregek és gyerekek vannak otthon.

Nevelőapám Hankó György kereskedő, igaz magyar ember. Gaáli Ernő tábornok húgának a fia. Nálunk lakik a román egység egyik főhadnagya, tordai magyar ember. Elöttem van most is a kép: az ebédlő közepén ki van terítve a földön egy nagy térkép. Szól a rádió, közli a határvonalakat, hol választódik el Észak- és Dél-Erdély.

1940. szeptember 12-13. (csütörtök - péntek)

Mindketten ceruzával kezükben térdelnek, húzzák a határvonalakat. Amikor felállnak, a főhadnagy nem tud megszólalni. Hangszálai szinte lebénultak, Torda Dél-Erdélyben maradt.

▲ A 10 esztendő Hankó Ibolya egy főhadnagy ölében Sósmezőn

Szövik, varrják a székelyruhákat, lázban ég mindenki, aki székely. Szeptember 13-án a templom tornyából figyelik a bevonuló hadsereget. Küldöttség megy eléjük a falu végére. A katolikus iskolában szétszedik az osztályokat elválasztó deszkafalakat. A nagyteremben vacsora, kürtös kalács várja a bevonuló gépkocsizó alakulatot. Ilyen örömet csak az érezhet életében, aki ezt megérte. Édesanyám azt mondotta: most haljak meg, ilyen boldog soha nem leszek!

A parancsnokot, Bethlen századost hozzánk szállásolják be. A nagy lőszerraktárakból lesznek a kasszárnyák. Megyünk ünnepelni Sósmezőre, ott van az ezeréves határ. Ott kapott ölébe egy katona (...)”

(Szabó Miklósné, Hankó Ibolya visszaemlékezése 2000-ben. Levél a szerzők birtokában)

Kormányzói fogadó ünnepségek, és a zetelakai országzászló-avatás a bevonulás utáni hetekben

KOLOZSVÁR, 1940. SZEPTEMBER 15.

„Budapestről jelenti a rádió: A vasárnapi nagy kolozsvári ünnepségekre, amelyen tudvalevőleg részt vesz Horthy Miklós Kormányzó Úr kíséretével, valamint a képviselő ház és a főrendiház úgyszólván valamennyi tagja, három különvonatot indít a magyar államvasutak.

Ezek a különvonatok szeptember 13-án, 14-én és 15-én indulnak és Ceglédre, Szolnokra, valamint Nagyváradra állanak meg, ahol utasokat vesznek fel. A különvonaton való utazáshoz a polgári lakosság részére kizárólag a katonai parancsnokság adja ki az engedélyt Budapesten. Azok, akik e különvonaton a meghódított területre utaznak, csak az ünnepségek bezártáig maradhatnak ott.”

(Horthy kormányzó vasárnapi kolozsvári látogatása alkalmából különvonatokat indít a MÁV. Nagyvárad /Nagyvárad/, 1940. szeptember 13. 2. old.)

„(...) A nagy ünnepség a Mátyás király téren zaj-

lott le, itt állították fel a díszemlékvényt és az előkelőségek tribünjeit. Budapestről különvonaton érkeztek az ünnepség meghívottjai. Elsőnek a kormányzói különvonat. Horthy Miklós feleségével és szárnysegédjével

Teleki Pál miniszterelnök köszönti a kormányzói párt Kolozsváron (MFI-felvétel)

autón hajtattott a pályaudvarról a Horthy Miklós útra és a Mátyás király térre. A következő kocsiban fia és menyje foglaltak helyet.

A Budapestről befutott másik különvonattal érkezett József Ferenc főherceg, a miniszterelnök, a kormány tagjai, közöttük Csáky István gróf külügyminiszter, a volt miniszterelnökök közül Bethlen István gróf és Esterházy Mór gróf, rajtuk kívül az országgyűlés két házának sok tagja, Budapest népes küldöttsége és igen sokan a politikai és társadalmi élet előkelőségei közül. Mikor a kormányzói

autó a Mátyás király térre gördült, az előkelőségek már elfoglalták helyüket a díszemlékvényen, ahol ott vannak az erdélyi magyarság vezérei is (...)”

(Horthy Miklós vasárnap diadalmasan bevonult Kincses Kolozsvárra. Esti Kurír /Budapest/, 1940. szeptember 16. 3. old.)

„Boldogan köszöntöm Kolozsvárról Erdély visszatért országgrészeit. Huszonkét évi keserves megpróbáltatás után valóra vált, amiben bízni nem szüntem meg soha egy percre sem. És most, amikor végre valóban itt állhatok a szabad Erdély szabad földjén, olyan mélyen meg hat ennek a történelmi pillanatnak a nagyszerűsége, hogy érzelmeim kifejezésére alig találok méltó szavakat.

A jelen öröme összefolyik lelkemben a múlt bánatával és feltámadt benne a kérdés: Hogyan is szakadhatott reánk, magyarokra ez a szenvedés?

Tiszta lélekkel felelem rá a történelem ítélőszéke előtt: Nem a mi hibánkból! Minket sorsunk ideállított Kelet és Nyugat mezsgyéjére, hazánk századokon át a romboló világtörténet országútván örökös harcok színtere volt és mialatt Európa más boldog népei békés munkában gyarapodhattak és erősödhettek, a magyar örökös harcokban vérzett, pusztult és fogyott. Közben beszivárogtak idegen nemzetiségek, hol mert ellenség elől kellett menekülniük, hol mert itt reméltek boldogulást. Őseink nemcsak befogadták őket, hanem minden szabadságot is megadtak nekik s ezeket a szabadságjogokat törvényileg is biztosították számukra. Elnyomatásról ebben a hazában nem panaszkodhattott joggal senki – mégis ez szolgáltatott hazug ürügyet arra, hogy megcsónkítsák, feldarabolják és megalázzák ezeréves hazánkat. Nem fegyver fosztott meg területeinktől, hanem az úgynevezett békeszerződés.

De fátyolt akarunk borítani ezekre a szomorú emlékekre. Ennek a felszabadult földnek a szenvedése véget ért. Talán valami jó is marad utána. Hiszen

tudjuk, hogy a túlságos jólét, a semmittevé, a teljes gondtalanság puhít és zülleszt testileg-lelkileg. Az elnyomás, a szenvedés és a küzdelem viszont meg-edzi az embert, növeli ellenálló erejét és ébren tartja benne a hazaszeretetet. Hiszem, hogy felszabadult véreink, akik ezeken a boldog napokon ujjongva szórták virágaikat bevonuló katonáink elé, ilyen megerősödött, megacélozott testtel és lélekkel térnek meg annak a hazának a keblére, amelynek hű fiai voltak a legsúlyosabb időkben is. Hogy a visszatérés a lángba borult Európa közepén vér nélkül történhetett meg – ezért most is s itt is hálás szívvel mondok újból köszönetet két hatalmas barátunknak: Németországnak és Olaszországnak.

Egy szomorú korszaka a magyar történelemnek lezárulóban van. Kövessék az ünneplést a munka hétköznapijai. Mindenki vegye ki részét a munkából, a nem magyar anyanyelvűek szintén, mert aki kifogásra nem ad okot, az boldogulhat nálunk is. Velük szemben a megbékélés szelleme és a jó bánásmód fog érvényesülni, mert ugyanezt a sorsot várjuk a határokon túlmaradt testvéreink részére is. Amit ígérünk, megtartjuk, mert a mi fajunk úri felfogása nem engedi, hogy valaha is letérjünk az igazság egyenes útjáról.

▲ Katonai díszfelvonulás a kolozsvári Mátyás király téren

▼ A gyalogság díszoszlop-vonalban menetel a kormányzó előtt

Gondolatban ma itt van minden magyar. Őszinte, mélyen átértett szeretettel gondolunk azokra a testvéreinkre, akik most nem tértek vissza az ősi honba. Kérem őket, tartsanak ki és folytassák békés munkájukat. Sorsuk felett örködünk. Valljuk ugyan, hogy erős megpróbáltatásoknak vannak e napokban kitéve, de hisszük, hogy kálváriájuk haladéktalanul véget ér. Hiszük, mert e nélkül a magyar-román viszony jobbrafordulása lehetetlen volna, de hiszük ezt természetesen a Magyarországon élő románság érdekében is.

Ismerem az erdélyi fajtát, kemény, ellenálló, küzdőképes tulajdonságait. Ezért teljes bizalommal tekintek az itt felnőtt ifjúságra is. Az új sorsfordulón nagy nemzeti céljaink odaadó szolgálatára hívom fel őket a haza s egész Európa javára. Isten áldása kísérelje nemzetünket egy boldog, dicső jövő felé. A hozzám intézett üdvözlésekért pedig hálás köszönetemet fejezem ki.”

(A Főméltóságú Úr beszéde. (Magyar Újság /Kolozsvár/, 1940. szeptember 17. 1–4. old.)

▲ Jány Gusztáv altábornagy, a kolozsvári díszmenet parancsnoka lovagol az élen (MFI-felvétel)

„Hosszú Gyula dr. püspök a görög katolikus román egyház nevében. »Mély tisztelettel és hódolattal – úgymond – jelentünk meg itt, hogy a bécsi döntőbíróság határozata folytán idekerült csaknem egy millió hívet számlálói egyházunk nevében köszöntsük a Főméltóságú urat. A mi keresztényi felfogásunk azt diktálja, hogy Isten országa az igazság, a béke és a lelki örömök hona. Az a célunk, hogy hivatásunkat mi ennek az egyháznak a papjai a keresztényi lélek szeretetével töltsük be. Erdély egyaránt drága földje ennek a két egymásra utalt népnek: magyarnak és románnak. Őseink békén együtt pihennek itt a hantok alatt, el kell jöjjön az az idő, amelyben e sírok fölött a gyermekek s megértés, a békés együttműködés s a lelkek békéjének boldogságában találkoznak. Mi azt kívánjuk, ilyen korszak köszöntsön reánk, mert meggyőződésünk, hogy Főméltóságú Kormányzó Úr bölcs országvezetése biztosítani fogja számunkra kulturális fejlődésünk lehetőségeit, lelki életünk zavartalanságát. Ebben a tudatban köszöntjük Magyarországot kormányzóját s kérjük a Mindenhatót, hogy segítse meg további nagy munkáját.«”

(Horthy Miklós Kolozsvárt. A kormányzó úr ünneplése Erdély szívében. Nagyvárada /Nagyvárad/, 1940. szeptember 17. 1–4. old.)

„Közben már a Monostori utca felől felhangzott a tömeg éljenzése, a csapatok megkezdték díszfelvonulásukat. A csapatok élén vitéz Jány Gusztáv altábornagy lovagolt. Az éldandár parancsnoka

▲ A 2. lovasdandár páncélgépkocsi százada a dísztribün előtt

▼ Ejtőernyősök díszmenete

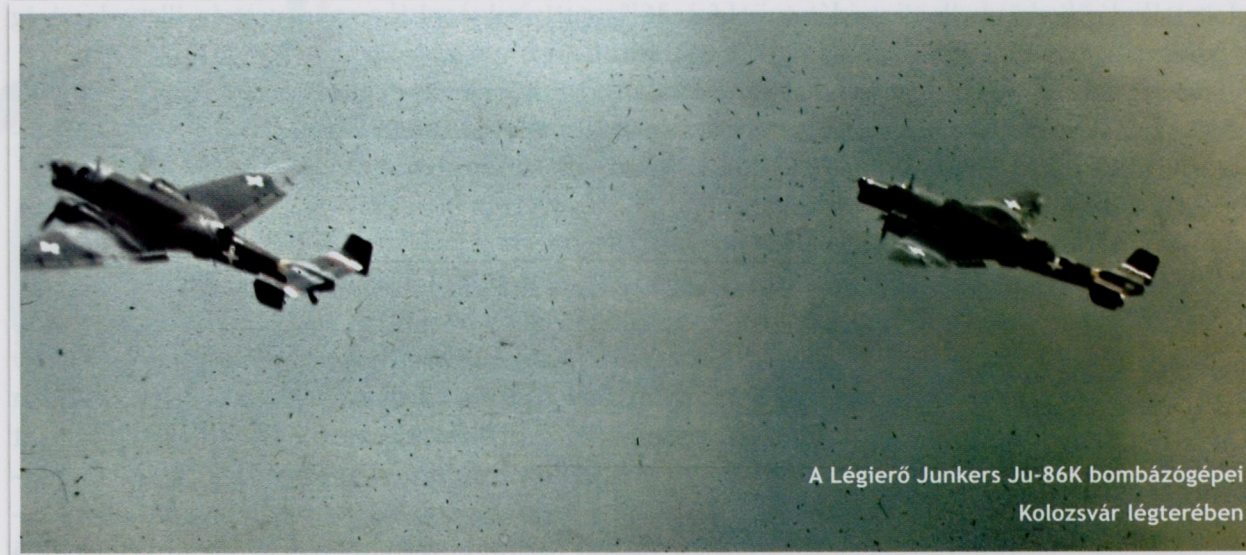

után lovagolt Hóry András huszárhadnagy, aki mint parancsőrtszt teljesít szolgálatot. A tömeg lelkesen megéljenezte a turnu-severini tárgyalások magyar vezetőjét.

Szakadatlanul következtek ezután a csapatok, valamennyi fegyvernem képviselői, nagyszerű rendben, kitűnő erőben, a legkorszerűbb felszereléssel. A díszmenet leírhatatlan lelkesedés közben folyt. A Főméltóságú Úr minden századparancsnoknak mosolyogva tisztelgett vissza. Igen nagy sikert arattak a közönség körében a ludovikások, valamint a repülők és az ejtőernyős csapatok. A lakosság ámulva szemlélte a nehéztüzérség és a gépesített osztagok elvonulását. Körülbelül egy óra hosszat tartott a díszmenet, amely a kolozsváriakat a legnagyobb büszkeséggel töltötte el. Meggyőződtek róla, hogy a magyar honvédség milyen kitűnően van felszerelve és milyen kiváló erőben van. (...)”

(A hadsereg díszmenete. Magyar Újság /Kolozsvár/, 1940. szeptember 17. 1–4. old.)

„Kolozsvár. Az volt a benyomásom, hogy az ünnepség színhelyén a felszabadult város nagyközönsége általában a visszatért Erdély reprezentánsai csak igen kis számban vehettek részt, mert minden helyet a Csonkaországból megjelent előkelősé-

A Légierő Junkers Ju-86K bombázógépei
Kolozsvár légterében

geknek tartottak fenn. Feltűnő volt, hogy a honvédség tagjai, közöttük igen sok legénységi állományú egyén, igen sok helyet foglalt el közvetlen a díszemelvénnyel közelében. A »biztonság« jelszava alatt, a háztetők is tele voltak legénységgel, közvetlen a díszemelvénnyel szemben is.(...)

A Ludovika Akadémia kiválóan szép képet nyújtott, ugyancsak a gyalog elvonult légierők csapatai és az ejtőernyős század. A gyalogság közül legjobb a Markóczy ezredes vezette székely menekültek alakulata volt. Egyébként a gyalogságnak rendszerint csak az első sora volt jó, a többi közepes, sőt sokszor gyenge. Úgy a fogatolt, mint a gépvontatású és a gépkocsizó tüzérség kifogástalan. Lovasság igen jó, lovak állapota igen jó. Járművek, fogatok és gépkocsik igen jól hatottak. Egyes gyalogsági alakulatoknál, különösen az aknavető, páncéltörő és ezredközvetlen kocsizó géppuskás századnál sem a járműveken ülő legénység, sem a gyalog menetelő rész elhelyezkedése, illetve magatartása nem mindig egyezett egy- és ugyanazon alakulatnál. Ugyancsak a gépkocsizó legénység magatartása sem volt egyöntetű. Az volt a benyomásom, hogy az elvonult részek utána nem

Jány Gusztáv altábornagy szeptember 16-án,
a központi bevonulási ünnepséget követő
napon fogadja a székely menekültekből álló
Erdélyi kiképző csoport díszelgését

gyorsították eléggé az ütemet, mert a díszmenet fogadási pontján sokszor kényes vontatottság, illetve lassúság volt tapasztalható. Így a távközök sem voltak midig betarthatók.”

(Észrevételek a díszelgésekkel kapcsolatban. Oszlányi Kornél ezredesnek, a Honvéd Vezérkar főnöke segédtisztjének személyes megfigyelései és benyomásai a kolozsvári, szászrégeni és marosvásárhelyi díszelgéseken, 1940. IX. 15. és 16-án. HL VKF. Eln. 1. vkf. 4871/1940.)

MAROSVÁSÁRHELY, 1940. SZEPTEMBER 16.

▲ 1931 M gépvontatású 15 cm-es közepes tarack csökcója a marosvásárhelyi díszszemlén (MFI-felvétel)

Jokshmann Nándor volt főispán vezetésével magyar díszruhás lányok gyönyörű koszorúja veszi körül a hatalmas díszemlényt. Most érkeznek az iskolák csoportjai. Az emelvény előtt helyezik el a város hatalmas kék-fehér selyemzászlaját. Lassan ünnepi csendben töltik meg a felvonuló küldöttségek tízezrei az egész óriási térséget.

Pontosan háromnegyed 12 órakor egetverő, szünni nem akaró éljenzés jelzi a főméltóságú kormányzói pár érkezését. Közben az eddig gyengén szitáló eső is elállt. A kormányzói pár a díszszázad jobbszárnyán kiszáll a gépkocsiból s míg a kormányzóné elfoglalja a helyét a díszemlényen,

„Marosvásárhely, szeptember 16. A székely főváros környékének lakossága már a kora reggeli órákban megkezdte felvonulását a város hatalmas főtere felé, ahol Magyarország kormányzójának fogadtatására készültek. Népes csoportokban érkeznek a vissza nem csatolt erdélyi területek küldöttségei, köztük Kis-Küküllő megye 500 főnyi csoportja festői népviseletben, a tűzharcosok hosszú menetoszlopa, amelyet az itt élő bolgár tűzharcosok feltűnően nagyszámú küldöttsége zár be, szintén elfoglalja helyét.

Az ünnepség színhelyét bezáró négyszög szegélyén közben egyre érkeznek az előkelőségek a részükre fenntartott emelvényen. Feltűnik Imrédy Béla volt miniszterelnök alakja, huszárszázadosi formaruhában. Marosvásárhely előkelőségei érkeznek gyönyörű magyar díszruhában, Incédi

a kormányzó megszólításával tünteti ki az itt elhelyezkedő parancsnokot. Közben szól a zene, míg a kormányzó is az emelvényre érkezik, állandóan játssza a Himnusz. A közönség lelkesedése nem ismer határt, kendők lobognak és folyamatosan hangzik: »Éljen Horthy!« ütemes kiáltás. A kormányzói pár a díszemlényen helyezkedik el, mögötte kísérete és a tábornoki kar. Az első sorban ül vitéz Bartha Károly tábornok, honvédelmi miniszter, ettől az emelvénytől jobbra külön emelvényt állítottak fel a tiszti, altiszti kar és a legénység képviselői számára. Balra pedig külön emelvényen ültek a marosvásárhelyi környéki előkelőségek.

Az ünnepség a magyar Hiszekegy elénklésével kezdődött, majd dr. István Mihály a város nevében üdvözölte a kormányzót. Bánya Rózsika csokrot adott át a főméltóságú asszonynak. Ezután az egyházak képviselői következtek. Jaross Béla pápai prelátus a római katolikus egyház, Farkas Jenő esperes a református egyház, Halmi János esperes az unitárius egyház, Száden

József esperes pedig az evangélikus egyház nevében köszöntötte a kormányzót. A magyar nők nevében báró Apór Józsefné, a tűzharcosok nevében pedig Fekete Gyula beszélt. (...) Az ünnepség első része a Himnusszal zárult, ezután a vezénylő tábornok engedélyt kért a kormányzótól a díszmenetre. A kormányzó és a kíséretében levő magas rangú tisztek az emelvényről a díszmenet útvonala mellett felterített piros szőnyegre léptek és megkezdődött a honvédek felvonulása. A közönség szünni nem akaró éljenzéssel köszöntötte a felvonuló gyalogságot, lovasságot, tüzérséget, gépesített osztagokat. Amikor a díszmenet véget ért, a közönség sokáig nem oszlott szét, hanem a honvédek éljenezte, fel és alá hullámoztak a főtéren. A kormányzó a díszmenet befejezésével feleségével és kíséretével gépkocsin elhagyta a várost. Amíg a csapatok díszmenetbe fejlődtek fel, a kormányzó úr barátságosan elbeszélgetett az ünnepség szónokaival és megköszönte üdvözléseiket.”

(Marosvásárhely, szeptember 16. 1940. szeptember 17. 40. old. MTI Hírachívuma 1920-1945. /Magyar Országos Levéltár, K szekció/ www.MTI.hu)

▼ A fogadott tábori tüzérség díszmenetét fogadja a legfelsőbb hadúr

„Különös meghatódással fogadta a kormányzó úr azt a küldöttséget, amely egykori tengerészei nevében köszöntötte. Korporics tengerészhadnagy vezette a jelentkezőket, akiknek nevében Süle Viktor, volt tengerész őrmester átadta a Kocsis József, a városi villanyüzem gépésze által készített tengerész emléket Otranto hősének, egykori parancsnokának. A kormányzó úr látható megindultsággal vette át a szép darabot, amely aragonit tömbön acélművű tengerész horgonyt ábrázol.

Bányai Baba, a marosvásárhelyi leányok nevében virágcsokrot adott át a kormányzó párnak, s programon kívül egy huszár egyenruhába öltöztetett fiúcskát vittek a kormányzói pár elé, aki bátorsággal mondta el köszöntőjét. A kormányzó úr a kis huszárt levegőbe emelte és szeretettel megcsókolta.”

(Megharsannak a kürtök. Ünnepi köntösben, riadó lelkesedéssel, mosolyos-könnyes boldogsággal köszöntötte vitéz nagybányai Horthy Miklóst, Magyarország kormányzóját és fennkölt hitvesét Kolozsvár és a székelyfőváros népe. (Nagyvárad /Nagyvárad/, 1940. szeptember 17. 1–4. old.)

„A fogadtatás a főtéren zajlott le, a Velúrral, a Fekete drogériával szemben. Ott azon a sarokrészen, ott volt felállítva a dísztribün. Ott volt a Kormányzó, a méltóságos asszony, öföméltósága, akkor körülötte ezek az iparos asszonyok. De hogy honnan, honnan nem, azt én nem tudom, ezek úgy fel voltak öltözve díszmagyarba, pártába, kötény, masni. S a férfiak is. Hogy hol lehetett ennyi idő alatt azt a díszmagyart beszerezni, kérem szépen! Azt a sok vitézkötést! Körbe állták a díszpáholyt.

Akkor egy fogadtatási beszéd volt, s akkor persze a Kormányzó úr is. S elvonultak előtte azok a csapattestek, amik itt voltak. A Szent György utcán jöttek fel, az ablakokban ki voltak téve kérem szépen a perzsa-szőnyegek, s égtek a gyertyák. Egy lebilincselő volt... Ezt kérem fojtogató torokkal lehet csak elmondani.

Este – túlzok, de nem – egy brazil fesztivál kutyafüle volt ahhoz képest, ami ebben a városban lezajlott. Mindenki örömeben evett, ivott, evett, ivott. Én akkor – ahogy van a Budai Nagy Antal utca, a Bivalyköz – ott laktam, mert

a szülői háztól odaköltöztünk, s ott ért az egész mindenség. Soha nem felejttem el, reggelenként az ablakok kinyíltak, szólt a rádió, ez volt az ébresztő. »Édes Erdély itt vagyunk!«, s »Rákóczi induló«. Ez aztán egyszerre mindenütt.

A Budai Nagy Antal utca sarkánál van az az iskola, ott voltak beszállásolva gyerekek, katonák. Emlékszem, ez az utca a kispatac utca volt, itt voltak a birtokok, a kertek a házak mögött a Poklos patakig. És azok a nénikék

▲ Honvédruhás kisfiú köszönti a kormányzói párt Marosvásárhelyen (MFI-felvétel)

akkor tizenöt-húsz literes vājlingokkal hozták a kürtöst, a fánkot, s azt a vastag palacsintát, köttes palacsintát, s vitték a katonáknak. Soha nem felejttem el, az egyik katona azt kérdezte: »Lekvár nincsen?« S a néni erre: »Dehogy nincsen fiam, csak nem tudtak, hogyan szeretitek.« S akkor elment, s hozott a néni azt is, hogy azzal egyék a fánkot. Hát nem lehet elmondani.”

(Barabás Ferenc (Marosvásárhely) visszaemlékezése. In.: Gagy József: Dokumentumgyűjtemény. Az 1940. augusztus 30.-i bécsi döntés, a magyar hadsereg bevonulása, a magyar adminisztráció kialakulása a Székelyföldön, Csíkszereda, 1993.) 68–69. old.

„Marosvásárhely. Rendezés mintaszerű volt. A gyalogság díszmenete mintaszerű volt. Lovasság igen rossz benyomást keltett. Tüzérség itt is kifogástalan volt. A gyalogságnál nem kellett volna megengedni, hogy a lakosságtól kapott zászlókat, mint csapatzászlót magukkal vigyék, de ezt sajnos más csapatnál is láttam. Ez komolytalan volt az Államfő előtt.”

(Észrevételek a díszelgésekkel kapcsolatban. Oszlányi Kornél ezredesnek, a Honvéd Vezérkar főnöke segédtisztjének személyes megfigyelései és benyomásai a kolozsvári, szászrégeni és marosvásárhelyi díszelgéseken, 1940. IX. 15. és 16-án. HL VKF. Eln. 1. vkf. 4871/1940.)

▲ A kormányzó megérkezése a szászrégeni díszbevonulásra (Maksay László felvétele)

▼ A keleti részek visszacsatolása alkalmából alapított Erdélyi Emlékérem elő- és hátlapja

ZETELAKA

„Zetelaka községnek szeptember 22-én feledhetetlenül szép ünnepe volt. Ekkor avatták fel ugyanis a templom előtti téren elhelyezett országzászlót, megható ünnepség közepette.

Délelőtt 9 órakor a községben állomásozó katonaság és hívek részére ünnepélyes szentmisét mondott Barthos Mihály esperes-plébános. Mise után az ünnepség a templom előtti téren a következő műsorral folyt le: A katonai zenekar a Hiszekegyet és a Himnusz-t játszotta, majd pedig Barthos Mihály esperes-plébános mondotta el nagy hatású beszédét, amelyben rámutatott arra, hogy a székely büszke, nyakas, de az uralomváltozáskor nyakát meghajtotta, s ezt a rögöt, ahol apái vére folyt, el nem hagyta, hanem véres verejtékkel dolgozott a jobb jövő reményében. Beszéde végén meleg szeretettel köszönt a községben állomásozó honvédek parancsnokát és a csapatokat. A beszédet zúgó éljenzés követte. Ezután az ezredes mélyszéges szociális érzékről tanúskodó szavakkal válaszolt az esperes-plébános köszöntő szavaira.

Zetelaka.

Országzászlóavatás 1940. szeptember 22.

Nem sétálni jöttünk ide – mondotta – hanem azért, hogy a szegényt felemeljük, a beteget meggyógyítsuk, a szomorkodót, a csüggedőt megvigasztaljuk, a nyomort megszüntessük és jólétet teremtsünk. – Beszéde során bejelentette, hogy a szegények délben meleg ételben fognak részesülni, a betegeket az orvosok ingyen kezelik, az újszülöttek keresztapaságát ő maga és főtisztjei vállalják.

Végül megköszönte a népnek, hogy olyan nagy szeretettel fogadták és parancsot adott az országzászlónak a 25 méter magas árbocra való felhúzására.

A gyönyörű zászló a Szózat hangjai mellett emelkedett magasba az egyházközség eredetét jelző és a hősök emlékét hirdető öt méter magas kőkereszt mellett. A zászló felvonása után, P. Szelényi

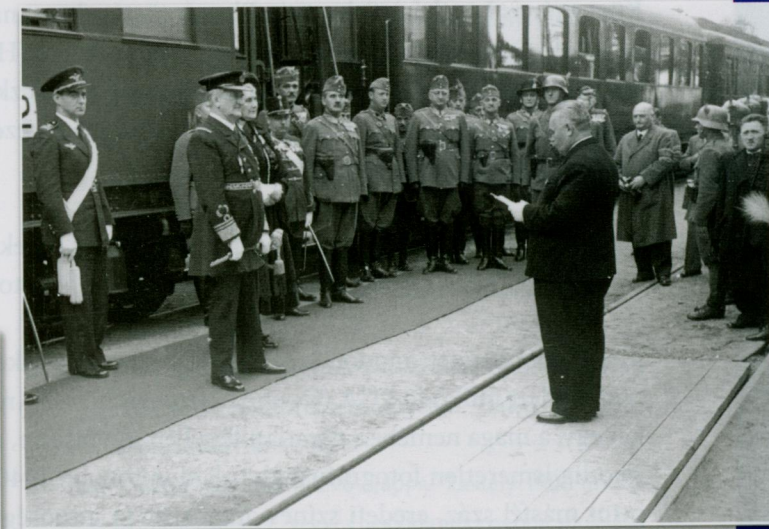

Imre tábori lelkész mondott nagyhatalmú beszédet. Ezután díszmenet, majd társas ebéd, délután pedig gazdag műsorú népi ünnepély következett.”

(Országzászló-avatás Zetelakán. Székely Közélet /Székelyudvarhely/, 1940. szeptember 28. 2. oldal)

◀ Székelyudvarhely karhatalmi parancsnoka jelent az október 9-én a városba érkezett Horthy kormányzónak

▶ Október 9-én
Dr. Ábrahám József csikszeredai ügyvéd köszönti
Horthy Miklóst a város vasútállomásán

◀ Az ungvári 6. gépkocsizó zászlóalj járművei a Kissomlyó aljában, az Ezer Székely Leányok Napján

Köszönetnyilvánítás

E helyütt szeretnénk mindazon kollégák segítségét megköszönni, akik nélkül ez a kötet ebben a formában nem jöhetett volna létre:

Babucsné Tóth Orsolya gyűjteményvezető főmuzeológus (HM HIM Hadtörténeti Múzeum), Babucs Zoltán hadtörténész (HM HIM Hadtörténeti Intézet), dr. Bene János igazgató (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza), Berekméri Árpád-Róbert történész-levéltáros (Marosvásárhely), Bonhardt Edit gyűjteménykezelő (HM HIM Hadtörténeti Múzeum), Filótás Tivadarné (Budapest), Gál Mária helytörténész (Csíkszentkirály), Hoffmann Edit gyűjteménykezelő (Erdővidék Múzeuma, Barót), Kocsor Lajos történész-muzeológus (Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba), dr. Mihályi Balázs térképész (ELTE), dr. Sallay Gergely igazgató-helyettes (HM HIM Hadtörténeti Múzeum), ifj. Sarkady Sándor főigazgató (Nyugat-Magyarországi Egyetem Központi Könyvtár és Levéltár), Sebestyén Elemér történelemtanár (Zetelaka), Szabó Miklósné Hankó Ibolya (Csíkszereda), dr. Számvéber Norbert őrnagy, levéltárvezető (HM HIM Hadtörténelmi Levéltár), Szikits Péter fényképész (HM HIM Hadtörténeti Múzeum), dr. Szoleczky Emese gyűjteményvezető főmuzeológus (HM HIM Hadtörténeti Múzeum), Závodi Szilvia gyűjteményvezető főmuzeológus (HM HIM Hadtörténeti Múzeum), Vitos József (Csíkszentmárton).

A szövegben előforduló román nyelvű szövegeket Berekméri Árpád-Róbert, Sebestyén Elemér és Tóth-Bartos András történész-muzeológus (Kézdivásárhely) fordította.

Megkülönböztetett módon is szeretnénk köszönetünket kifejezni Mink Andrásnak, a Közép-Európai Egyetem mellett működő OSA (Open Society Archives) Archívum kutató történészének, aki felhívta figyelmünket egy, a maga nemében páratlan fénykép-együttesre, amely lomtalanítás során, egy padlásról került elő. Az eddig ismeretlen fotográfusnak tulajdonított, az 1940. szeptemberi erdélyi bevonulás során készített, több mint másfél száz, eredeti színes diaposzítív jó minőségű digitális másolatát önzetlenül bocsátotta a szerzők rendelkezésére.

A kötetben szereplő illusztrációk forrásainak jegyzéke

- Borító 1 és 179. old.: Gépkocsizók bevonulása Kézdivásárhelyre (OSA Archívum)
- Borító 4: Étkezés kiosztása valahol a Maros völgyében (OSA Archívum)
3. old.: 1905/08 M 8 cm-es fogatolt tábori ágyú menetben Nagybánya felé (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 96844-116)
- 5–51. old.: „Erdélyt vissza” kitűző (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Numizmatikai Gyűjtemény 83.114.1./É)
7. old.: „Erdélyt vissza! – Hűs év előtt” (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Plakát- és Aprónyomtatványtár 2000.316.1.)
9. old.: Magyar kormányküldöttség Berlinben, 1939. Középen Joachim von Ribbentrop birodalmi külügyminiszter, tőle balra Teleki Pál miniszterelnök, jobbra Csáky István külügyminiszter (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 78924)
10. old.: A 3/6. „Boszorkány” könnyű bombázószázad vadonatúj Caproni Ca-135bis típusú gépe a debrecen-epreskerti repülőtéren, 1940. szeptember 1–4. (MFI-felvétel) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 48514)
11. old.: Mozgósítottak bevonulása Gyöngyösre, 1940. július 2. (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum leltári szám nélkül)
12. old.: A 101. tábori kórház Kelet-Magyarországon (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 85485)
13. old.: Galeazzo Ciano olasz külügyminiszter kezét fog Hitlerrel, közöttük Teleki Pál, jobbra Csáky István külügyminiszter. München, 1940. július 10. (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 4250)
14. old.: A román delegáció a salzburgi főpályaudvaron. Középen Ribbentrop német külügyminiszter, jobbján Ion Gigurtu miniszterelnökkel, mögötte jobbra Manoiulescu külügyminiszterrel. 1940. július 26. (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 4341)
16. old.: A kassai VIII/2. légvédelmi gépágyús üteg egyik félszázadának tűzharc-gyakorlata a vásárosnaményi tüzelőállásban, 1940. június 6. (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 20835-044)
17. old.: Fogatolt tüzérség díszmenete Decleva Zoltán tábornok hadtestparancsnok előtt, a vásárosnaményi Tisza-hídnál, 1940. augusztus (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 27803-015)
18. old.: A nyíregyházi 42/I. zászlóalj szálláskörlete Kisecsedén, 1940. augusztus vége (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, leltári szám nélkül)
19. old.: A 2. lovasdandár átkelési gyakorlata az erdélyi bevonulás előtt (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 97330-001)
20. old.: A független Erdélyt hirdető korabeli román röplap (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Plakát- és Aprónyomtatványtár 5946)
21. old.: A határ túloldalán lévő „Jappa” kastély 1900 m-ről, benne a román 2. vegyes hegyidandár parancsnoksága székel... (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 20835-128)
- ...és a kassai VIII/1. légvédelmi ágyús üteg egyik távmérője, amelyen keresztül a felvétel készült. Faluszlatina, 1940. augusztus 5. (vitéz Kemény Zoltán továbbszolgáló

A kötetben szerplő illusztrációk...

- próbaszolgálatos hadnagy felvételei* (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 20835-125)
22. old.: Román katonai előképzősök a nemzeti ünnepen. *Marosvásárhely, 1938. május 10.* (Berekméri Árpád-Róbert gyűjteménye)
24. old.: A Carol-vonal egyik kiserődje (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 106444-226)
25. old.: A Carol-vonal egyik harcokosi árka (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 106444-224)
26. old.: A Carol-vonal egyik erődeleme Nagybányánál (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, 99.5.1.-021)
27. old.: A lévai 22/III. gyalogzászlóalj géppuskái Nyírmihálydi határában gyakorlatoznak a bevonulás előtt (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 105068-032)
29. old.: Erdélyi bevonulás előtt Salánkon, 1940. augusztus. Balról jobbra a karba tett kezű, szemüveges férfi Zákányi Győző tábornok, középen balra fordulva dálnoki Veress Lajos tábornok, a 2. lovasdandár parancsnoka, nap-szemüvegben Lengyel Béla vezérkari ezredes, a gyors-hadtest vezérkari főnöke. (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 79540)
30. old.: Gunyoros hangvételi „gyászjelentés” Nagy-Románia megszűnése alkalmából (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Kézirat Emlékanyag-gyűjtemény 10509Em)
32. old.: A román-magyar határ Piskolt előtt, 1940. szeptember eleje (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 96455)
34. old.: Magyar és román parlamenterek helyszíni kiürítési egyeztető megbeszélése, 1940. szeptember eleje (MFI-felvétel) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 45225)
35. old.: Csángó menekültek Csíkygyimesen, 1940. szeptember 13. (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, leltári szám nélkül)
37. old.: A kormányzó bevonulása Nagyváradra, 1940. szeptember 6. (MFI-felvétel) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 46117)
38. old.: Bevonuló honvédek díszmenete egy visszatért faluban (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 85875)
40. old.: Szászrégen felé közeledő fogatolt könnyű tarackos üteg (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, 99.5.1.-053)
41. old.: A lakosság tomboló lelkesedéssel köszönti a Nagyváradra érkező csendőröket (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, 99.5.1.-014)
45. old.: „Nem! Nem! Soha!” (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Plakát- és Aprónyomtatványtár 5762)
46. old.: Román határőrök Gebénél, 1940. augusztus (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 96458)
47. old.: A nagykanizsai 17/I. géppuskás század az indulási parancsra vár Pocsajon, 1940. szeptember eleje (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 87199)
48. old.: Határvadász őrs őrháza Nyírábrányban, 1940. július (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 96454)
49. old.: A 2. lovasdandár kötelékébe tartozó kerékpárosok felzárkóznak a határra, 1940. szeptember eleje (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 74665-042)
50. old.: „Aradot vissza” (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Numizmatikai Gyűjtemény 2010.41.1./É)
51. old.: A magyar-román kiürítési bizottság hazai delegátusa. Középen ül Náday István altábornagy, a magyar delegáció vezetője. *Nagyvárad, 1940. szeptember 1.* (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 56153)
- 53–183. old.: „Erdélyért” kitűző (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Numizmatikai Gyűjtemény 6735É)
53. old.: A szegedi 16. kerékpáros zászlóalj átlépi a határt Garbolcánál (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 97330-27)
54. old.: A 1. lovasdandár tüzéségének gépvontatású könnyű tarackja a bevonulás reggelén áthalad az első diadalkapu alatt (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum leltári szám nélkül)
55. old.: Huszárok a „tűskés disznó” gerendái között (HM HIM

A kötetben szerplő illusztrációk...

- Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum leltári szám nélkül)
56. old.: Magyar nemzeti színű zászlókkal felvonult máramarosi románok (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 104923-111)
- Honvéd lovasság Peténél (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, 99.5.1.-010)
57. old.: A 2. lovasdandár légvédelmi gépágyús ütegének tüzeit megvendégelik a határátlépés után (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum leltári szám nélkül)
59. old.: Örömmámorban úszó erdélyi lakosság (OSA Archivum)
60. old.: „Nagykároly visszatért” (Dr. Szabó Péter gyűjteménye)
61. old.: A jászberényi 2/III. gyalogzászlóalj Vállaj községen átmenetel régi határaink felé (Jósa András Múzeum 90.3.8.-036)
62. old.: A hajmáskéri 101/1. gépvontatású nehéztüzér üteg 1939 M 21 cm-es nehéztarackja a nagykárolyi Károlyi kastély parkjában (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 94339-55)
63. old.: „Szatmárnémeti visszatért” (Dr. Szabó Péter gyűjteménye)
64. old.: Utászok távolítják el a románok által otthagyott útzárát Szatmárnémeti előtt (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, 99.5.1.-013)
65. old.: Magyar rendőr altiszt szatmárnémeti leányok koszorújában (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 23881)
66. old.: Horthy Miklós és kísérete puskás testőrök sora között érkezik Szatmárnémeti főterére (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 46124)
67. old.: Várazzó tömeg Szatmárnémeti főterén (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 94608)
68. old.: Szatmárnémeti városa bensőséges ünnepség keretében fogadta a kormányzót és a magyar politikai és katonai vezetőket (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 44171)
69. old.: Csendőrök érkezése Szatmárnémetibe (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 94610)
70. old.: Erdély képeslap (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 74665-képeslap)
71. old.: „Máramaros visszatért” (Dr. Szabó Péter gyűjteménye) Magyar hadikövetek Máramarosban (OSA Archivum)
72. old.: Honvéd gyalogság a máramarosszigeti hadihídon (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 27754-50)
- Gorondy-Novák Elemér altábornagy, a 3. hadsereg parancsnoka a máramarosszigeti fogadóbizottság köszöntő beszédét hallgatja (OSA Archivum)
73. old.: Leverte román útjelző tábla Máramarosszigetnél (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Tárgyi Emlékanyag-gyűjtemény leltári szám nélkül)
- „Jobbra nézz!” A miskolci 13. gyalogezred tiszteletadása az eljáró előtt Máramarosszigeten (OSA Archivum)
74. old.: Az esztergomi VIII. utászzászlóalj bevonul Máramarosszigetre (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, 99.5.1.-04)
- Visóvölgyi díszkapu (Filótás Tivadarné tulajdona)
75. old.: „Erdély-induló” kotta (ifj. Sarkady Sándor gyűjteménye)
77. old.: „Nagyszalonta visszatért” (Dr. Szabó Péter gyűjteménye) Nagyszalontai díszkapu (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 94944)
78. old.: A szeghalomi 32. határvadász-zászlóalj díszmenete Nagyszalontán (Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba, Hd. 2009.12.1.)
79. old.: Határvadászok Nagyszalontán (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 94940)
- A kassai VIII. légvédelmi tüzérszázalék tiszteje az erdői vár bástyáján (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 20835-238)
80. old.: Szükségvár építése Nagyvárad előtt a Carol-vonal harcokosiárka fölött (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 94339-050)
81. old.: A Folyamerők zenekara Nagyvárad előtt (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 0395dia)

A kötetben szerplő illusztrációk...

- „Nagyvárad visszatért” (Dr. Szabó Péter gyűjteménye)
82.old.: Magyarruhás nők csoportja a váradi városháza előtt (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 0401dia)
Temesvári menekültek a nagyváradi bevonulás napján (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 92951)
83.old.: Menetzene Nagyváradon (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 81447)
84.old.: Horthy Miklós Nagyváradon (*MFI-felvétel*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 46114)
85.old.: „AZ ÚR KIMONDTA IGAZSÁGOS ÍTÉLETÉT: AZ ÖRÖK NEMZET HŐSIESSÉGE MEGMARAD” – Honvédek egy lebontott nagyváradi emlékmű talapzatánál (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 79600-007)
86.old.: „Szent László védi Nagyváradot – Bajtárs már ne várjunk!” (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Plakát- és Aprónyomtatványtár 5956)
A sajtó gépkocsijai felvonultak az ünnepélyes esemény alkalmából (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 0387dia)
87.old.: Kerékpáros gyalogság Bors község főutcáján (*MFI-felvétel*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 48522)
88.old.: A bajai 152. kerékpáros utászs század honvédje Nagyvárad előtt (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 104302-006)
89.old.: „Lóra huszár!” (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum leltári szám nélkül)
Egy volt román tartalékos tiszt házilag készített magyar nemzeti színű szalaggal, Kókay Pál huszárőrnagy, a komáromi II. huszárszázad parancsnoka és Weiss József krasznabélteki esperes-plébános (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 105283-050)
91.old.: Honvédségi tehergépkocsi útszűkítő záruk között halad Kapnikbánya felé (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, 99.5.1.-022)
93.old.: Átkelés előtt a Szamos-parton (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum leltári szám nélkül)
94.old.: Zalay Károly tábornok, a soproni 7. gyalogdandár parancsnoka köszönti a visszatért Székelyhid népét (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 106444-081)
A soproni 34. gyalogezred Székelyhid főterén (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 106444-082)
95.old.: Román hegyivadászok és magyar parlamenterek a Borsai-hágó környékén (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, leltári szám nélkül)
97.old.: A budapesti 1. felderítő-zászlóalj 1939 M „Csaba” páncélgépkocsijai Kővárhosszúfaluban (*Wojnarovich Elek hadapród tűzmester felvétele*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum leltári szám nélkül)
A lovasdandár motorkerékpárosai Kővárhosszúfaluban (*Wojnarovich Elek hadapród tűzmester felvétele*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum leltári szám nélkül)
98.old.: „Nagybánya visszatért” (Dr. Szabó Péter gyűjteménye)
A bevonuló csapatok főhadnagyát ünneplik egy Nagybánya környéki faluban (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 92956)
99.old.: Horváth László tábornok, a IV. hadtest parancsnoka bevonul Nagybányára (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 103529)
Bevonulási ünnepség Nagybányán (*MFI-felvétel*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 103530)
100.old.: Bevonulás Nagybányára (*MFI-felvétel*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 46107)
Lendvay Márton színész helyreállított szobra Nagybánya főterén (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 0403dia)
101.old.: A budapesti 3. gépkocsizó zászlóalj 1936 M 37 mm-es páncéltörő ágyú menetben Nagybánya birtokba vétele napján (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 34177)

A kötetben szerplő illusztrációk...

- Honvédcsapatok Nagybánya főterén (*MFI-felvétel*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 46108)
102.old.: Nagybánya polgárai köszöntik Horváth László tábornokot, a IV. hadtest parancsnokát (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 103532)
„Szilágyosmlyó visszatért” (Dr. Szabó Péter gyűjteménye)
103.old.: Az erdélyi bevonulás emlékére (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Plakát- és Aprónyomtatványtár 76.183.1.)
Szilágycehi asszonyok üdvözlik a bevonuló határvadászokat (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 99205-036)
104.old.: Naszód városának előljárói köszöntik a bevonuló 1. lovasdandárt (Filótás Tivadarné tulajdona)
105.old.: A nyíregyházi 4/I. huszárosztály Naszódon (Filótás Tivadarné tulajdona)
Béldy Alajos tábornok, az 1. lovasdandár parancsnoka törzsével és egy román parlamentterrel Naszódon (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, leltári szám nélkül)
106.old.: A szász lakosságú Nagydemeteren német karlendítéssel fogadják a bevonuló csapatokat (OSA Archivum)
107.old.: Bevonulás Nagydemeterre (*MFI-felvétel*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 46112)
108.old.: Romoly lakossága felvonult a honvédek fogadására (Filótás Tivadarné tulajdona)
109.old.: A bajai 20/III. gyalogzászlóalj katonái Avassfelsőfaló román lakosságával barátkoznak (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 92720-039)
Román nemzetiségű falusiak ismerkednek az új helyzettel (*Wojnarovich Elek hadapród tűzmester felvétele*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 106314-031)
110.old.: A magyar csapatok fogadására kivonult román lakosság a Szacsél-hágón (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, leltári szám nélkül)
112.old.: A VIII. utászzászlóalj katonái egy elhagyott román határőr őrsépületben az orosz határ mentén (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 27754-pikét)
113.old.: A régi-új határ Radnalajosfálvánál (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 20835-261)
„Kelet visszatért!” – Sterbenz Károly fametszete (ifj. Sarhady Sándor gyűjteménye)
115.old.: „Zilah visszatért” (Dr. Szabó Péter gyűjteménye)
116.old.: Zilah főterén a bevonulási ünnepségre várakozva (ifj. Sarkady Sándor gyűjteménye)
A kiskunhalasi 15. kerékpáros zászlóalj egyik tisztjének ezüst cigarettatárcája (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, leltári szám nélkül)
117.old.: A karcagi 40/III. zászlóalj emlékszálaja (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Tárgyi Emlékanyag-gyűjtemény 92.89.1/Te)
118.old.: „Dés visszatért” (Dr. Szabó Péter gyűjteménye)
A honvédség bevonulása Désre (*MFI-felvétel*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 104136)
119.old.: Dési utcakép a bevonuláskor (OSA Archivum)
Dési utcakép a bevonuláskor (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 104137)
120.old.: „Beszterce visszatért” (Dr. Szabó Péter gyűjteménye)
Beszterce izraelita hitközsége nevében a rabbi köszönti a honvédeket (OSA Archivum)
121.old.: Az egri 14. gyalogezred csapatzászlaja zászlószalagot kap Beszterce város lakossága nevében (*MFI-felvétel*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 48520)
Szász népviseletbe öltözött leányok várják a bevonulókat Besztercén (OSA Archivum)
122.old.: Magyar rendőrök Besztercén (OSA Archivum)
Magyar kerékpáros honvédek fogadtatása egy szász faluban (OSA Archivum)
123.old.: Krasznai magyar kisfiú köszönti a csapatai élén érkező Osváth Endre őrnagyot (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 99205-047)

A kötetben szerplő illusztrációk...

- Magyar honvéd csajkjából esznek a román hadsereg-
ből hazabocsátott katonák Szamossósmezőnél (*Woy-
narovich Elek hadapród tűzmester felvétele*) (HM HIM
Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 106314-014)
125. old.: Huszárok Csucsra felé (Jósa András Múzeum, Nyíregy-
háza, 99.5.1.-028)
126. old.: „Bánffyhunad visszatért” (Dr. Szabó Péter gyűjteménye)
A 102. vasúti rakodó század hajtánya az ún. benépe-
sítő vonat előtt Bánffyhunad vasútállomáson (HM
HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 26868)
127. old.: Kerékpáros gyalogság Bánffyhunadon (Jósa András
Múzeum, Nyíregyháza, 99.5.1.-029)
128. old.: „Szászrégen visszatért” (Dr. Szabó Péter gyűjteménye)
Honvédeink fogadtatása Szászrégenben (HM HIM
Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 92982)
129. old.: Horthy-plakát elhelyezése egy szászrégeni ház falán
(HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 92981)
130. old.: A román polgári lakosságtól elkobzott fegyverek Hídal-
máson (*Jani István hadapród őrmester felvétele*) (HM
HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 106444-143)
Felgyújtott házak romjai Ördöghúton (*Jani István
hadapród őrmester felvétele*) (HM HIM Hadtörténeti
Múzeum, Fotóarchívum 106444-102)
131. old.: A 2. lovasdandár ünnepélyes fogadása Szamosújvár fő-
terén, 11 órakor (*Woyanovich Elek hadapród tűzmes-
ter felvétele*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóar-
chívum 106314-008)
- Magyarruhás hölgyek Szamosújváron (*Woyanovich
Elek hadapród tűzmester felvétele*) (HM HIM Hadtörté-
neti Múzeum, Fotóarchívum 106314-005)
132. old.: M. Kir. „Balogh Ádám” 15. honvéd kerékpáros zászló-
alj jelvénye (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Numiz-
matikai Gyűjtemény 85.286.1./É)
- Honvédtisztek a lakossággal együtt ünneplik a visz-
zatérés pillanatait (OSA Archívum)
133. old.: Honvédsapkás lány egy Bethlen környéki faluban (HM
HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 91876-047)
134. old.: Pihenő honvédek a Maros-parton (OSA Archívum)
135. old.: A 2/1. tehergépkocsi oszlop honvédeknek egy csoportja
Palotailván (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóar-
chívum 61054)
137. old.: A nyíregyházi 4. huszárezred átvonulása Ditrón (Jósa
András Múzeum, Nyíregyháza, leltári szám nélkül)
„Marosvásárhely visszatért” (HM HIM Hadtörté-
neti Múzeum, Plakát- és Aprónyomtatványtár leltári
szám nélkül)
138. old.: Tűzharcosok Marosvásárhely főterén (OSA Archívum)
139. old.: Nagy Vilmos gyalogsági tábornok, az 1. hadsereg pa-
rancsnoka belovagol Marosvásárhelyre (HM HIM
Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 92970)
140. old.: Nagy Vilmos gyalogsági tábornok a helyi méltóságok
beszédét hallgatja (OSA Archívum)
A 12. gyalogdandár díszmenete Marosvásárhelyen
Nagy Vilmos gyalogsági tábornok előtt (HM HIM
Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 83518-136)
141. old.: A lelkes polgári lakosság köszönti a gépkocsizó honvé-
deket (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchí-
vum 92967)
142. old.: A gépkocsizó lövészek menetoszlopa megérkezik Ma-
rosvásárhely főterére (HM HIM Hadtörténeti Mú-
zeum, Fotóarchívum 92972)
143. old.: A IV. hadtest lovassága bevonul Marosvásárhelyre
(*MFI-felvétel*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fo-
tóarchívum 103867)
Honvédségi gépkocsik araszolnak a lelkes tömeg
sorfalai között (OSA Archívum)
144. old.: A „fogadóbizottság” Nyáradremetén (HM HIM Had-
történeti Múzeum, Fotóarchívum 76597-024)
145. old.: A holtmarosi Bakos János az I. világháborúból szakasz-
vezetőként tért haza, s fegyverét 22 éven át rejtegette,

A kötetben szerplő illusztrációk...

- hogy azt a magyar honvédek bevonulásakor nekik át-
adhassa (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchí-
vum 46193)
Így fogadták a kecskeméti 2. lovas tüzérsztály ka-
tonáit a Mezősegen (HM HIM Hadtörténeti Múzeum,
Fotóarchívum 74665-097)
146. old.: A 4. huszárezred Gyergyószentmiklóson (HM HIM
Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 104397-gyergyó)
Székely legények felvonulása Gyergyószentmiklóson
(HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 92984)
147. old.: A bevonulási ünnepséghez emelt díszkapu Gyergyó-
szentmiklóson (Filótás Tivadarné tulajdona)
148. old.: A várost birtokba vevő csapatok Gyergyószentmiklós
főterén (Babucs Zoltán gyűjteménye)
149. old.: Fogatolt könnyű tarackos üteg menetben Csíkszereda
felé (OSA Archívum)
150. old.: Örömmünep Gyergyószentmiklóson (HM HIM Had-
történeti Múzeum, Fotóarchívum 92983)
151. old.: Cigaretta tárca fedele és alja (HM HIM Hadtörténeti Mú-
zeum, Tárgyi Emlékanyag-gyűjtemény 2000.13.1./TE)
153. old.: Magyar és román parlamenterek Gyalunál (*A 102. vas-
úti rakodó század felvétele*) (HM HIM Hadtörténeti
Múzeum, Fotóarchívum 26887)
- A M. kir. Posta első szállítmánya Kolozsvárra (HM
HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 14883-szn)
154. old.: „Kolozsvár visszatért” (HM HIM Hadtörténeti Mú-
zeum, Plakát- és Aprónyomtatványtár leltári szám
nélkül)
A III. hadtest tábori bíróságának gépkocsijai közvet-
lenül Kolozsvár előtt (HM HIM Hadtörténeti Mú-
zeum, Fotóarchívum 14883-028)
155. old.: A repülő gépkocsizó vonatoszlop tisztjei Kolozsváron
(HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 89677)
156. old.: Fogatolt 1937 M 10,5 cm-es könnyű tarackok Kolozsváron
(HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 96448)
- Egy kolozsvári kislány puszival köszönti a magyar
haditudósító hadnagyot (HM HIM Hadtörténeti Mú-
zeum, Fotóarchívum 89991)
157. old.: A román felirat utolsó betűit is eltávolítják a kolozsvári
vármegyeháza oromzatáról (HM HIM Hadtörténeti
Múzeum, Fotóarchívum 74665-104)
Honvédtisztek és erdélyi frontharcos Kolozsváron
(*Belle Zoltán felvétele*) (HM HIM Hadtörténeti Mú-
zeum, Fotóarchívum 89990)
159. old.: A kassai 2. felderítő-zászlóalj 1939 M Csaba felderítő
páncélgépkocsijai Kolozsváron (HM HIM Hadtörté-
neti Múzeum, Fotóarchívum 46090)
160. old.: „Székelyudvarhely visszatért” (Dr. Szabó Péter gyűjte-
ménye)
161. old.: A bevonuló gyorscsapatok parancsnoki gépkocsija Szé-
kelyudvarhelyen (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fo-
tóarchívum 19630)
A miskolci 43. gyalogezred bevonulása Székelyudvar-
helyre (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchí-
vum 27763-036)
162. old.: Boldog csíki székely lakosok (*Woyanovich Elek had-
apród tűzmester felvétele*) (HM HIM Hadtörténeti Mú-
zeum, Fotóarchívum leltári szám nélkül)
163. old.: „Csíkszereda visszatért” (Dr. Szabó Péter gyűjte-
ménye)
164. old.: Falusi székelyek várják a honvédeket Csíkszeredában
(HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 90910)
165. old.: A 3. gépkocsizó zászlóalj gépjárművei megérkeznek
Csíkszeredába (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fo-
tóarchívum 90871)
166. old.: Bevonulási ünnepség Csíkszeredán (HM HIM Had-
történeti Múzeum, Fotóarchívum 90865)
„Fogadás jobbról!” – A gyalogság a szemlélő előljá-
róra vár Csíkszeredában (HM HIM Hadtörténeti Mú-
zeum, Fotóarchívum 90867)

A kötetben szerplő illusztrációk...

167. old.: Gépkocsizó csapatok bevonulása Csíkország fővárosába (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 90900)
Menetelő ezredzene a vármegyeháza előtt (Filótás Tivadarné tulajdona)
169. old.: A kassai 4. gépkocsizó zászlóalj Botondja Csíkszentkirályon (Gál Mária gyűjteménye)
A csíkszentmártoni székelyek hozzáfognak a román zászlórúd kidöntéséhez (Vitos József gyűjteménye)
170. old.: Emléklap (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Kéziratok Emlékanyag-gyűjtemény 1461Em)
A baróti római katolikus templom falán elhelyezett bevonulási emléktábla, amelyet 1944 őszétől 1990-ig a plébánia pincéjében rejtettek (*Hoffmann Edit felvétele*)
171. old.: „Sepsiszentgyörgy visszatért” (Dr. Szabó Péter gyűjteménye)
Háromszéki leányok és asszonyok a sepsiszentgyörgyi bevonulás napján (*Kövér Stúdió felvétele*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 79512)
172. old.: Háromszéki leányok és asszonyok a sepsiszentgyörgyi bevonulás napján (*Kövér Stúdió felvétele*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 79513)
A budapesti 1. gépkocsizó zászlóalj Krupp félrajgépkocsija Sepsiszentgyörgyön (*Kövér Stúdió felvétele*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 59511)
173. old.: Honvédszenekar Sepsiszentgyörgyön (*Kövér Stúdió felvétele*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 79510)
174. old.: Az 1. gépkocsizó zászlóalj bevonulása Sepsiszentgyörgyre (*Hídvégi Sándor karpaszományos őrmester felvétele*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 95629-044)
175. old.: A VII. hadtest törzsének tisztjei sepsiszentgyörgyi hölgyek koszorújában (*MFI-felvétel*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 46148)
176. old.: „Emléklap 1940 – Kárpátokból” (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Tárgyi Emlékanyag-gyűjtemény leltári szám nélkül)
177. old.: „Kézdivásárhely visszatért” (Dr. Szabó Péter gyűjteménye)
Kézdivásárhelyi leányok várják a honvédeket (OSA Archívum)
178. old.: Még az 1848/49. évi szabadságharc idejéből való zászló is előkerült Kézdivásárhelyen (OSA Archívum)
I. világháborús veteránok a kézdivásárhelyi bevonulás napján (OSA Archívum)
179. old.: Ünneplő tömeg Kézdivásárhelyen (OSA Archívum)
Gépkocsizók bevonulása Kézdivásárhelyre (OSA Archívum)
180. old.: A 2. felderítő-zászlóalj harcokcsiszázada Kézdivásárhelyen (OSA Archívum)
181. old.: Ünneplő tömeg Kézdivásárhely főterén (OSA Archívum)
182. old.: Mozgókonyha Kovászna határában (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 104923-327)
183. old.: A 10 esztendő Hankó Ibolya egy főhadnagy ölében Sósmezőn (Szabó Miklósné, Hankó Ibolya tulajdona)
- 184–207. old.: „Erdélyért” kitűző (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Numizmatikai Gyűjtemény 83.113.1./É)
184. old.: „Kolozsvári bevonulás 1940” – kerek kitűző (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Numizmatikai Gyűjtemény 83.128.1./É)
Teleki Pál miniszterelnök köszönti a kormányzói párt Kolozsváron (*MFI-felvétel*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 74224)
185. old.: Horthy Miklós portréja (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 89834)
Lepecsételt nemzeti színű szalag (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Tárgyi Emlékanyag-gyűjtemény 92.93.1/Te)
186. old.: Katonai díszfelvonulás a kolozsvári Mátyás király téren (OSA Archívum)

A kötetben szerplő illusztrációk...

- A gyalogság díszoszlop-vonalban menetel a kormányzó előtt (OSA Archívum)
187. old.: Jány Gusztáv altábornagy, a kolozsvári díszmenet parancsnoka lovagol az élen (*MFI-felvétel*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 4269)
188. old.: A 2. lovasdandár páncélgépkocsi százada a dísztribün előtt (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, 99.5.1.-035)
Ejtőernyősök díszmenete (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, 99.5.1.-034)
189. old.: A Légierő Junkers Ju-86K bombázógépei Kolozsvár légtérében (OSA Archívum)
Jány Gusztáv altábornagy szeptember 16-án, a központi bevonulási ünnepséget követő napon fogadja a székely menekültekből álló Erdélyi kiképző csoport díszelgését (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 91915)
190. old.: 1931 M gépvontatású 15 cm-es közepes tarack csökocsija a marosvásárhelyi díszszemlén (*MFI-felvétel*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 34179)
191. old.: „Kelet visszatért 1940 – Horthy Miklós” (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Tárgyi Emlékanyag-gyűjtemény leltári szám nélkül)
A fogatolt tábori tüzérség díszmenetét fogadja a legfelsőbb hadúr (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 76102)
192. old.: Honvédruhás kisfiú köszönti a kormányzói párt Marosvásárhelyen (*MFI-felvétel*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 20884)
Bélyeg (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Plakát-és Aprónyomtatványtár leltári szám nélkül)
193. old.: A kormányzó megérkezése a szászrégeni díszbevonulásra (*Maksay László felvétele*) (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 106357)
A keleti részek visszacsatolása alkalmából alapított Erdélyi Emlékérem elő- és hátlapja (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Numizmatikai Gyűjtemény 74.457.1./É)
194. old.: Zetelaka Országzászlóavatás 1940 szeptember 22 (Sebestyén Elemér gyűjteménye)
195. old.: Székelyudvarhely karhatalmi parancsnoka jelent az október 9-én a városba érkezett Horthy kormányzónak (Sebestyén Elemér gyűjteménye)
Október 9-én Dr. Ábrahám József csíkszeredai ügyvéd köszönti Horthy Miklóst a város vasútállomásán (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 90903)
Az ungvári 6. gépkocsizó zászlóalj járművei a Kis-somlyó aljában, az Ezer Székely Leányok Napján (HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Fotóarchívum 0398dia)

Tartalom

Hetven éve történt	5
Az erdélyi bevonulás és előzményei	7
A MAGYAR-ROMÁN VISZONY (1939-1940).	7
A MOZGÓSÍTOTT MAGYAR HADERŐ FELVONULÁSA A ROMÁN HATÁRRA	15
A MÁSODIK BÉCSI DÖNTÉS ÉS ELŐZMÉNYEI	26
A VISSZAKAPOTT TERÜLETEK MEGSZÁLLÁSÁNAK ELŐKÉSZÜLETEI	32
A HONVÉDSÉG BEVONULÁSA ÉSZAK-ERDÉLYBE ÉS A SZÉKELYFÖLDRE	37
JEGYZETEK	42
Pillanatképek és a katonai előkészületek dokumentumai a bevonulás előtti időszakból	45
1940. szeptember 5. (csütörtök)	53
HALMI	55
ÓVÁRI	57
ÉRMIHÁLYFALVA	58
NAGYKÁROLY	60
SZATMÁRNÉMETH	63
MÁRAMAROSSZIGET	71
1940. szeptember 6. (péntek)	77
NAGYSZALONTA	77
MARGITTA	80
NAGYVÁRAD	81
FELSŐBÁNYA	90
KAPNIKBÁNYA	92
1940. szeptember 7. (szombat)	97
NAGYBÁNYA	98
SZILÁGYSOMLYÓ	102
BOGDÁND	103
NASZÓD	104
ÉLESD	106
SZELISTYE	108

Tartalom

ÚJNÉMETH	110
LECSMÉR	111
1940. szeptember 8. (vasárnap)	115
ZILAH	115
ÁT A KIRÁLYHÁGÓN	116
DÉS	118
BESZTERCE	120
1940. szeptember 9. (hétfő)	125
CSUCSA	125
BÁNFFYHUNYAD	126
SZÁSZRÉGEN	128
ÖRDÖGKÚT	130
SZAMOSÚJVÁR	131
DÉSHÁZA	133
1940. szeptember 10. (kedd)	137
MAROSVÁSÁRHELY	137
NYÁRÁDSZEREDA	144
NYÁRÁDMAGYARÓS	144
MEZŐPANIT	145
GYERGYÓSZENTMIKLÓS	146
1940. szeptember 11. (szerda)	153
KOLOZSVÁR	154
SZÉKELYUDVARHELY	160
EGY KIS FELCSÍKI FALU	162
CSÍKSZEREDA	163
1940. szeptember 12–13. (csütörtök – péntek)	169
SEPSISZENTGYÖRGY	171
KÉZDIVÁSÁRHELY	177
KOVÁSZNA	181
Kormányzói fogadó ünnepségek, és a zetelakai országzászló-avatás a bevonulás utáni hetekben	184
KOLOZSVÁR, 1940. SZEPTEMBER 15.	184
MAROSVÁSÁRHELY, 1940. SZEPTEMBER 16.	190
ZETELAKA	194
Köszönetnyilvánítás	184
A kötetben szereplő illusztrációk forrásainak jegyzéke	197

L 9713

Hetven esztendővel ezelőtt egy reményteli és régóta várt időszak köszöntött be Észak-Erdély és a Székelyföld magyar lakossága számára. A második bécsi döntés határozatai értelmében – a korabeli megfogalmazás szerint – Erdély „szebbik, de sokkal szegényebbik része” visszakerült Magyarországhoz. A magyar honvédség diadalkapukon és virágszőnyegen vonult be a nemzetiszínekkel fellobogózott Szatmárnémetibe, Nagyváradra, Marosvásárhelyre, Kolozsvárra, valamint a többi visszacsatolt településre. E kötet olvasói a szemtanúk emlékezete, a korabeli hadiokmányok, egy értékelő tanulmány, illetve egykorú sajtóhíradások és helyszíni felvételek által ismerkedhetnek meg a magyarság számára oly fontos eseményről.

